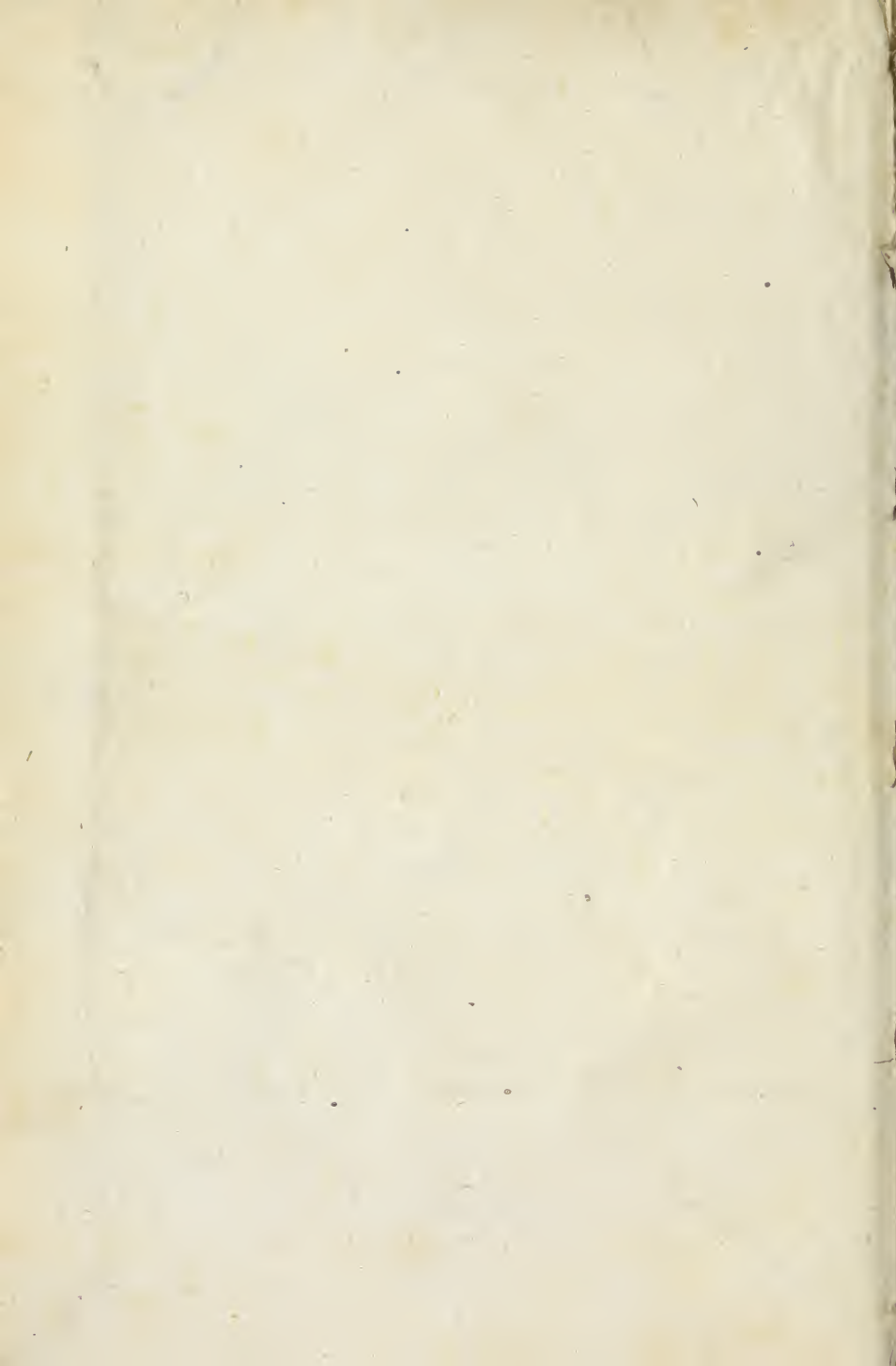

Ulrich Middeldorf

translation into
modern notation
of the 4th book of the
New Testament by
Van Wierden

H E T
L E V E N
D E R
SCHILDERS,
D O O R
KAREL VAN MANDER.

VERKLARING

VAN DE

TYTEL-PRENT.

'T kunstlievend oog kan hier 't gordijn zien opgeschoven,
Der kunsten Tempel praalt gansch achtbaar voor 't gezicht;
En hij, die Kunstenaars een duurzaame eerzuil sticht,
Verrijft na zijnen dood, der sterfelijkheid te boven:
Erkentenis deed hem in 't glanslig Marmer staan.

De schrandre Pallas toont aan heure Voedsterlingen
En 't vinding-rijk Vernuft, gewoon naar eer' te dingen,
Hoe zeer verdient en vlijt haar aan het harte gaan.

De Tijd, aan wien de Kunst verval en schaë kan wijten,
Door all' dien achtbren glans en 't Marmren Beeld verzet,
Terwijl 't afgunstig oog op deezen toefsel let,

Weet niet, dan teër papier en doeken door te rijten.

Der Kunst-godeff', gehuld met straalen rijk van licht,
Kan men 't genoeg uit het rustig aanschijn leezen:

Zij slaat het dankbaar oog en overdeftig wèzen:

Naar 't Praal-beeld, 't geen men heeft heur' Voedster-zoon ge-
ficht.

De vlugge Lucht-bodin, omstuwd van lichte wolken,
Die in haar eël blazen het Merk der Schilders draagt,
Wier Slangen-ring van wisse Onsterfelijkheid gewaagt,
Toont zich gereed, dees maar te brengen aan de Volken.
Het eël gereedschap toont, wie hier de Kunsten zijn,
Wier Schoon verdienen mag dus luister-rijk te pralen.
Het Godendom ontsluit zijn trotsch gewelfde Zalen,
En keurt dit Kunst-loon goed, op voorgang van Jupijn.

Digitized by the Internet Archive
in 2015

H E T
L E V E N
D E R
Doorluchtigē Nederlandsche en eenige Hoogduitsche
SCHILDERS,
V O O R M A A L S

Byeen - vergaderd en beschreeven

D O O R

KAREL VAN MANDER
K U N S T - S C H I L D E R ,

En nu, volgens het oorspronglyke van den Schryver, in de hendaagfch Nederduitsche Spraake en Styl overgebracht, met verscheiden bygevoegde Aanmerkingen, Ophelderingen, en verdere Levens- en Kunst byzonderheden vermeerderd, en vollediger gemaakt,

D O O R W Y L E N

JACOBUS DE JONGH,

En na deszelfs overlyden door eene bekwaame hand.

Met het Leven van den Schryver, naar den besten druk van 't Jaar 1618.

Verfierd met de Afbeeldingen der voornaamste Schilders.

E E R S T E D E E L .

Te *A M S T E R D A M*,
By **S T E V E N V A N E S V E L D T**,
Boekverkoper in de Kalverstraat, het derde huis
van de Roomsche Kerk, de Papegaay. 1764.

THE
SCHOOL BOOK
FOR
THE
FIRST GRADE
BY
MRS. J. W. BROWN
NEW YORK
GARDNER'S PUBLISHING HOUSE
1895

OPDRAGT

V A N

KAREL VAN MANDER

Aan de eerwaarde achtbare Heeren,
myn goede vrienden, *Jan Mat-*
thysz Ban, en *Cornelis Gerritsz.*
Vlasman, onderlinge (*) dobbel lie-
ve Gefwagers, en Schilder-const-
beminders binnen Haarlem.

Alsoo de gemeen spreuck, die den
uitnemenden Dichter *Virgilius*
zynen verliefden *Coridon* doet
verhalen en singhen, *Dat yder*
is tot zyn wellust getrocken (†), blykt daeg-
lycx en daedlyk genoeg waerachtich te
wesen, dat men daer over niet behoeft
veel tistenissen (§). Want men bevindt, dat
yder menschen lust en genegentheid, be-
neffens behoeflycke dinghen, erghen toe
soetlyck aengelockt en getrocken wort, te
we-

(*) Door twee huwelyken, dubbele Zwagers. Zie
dit in de Opdragt zelve.

(†) *Trahit sua quemque voluptas* Ecl. 2. vs. 65.

(§) Getuigenissen.

O P D R A G T:

weten, tot sulcx, als zynen geest en aerdt van gedaent en wesen zyn. Die van sui-veren en vernuftigen geest, hebben vermaeck en behaghen in de schoon of uyt-nemende dingen, die de Natuere schynen t'overtreffen, als insonderheyt uytmenen-
de constige wercken, die sy met verwon-deren en genoecht aanmercken, en door kennis, om de verghelyckinge huns geests, in weerden houden en beminnen. Dit acht ik, E. Heeren, myn goede vrienden, mach wel de oorfaeck wesen, dat ghy vereenight wesende van so gelycken aerdt en geest (ghelyck ghy t'samen vereenight zyt, en in Echten-bandt onderknoopt, getrouwt hebbende elckanders Suster) ook eens ghe-
sint der Schilder-consten volcomenheit en hooghsten welstandt oft schoonheyt so heel gonstich en toegedaen zyt, dat ghy daer-om by een vergadert van de gheleertste handen losflycke en heerlycke Stucken, welke ghy den uytheemsche Heeren, vreemdinghen, oft ander Const-liefheb-ber, met so vriendlyck ghelaet als goeder herten geern laet sien, en daerenboven beleefdelyck schenckt van U. E. Const, te weten, den nagebootsten *Bacchus*, oft den Godt self: gelyck Uwer E. beyde eer-lycke Voorders (*) van outs hebben over
me-

(*) Voorouders.

O P D A R G T.

menighen tydt ghepleeght dese nutbaer oefeninghe en Const, die van den Kryghheldt, en eersten Bier-brouwer *Baccho* of *Dionysio* (so men hem noemen wil) gevonden en voortghecomen is, onder den Volcken, daer het onbequaem was wyn te teelen. En gelyk *Bacchus* den Egyptischen Coningh hem der Borgherlycke wetten heeft bemoeyt, en den volcke Coopmanschap gheleert: alsoo hebben oock U. E. beyder Ouders, Burgermeester en Schepen in de vermaerde Stadt Haerlem gheweest, en met eyghen Schip eyghen Coopmanschap ghedaan en ghedreven. Daerenboven U. E. Heer *Jan Matthysz.* is niet alleen een beminder onser Const, maer oock een constigh Goudt-smidt oft Silver-smidt, die in 't gheruchtige *Room* lange ghewoont, *Napels* en meer Steden in *Italien* besocht, en onsen *Goltzio* een trouw cortswyligh reysgezelle geweest hebt (*). So dat ick oorfaeck genoeg heb, dese myne beschryvinghe der Nederlandtsche vermaerde Schilders U. E. tsamen op te offeren, als des, en veel duyzentmael meer, weerdigh wesende. Daerom verfoeck ick in aller vriendlyckheyt, dat

dees

(*) Zie daar over 't Leven van *Hendr. Goltzius.*

O P D R A G T.

dees myn aanbiedinge , tot bewys myner
goet-meyniger ghenegentheyt , by u bey-
den met goeden oogen aenghesien , en
dancklyck aenghenomen mach worden.
Biddende den Alderhooghsten, U. E. bey-
de wille verleenen , het geene nut , goet,
en saligh is.

't Amsterdam, desen 28 July, 1604.

Van U E. willigh dienaer en vriendt ,

CAREL VAN MANDER.

KAREL VAN MANDER'S
VOORREDEN

O P ' T

L E V E N

D E R

Nederlandsche en Hoogduitsche
vermaarde

SCHILDERS.

 at niet seer haest in toecomende Eeuwen der menschen gedachten en monden heel geledight souden worden van het loflyck gerucht der uytnemende Schilders, mocht eenichsins te verhoppen wesen: Doch is niet te twyffelen, dat onser Consten doorluchtighe Oeffenaers namen, leven en wercken, bestandigher en vaster sullen blyven in openbaer kennis, by den nacomelingen, oock in meer volcomenbeydt en gewisbeydt, met deselve door ernstighe beschryvinghe altydt versch voor ooghen te houden en bewaaren, op datse van den altydt voortvarenden tydt niet wor-

V O O R R E D E N .

den met de graef der oudtheyt in den vergetel-kuyl verschoven en toeghedect. Het sal evenwel eenighen, oft veelen verwonderen, (acht ik) dat dusschen Boeck wordt ghemaect, en soo veel vlyt en moeyte toegheleyt, deser stoffen halven, die misschien oft ghewis, van yemant te slecht oft gberinghe gheoordeelt soude moghen worden: meenende, dat alleen de gberuchtighe in wapenen, om hun hooghe daden, de beschryfpen weerdigh waren oft zyn. Jae dat MARIUS, SILLA, CATILINA, en sulcke wreede Menschverslinders, meer verdienen oft behoorden in 't gedacht bewaert te worden, als onse edel, constbaer, weerelt vercierende gbeesten des ouden en nieuwen tydts. Dan sulcx soud' men my qualyck met wysmakinge connen in myn meyninghe ghedrucken oft inghebeelden, dat het eenighe goede gestaltnis soude hebben. Het zyn ook anderen ghenoech, die geleerd'lyk en sorghvuldigh de beschryvinghe der Jaer-tyden, oft Treur-spielen onses bebloeden Nederlandtschen Toneels bebertighen, daer ick niet toe deughen soude: eerst'lyck om d'ondoentlyckhey, die my myn onervarenthey veroorsaect: tweed'lyck om de sorgh en gbevaerlyckhey, daer de tweedrachtighe Raserye over dweers siende, mede is dreygende. Ick mocht dan oock (indien ik my sulx te doen onderwonde) het oor-

rec-

V O O R R E D E N.

reken van CYNTHIUS verdienen : en met eenen te hooren , t' is u werck niet , oft ten voeght u niet , 't Helden-boeck , den krygh , oft 't salpeters krakende wreetheyt , maar wel Pinceel-streken en Tafereelen , te beschryven. Daarom hebb' ick veel liever 't Schilderboek voorgbenomen , voor welcken mynen willighen arbeydt daer aen toegebeleyt , ick niemants ondancck verwacht te becomen. My gedenct , dat eertyts myn Meester LUCAS DE HEERE van Gent , in Rym dese stoffe , van het leven der vermaerde Schilders by der handt en aenghevanghen hadde : maer in den boeck gheraect en verloren wesende , is niet voor den dagh te verwachten , welck my andersins groot behulp te minsten hadde moghen wesen , daer ick nu met grooter moeyte veel dinghen hebbe moeten opspeuren en becomen. T' is waer , dat my , aengaende d' Ita-lysche Schilders groote verlichtinghe is geschiet door de schristen VASARI , denwelcken beel breedt van zyn Landtsluyden handelt : tot welck hem is een groot voordeel gheweest den naem van den doorluchtighen Hertogh van Florencen , door wiens macht en aansien by veel te weghe con brenghen. Maer aengaende onse Nederlandtsche vermaerde Schilders , ick heb myn best ghedaen deselve by een te vergaderen , en in goeden ghevolghe te schicken elck op zynen tydt. Hier

V O O R R E D E N.

in hebb' ick weynigher behulp connen becomen, als wel mynen ernst of begeerte groot en vyerigh was, schynende oft by weynighen sulcx was bebertight, oft datter qualyck yemandt mynen lust hem deel-achtigh wilde maken, hebbende 't herte tot ander keucken-vullende nootsaken ghewendt: waar door ik alle omstandigheden niet in als hebbe connen treffen, oft te weghe brengen, aengaende gheboorten, sterf-tyden, en plaetsen, oft dergelycke, daer my dunckt vry aengeleggen is, om zyn beschryvinghe met soodane waerheyt vercieringhe toe te langhen, en te bevesten. Het valt oock dickwils swaer en ondoenlyck: want al vraeghtmen yemandt van zyn eighen Vader, wanneer hy ghebooren en ghestorven is, hy weeter 't somtyden weynigh van te segghen, door dat men versuimigh de Pen d'onthoudinghe niet en beveelt. Ick mach ten minsten alst nauwt met VARRO oft PLINIO seggen: den sulcken leefde in sulck jaer, oft zyn wercken waren seer van sulcken tydt, oft ten tyde van sulcken Keyser, Hertogh, oft Graef. Ghelyck die verhaelde oude soo eenighe Olympiade () noemen, in welck den Constenaer leefde, en zyn wercken ghedaen waren. Doch sal nochtans*

(*) Dit was een tyd van 4 volle jaren. V. Censorin: *de die Nat.* c. 18.

V O O R R E D E N .

tans myne forghvuldicheyt en vlyt ghenoech hier in om te vollen doen openbaer zyn en blycken. Ik sal dan aenvanghen aen de twee Maeseycksche doorluchtige ghebroeders, HUBERT en JAN, die alree in onse Const wondergheschickt en op een redelycke schoon wyse de verwen gbehandelt hebben, en met geen onheblycken aerdt van teyckeninghe, dat het te verwonderen is, datse in soo vroeghen tydt soo volcomen en blinckende zyn voortgecomen: want ik vinde niet, dat in Hoogh oft Neder-duitschlandt eenighe vroegher Schilders bekent zyn, oft ghenoecht worden. Voorder, sal tot op desen onsen tydt de edel oeffenaers en der Const-verbeterende geesten, soo veel my mogelyck is, verhalen. En indien dat ik eenighe verswyghe, sal niemant my verdencken, als of ik willens en wetens, oft uyt quaetwillighe afgangst, eenichsins sulcx dede, dan door te weynich kennis oft wetenschap: want ick niemant geern daer in te cort soude doen, 't zy of sulcker gheesten lyven tot stof zyn gheworden, oft datse noch roerende en werckende, van des Almogendens natuer-gaven de Weerelt doen verwonderen. Dat ick oock de teghenwoordich levende eynd'lyck beschryve, behoort my niemant qualyck af te nemen: want sulcx met meerder omstandt, gewisheyt en waerheyt can gheschieden, dan het doen can, van die
over

V O O R R E D E N.

over veel jaren wech, en schier vergheten
zyn gheworden, van welcke men wel zeer
wenschen soude breedt bescheyd te hebben.
Oock is sulcx van anderen, en treffelycke
Schryvers, ghenoech gheschiedt, als onder
ander van VASARI, die in zyn Boecken en
beschryvinghe Michel Agnolo en veel meer
ander, binnen hun leven heeft den volcke
voor ghedragen, en hun namen loflyck als
daer blinckende gheruchtigh ghemaect.
Waerom dan ick vriendlyck versoek, der-
halven niet gbelastert, maer ghedanckt te
worden. Vaert wel.

CAROLO VERMANDERO

*Poëta & Pictori ingeniosissimo, optime
de Sæculo merito.*

O Qui carmine, quique penicillo
Romanos proceres, meosque Belgas
Pavisti toties: novoque libro
De Flandris Batavisque sic mereris:
Dic, ô Carole, sæculi voluptas,
Ecquæ præmia sæculum repandet?
Nam valde insipidum fit improbumque,
Si neget tibi debitos honores.
Non tu chrysolithos, gravesque myrrhas,
Non cristallina flexa, non smaragdos
Non, quos Thimica lima perpolivit
Annellos cupis. Ergo quis rependet
Tantis pro meritis, honoribusque?
Si quid judico, magne vir: mereris
Cani carmine, sed tui Maronis,
Dignum dignus ut intonet Poëta,
Idem, judicio meo, mereris
Tradi postgenitis, foroque poni
Pictâ conspiciendus in tabella
Parrhasî, puta, Zeuxidisve. Sed quis
Os hîc suggeret optimi Poëtæ,
Pictorumque celebrium colores?
Hæc nos cura coquit, nec invenitur
Aut pictor fatis aptus aut poëta.
Quare ô CAROLE, si cupis videri,
Et qualis fueris legi, necesse est
Ipse ut sis tibi Pictor & Poëta.

P. SCRIVERIUS H.
Lugduni Bat. cl. b. c. III.
Propriid. Id: Mart.

P I C.

PICTURÆ

Amatoribus, Admiratoribusque.

Cum tabulas multum miramur imaginē pictas,
Exhibuit variā quas bene docta manus.
Mirificē omnigeno & læto quæ ducta colore
Cum pascunt multum mentem, animum atque oculos;
Pictōres ipsos etiam spectasse voluptas,
Qui fingunt, pingunt non sine iudicio.
Pictōres sunt hic varii: labor omnibus idem
Non est, delectat quod variumque novum.
Omnibus haud idem genius; placet ille colore,
Umbris: hic gratis floribus, arboribus.
Agros scitē alter pingit, tumida acquora, rupes.
Urbibus hic præstans, alter imaginibus.
Omnes ferme hi sunt peperit quos Belgica, mater
Artificum: ingenio cedere turpe putat.
Hos inter quosdam celebravit maximus olim
Pictōrum Censor carmine Lampsonius.
Quosdam etiam immistos Belgis spectare licebit.
Forte alios plures nostra daturā manus.
Felix ô seclum, quo rursus vivit Apelles,
Quo Zeuxis, Phidias vivit & ipse Myron.

HENR. HONDIUS.

Ad Philosographum.

Si tibi sint nullæ tabulae, nec picta Poësis;
Docti Pictores hi tibi sufficient;
Nam pictæ tabulae cedunt pictoribus. Hi sunt
Qui fingunt, pingunt quodlibet ingenio.

Dat is :

Aan den Beminnaer van de Schilder-kunst.

Hebt gy geen kunstig Doek, of fraai geschilderd
Bord;
Dees Schilders zullen zelfs u hier die schade boe-
ten;
Want zou het werk niet voor den Werkman zwichi-
ten moeten,
Daar hij het is, uit wien de Kunst geboren wordt.

In Misographum.

Pictorum nullâ ratione Misographus artem
Improbat, ad vivum hos pingere nil; blaterans;
Sed probat exemplo vivo Cornicula; pictas
Uvas cum peteret; fallitur Artifice.

Dat is :

Tegen den Haater der Schilder-kunst.

Gy Haater van 't Penfeel, 't is nijd of onverstand,
Dat gy de Kunst afkeurd, en weigert heur te gee-
ven

I. Deel.

**

Den

Den lof , dat zy Natuur nabootst , en volgt het Le-
ven.

Zwijg : 't redenloze dier , de kraai , toond' tot uw
schand ,

Dat u niet anders drijft : dan laster-zucht en lo-
gen :

Dit beest kwam eens met lust , op schoone drui-
ven af ,

Maar , wen zy pikt , was 't hout of doek , en verw;
dus gaf

Zij onbewust een blyk , dat Kunst haar had be-
drogen.

V O O R .

VOORBERICHT

omtrent deeze nieuwe

U I T G A A F.

ij geeven U , Gunstige Lezer , hier een nieuwe Uitgaaf van het Werk van den vermaarden KAREL VAN MANDER , door hem be- tijteld : *Let Leven der doorluchtige Neder- landsche en Hoogduitsche Schilders.* Van dezen Schrijver zullen wij hier weinig zeg- gen , wijzende U naar 's Mans Levens- be- schrijving , welke wij uit den vorigen druk hier , achter de Levens der Schilderen , laten volgen. De Redenen , die ons tot deeze Uitgave hebben aangezet , zullen uit het volgende blijken.

De trek van dit Boek is van zijne geboor- te af zeer groot geweest : de eerste Uitgaaf door den Schrijver zelve verzorgd , en waar in ook zijne verdere Werken kwamen , on- der den naam van *Het Schilder-boek* be- kend , en tot de Schilder-kunst betrekke- lijk , als : *Gronden van de Schilder-kunst ; Het Leven der Antijke Schilders ; Het Le- ven der dees-tijdsche doorluchtige Italiaan- sche Schilders ; de Uitlegging op de Meta- morphosis van Ovidius , en de Uitbeeldin-*

VOORBERICHT.

gen der Figuren, of de wijze, op welke de Ouden hunne Goden enz. hebben afgebeeld, deeze eerste Uitgaaf (zeg ik) heeft in den jaare 1604. het licht gezien, zijnde tot *Alkmaar* gedrukt bij *Jacob de Meester*, voor *Paschier van Westbusch*, Boekverkooper te *Haarlem*: en met dit jaar eindigt Hij ook zijne Beschrijving, gelijk in het Werk zelf op veele plaatsen te zien is. Van deeze oorspronkelijke Uitgaaf hebben wij (bevens die van 't jaar 1618) gebruik gemaakt. Maar dezelve was zoo ras uitverkocht en als verdweenen, dat de Schrijver van 't *Leven van onzen VAN MANDER* getuigt, dat, toen men daar van een nieuwen druk zoude opleggen, nauwelijk één afdruk tot eene proeve nodig te bekomen was. Deeze nieuwe en tweede Uitgaaf nu zag te *Amsterdam* bij *Jacob Pieterszen Wachter* het licht in den jaare 1618. Men vindt 'er, even als in de voorgaande, alle de Werken van den Schrijver, die hier voor genoemd zijn, en daar achter het *Leven van K. VAN MANDER* gevoegd. Het schijnt bijna, of dit Werk eerst bij *Stukken* uitgegeeven is, (immers uit de titelbladen der daarin voorkomende *Stukken*) als in den jaare 1616. *de Italiaansche Schilders*, mitsgaders *de Uitlegging op de Metamorphosis* en *de Uitbeeldingen der Figuren*; in den
jaa.

V O O R B E R I C H T.

jaare 1617. *het leven der Antijke en Italiaansche Schilders*, allen gedrukt bij P. van Ravesteijn, voor Kornelis Lodewijksz van der Plasse; en dat deeze Stukken naderhand, te zamen met de *Gronden der Schilder-kunst*, in den jaare 1618 bij Jacob Pietersz. Wachter tevens zijn te bekomen geweest. Bij Johannes Janssonius te Amsterdam kwamen onderwijlen mede, in 1618 uit de Portretten van veelen der Schilderen, in VAN MANDER voorkomende (gelijk voormaals volgens de getuigenis van VAN MANDER zelven, in zijn *Jan en Hubrecht van Eik* en in *Jan den Hollander*, reeds sommige Schilders in koper gebragt, met de Bijschriften of Punt-dichten van DOMINICUS LAMPSONIUS, Geheimschrijver des Luikschen Bisschops daar onder, te Antwerpen het licht hadden gezien), onder den naam van *Theatrum Honoris, in quo nostri Apelles sæculi seu Pictorum, qui patrum nostrorum memoria vixerunt, celeberrimum, præcipue quos Belgium tulit, veræ & ad vivum expressæ imagines in æs incisæ exhibentur.* Of: *Eertoneel, waarop de Apelleffen van onze eeuw, of de waare, naar 't leven geteekende en in koper gesneedene afbeeldingen der meest vermaarde Schilders, die bij den tijd onzer Vaderen geleefd hebben, voornaamelijk zulken, die in Ne-*

V O O R B E R I C H T.

derland zijn opgestaan , vertoond worden. Deeze afbeeldingen zijn in deeze Uitgave van 1618 tusschen het Werk van de Nederlandsche enz. Schilders ingevoegd voor hun, die zulks begeerden; vindende men dezelve in sommige *exemplaren*, in anderen niet, 't zij datze voor dit Boek alleen geschikt waren, of om ook afzonderlijk te kunnen houden. Zeker is het, dat alle de Schilders, die door deeze portretten verbeeld worden, bij VAN MANDER beschreeven of ten minsten aangeroerd worden gevonden. Onder allen vindt men Latijnsche Lof- of Punt-dichten, voor een gedeelte, van den bovengemelden LAMPSONIUS, doch meest van een andere en min kundige hand (*), die echter gezamenlijk iet behelzen, dat opmerking waardig is, en al veeltijds dingen, die men bij VAN MANDER te vergeefs zoeken zoude. Dit is de reden, waaröm wij die allen in deeze Uitgaf mededeelen, en den zin daar van (zoo wij meenen) in onze taal en dichtmaat overgebracht hebben.

De Uitgaf dan van 1618 (om ter zake te komen) is mede door den tijd zeldzaam ge-

(*) Ik giffe uit den stijl dat ze zijn van *Hendrik Hondius*, wiens Latijnsch Gedicht uit den vorigen druk gehaald, wij voor het Werk geplaatst hebben.

VOORBERICHT.

geworden. Voeg hier bij, dat de taal, stijl en bewoordingen van het gansche Werk van KAREL VAN MANDER, in 't bijzonder van de *Levens der Nederl. en Hoogd. Schilders*, schoon naar dien tijd vrij goed en duidelijk, nu zederd den afloop van meer dan anderhalve eeuw, voor veelen of liever verre de meesten vreemd, en in derzelver Rhetorijke sieraadjen duister en onverstaaubar geworden is; waaröm bij de Liefhebbers en Oeffenaars der Schilder-kunst menigmaal gewenscht is, dat dit fraaje Werk, 't geen zoo veel licht aan de Historie der Kunst, door twee eeuwen heen, geeft, in eene voor de meesten verstaanbaardere taal en stijl wierde uitgegeven; ontbrekende aan deeze op zich zelve aangename Valleije vol bloemen, niet anders dan een effen en doorgankelijk pad, op dat de Wandelaar derzelver innig schoon zonder hinder en met vermaak konne opneemen: te meer federd de bevallige *Schouburg der Nederlandsche Kunst-schilders en Schilderessen* van den Heere ARNOLD HOUBRAKEN het licht gezien heeft, en wegens de algemeene goedkeuringe in den jaare 1753 in 's *Gravenhage* voor de tweede reize is gedrukt geworden; een Werk, dat door dien Heer zelve (gelijk het Opschrift meldt) geschikt is tot een vervolg op dat

V O O R B E R I C H T.

van onzen KAREL VAN MANDER; hoewel dezelve ook hoogeröp zulken, die door dien Schrijver onäangeroerd, of enkel met name genoemd zijn, of welker Levens door denzelven niet hebben kunnen ten einde gebracht worden, ten tooneel voert: Wiens verdienstelijk Werk door een' te vroegen dood zijnde blijven steeken, (want het derde Deel noch door deszelfs Weduwe heeft moeten worden uitgegeeven (*)) weder opgevat is door den loffelijken ijver van den welschrijvenden Haagschen Kunstschilder den Heere JOHAN VAN GOOL, onder den naam van *den Nieuwen Schouwborg der Nederlandsche Kunst-schilders en Schilderessen*, in 2 Deelen, mede in 's Hage in 1750 en 1751 uitgekomen; een Werk, 't geen niet nodig heeft, dat men het prijze, dan bij hen, die 't nooit onder het oog gehad hebben; zo om deszelfs klaarheid en juiste nauwkeurigheid, als aangenaamen en verheven' stijl, niet afgebroken dan door de Sprugtels, uit eenen ruimen en natuurlijk-wellenden Dicht ader voortvloeiende. Niets dacht denzulken voegelijker, dan dat VAN MANDER's Kunst-schilders, in een dergelijk kleed gestoken, te voorschijn kwamen,

(*). Zie den Heer VAN GOOL in deszelfs opening van den Nieuwen Schouwborg.

V O O R B E R I C H T.

men, op dat men aan deeze Werken te zaamen een onafgebrokene Historie onzer Vaderlandsche Kunstenaaren van de veertiende eeuw tot verre in de tegenwoordige toe hebben zoude.

Aandeezer verlangens en begeerte hebben wij, met deeze nieuwe Uitgaaf in een zelfde *formaat*, of grootte, met het Werk van den Heer *Houbraken*, trachten te voldoen: Of nu dit oogmerk wel bereikt zij, laten wij over aan Uw gunstig en onzijdig oordeel.

Wat het Werk van VAN MANDER betreft: het is niet zeer naar de orde der jaaren geschreven, hebbende hij de gewoonte van wel eens jongere Schilders voor ouderen te stellen (hoewel met aantekening hunner geboorte of leeftijd, zoo ver die hem bekend was), deels uit hoofde van meerder uitstekendheid in de Kunst, deels ook, om dat die van de naastvoorgaanden de Leerlingen waren en uit derzelver schole waren voortgekomen, en om andere redenen; doch houdt hij echter deeze orde, dat hij eerst achter den anderen laat volgen de Schilders, die ten zijnen Schrijftijd, of in den jaare 1604, reeds ten grave gedaald waren, dan de genen, die tot op gemelden tijd noch bloeiden of leefden; beginnende deeze laatsten met *Hans Fredeman de*

V O O R B E R I C H T.

Vries (*). Dit deed ons wel eens in beraad staan, om, naar 't voorbeeld van den Heere *Houbraken*, VAN MANDER's Schilders, volgens den rang hunner geboorte te verplaatsen; doch in acht neemende, dat, wanneer dit al eens naar algemeen genoege had kunnen verricht worden, het gansche ligchaam van 't Werk, tot deffels kleinste leden toe, zo moeste verschikt zijn geworden, dat men niet meer den bij den Nazaat welverdienenden VAN MANDER zou hebben te voorschijn gebragt, maar eenen uit des eersten leden gansch verkneeden en nieuwbakken Schrijver. Hieröm is 't, dat wij wel geene zwaarigheid hebben gemaakt, om onzen KAREL met een kleed naar de *Mode* op te schikken, om het oog en den aandacht van zijn' antijken dragt af, en op den Man zelve te lokken, maar hem gansch te ontleden te stout en te ondankbaar aan zijne nagedachtenis geöordeeld (†). Ja wy twifelen niet, of 'er zullen gevonden worden, die het zelfs vreemd vinden zullen, dat wij den VAN MANDER het hem
voe-

(*) Met welken Schilder ons II. Deel zijn' aanvang neemt.

(†) Behalven, dat daar door de aanhaalingen van laatere Schrijvers, zich op onzen VAN MANDER beroepende, den nauwkeurigen en naflaanden Leezer ongelijk meer mocite zouden gegeven hebben.

V O O R B E R I C H T.

voegend gewaad uittrekken, om hem in een ander naar onze zinlijkheid te steeken, en die niet zonder schijn-grond zeggen zullen: Wat nut of fraaiheid steekt 'er in, dien Schrijver dus te verkleeden? zoude het wel voegen eenen KLAAS KOLYN, MELIS STROKE en andere Ouden dus onkenbaar maken? Doch hierop antwoorden wij, dat wij 't op zich zelve nog onvoegelijk vinden; nog onnut, de bovengemelde Schrijvers in eene taal naar den tijd over te brengen, wanneer het geschiedt om de meesten der Landzaten, die dat oud Duitsch zo-min, ja veel minder dan 't Fransch of een andere taal, verstaan, kennis van de Geschiedenissen des Lands ten tijde hunner Voorvaderen te geven; en hierdoor verloor de ouderwetliche KOLYN of STROKE niets van hun gewigt of oude achtbaarheid; men konde, zich des verstaande, die *Patriotten*, in hunne eigen taal noch hooren spreken; 't was den gemeenen en grootsten hoop der Vaderlander en maar nut gedaan, om hunlieder Werk bij deezen te doen dienen tot dat einde, waar toe de Schrijvers zelfs het geschikt hadden. En gesteld, dat die Schrijvers in het Latijn, of een andere taal geschreven hadden, men zou het niet vreemd vinden, dat hunne Geschiedschrif-

V O O R B E R I C H T.

fchriften den Lands-lieden in derzelver moedertaal medegedeeld werden; en ik bidde te zeggen, welk onderscheid 'er is, of ze in 't Latijn of in zulk oud Duitsch geschreeven zijn, als een Nederlander 't laatste niet veel beter dan het eerste verstaat. 'T blijkt dan, dat de zaak in zich zelve niet onvoegelijk noch onnut is; maar te deezer tijd. (dit stemmen wij gaarne toe) zoude zulks omtrend die oude Schrijvers een onnodig werk zijn, om dat naamelijk geleerde Mannen al voor lang hun werk gemaakt hebben, van deeze lieden op te helderen en hunne taal, zo veel mogelijk, verstaanbaar te maken. Behalven, dat gansche zamenstellen der Vaderlandsche Geschiedenissen, uit deeze en andere bronnen gehaald, reeds voor handen zijn, om den niet taal-kundigen Landgenooten van dienst te kunnen wezen. Maar dus is het voor veelen met den VAN MANDER en met de Historie der Schilderkunste niet gelegen: daar was behalven VAN MANDER geen Verhaal van de Nederlandsche Schilders van de 14de tot op de 17de eeuw toe, ook geene doorgaande opheldering of verklaring van de taal van VAN MANDER, des mangelde 'er ook noch veel aan een aanëengeschakeld Historisch lighaam der Schilder-kunste den min-gelet.

V O O R B E R I C H T.

letterde Kunst-oefenenden , Kunst-lieven-
den en lees-gierigen tot nut of vermaak.
Waaröm zoude men aan deezer billijke ver-
langens niet eenigzins voldoen ? Voor
het overige laat men den ouderwetschen
VAN MANDER in zijne waarde en oudheid
voor het ongelijk minder getal , de Taal-
kenners en Liefhebbers der Oudheid, die
hunnen weetlust, des niettegenstaande, kon-
nen boeten, met hem in zijn eigene taal
te hooren spreken in de voorige Uitgaaven.

Zal nu iemand zeggen : het is moeielijk
om den rechten zin van de wijze van spree-
ken in dien tijd en veele oude woorden
wel te treffen. Dit bekenne ik , dat niet
overäl even gemakkelijk valt ; maar des te
noodzakelijker is het dezelve verstaan-
baar te maken. 'T is ijdere werk juist niet
dit te doen ; maar die in de Spraak en Stijl
onzer Voorouderen wat bedreeven is, waar-
öm zoude die den rechten zin der bewoor-
dingen en den schrijfstrant van VAN MAN-
DERS's eeuwe niet kunnen treffen ? Of nu
dit door ons gedaan zij, latenwe ook aan
't oordeel van den bescheiden en taal-kun-
digen Lezer.

Wij hebben ons werk gemaakt , van met
zogenaamde *Noten* hier en daar de misla-
gen, in de tijd rekening bij voorbeeld, ge-
boorte of dood der Schilderen, daar wij kon-
den ,

V O O R B E R I C H T.

den, te verhelpen, en hunne geboorte- of verblijfplaatsen duidelijker aan te wijzen; benamingen van oude Gedenkteeken en deezer oorsprong uitteleggen en voor te stellen; ook hier en daar, op 't voorbeeld van anderen, iet tot nut, en vermaak, of om het leezen van eene en dezelfde stoffe min verdrietig te maaken, bij te brengen; inzonderheid de Levens van sommigen, door onzen VAN MANDER slechts aange-roerde en in 't voorbijgaan gemelde, of ter loops beschreevene Schilders uit andere zelfs buitenlandsche Schrijvers aan te vullen; vooräl uit *Medegedeelde berichten*, aan den Uitgever zo vriendelijk aangeboden, door een Liefhebber van Kunst en Oudheid, aan wiens dienstwilligheid en onbaatzuchtigheid wij ook de meesten der Afbeeldingen van onze Schilders, waarmede dit Werk versierd is (*), te danken hebben, welken Heer, te zedig om zig met naame hier te laaten noemen, wij gaarne bekennen voor dat alles zeer verplicht en ten uitersten dankbaar te zijn, gelijk wij 't ook zijn aan anderen, die ons van 't hunne medegedeeld hebben tot opluistering van dit Werk.

Het

(*) Wij hebben in dit werk meer dan 80 portretten meer dan in den vorigen druk, waarvan sommigen met uitneemende moeite zijn bekomen.

V O O R B E R I C H T .

Het Leven van onzen Schrijver hebben we, (zo als boven reeds is te kennen gegeven) achter aan gevoegd, uit de Uitgaaf van 1618, mede naar den hedendaagschen Stijl en Schrijfwijze verschoeid, en met eenige bijzonderheden, sommigen zijner voor- naamste Leerlingen raakende, vermeerderd.

Veel haddenwe noch te zeggen, van verscheidene zaken reden te geven, om viterijen of bedenkelijkheden af te snijden; maar dit Voorbericht is reeds lang genoeg.

Wij wenschen met dit alles, goedgunstige en Kunst-lievende Lezer, U eenige meerdere kundigheid in de Historie der Kunst, nut of vermaak toe te brengen: dit eenigzins bereikt hebbende zullenwe ons voldaan achten, verzoekende bij alle kundigen verschooning voor mislagen en gebreken, die ons gezicht, kundigheid, of oordeel ('t is menschelijk) ontsnapt zijn.

O P D E
B E E L D E N I S

V A N

KAREL VAN MANDER.

SIC ITUR AD ASTRA.

Men ziet den Geest van ouden KAREL zweven,
In deeze prent, maar levender in 't werk
Van 't Schilder-boek, waar in de Schilders leven,
Na hunnen tyd. Zyn pen in 't worstel-perk
Der Schilder-kunst, de leerbre jeugd leert stryën
En worstelen, op 't voorbeeld van Natuur,
En haar ontvouwt den zin der Schilderyën
Van Nazoos Dicht, dat *Jovis* blixem-vuur
Braveert met zyn gestalte-wisselingen
Zoo goddelyk en konstiglyk verknogt,
Als MANDER haar ontknoopte, en op dat zingen
De Orakels van dien Held te voorschyn brogt.
Wat eischt dit Beeld? geen Goud, nog geen Juweelen,
Een Schilders Kroon van de edelste penseelen.

VONDEL in 1657.

H E T

KAREL VAN MANDER.

H E T
 L E V E N
 D E R
 B E R O E M D S T E
 N E D E R L A N D S C H E
 E N
 H O O G D U I T S C H E
 S C H I L D E R S .

JAN EN HUBRECHT VAN EIJCK,
 gebroeders.

an ouds en tot noch toe heeft ons aan-
 minnig Nederland geen fieraad ontbro-
 ken, door den roem en groten naam
 van verscheiden befaamde en doorlucht-
 tige mannen, die in deugdzame oeffe-
 ningen en geleerdheid uitgemunt hebben. Om niet
 te spreken van de zegepalmen en overwinningen,
 door onzen ouden Adel alomme met een dapperen
 mannenmoed behaald en verkregen, noch van de
 hoge eere; waarop wij roemen kunnen, dat DE-
 SIDERIUS ERASMUS, de Fenix der ge-
 I. Deel. A leerd-

2 *Leven der Nederlandsche en*

leerdheid, en in de vorige eeuw een tweede Vader der alöude en edele Latijnsche sprake, met glanzige vleugelen, uit onzen lieflijken kruidhof in de hoogte gestegen is, heeft de milde Hemel ons (†) door

[Onze *Van Mander* heeft zekerlijk niet geweten, dat ERASMUS in de Schilderkunst is ervaren geweest, anders zoude hij hem als zodanig aan 't hoofd der Nederlandsche schilderen (tot hunl. geen klein fieraad voorwaar) geplaatst hebben; trouwens de Heer *Houbraken* in zijn *SCHOUBURG der Nederl. schild. enz.* dienende tot vervolg op onzen *Van Mander*, zegt in zijn I. D. bl. 17. dat hij met zijn werk reeds halverwege gevorderd zijnde, dit eerst ontdekt heeft uit *Dirk van Bleiswijk's Beschr. van Delft* bl. 321. en 360. 't Lust ons derhalven hier bij wijze van tuffenrede van dezen groten Man iet te melden, om dus de schade door de onbewustheid van onzen Levensbeschrijver veroorzaakt eenigzins te boeten; wij zullen echter hier de korthed in acht zoeken te nemen, eensdeels, om dat het geen de *Hr. Houbr.* op gemelde plaats van hem en zijne Schilderkunst aanhaalt, door ons niet hoeft herhaald te worden, waarheen wij den Lezer wijzen; anderdeels om dat het geen men verder van hem weet hier en daar genoeg te vinden is; zie inzonderheid, dien 't lust, zijn brieven en leven, door *P. Scriverius*; en 't kort Levensverhaal voor zijn Latijnsche *zamenfpraken* in 1664. door *C. Schrevelius* uitgegeven, welk laatste men zegt, door hem zelven ge-

(†) De text van *Van Mander* word vervolgt op bl. 13. onder de streep.

geſchreven te zijn; ook komt 'er zijn laaſte levens-
tijd en dood niet in voor.

Men twiſt over zijn geboorteplaats, of het *Gouda*, dan *Rotterdam* geweest zij, hoewel het laaſte bewijsbaarder is; en over den tijd van zijn geboorte. Zommigen bepalen die op den 28. van Wijn-
maand 1466, anderen op den 29. of 28. van de-
zelve maand, 1467; deze leſte jaar en dagteke-
ning vindt men in de opſchriften op het voetſtuk
van zijn Standbeeld te *Rotterdam*; 't welke niet zonde-
der gezag is, en overeenkomt met den tijd van zijn
geboorte in het bovengemelde *Leven van Erasmus*
geſteld, ſtemmende de dag van *Simon en Judas*
daar genoemd overëen met den 28. *Octobr.*. Zijn
Vader was *Gerard* of *Geurt* genaamd, men zegt dat
hij ook *Geurt* of *Gerard* gedoopt zijnde, en dus
Geurt Geurtzen of *Gerard Gerardzen* genoemd wor-
dende, hier van daan bij wijze van overzetting zijn
Duitſchen naam in dien van *DESIDERIUS ERASMUS*
veranderd hebbe, den eerſten van 't Latijnsche *de-*
ſiderare of *deſiderium*, 't welk *begeeren* of *BEGEERT*
aanduidt, en den anderen van 't Griekſche *ἐράω* of
ἐράσιμος van dezelfde betekenis; gelijk dit van veele
andere geleerden gedaan is. Zijne moeder was *Margriet*
geheten, en een dochter van zekeren *Petrus*
of *Pieter*, een Arts van *Zevenbergen* herkomſtig. Op
zijn negende jaar werd hij van zijn Vader te *Deventer*
ter ſchoole beſteld, in zijn 13de verloor hij daar
zijn Moeder, die hem gevolgd was, door de peſt;
kort hierop ſtierf ook zijn Vader, hem redelijk veel
goed, en onder 't opzicht van drie aangeſtelde
Voogden latende. Dezen zonden hem naar 's *Hertogenboſch*;
hier voor de zig openbarende peſt vrezende,
en lang aan de derdendaagſe koorts gezukkelde
hebbende, gong hij naar *Gouda* bij zijne Voogden,

vond 'er noch twee levende, die wegens hunne wanbestiering hem gaarne in een klooster gestoken hadden, waar toe hij, tijd van beraad verzocht hebbende, zeer sterk door beloften en bedreigingen aangezet werd, zoekende zij hem in 't klooster der *Regulieren* van *Sion* bij *Delft* te doen; hij daar ten lesten moettende kiezen, begaf zig eindelijk in 't Klooster *Emaus* of *ter Steen* bij *Gouda* van dezelve Orde, door aanpraten van een *Deventerfchen* gewezen schoolmakker, dien hij daar vond, en deed daar ook eindelijk gelofte; hier zoude hij zig in de *Schilderkunst* geoefend hebben.

Daarna raakte hij, om zijne taalkennis met *Henrik van Bergen* Bisschop van *Kamerijk* naar *Rome*; van hier bewerkte hij, dat hij naar *Parijs* gezonden werd, doch zijn beloofde jaargeld niet ontvangende, werd 'er ziek door gebrek, slechte ligging en voedsel in 't klooster; waarom hij weder den Bisschop, die intusschen in zijn stift te rug gekomen was, ging opzoeken, daar hij goed onthaal en genezing bekwam; vertrok toen naar *Holland* bij de zijnen om 'er te blijven; maar op 't aanraden van dezen trok hij weder naar *Parijs*, doch gong nu af en aan om de veel jaren lang daar heerschede pest; eindelijk moest hij 'er eens om naar *Leuven* vertrekken. Hij had tusschen beiden ook een reis naar *Engeland* gedaan, om 'er eenen *Montigi* voorheen zijn Leerling te bezoeken, en hier veel goede vrienden gemaakt; alle brave lieden prezen hem daar, voornamelijk toen hij op zijne te rug reize naar *Vrankrijk* bij *Douvres* door rovers of strandlopers uitgeschud zijnde, dit ongelijk niet alleen niet gewroken, maar zelfs een werkje uitgegeven had, waarin de Koning en de Engelsche natie in 't algemeen zeer geprezen werd. Ook riep men hem eerlang

lang uit Vrankrijk naar Engeland te rug met grote beloften, en maakte hij 'er kennis en vriendschap met den Aarts-biſſchop van *Kanterburij*; maar merkende, dat hij met enkele hoop gevoed werd, gong hij ſcheep naar Italie, dat hij altoos verlangd had te zien; een groot jaar bragt hij te *Boulogne* door; van daar vertrok hij naar *Venetie*, daar hij zijne *Adagia* of *Spreekwoorden* uitgaf, van hier naar *Padua*, vervolgens naar *Rome*, daar zijn naam reeds in achtung was, en hij zelf geraakte bij *Rafaël Kardinaal van St. Foris*. Hij zoude 'er ook rijkelijk zijn geluk gevonden hebben, indien hij na 't overlijden van *Koning Hendrik den VII.* en zijn opvolger *Hendrik den VIII.* door zijne goede vrienden, die hem alles deden hopen, niet wederom naar Engeland ontboden was geworden. Hij beſloot 'er dan zijn overigen levenſtijd door te brengen; doch zig wederom te leur geſteld ziende, trok hij ſtil naar *Braband*, zijnde aan 't hof van *Keizer Karel* genodigd, bij wien de *Groot-Kanſelier Joan de Silvas* hem tot *Keizerlijken Raad* deed verheffen. Hij geeft reden van deze zijne verandering in een boekje ter zijner verantwoording bij de *Wereldlijken*. Hij was altijd van een zwak geſtel en koortsvallig, voornamelijk in de *Vaſten* door het eten van viſch, waar van hem de reuk natuurlijk tegenſtond. Hij bezat een oprecht gemoed, en was zo grote vijand van leugentaal, dat hij noch jong zijnde een afkeer had van leugenachtige jongens, en in zijnen bejaarden ouderdom op het enkel gezicht van hun, die hij voor leugenaars kende, begon te trillen en te beven. Voorts was hij vrij in zijne uitlatingen jegens gemeenzame vrienden; ja ſomtjids al te vrij, en hoewel hij dikwerf behaald werd, kon hij niet nalaten van zijne vrienden een goed vertrouwen te hebben. Eigen-

lof, aanzien en rijkdommen verächtte hij; zijn eigene werken behaagden hem niet als hij ze voltooid had; men heeft hem moeten dwingen, dat hij zich zou laten uitschilderen; rust en vrijheid was zijn grootste behagen; andere Geleerden schatte hij hoog, en indien zijn vermogen toereikende ware geweest, hij zoudeze bevorderd en voortgeholpen hebben. Niemand heeft groter vorderingen gemaakt in de fraaije Letteren dan hij, en had deswegens van de afgunst der onwetenden veel te lijden.

Hij schijnt tot Leermeeſter gehad te hebben eenen *Cornelius Aurelius*, want in een Latijnschen brief, aan dezen uit Leuven geschreven door eenen *Alard* van Amsterdam in den jare 1515., vindt men deze woorden: *Erasmus woont te Basel, wij verwonderen ons allen, dat hij nergens gewag maakt van u, die hem altoos een zo oprechte vriend en trouwe Leermeeſter zijt geweest.* Voff. Hist. Litt. pag. 815.

Hier uit blijkt met eenen, dat hij in den jare 1515, en dus in den ouderdom van 48. of 49. jaren reeds een vast verblijf te *Basel* gehad heeft, ook is de opdracht van de 2de Uitgave zijner Zamenſpraken gedagtekend uit *Basel* den 1. van Oogſtm. 1524., wanneer hij omtrent ten minſten 57. jaren moet oud geweest zijn; dit is zeker dat hij 'er een geruimen en zijnen laatſten levenſtijd ook doorgebracht heeft en aldaar overleden is.

Wanneer men den tijd van zijn geboorte bepaalt op het jaar 1467. heeft hij den ouderdom van omtrent 69. jaren bereikt, want hij is gestorven op den 11. van Hooimaand des jaars 1536. volgens het Graffſchrift, 't geen hem te *Basel* gemaakt is; doch doet zig alsdan eene zwarigheid op, dat hij namelijk op het eind van het zelve gezegd wordt gestorven te zijn *jam septuagenarius* of al een zeventig-jarig

jarig man zijnde. Indien hij nu in 't jaar 1467. geboren is, kan hij zijn 69ſte jaar noch niet ten vollen bereikt hebben; doch zo hij in Wijnmaand 1466. ter wereld gekomen is, gelijk andere ſtellen, dan zoude hij ten nauwſten een man van zeventig jaren kunnen genoemd worden; en de opſtellers van het Graffſchrift het niet ten vollen geëindigd jaar voor een vol kunnen genomen hebben; anders lijdt het zelfde woord ook de betekenis van *al in de zeventig jaren te zijn*; zelfs zijn 'er die ſchrijven, dat hij in 't een en zeventigſte jaar zijns ouderdoms overleden is, gelijk *Viglius ab Aytta Zuichemus Ep. ſelect.* No. 82. 83. & 86. in *Annal. Belg.* Tom. 2. part. 1. 7. 217. 219. 222. Wij treden dit verſchil niet verder in, 'tis zeker, dat of in dit graffſchrift of in het opſchrift onder zijn Beelden is een miſſlag ſchuilt; ondertuſſchen vergift zig de Heer *Houbraken* op bovengemelde plaats, wanneer hij aan *Erasmus* 't jaar 1466. tot zijn geboorte, en 1546. tot zijn ſterfjaar geeft, en echter hem 70. jaren oud ſtelt, want dan zoude hij 80. jaar moeten geworden zijn. Voor 't overige is het grafteken aan hem te *Baſel* in de grote Kerk opgericht, niet heel aanzienlijk, zo als zomnigen melden, want het beſtaat volgens *Burnet in zijne Reizen* bl. 130. in een enkele koperen plaat, en volgens *Miſſon* 2. D. bl. 55. in een marmeren tafel of plaat tegen een pijler naaſt het Koor, waar op het meergemelde graffſchrift gegraveerd is. Het is in de Latijnsche tale en kan op de aangehaalde plaats van *Miſſon*, achter deſzelfs leven boven gemeld en op andere plaatſen gezien worden; wij zullen het den Lezer in 't Duitſch mededeelen:

Aan Chriſtus den Zaligmaker zij dit toegewijd.

Voor *Erasmus den Rotterdammer*, een groot Man in

alle deelen, wiens weergâeloze geleerdheid in alle soorten van Letteroeffeningen, gepaard met een niet mindere voorzichtigheid den nakomelingen stoffe van verwondering en roem zal geven, hebben Bonifacius Amerbâch, en Hier. Frobens met Nic. Episcopus [de eerste] als erfgenaam en [de anderen] als gesteldé uitvoerders van zyn' laatsten wil, hunnen braafsten beschermmer ter eere dezen steen geplaatst, niet zo zeer ter zijner gedachtenisse, welke hij zelf vereeuwigd heeft door zijne uitgegevene webearbeide Schriften, door middel van welken hij onsterffelijk zal blijven, zo lang de wereld staan zal, en met de Geleerden van alle volkeren blijven spreken; maar om zijn sterffelijk overschot daar onder te bewaren. Hij is gestorven op den elfden van Hooimaand, reeds een man van zeventig jaren zijnde in 't jaar van de geboorte van Christus 1536. (†).

De in dit Graffchrift voorkomende Hieronimus Frobens of Frobenius is de vader geweest van eenen Johannes Erasmus Frobens, een jongeling van goede hoop, aan wien Erasmus zijne *Zamenspraken* opdraagt. Dit zoo zijnde, moet deze Hieron. Frobens het eerste de werken van Erasmus, ten minsten zijne *Zamenspraken* hebben gedrukt, vermits in de gemeldé opdracht aan den vader van dezen jongen Erasmus Frobens het drukken van dit werkje toegekend word. Immers schrijft Erasmus aan dezen jongeling als aan een van zijne nabestaanden, of dien hij voor zodanig aangenomen had,

die

(†) Op den Graffsteen ziet men een Janus hoofd of borstbeeld op een vierkant Voetstuk met deze woorden: DES. ERASMIUM, AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT IV. EIDUS JULIAS MDXXXVI.

die ook zijner zorge en opzicht was aanbetrouwd.

Gemeenſamen omgang heeft hij ook met den Schilder *Hans Holbeen* van *Baſel* gehad, en hij was de geene, die denzelven gelegenheid verſchafte, om bij *Hendrik den Achtſten* Koning van Engeland bekend te worden, door een brief van aanprijzing aan den Rijks-Kanſelier *Thomas Morus*, voormaals zijnen ſchoolmakker. Deze *Holbeen* had *Erasmus* in *Portret* gebracht, 't welk hij hem mede gaf, oman *Morus* ter hand te ſtellen, ſchrijvende in zijnen brief, dat dit hem zeer wel geleek, en beter dan dat van *Albert Durer*: zie hier van verder in 't volgende leven van *Hans Holbeen*; hier uit blijkt, dat het met de waarheid ſtrijdt, 't geen *Miffon* 2. D. bl. 54. van dezen *Holbeen* getuigt, dat hij op 't aanſtaan van *Erasmus* naar Engeland ontboden werd; ook heeft *Morus* hem eerſt na verloop van drie jaren aan Koning *Hendrik* aangeboden (†). Meerder geloof verdient het geen *Miffon* verder zegt, dat 'er te *Baſel* noch een zogenaamd *Kabinet* of verzameling van Schilderijen, waaronder die van *Holbeen* uitmunten, en van oude Penningen gevonden wordt, behorende thands aan de UNIVERSITEIT van *Baſel* en herkomstig uit de boedels van *Erasmus* en *Amersbach*; en dat men in het zelve vindt een *Portret* (van *Amersbach* en dat) van *Erasmus* ten halven lijve uitgeſchilderd door den zelve *Holbeen*, boven het welke men deze Latijnsche verſen leeft:

Ingens ingentem quem perſonat Orbis Erasmus,

Hic tibi dimidium picta tabella refert.

At cur non totum? Mirari deſine Lector,

Integra non totum Terra vel ipſa capit.

't welk

(†) Zie 't Leven van *H. Holbeen*,

't welk wij dus overbrengen:

*Aanschouw in dit tafreel Erasmus t'halver weg,
 Wiens grote naam en lof klinkt over Land en Zeën,
 Vraagt gij, waarom den Man niet heel vertoond?
 ik zeg:
 De gantsche wereld was voor dezen held te klein.*

Onze ERASMUS hield ook briefwisseling, terwijl hij te *Basel* woonde, met *Filips van Bourgondien*, die op den Bisschoppelijken zetel van *Utrecht* toenmaals zat, en versterkte hem in de gevoelens, die deze Bisschop had omtrent de noodzakelijkheid eener hervorminge zo in de leere als het leven inzonderheid der Geestelijken; want *Erasmus* weet men, dat zelfs een goed gevoelen van *Luther* hadde, schoon hij hem van te grote hevigheid beschuldigde. Zie *G. Brandt Hist. der Reform.* 1. Deel. bl. 49. 62 - 64.

Aan *Vrouwe Maria* Weduwe van *Koning Lodewijk* van *Hongarije* in 1531. door *Keizer Karel den V.* haren broeder tot *Landvoogdesse* der *Nederlanden* aangesteld zijnde, eene *Vrouw* die boven haar kunne in ervaren- en schranderheid uitmuntte en zelfs in de talen bedreven was, inzonderheid de *Latijnsche* met veel vermaak las, heeft *Erasmus* een zijner sichtigelijke werken, genaamd *de Christelijke Weduwe*, opgedragen. Omtrent den jare 1533. werd hij door deze *Landvoogdesse* herwaard ontboden, doch kwam niet, gelijk men verwacht had, hier te Lande, hebbende de *Edelen* en meeste *Steden* van *Holland* ter *Staatsvergadering* binnen *Gouda* in *Oogstmaand* des jaars 1532. een *Juweel* ter waarde van omtrent 240. *Rijnguldens*, 't geen zij besloten hadden aan hem te schenken en over te zenden, daarna opgehouden; 't blijkt niet, of hem

hem zedert dit te hand geſteld zij of niet; men kan hier uit afnemen, dat een grote achting voor 's Mans geleerdheid in dit zijn Vaderland zelfs bij 's Lands Staten huisveſtde *Mr. Aart van der Goes Register der Dagvaarte* bl. 186. en 202. *Vaderl. Hiſt.* 5. Deel. bl. 130.

De Latijſche School te *Rotterdam* draagt naar hem den naam van *Schola Erasmiana*, ook worden de Jongelingen aldaar ook noch uit zijne ſchriften, als bij voorbeeld zijne *Zamenſpraken*, in de Latijſche ſprake en ſtijl onderwezen. Maar inzonderheid hebben die van *Rotterdam* hunne achting voor dezen Letterheld betoond, met hem ter gedachteniſſe een Beeld op te rechten in 't Jaar 1549.; dit was van hout, en werd in 1555. of 1557. voor een ander uit blauwen Arduintteen gehouwen, verwiffeld; doch in den Jare 1572. door de woedende Spanjaards om ver geworpen, maar zedert weder herſteld; eindelijk in 't Jaar 1622. afgegoten en 'er een metalen Standbeeld van gemaakt, Brandt. *Hiſt. der Reform.* 4. Deel. bl. 721. Het ſtaat op de groote Markt op een blauw-ſteenen Voetſtuk van omtrent 6 voeten hoog en in een ijzeren hek beſloten. 't Beeld is wat meer dan levensgrootte, in een *Doctoraal* gewaad met een open boek in de hand; op het Voetſtuk zijn 4 Opſchriften in 't Latijn en Nederduitſch, den lof en voornaamſte gevallen van zijn leven behelzende, mitſgaders een vers van *J. Oudaan*, ook te vinden bij *Houbraken* bl. 20. zo als elk, die Holland gezien heeft, bekend is. Voorts wordt de kunſt van dit Beeld bij de kenners zeer geprezen; de voortreffelijke *Vondel* heeft 'er een fraai vers op gemaakt, mede bij *Houbr.* te vinden. Niet verre van het Standbeeld wijſt men noch het huis, waar in *Erasmus* geboren zoude zijn, dat zig on-

aan-

aanzienlijk vertoond, men leeft 'er de twee volgende regels op:

Aedibus his ortus mundum decoravit Erasmus
Artibus ingenius, Relligione, Fide.

't welk zo veel wil zeggen als:

Hij die zig baande een spoor langs welgeschikte trap-
pen,

Naar 't lang vergeten Koor der eedle wetenschappen,
Der Christen wereld was tot luister en sieraad

Door ware Godsvrucht, die op vaster gronden staat,
En 't licht door nevels bragt van bijgeloof te voren,
De grote Erasmus in dees woning is geboren.

De afbeelding van ERASMUS kan gezien worden op de plaat A. No. 1.

Dus is, het geene wij van dit Juweel onzes Vaderlands kortelijk meenden te zeggen, ongevoelig en onder de hand uitgedijd (†). De Lezer verschoone deze uitweiding en schrijve die toe aan de billijke achting voor den groten *Rotterdammer*; ook dunkt ons deze Parel aan 't hoofd dezer Levensbeschrijvingen niet kwalijk te voegen, offchoon men van zijne Schilderkunst weinig weet te zeggen; doch gelijk hem alles, 't geen hij ter hand nam, wel gelukte, zo mag men billijk ook uit vergelijking zijner

(†) Meer van *Erasmus* kan men zien bij *Almelov.*, in zijn *Amoenitat.*; *Melchior Adam* in vit. *Philos*; *Baile* *Diction. Crit.* op *Erasmus*; *Job. H. Hottingerus* *Hist. Eccles.* Part. 6; en in de *Epist. Erasm.* lib. 19. Ep. 21. & in *Ep. ad Petrum Cursum.*

ner andere wetenſchappen, beſluiten, dat hij in de Schilderkunſt geen geringe vordering zal gemaakt hebben, wegens zijn vindingrijk vernuft, worden- de hem zelfs door eenigen de uitvinding van den Turf hier te lande toegeſchreven, waar in wij ons niet hebben in te laten.]

(†) door een gunſtigen invloed in de Natuur, der hoogſte eere in de Schilderkunſt deelachtig gemaakt; want 't gunt den vernuftigen Grieken, Romeinen en anderen Volken, hoe naarſtig zoekende, niet heeft mogen gebeuren te vinden, is door den vermaarden Kempſchen Nederlander, JOANNES VAN EIJK, te voorfchijn gebracht. Deze werdt geboren te *Mazeik*, aan de Maze, welke rivier om die eere dingen kan met de Arno, den Po en den trotschen Tiber, nadien aan haren oever een zo helfchijnlijk licht opgegaan is, dat het kunſt- lievend Italië met verbazing heeft moeten omzien, en hare *Pictura* derwaard zenden, om in Vlaanderen aan nieuwe borſten te zuigen. JOANNES VAN EIJK, van der jeugd zeer verſtandig, ſchrand- der, en van natuur tot de tekenkunſt genegen, werd diſcipel van zijnen broeder HUBERTUS, die merklijk meerder jaren, dan hij, bereikte. Wien HUBERTUS, die een zeer kunſtig Schilder was, ten leermeester gehad hebbe, is niet bekend, maar te vermoeden, dat in die vroege tijden, en in dien barten en eenzamen hoek lands, weinig Schilders en gene goede voorbeelden te vinden waren; want men gifſen kan, dat HUBERTUS ontrent het Jaar
1366.

(†) Hier vervolgt de text van *Van Mander*, die bl. 2. met een ſneep was afgebroken.

1366. en JOANNES eenige jaren later geboren zijn. Doch 't zij hun vader zelf een Schilder geweest zij, dan niet, schijnt de geest der Schilderkunst hun huis geheel overstort te hebben, nadien ook hunne zuster MARGARETA VAN EIJCK, voor een' zeer kunstige Schilderes befaamd is, en die, als een' geestrijke Minerva, *Hymen* en *Lucina* schuwende, tot het einde van haar leven, den maagdelijken boven den gehuwden staat verkozen heeft. Gewis is de Schilderkunst, naamlijk die, om met lijm en eiwit te schilderen, uit Italië in ons Nederland overgebracht, en die manier allereerst in den jare 1250. te Florence ontdekt (†). De gebroeders JOANNES en HUBERTUS VAN EIJCK, maakten veele stukken in die lijm- en eiverwe; want tot noch toe geen andere manier van schilderen bekend was, behalven dat men in Italië in *fresco* of op de natte kalk arbeidde. En vermits de Stad *Brugge*, in Vlaanderen, voormaals door den bloejenden koophandel, die aldaar meer, dan in eenige Stad van Nederland, gedreven werd, in rijkdom overvloedde, en de kunst zich om de milde beloning gaarne bij den rijkdom vinden laat, verkoos JOANNES die Stad tot zijne woning, en schilderde 'er veele stukken met lijm en eiwit op panneelen, die den roem zijner kunst in verscheiden landen, werwaard zijne werken gebracht werden, niet spaarzaam verspreidden. Volgens het gevoelen van eenigen was hij een geleerd man, vernuftig, en vruchtbaar in het uitvinden van verscheiden vereischens der kunst; vlijtig in het naspeuren van den aart der verwen, en arbeidzaam in de Stoffschei- en Stookkunde, al 't welk hem deed

(†) Zie daar over 't Leven van JAN CIMABUE van *K. van Mander* in zijn Italiaansche Schilders.

deed beproeven, zijne lijm- en ei-verwen met een foort van vernis, uit eenige oliën t'zamengeſteld, te verniſſen, 't geen hem gelukte, en een ieder te meer behaagde, vermits het zijn werken een zekeren glans en luifter bijzette. Naar dat geheim hadden veelen in *Italië* gezocht; doch het niet konnen vinden. 't Gebeurde eens, dat JOANNES, na veel tijd, vlijt en arbeid (want hij zeer net en uitvoerig ſchilderde) aan een tafcreel beſteed te hebben, dat panneel, dus op zijne wijze verniſt, in de zon te drogen zette, als wanneer de voegen van het zelve, tot zijn billijke ſpijt, door de hette van de zon vanëen weken en het panneel barsſte, 't geen hem een weêrzin tegen de eiverwe en het verniſſen deedt opvatten, en beſluiten, te onderzoeken, of 'er geen andere vernis te maken ware, die buiten de zon en binnen 's huis drogen konde. Tot dat einde den aart van veele oliën en andere dingen naſpeurende en beproevende, bevond hij, de lijm- en nootolie de ſpoedigſt-drogende te zijn, en deze op het vuur ziedende, maakte hij, door het bijvoegen van eenige ſtoffen, 'er een zeer goed vernis van. Doch nadien zo arbeidzame geeſten ſteeds verder en naar de volmaaktheid ſtreven, bevond hij, na veele proefnemingen, dat de verwen, met dusdanige oliën vermengd, zig gemaklijk deden temperen, ſpoedig droogden, droog zijnde het water weêrſtonden, en de olie der verwe een ongemeenen luifter bijzette en die glanzig maakte, zonder dat de tafereelen verniſt behoefden te worden; ook zag hij, tot zijne verwondering en groot genoeg, dat de verwen zich dus met de olie beter deden verdrijven en verwerken, dan met de vochtigheid van het lijm, of het eiwit. Billijk verheugde hij zich over die uitvinding, waaruit, ter verbazing van veelen en zelfs van verre afgelegen volken, door de vlugge Faam hier van be-

naricht, een nieuwe foort en gedaante van werken geboren werd, om welke te zien men van bij de *Ciclopen* en den eeuwigbrandenden *Etna* kwam aansnellen. Die edele uitvinding ontbrak alleen aan onze kunst, om de natuur in gedaante nader te komen, of gelijk te worden. Wanneer de oude Grieken *Apelles*, *Zeuxis* en anderen herleefd, en die nieuwe manier gezien hadden, zouden zij zich 'er niet minder over verwondert hebben, dan de strijdbare *Achilles*, of andere helden van den ouden tijd, horende in den krijg het donderend geschut, door den stoffcheidkundigen monnik, *Barthold Swartz*, in den Jare 1354. in Denmarken uitgevonden; of ook niet minder, dan de oude schrijvers, ziende de zeer nutte drukkunst, waar van Haarlem zich, op genoegzamen grond, den roem der eerste vinding toeschrijft (*). Den tijd, in welken JOANNES VAN
EIJCK

(*) De vinding dier nooit te volprijsene kunst moet gewislijk toegekend worden aan LAURENS JANSZ. KOSTER, die te Haarlem geboren, 'er een lid van de Regeering en verscheidemalen Schepen geweest is. (Hoewel men ook in Holland hem en zijne geboortestad den roem dezer vinding betwift, zoekende men zelfs te betogen, dat 'er naar allen schijn geen *Laurens Koster* ooit geweest zij, offchoon 't waar kan zijn, dat *Kosters* eerste ruwe vinding kort daar op elders en door anderen beschaafd zij geworden.) De toenaam van *Koster* was hem bijgebleven van een zijner voorouderen, die 't *Koster* ambt, in vroegere tijden een zeer aanzienlijke Kerkelijke bediening, bekleed had. Te recht behoort KOSTER onder de schilders, immers de plaatsnijders, geplaatst en geacht te worden, aangemerkt de liefhebbers der prentkunst hunne liefhebberij aan hem verplicht zijn; vermits hij zowel, ja zelfs eerder, uitvinder van de prent dan van de druk-kunst geweest is, en de eerste prenten gesneden en gedrukt heeft. Zijne prenten, offchoon in een zeer ouden Gottischen smaak getekend, zijn fraai, naar dien tijd, en bestaan uit de volgende houtsnede figuren: de Ver-
zoe-

EIJCK de olieverw vond, kan ik, na veel overlegs, niet wel anders, dan in het Jaar 1410, bepalen; weshalven de Italiaanſche Schilder en Levensbeſchrijver *Vafari*, of zijn Drukker, zich grovelijk vergift, met die vinding honderd jaren later te ſtellen. Tot deze mijne tijds bepaling heb ik verſcheidene redenen, en weet ook, dat JOANNES op veele jaren na zo lang niet geleefd heeft, als *Vafari* ſchrijft, offchoon hij niet jong geſtorven is, gelijk zeker Schrijver meent. (†) Doch dit, ter bekorting,

zoekingen van een Kranken, zeven ſtuks, met een Latijnsche verklaring; zestien ſtuks onderwerpen uit het Hooglied, met Latijnsche ſpreuken op baenderollen; eenige historien uit het oud en nieuw Teſtament, veertig ſtuks; agt en veertig ſtuks onderwerpen uit de *Openbaring* van *Joannes*, met Latijnsche ſpreuken op baenderollen; en agt en vijftig figuren in den *Spiegel onzer Behoudenisse*, het eerſte boek dat met gegoten letteren gedrukt is; welke figuren, ieder uit twee historien beſtaande, die in het midden door een pilaartje van een geſcheiden zijn, meerendeels aan de rechter-zijde gebeurtenissen uit het oude, en aan de linker zijde geſchiedenissen uit het nieuwe Teſtament, of ook wel ongewijdde geſchichten, verbeelden, invoegen de linker-zijde altijd tot een tegenbeeld van de rechter-zijde verſtrekt. Die overblijfselen der kunst van LAURENS KOSTER, wiens afbeeldſel in de plaat C. No. 1. vertoon wordt, zijn noch meerendeels op het Stadhuis te Haarlem te zien, alwaar zij zeer zorgvuldig bewaard worden. Men zegt, dat ook noch een getijdeboekje, in een langwerpig formaat, voor handen is, met platen van den gemelden LAURENS KOSTER, die, naar gissing, in het jaar 1400., of wat vroeger, geboren is, en tuſſchen de jaren 1428. en 1458. gebloed heeft. De heer *Joannes Enſchedé*, Stadsdrukker te Haarlem, bezit het alleroudſte portret van L. KOSTER, naar alle waarſchijnlijkheid door *Albert van Ouwater* geſchilderd. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Daar zijn 'er die deeze uitvinding ſtellen op het jaar 1450. en dezelve toeëigenen aan eenen *Jan van Brugge*; uit het Land van *Gelder*. Zie de aantek. in *Miffons Reiz*;

ting, aan zijne plaats latende, is bekend, dat de beide gebroeders deze hunne uitvinding zorgvuldig verborgen hielden, en zo wel te zamen, als een ieder van hun afzonderlijk, verscheiden stukken schilderden; echter streefde JOANNES, offchoon de jongste, zijnen broeder in de kunst voorbij. Het aanzienlijkst en uitmuntendst werk, door hun gemaakt, is het Tafereel in de St. Janskerk te Gent, hun besteld door *Filips van Charlois* (*), een en dertigsten graaf van Vlaanderen, en zoon van Hertog *Jan van Digion*, wiens afbeeldsel te paard op eene der deuren gezien wordt. Eenigen meenen, dat HUBERTUS dat tafereel aangelegd en JOANNES het

I. D. bl. 299. Wat het verschil van tijd belangt, *Van Mander* zelf stelt den tijd van de geboorte en uitvinding ook maar by gissing, en kan deze *Jan van Brugge* dezelve zijn met onzen JOANNES VAN EIJK, en bij anderen dien naam van zijne woonplaats hebben ontfangen; gelijk men in die tijden, wanneer de toenamen nog geen zo vasten strek bij lieden van gemeene afkomst hadden, hen veeltijds naar de plaats, daar zy hun vast verblijf hielden, benoemde, zonder opzicht, of zij daar geboren waren ofte niet; ook kan wel iemand van desfelven Voorouders te *Brugge* gebooren, en dus dit geslacht van die Stad afkomstig geweest zijn. Dus word de Schilder *Hans van Aken* zo genaamd, niet om dat hij te *Aken* geboren was, want te *Keulen* kwam hy ter wereld, maar na zijn Vader, die van *Aken* geboortig reeds van deze plaats den naam voerde. Dat nu deze *Jan van Brugge* uit het land van *Gelder* gezegd wordt afkomstig te zijn, kan wel een misflag wezen; zeker is het niet te bepalen.

(*) Versta hier door *Filips den Goeden*, Hertog van *Bourgondien*, die bij 't leven van Hertog *Jan van Bourgondien* zijn Vader Grave van *Charolois* genoemd werd, en in den jare 1419. dezen zijn Vader, in Frankrijk verraderlijk omgebragt zijnde op den 10. van Herfitmaand desfelven jaars, in zijne aanzienlijke staten opvolgde, waarbij hij in den jare 1433. door afstand van Vrouwe *Jacoba van Beieren*, noch *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland* voegde.

het volvoerd hebbe: doch ik vertrouw, dat zij beiden het hebben begonnen, maar dat HUBERTUS in-tuffchen, en alëer dat werk voltooid was, overleden is; zijnde geſtorven den 18. van Herſtmaand des jaars 1426. en te *Gent* in de zelfde Kerk begraven, waar men het hier navolgend graffſchrift op hem vindt. Het onderwerp tot het midden- of binnenſtuk van dat tafereel is genomen uit de Openbaring van *Joannes*, en verbeeldt de vier en twintig Ouderlingen voor het Lam nederknielende en het aanbiddende, zijnde vol werk, en, gelijk de bijsieraden, ongemeen uitvoerig. Boven dat tafereel ziet men de Maagd *Maria*, die door den Vader en den Zoon gekroond wordt. De *Christus* is verbeeld met een kruis, als doorschijnend kristal, in de hand, en dat kruis verluisterd met gouden knoppen en verdere sieraden en geſteentens, zo uitvoerig bewerkt, dat, naar het oordeel van eenige Schilders, meer dan een maand tijds daaraan beſteed is. Nabij het beeld van *Maria* ziet men zeer kunſtig beârbeide Muziek-zingende Engeltjens, uit wier gebaarden zeer ligt te merken is, wie van hun den bovenzang, tegenzang, *tenor* en *bas* zingt. Boven op de rechterdeur wordt een *Adam* en *Eva* verbeeld, en in *Adam* een kenlijke angst gezien voor het overtreden van Gods Gebod, zowel als eene bekommering voor de vrucht, hem door zijn nieuwe bruid aangeboden; welke vrucht niet, gelijk de Schilders gemeenlijk verbeelden, in een appel beſtaat, maar in een verſche vijg; waaruit eenigzins de belezenheid van den Schilder ſchijnt te blijken; want *Augustinus* en eenige andere Godgeleerden gevoelen, dat die vrucht welligt in eene vijg beſtaan konde hebben, vermids *Mofes* dezelve niet onderscheidt, en onze eerſte Vooröuderen zich onmidde-

delijk na den val en het ontdekken hunner naaktheid, met geene appel- maar vijgenbladen bedekten. Op de andere deur wordt, zo ik mij niet vergis, een *Ste. Cicilia* gezien. Voorts heeft het middentaferaal twee vleugelen, of dubbele deuren, waarvan de twee deelen naast het middenperk, mijn's erächtens, uit beelden bestaan, die met de binnen-historie overëen stemmen. Op de andere buitenwaardse deuren ziet men, gelijk gezegd is, den Graaf van Vlaanderen, te paard gezeten, en de beide gebroeders JOANNES en HUBERTUS daar tegen over, den laatstgenoemden, om zijne meerdere jaren, ter rechterhand van zijnen broeder, en ook ouder dan dezen verbeeld. Het hoofddeksel van HUBERTUS bestaat in een vreemden muts, voor omgeslagen en als met een kostbaar bont gevoerd. JOANNES is gedekt met een sierlijken muts bijna als een tulband achter overhangende, en voorts bekleed met een zwarten tabbaard, op welken een rode *Paternoster* met een gedenkpenning verbeeld is. Het gantsche werk is, ten aanzien van de tekening, de gebaarden, geestigheid, vinding, zuiverheid en uitvoerigheid uitmuntend, en, naar den tijd, verwonderlijk. De plooiën der stoffen zijn op de wijze van die van *Albert Durer* verkozen, en de blaauwe, rode, purpere en andere kleuren onverfchietbaar, invoegen zij noch versch geschilderd schijnen, en daarin alle andere schilderijen overtreffen. Onze kunstrijke Schilder was ongemeen oplettend, en schijnt met dit zijn werk den vermaarden *Plinius* van onwaarheid te hebben willen beschuldigen, wanneer deze schrijft:

„ dat een Schilder, honderd of een geringer getal
 „ troniën malende, doorgaands eenigen van dezelve
 „ aan anderen doet gelijken, hierin de natuur geen-
 „ zins

„ zins volgende , waarin men van duizend men-
„ ſchen naauwelijks twee vindt, wier aangezichten
„ elkander gelijk zijn ”, daar in het tegendeel, in
dit werk omtrent drie honderd dertig alle van el-
kander verſchillende, troniën geteld worden, waar-
in men verſcheiden gemoedsbewegingen , als een
Godsdienſtigen ernst, liefde, Godsvrucht, enz. ziet.
Uit den mond van Maria ſchijnen eenige woorden
te komen, die zij uit een boek leeft. In het Land-
ſchap zijn veele uitheemſche en vreemde bomen,
onderscheiden planten, met bevallige en net bear-
beide kruiden verbeeld. De haren der beelden en
van de manen en de ſtaarten der paarden ſchijnen
bijna geteld te kunnen worden, en zijn zo verwon-
derlijk dun en geestig geſchilderd, dat het gantſche
werk de Kunſtbeminnars met verbaasdheid aan-
doet. Keizers, Koningen en veele aanzienlijke
Vorſten beſchouwden het te meermalen met geen
gering vermaak. De koning *Filips*, XXXVI. Graaf
van Vlaanderen, hoe begeerig ook naar dat Kunſt-
juweel, deedt het, om de ſtad Gent 'er niet van
te berooven, door *Michiel Coxij*, Schilder van
Mechelen, kopiëren, in welken arbeid deze zeer
gelukkig ſlaagde; en nadien hier te lande geen zo
ſchoon blaauw te bekomen was, werd het, ter
begeerte van den Koning; door *Titiaan* uit *Venetie*
herwaard gezonden. Dat blaauw was natuurlijk
Azuur, en wordt in de gebergten van *Hongarijē*
gevonden, alwaar het voortijds en al eer de Tur-
ken dat Koningrijk bezaten, ligt te bekomen was.
Thands koſtte het weinige, dat *Coxij* allēen tot den
mantel van Maria nodig hadt, twee en dertig du-
katen. De laatſtgenoemde Schilder veranderde eeni-
ge dingen naar zijne manier, als onder anderen de
Ste. *Cicilia*, die eenigzins onbevallig van achteren

gezien werd, en zond die kopij naar Spanje. Het oorspronkelijk stuk stond op een voetstuk, beschilderd met lijn- of ei-verwe, verbeeldende de hel, waarin zij, die onder de aarde zijn, hunne knien voor den naam van *Jesus* of het Lam buigen; doch welk werk sedert door de onbedrevenheid van eenige Schilders, die het dachten schoon te maken, of af te wasschen, uitgewischt en bedorven is. De beide gebroeders VAN EIJK werden door den Graaf *Filips*, teffens Hertog van *Burgundie*, hoog geacht en grootlijks geëerd; inzonderheid JOANNES, die, denklijk om de uitmuntendheid zijner Kunst en groot verstand, Geheimraad van dien Vorst geweest is, welke veel behagen in zijn gezelschap schiepte, gelijk welëer *Alexander de Grote*, in dat van den uitmuntenden *Apelles*. Het bovengenoemd kunststuk werd ten dien tijde niet gezien of geopend, dan door of voor grote Heeren, en de zulken, die den ontsluiters met een goede verëering beloonden, ten zij nochtans op sommige feestdagen, als wanneer de toevloed van volk van allerlei rang zo groot was, dat men de Kapel, waarin het Tafereel stond, bezwaarlijk konde genaken, en wel bijzonder van oude en jonge Schilders en Kunstbeminnaars, die 'er rondom zworven, als de bijen en vliegen des zomers om de vijg- en rozijn-korven. Weleer hing in de zelfde kapel, *de Kapel van Adam en Eva* geheten, recht over dat Tafereel, een lofdicht, door *Lucas de Heere*, Schilder van Gent, berijmd (†). Na dat

JOAN-

(†) *Karel van Mander* geeft het zelve op. Om deszelfs uitgestrektheid en den ouderwetschen stijl van Dichten hebbenwe het hier niet ingevoegd; ook was het reeds door Hem hier en daar veranderd en op een beter dichtmaat gebracht dan het

oor-

JOANNES het bovengenoemd Outerſtuk volvoerd had, keerde hij van Gent naar Brugge, alwaar ook ter zijner gedachtenis een kunſtig Outerſtuk gebleven is. Meer anderen zijner werken werden door de Kooplieden van daar naar elders vervoerd en alömme met verwondering door de Kunſtenaars beſchouwd, die, door een prijslijken naijver aangefpoord, of door luſt ter navolging geprikkeld, de nieuwe ſchildermanier poogden kundig te worden. Ondertuſſchen en offchoon eenige Vorſten die wonderbare werken magtig werden, bleef echter de kunſt in Vlaanderen. Frederik de II., Hertog van *Urbino*, bezat eene *Badſtove*, door JOANNES zeer net en uitvoerig geſchilderd; ook had *Laurentius de Medicis* te *Florence* eenen *Hieronimus* en andere werken van zijne hand. Eenige Florentijnsche Kooplieden zonden uit Vlaanderen aan *Alfonſus den I.* Koning van *Napels*, een fraai ſtuk van JOANNES, in 't welk verſcheiden figuren wonderlijk wel verbeeld waren, en waarin die Vorſt groot behagen ſchepte. De toevloed van Schilders, om dat verwonderlijk nieuw werk te Brugge en elders te zien, was ongemeen groot; en offchoon de Italianen veel moeite ter ontdekking van het zelve aanwendden, en het beroken, konden zij wel een ſterke lucht, door de vermenging der verwen met den olie veroorzaakt, maar geenzins het geheim ontdekken, tot dat eindelijk een zekere *Antonello*, van de ſtad *Mesſine* in *Sicilië*, beluſt om de behandeling der olie-verwen te leeren, beſloot, naar Brugge te komen, alwaar hij des kundig werd, en die kunſt naar Italië bragt. In de Kerk en Prooſtdij van
St.

oorspronkelyke, 't geen dus niet wel zoude kunnen opgegeven worden.

St. Marten te Yperen zag men van onzen JOANNES mede een Tafereel, verbeeldende eene *Maria* en een biddenden Abt. Op de beide noch onvoltooide deuren, ieder in twee onderscheiden perken verdeeld, werden verscheide zinbeelden, betrekkelijk tot *Maria*, gezien, als een brandenden Eglantier, *Gideons* vlies en anderen, verwonderlijk fraai geschilderd. Ook maalde hij met ongemeene vlijt en geduld portretten naar het leven, en veeltijds achter dezelve nette en fraaije landschappen. Zijne doodverwen waren zuiverer en scherper, dan de volwrochte werken van andere Meesters, en het geheugt mij, ten huize van mijn Meester, *Lucas de Heere* te Gent, van hem in doodverwe gezien te hebben, het portret van een Vrouwspersoon, met een landschap 'er achter, zeer net en glad geschilderd (*). Onze JOANNES hadt op een tafereel in olieverw twee portretten van een Man en een Vrouw gemaald, die in huwelijk saken te treden, en door den trouw verëend te worden. Dat stukje in latere tijden in handen of in eigendom gerakende van een Wondheeler te Gent, werdt gezien door de kunstlievende Princes *Maria*, Moeije van *Filips*, Koning van *Spanje*, en Weduwe van *Lodewijk*, Koning van *Hongarijē* (†) die
in

(*) Zijne werken hebben veel van den Gottischen smaak door de kwade schikking der schrale en te veel afgebroken plooiën zijner klederen. De onderwerpen in het bijzonder zijn, wel is waar, uitvoerig bearbeid, doch die uitvoerigheid brengt teffens een matheid, in plaats van een mollige zachtheid, te weeg, en neemt de levendigheid van geest weg. Zie *le Comte, Cabinet d'Architecture, Peinture, Sculpture & Graveure, Tom. II. pag. 194.*

(†) Zuster van *Karel den V.*, Landvoogdesse der *Nederlanden.*

in een veldſlag tegen de Turken geſneuveld is; welke Prinſes 'er zoo veel behagen in ſchepte, dat zij het zich eigen maakte, en den Wondheeler 'er een bediening voor gaf, die jaarlijks honderd gulden opbragt (*). Verſcheiden zeer keurige en zuiver behandelde tekeningen heb ik van JOANNES gezien, die [in den (†) jare 1470., en mitsdien] in een zeer hogen ouderdom te Brugge overleden, en

(*) In het Kunſtkabinet van den Hertog van Orleans, te Parijs, ziet men noch van Joannes van Eijck drie onderscheiden onderwerpen; op een panneel geſchilderd, verbeeldende het middenſte, 't geen tien en een halvè duimen hoog en zeven duimen breed is, de offerhande der drie Koningen, zittende de maagd Maria recht van voren te zien, met het kind Jefus op hare knien. Een der drie koningen, grijs van hairen en in 't rood gekleed, ligt aan de rechterzijde geknield, biedende den Zaligmaker een Vaas aan, terwijl de beide andere koningen aan de linkerzijde overrijde ſtaan. Op het ter rechterzijde geſchilderd tafereeltje is St. Sebaſtiaan, met een boog en pijlen in de hand, en op het ter linkerzijde geplaatſte St. Jacob met zijn ſtaf verbeeld. De beide laatſtgenoemde tafereeltjens zijn hoog mede tien en een halve duimen en breed drie duimen. Zie *Description des Tableaux du Palais Roijal*, te Parijs gedrukt 1727., pag. 255. & 256. Ook bezit de hier voren genoemde Jobannes Enſchedè, te Haarlem, een fraai ſtukje van Joannes van Eijck, zeer kunſtig en fiks getekend, en uitvoerig in 't graau geſchilderd, verbeeldende een Torenbouw, met veele ijverig arbeitende kleine beeldjens. In den halfyolbouwden toren ziet men een windäas, waarin een man loopt, om ſteen op te halen. Op den voorgrond zit een vrouwtje met een boek op den ſchoot, verbeeldende de Patrones van de te bouwene Kerk, ongemeen breed, vaſt en fraai van omtrek. De liſt en het ſtukje zijn uit één ſtuk, en onder op de liſt, die wonder kunſtig roodachtig gemarmerd is, ſtaat met Gottiſche of oude Duitſche letteren keurlijk en net geſchreven: JOHNS DE EIJK MÆ FECIT 1437. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Volgens *Medegedeelde berichten.*

en aldaar in de Kerk van *St. Donaas* begraven is, in welke Kerk men aan een pilaar het volgend *Latijnsche Graffschrift* ziet :

*Hic jacet eximia clarus virtute Joannes,
In quo picturae gratia mira fuit,
Spirantes formas, & humum florentibus herbis
Pinxit; & ad vivum quodlibet egit opus.
Quippe illi Phidias & cedere debet Apelles:
Arte illi inferior ac Polycletus erat.
Crudeles igitur, Crudeles dicite Parcas,
Quæ talem nobis eripuerunt virum.
Actum sit lachrimis, incommutabile fatum;
Vivat ut in cælis jam deprecare Deum.*

Hier onder rust Iohan, Iohan, wiens kunstvermogen

Bij kenners achting won, door zijne deugd beroemd;

Wiens kunst ons 't wezenlooze als levend stelt voor oogen,

En leven geeft aan kruid en veld en hofgebloemt.

Bij hem moet Phidias, bij hem Apelles dalen:

Voor hem is billijk dat ook Polycletus (†) zwicht.

Wij mogen thans wat op de Schikgodinnen smalen,

Die zulk een' braven man ontrukten ons gezicht:

Geen tranen helpen hier! 't is 't onverbiddlijk lot.

Bid, dat zijn ziele in vreugd moog' leven bij zijn' God.

Hu-

(†) Een oud vermaard Beeldhouwer.

HUBERTUS VAN EIJCK ligt, gelijk hier boven gezegd is, in de *St. Janskerk* te Gent begraven, in welke Kerk men in den muur een zarksteenge-metfeld, en op dezelve in marmer een geraamte verbeeld ziet, houdende eene koperen plaat, waarop het volgend oud Vlaamsch Vers gelezen word:

Spieghelt u an mij / die op mij treden /
 Ick was als ghij / nu ben beneden
 Begraven doot / als is an schijne /
 Nu ne hulp raedt / const / noch medicijne.
 Const / eer / wijsheijt / macht / rijckheijt groot
 Is ongespaert / als comt de Doot.
 Hubrecht van Eijck was is genant /
 Du spijs der wormen / boozmaels bestant
 In schilderije seer hooghe ghe-eert :
 Coets nae was ijct / in niete verkeert.

In 't jaer des Heeren / des zijt gewes /
 Duysent / vier hondert / tuintich en ses /
 In maendt September / achttien daghen viel /
 Dat ick met pijnen Godt gaf mijn ziel.
 Bidt Godt booz mij / die const minnen /
 Dat ick zijn aensicht moet ghetwinnen /
 En bliedt zonde / keert u ten besten :
 Want ghij mij volghen moet ten lesten.

Weleer werden te Antwerpen eenige portretten der vermaardste Nederlandsche Schilders, in koper gesneden, uitgegeven, en bij dezelve den bovengenoemden uitmuntenden Broeders, als den oudsten oefenaars der eedele Schilderkunst in de Nederlanden, de eerste plaats toegekend. Onder die portretten maakte de hooggeleerde Dichter *Dominicus Lampsonius*, geboortig van *Brugge*, Geheimschrijver van den Bisschop van *Luik*, niet alleen

een

een groot, maar ook zeer verstandig en ervaren beminnaar onzer kunst, (†) de volgende deftige Versen in de Latijnsche tale :

Hu-

(†) DOMINICUS LAMPSONIUS, geboortig van *Brugge* (zegt *Valerius Andreas Desselus* in *biblioth. Belg. pag. 194.*) was een Dichter en uitmuntend Schilder. Hij heeft zig langen tijd onthouden in *Engeland*, en was daar een huisgenoot van *Reginaldus Polus*, Kardinaal der H. R. Kerke; deze overleden zijnde in 't jaar 1558. [zie, dien 't lust, de oorzaak van zijn' dood onder anderen in 't *Leven van Elisabeth I.* Deel bl. 303.] stak hij naar de *Nederlanden* over, en sleet zijn overigen leeftijd te *Luik*, daar hij bij drie agterëenvolgende Luiksche Bisschoppen het ampt van Geheimschrijver bekleed heeft, namelyk *Robert van Bergen*, *Gerard Groesbeek* en *Ernst van Beieren*. Hij heeft in Onrijm geschreven het *Leven van Lambert Lombardus*, een Schilder van *Luik*, te *Brugge* uitgekomen bij *Goltzius* in 't jaar 1565. in 8vo. Noch *Lofdichten op de beeldenissen der vermaarde Nederduitsche Schilders*, gedrukt te *Antwerpen* in 1512. bij *Krook* in 4to. Gelijk mede de 7 Boetpsalmen in Lierdicht overgebracht, die door eenen *Jan Lernuts* uitgegeven zijn. [alles in de Latijnsche tale] De meesten zijn naderhand bij den anderen gevoegd te *Luik* uitgekomen, tevens met eenige Dichtstukken van *Nicolaas Lampsonius* in 't jaar 1626. Hy is te *Luik* overleden in 't jaar des Heeren 1599. in het 67ste jaar' zijns ouderdoms en in de Kerk van *St. Denijs* begraven. Op hem is 't volgend Tijdvers :

*SiC erat hoC Late notVs LaMpsonIUs anno,
Ipsa DefVnctVs qVa sanCtVs aLeXIVs hora.*

't welk zoo veel zeggen wil als :

*Lampsonius, wien elk verdienden lof moest geven,
Liet t'eener uur en jaar met sint Alexis 't leven.*

Zijne afbeelding kan men zien in de plaat Z. n. 3.

Huberto ab Eijck , Pictori.

*Quas modo communes cum fratre , Huberte , merenti
 Attribuit laudes noſtra Thalia tibi ,
 Si non ſufficient : addatur & illa tua quod
 Discipulus frater te ſuperavit ope.
 Hoc veſtrum docet illud opus Gandenſe , Philippum
 Quod Regem tanto cepit amore ſui :
 Ejus ut ad patrios mittendum exemplar Iberos
 Coxenni fieri jufferit ille manu.*

Johannes ab Eijck , quaſi ipſe loquens :

*Ille ego , qui lætos oleo de ſemine lini
 Exprefſo docui princeps miſcere colores ,
 Huberto cum fratre , novum ſtupere repertum ,
 Atque ipſi ignotum quondam fortasſis (*) Apelli ,
 Florentes opibus Brugæ mox noſtra per omnem
 Diffundi late probitas non abnuit orbem.*

Dat is : Aan Huibert van Eijck , ſchilder.

Voldoet de lofkrans , die mijn zangſter , mijn
 Thalij ,
 U om het hoofd vlocht , niet ; men voeg 'er dit
 noch bij ,
 Dat , daarge uw' Broeder tot uw' leerling hadt
 gekregen ,

Ge

(*) Van Mander tekent aan , dat het latijnsche twijfel-
 woordeken *fortasſis* (*miſchbien*) door Lamponius gebruikt ,
 of *ligt* , *ligtelijk* , 't geen op 't zelfde uitkomt , niet be-
 hoefde ; gemerkt het gewis zij , *dat men bij d' Antijcken van
 geen olljverwe en wiſt.*

Ge uw' leerling door uw hulp zelf boven u ver-
hieft.

Zulks tuig' het Gentsche Werk, waarop *Fi-*
lips (†) verliefd

En zig door kunstmin laat tot zulk een daad be-
wegen,

Dat hij het, nagebootst door *Coxijs* (§) sijne
hand,

Een pronkplaats waardig keurde in 't Spaansche
Vaderland.

Joannes van Eijck, als zelf sprekende, zegt:

Ik ben het, die de wijs met broeder *Huibert* zag,
Om lijnzaatolie met de verwen te verëenen.

Wij brachten de olie verw het eerste voor dending.

Een vond, *Apelles* zelf ligt onbekend voorhenen.

Dit is 't, waar *Brugge* thans noch moedig roem op
draagt;

En dat van ons vernuft de wijde wereld waagt.

Het ongedekte afbeeldsel van *Hubertus* en *Jan van Eijck* vindt men in de plaat B, N°. 1. en 2. en dat van *Hubertus* en zijn Broeder *Joannes* met hunne hoofdstellen en *Zuster Margariet*, in een tweede plaat B* n°. 1, 2, en 3.

ROGIER VAN BRUGGE.

Alëer de wijdberoemde stad *Brugge*, door het wiken van haren Koophandel in den jare 1485. naar *Sluis* en *Antwerpen*, in vermindering en ver-
val

(†) Koning van Spanje, Graaf van Vlaanderen.

(§) *Michiel Coxij*, voornaam Schilder toen ter tijd te Mechelen.

3

B*

val geraakte, (gelijk 't wereldſch geluk onbeſtendig is) bevonden zich ten tijde en na de dood van *Joannes van Eijck* noch eenige fraaije en edele vernuften in die bloejende ſtad, en onder dezelve een zekere *ROGIER*, leerling van den gemelden *Joannes*, welke laaſtgenoemde waarſchijnlijk toen reeds redelijk bejaard geweest zal zijn; vermids hij zijne uitvinding, om in o. verw te ſchilderen, tot in zijn ouderdom verborgen gehouden, en niemand vergund had, wanneer hij ſchilderde, bij hem of in zijn ſchildervertrek te komen; doch eindelijk deze zijne Kunſt den gemelden *ROGIER* geleerd heeft, van wien men te Brugge in de Kerken en bijzondere huizen voormaals veele dingen heeft kunnen zien. *ROGIER* tekende kloek, en ſchilderde bevallig, zo in lijm- eij- als olieverwe. Ten dien tijde was de gewoonte, in eij- of lijmverw op grote doeken grote beelden te ſchilderen, en met die doeken, in plaats van met tapijten, de kamers te behangen, gelijk ik meen te Brugge van hem eenige dergelijke behangfels gezien te hebben, welke naar dien tijd wonderlijk en prijzens-waardig waren; want tot grote werken tekening en verſtand vereiſcht worden, wier gebrek daarin ligter, dan in kleiner werken, te ontdekken is. Van zijn dood heb ik geen zeker beſcheid kunnen bekomen, terwijl de Faam hem noch in leven houdt, en zijn naam, door de uitmuntendheid zijner Kunſt, der Onſterfelijkheid gewijd heeft.

HUGO VAN DER GOES.

Het gebeurt niet zelden, dat, wanneer iemand een groot Meester in onze Kunſt geworden zijnde, daar door cere en aanzien verkrijgt, meer Ouders
als-

alsdan hunne kinderen tot de Tekenkunst schikken, waardoor *Joannes van Eijck* veele Leerlingen verkregen zoude hebben; doch 't s'chijnt, dat hij dit niet sterk gezocht heeft. Echter had hij een Discipel, genaamd HUGO VAN DER GOES, die vlug van geest en schrander van oordeel was en ook een uitmuntend goed Schilder werd, de kunst der olieverw van zijn' Meester leerde, *Antrent* den jare 1480. 't meest bloeide. In de *St. Jacobskerk* te *Gent* hing van hem aan een' pilaar een zeer aartig en kunstig stukje, zijnde het *Epitaphium* of Graffstuk van eenen *Wouter Gaultier*. Het binnenst verbeeldde een' zittende *Maria* met het Kind, van voren te zien, naauwlijks anderhalven voet hoog. Dat stukje, op welks voorgrond kruiden en gesteeentens gezien werden, heb ik dikwerf, om de ongemeene netheid, met geen gering genoeg beschouwd, en inzonderheid om de bevallige zedigheit van de *Maria*, welke gemoedsgeftalte de Ouden zeer wel wisten te verbeelden. Voorts was in de gezegde Kerk in een glasraam zeer kunstig een *Afneming van het Kruis* verbeeld; doch ik staec in twijffel, of de tekening van HUGO, of van *Joannes van Eijck*, zijn' Meester, ware. Ook zag men in 't klooster van de *Onze lieve Vrouwebroeders* te *Gent*, een Outerstuk, waarin de *Legende* of historie van *Ste. Katharina* door onzen HUGO zeer kunstig en fraai, offchoon in zijn vroegen tijd geschilderd, was verbeeld. Noch is van hem te *Gent* in een huis, dat rondom in water ligt nabij het *Muijderbrugje*, toebehorende aan *Jacob Weijtens*, voor den schoorsteen in olieverw te zien de *Ontmoeting van Abigail* aan *David*; waar in de zedigheit en de bevallige eerbaarheid deezer Vrouwe en harer maagden zo kenlijk en voorbeeldig uitblinken, dat de hedendaagsche Schil-

Schilders hunne Vrouwenbeelden aldaar wel ter Schole mogten zenden, om 'er die prijswaardige hoedanigheden te leeren: ook is de *David*, zeer ſtaatlijk te paard zittende, verbeeld. Kortom, de tekening, vinding, hartstogten enz. zijn in dat werk uitmuntende; want (gelijk men zegt) de drift der liefde, had 'er in mede gewerkt, en *Kupido*, verzeld van zijne Moeder en de Bevalligheden hadden het penſeel beſtierd, vermits de Schilder noch ongehuwd zijnde, op de dochter in dat huis ſmoorlijk verliefd was, haar ten Huwelijk zocht, en dezelve in dat ſtuk naar het leven afgebeeld heeft. Ter eere van dat Kunſtſtuk maakte *Lucas de Heere* het volgende lofdicht, waarin hij een der geſchilderde Vrouwen doet ſpreken, omtrend in deze voegen:

Klinkdicht.

Wij ſtaan hier afgebeeld, als ſcheenen wij te leven,
 Door *Hugo van der Goes*, doorluchtig Kunſtenaar.
 De liefde, die hem bond aan eene uit onze ſchaar,
 Heeft zijn penſeel beſtuurd, en haar dit ſchoon
 gegeven.

Zo werd welëer door min *Praxiteles* gedreven (†),
 Doe hij zijn *Phryne* maakte in ſchoonheid en
 gebaar
 Een Veld-godin gelijk. Dus ſtrijken wij te gaër
 De vlag voor 's Meesters meid, door min zoo
 hoog verheven.

Doch

(†) Deze *Praxiteles* was een alierkunſtigſte Beeldhouwer van den ouden tijd, bijzonder in 't marmer, en vooräl vermaard door zijne twee *Venus*-beelden; 't omgelegen land

Doch dit ter zijd' gesteld: 's Mans kunst blijve ongelaaft.

't Zij man of vrouw, of paard of ezel, 't is volmaakt

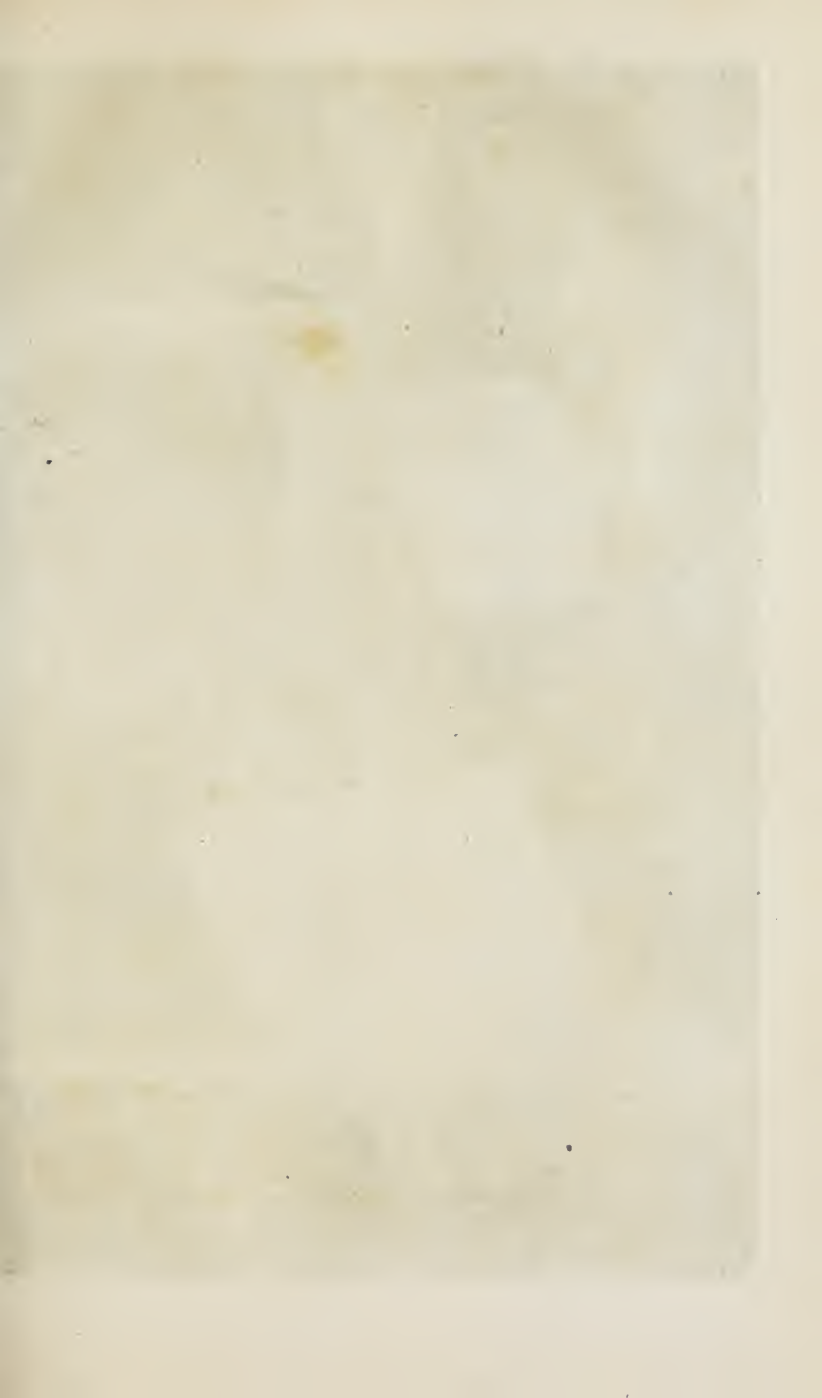
En schoon, al wat het oog in dit Tafreel kan fchouwen.

't Gezicht verlustigt zich, de ziel wordt zelf geraakt;
En ons ontbreekt niets, dan dat wij zijn slecht bespraakt.

't Is een gebrek, dat men vindt zeldzaam in de Vrouwen.

Be-

liep ledig, om deeze schoone beelden op de Eilanden van *Koös* en *Gnidus* te zien. Een jongeling verliefde zottelijk op het laafte. In Groot *Griekenland* of 't uiterfte van *Italie* geboren, werd hij om zijne kunst met het Roomsch burgerrecht beschonken, welke stad hij versierd heeft met de treffelijke beelden van *Flora*, *Ceres* in de tuinen van *Servilius*, van de *Goede Uitkomst*, en 't *Gunstig geluk* op het *Kapitoel*, van *Silenus* onder de Gedenkstukken van *Asinius Pollio*, ook van *Apollo*, *Neptunus* en anderen Plin. 36. 5. Van hem wordt verhaald, dat, als hij eens een *Satyrs* en *Kupido* 's beeld met de uiterfte kunst vervaardigd had, deeze *Frijne*, waarop hij zeer verslingerd was, hem ontmoette, zoekende hem eenig beeld van grote waarde ten geschenk af te praten, en willende weten, welk het kunstigste was, (want hy gevraagd dit niet had willen zeggen, maar wel, dat zy zelf kiezen, en 't gekozen beeld voor zich konde nemen) maakte zij een' harer slaven op, die den *Praxiteles* kwam boodschappen, dat *zijn winkel in brand stond*; waar op de arme man uitriep: *Ik ben bedorven, al mijn kostelijke arbeid is voor niet, als mijn Sater en Kupido door den brand vernield zijn!* Zij hier uit opmakende, dat dit zijn beste stukken waren, riep hem, die naar huis ijde, te rug, en zeide: *Haest u niet, 't is maar een grap van mij*; waar op zij hem om den *Kupido* volgens zijn gegeven woord maande, dien hy aan deeze looze feeks ook liet volgen. *Athen.* lib. 12. hij werd na haar dood voor de waarde van 24000 guldens gekocht en naar *Rome* gevoerd.

Behalven de mij onbekende ſtukken van dien kunſtigen Meefter, is ook in de *St. Jacobs*-kerk te *Brugge* een Outerſtuk, 't geen voor zijn uitmuntendſte en beſte werk gehouden wordt, verbeelden- de een *Gekruiften Chriſtus* met de Moordenaars, de *Maagd Maria* en andere beelden, zoo fiks behandeld, en met zoo veel vlijt uitgevoerd, dat het den gemeenen hoop niet alleen, maar zelfs Kunſtkenneren ten uiterſten moet behagen. Dat ſtuk, gelukkig in de onbefuiſde Beeldſtorming geſpaard, werd federt, vermids men die Kerk tot het houden der Preeke verkoos, op den raad en door de hand van een zekeren Schilder, wiens naam de beſcheidenheid mij doet verzwijgen, gebruikt, om 'er op een zwarten grond met gouden letteren, de *Tien geboden* op te ſchrijven; doch nadien de oude grond zeer hard geworden, en daar tegen de nieuwe goudverwe en het zwart noch vettig en gedwee was, is die overſchildering, of veelliever honende belediging der edele Schilderkunſt, tijdig afgewiſcht, en dat Outerſtuk ongeſchonden en tot dezen tijd in wezen gebleven.

Dit is alles, wat ik van onzen *Hugo* heb konnen ervaren, zonder dat mij gebleken is, wanneer of waar hij overleden, of begraven zij: maar zijn naam laat ik, ter liefde van zijne Kunſt, aan *Hebe* (*), de huisvrouw van *Herkules*, of der onſterflijkheid bevolen (†).

(* *Hebe* was de Godinne der Jeugd, hebbende 't vermogen om oude lieden weder jeugdig te maken, *Ovid. Metam.* 9. fab. 9.

(†) Zijn afbeelding is in de plaat C. n. 2.

Verfcheiden SCHILDERS van
den lateren tijd.

Voortijds bloeiden in Opper- en Nederduitfchland verfcheiden edele Vernuftten en begaafde Mannen in onze Kunst, van wier gedachtenis, door het verzuim der Gefchicht-fchrijveren, de Tijd en Oudheid bijna maar alleen hunne namen, bijzonder in ons Nederland, overig gelaten hebben. Doch gelijk van ouds meeft alle Plaatsnijders teffens Schilders waren, zien wij noch hier en daar eenige denktekenen van derzelve kunst en kundigheid in hunne Prenten, als van STRALD BHEEM (*),
LU-

(*) Of SEBALD BEHAM. Hij werd geboren te *Neurenburg* in den jare 1500. en overleed te *Frankfort* in den jare 1550. Hij was een uitmuntend Schilder, deftig Plaatsnijder in hout en koper, en zeer kunftig Etzer. Van hem wordt, hoewel zeer fchaars, een tekenboekje gezien, 't welk in den jare 1565. herdrukt werd, bevattende, in kopersnede 57 ftuks prentjens, de gronden der Tekenkunst, de *proportie* van 's menschen lighaam, en de grondregelen, of de vijf ordens, der Bouwkunde; voorts zijn eigen portret, in den jare 1532 gefneden, en een ander, toen hij 40 jaren oud was, benefens dat van zijne Vrouw, door hem zelve in edel gefteente gefneden, en door *Wenceslaus Hollar* in den jare 1647 penningfwijze fraai in koper gebragt. Wijders van zijn eigen hand de zeven *planeten*; de zeven vrije konften; de zeven dagen der week, met den Tittel 8 ftuks, gejaarmerkt 1539; agt Deugden, 1539; twintig ftuks dansfers, 1537; den Verloren Zoon, 4 ftuks, 1540; de vier *Evangeliften*, 1641; de twaalf *Apostelen*, 1545; de twaalf maanden, als dansfers verbeeld, 1546 en 1547; de kragtige Daden van *Herkules*, twaalf ftuks, gejaarmerkt 1541, 1542, 1544, 1545 en 1548, behalven een grote menigte anderen. In houtsnede eenige kleine Bijbelsche *figuren* met een *quarto* Tittel'er voor, en een groot getal *kapitale* of groote prenten, die bij de voornaamste Kunstkenners in achtig gehouden worden.

LUCAS VAN CRONACH in Saxe (*), ISRAEL VAN MENTZ (†), HUBSE MARTEN

den. SEBALD, die in de plaat D n. 1. afgebeeld is, had een broeder, genaamd HANS, die mede veel en fraai in hout en koper gefneden heeft, en een anderen broeder, geheten BALTHASAR, mede een kunſtig Plaatsnijder, welke beiden ouder dan *Sebald* ſchijnen geweest te zijn, gelijk uit de jaartekening hunner prenten op te maken is.

(*) Of LUCAS CRONACH. Hij geboren te *Wittenberg* in *Saxe*, was een uitmuntend kunſtig Schilder, rijk van vinding. Van hem worden een zeer groot getal houtſnede prenten en eenige weinigen in Koper gezien, en onder dezen het portret van *Marten Luther* in *proſil* met de monnikskap op 't hoofd; de ſtrijd van *St. Joris* tegen den Draak; een *Maria*, door een menigte gevleugelde kindertjens omringd; ook is de eerste druk van den Bijbel van *Marten Luther* vol platen van zijne hand. Zijn merk was een vliegend Draakje, of de Wapens van *Saxe*, ſomtjids gejaarmerkt 1506, 1509 enz. Het portret van *Philip Melancthon* ten voeten uit, door hem uitgegeven en gejaartekend 1561, toont dat hij een oud man geworden is. Zijn portret komt voor in de plaat D. n. 2.

(†) Op eenigen zijner prenten noemt hij zich ISRAEL VAN MECKEN en uit dezelve blijkt, dat hy van *Boekholt* geboortig was, of immers aldaar gewoond heeft. Hij was een tijdgenoot van *Marten Schoon*. Naar zijne werken, waarop men geen jaarmerk vindt, heeft *Albert Durer* reeds in den jare 1497. eenige prenten in 't licht gegeven. Hij was een discipel van dezen *Marten Schoon*, vermids men van zijne hand verſcheiden prenten ziet, die naar dien Meester gefneden zijn, als onder anderen de grote Kruisdraging; *Chriſtus* en de twaalf Apostelen, ſtaande beelden 13 stuks enz. Van zijne hand en vinding vindt men een Vrouwenleven, 16 stuks; zestien *Paſſie*-prenten, ganſch *Gottiſch*; eenige zeer vreemde Wapens; veele *Ornamenten* en Loofwerken; verſcheiden Santen en Santinnen; eenige *devotie*-prenten; de maaltijd van *Herodes*, groot, vol gewoel en in de breedte, en veel meer anderen; doch die allen zeer ſchaars voorkomen. Zijn afbeeldſel vindt men in de plaat E. n. 1.

TEN (*), en SUAVIUS (†). Die prenten getuigen, welk een goed Meester ieder van hun in dien tijd

(*) Eigenlijk MARTEN SCHOON, en daarom ook wel *Schoone Marten* genaamd, weshalven de Franschen hem *Beau Martin* of anders *Martin d'Anvers* noemen. Hij was geboren te *Kolmar* en leerde de kunst bij eenen *Lubrecht Rust*. Hij heeft eenige jaren te *Kalenberg* en sedert te *Antwerpen* gewoond. De tijd zijner geboorte en die van zijn overlijden zijn niet bekend; doch hij bloeide omtrent de jaren 1450, 1460, 1470 enz. Onder de veele en fraaije werken, door hem in 't Koper gebragt, worden gevonden twaalf stuks *passieprenten* in de hoogte; de vijf wijze en vijf dwaze Maagden, halve beelden, te samen 10 stuks; de vier *Euangelisten*; *Christus* en de twaalf Apostelen, staande beelden, te samen 13 stuks; een groote menigte Santen en Santinnen; *devotieprenten*; wapens van Edelen, Loofwerken enz. Zie ook beneden in 't leven van *Alb. Durer. Marten*, wiens portret men in de plaat E. n. 2. vindt, hadt een broeder, genaamd BARTHOLOMEUS SCHOON, die ook veele en fraaije werken in Koper gebragt heeft; doch welke, zowel als die van *Marten*, schaars gevonden worden en altoos ongejaarmerkt zijn.

(†) Of LAMBERTUS SUAVIUS, van *Luik*. Hij was een discipel van *Lambertus Lombardus* en een uitmuntend Tekenaar en Plaatnijder, die in en tusschen de jaren 1540 en 1559 bloeide. Van hem wordt een groote Prent gezien, verbeeldende *Petrus* en *Joannes*, gaande tot het genezen van den Kreupelen naar den Tempel, gejaarmerkt 1553; een ander, zijnde de opwekking van *Lazarus*, en noch een verbeeldende de Graflegging van *Christus*, beiden 1544; welke drie prenten rijk van *ordinantie*, heerlijk van omtrek en fraai uitgevoerd zijn. Voorts ziet men van hem *Christus* en de twaalf Apostelen, te samen 13 stuks, staande beelden, gejaartekend 1545, 1547 en 1548; de twaalf *Sibillen*, mede staande beelden; veele Roomsche Keizers en Keizerinnen; Borstbeelden voor ronde nissen; ook een menigte Keizers en Keizerinnen en andere kleine beeldenissen in Ovaaltjens naar Antieke gesteentens, en noch een groot getal anderen zo naar de Antieken als van zijne eigen vinding. Ook heeft hij veel naar zijn Meester *Lambert Lombardus* gefine-

Volckert. Scil. vā hæcl

tijd was, 't geen ik door hunne schilderijen niet weet te bewijzen.

Belangende eenige Nederlandsche Meesters, wier werken, bedrijven en levenstijd mij ten deele en stukswijze bekend zijn: dezen waren de volgenden, naamlijk: HANS MEMMELINCK van *Brugge*, in dien vroegen tijd een deftig Meester, van wien in 't *St. Fanshuis* binnen de gemelde stad een *Tabernakel* gezien wordt, bestaande in redelijk kleine *figuren*, zo ongemeen kunstig bewerkt, dat voor het zelve menigmaal een *Tabernakel* van fijn zilver geboden is. HANS bloeide reeds te *Brugge* voor den tijd van *Pieter Poerbus*, die altoos dat Kunststuk op de feestdagen, of wanneer het open stond, ging bezichtigen, en het nimmer genoeg konde beschouwen en prijzen; waaruit men opmaken kan, wat een uitmuntend Meester hij geweest moet zijn.

LANDSLOOT BLONDEEL, van *Brugge* (*), weder en in zijne jeugd een Metselaar, waarom hij, sedert een Schilder geworden, een truffel of truweel in zijne werken ten teken stelde. Deze LANDSLOOT was wonder verstandig in gebouwen, antieke

gesneden, op welke prenten, gemeenlijk staat *Lambert Lomb. inv. L. S.* Behalven een *Christus* tronie, die na het antiek schijnt gevolgd te zijn en 1559 gejaarmerkt is, vindt men van hem noch eenige *portretten* en andere stukken. Of hij een Schilder geweest zy, is onzeker, en de tijd van zijn geboorte en overlijden mij niet bekend. In de plaat F. n. 1. is hy afgebeeld.

(*) Andere schrijvers noemen hem LANCHELOT BLONDEEL. Onder andere fraaije houtsnce prenten, meerendeels groote beelden, ziet men van hem 8 stuks danssende boeren, zeer fraai van omtrek. Hij bloeide tusschen de jaren 1510 en 1550.

tieke *Ruïnen*, *Branden* bij nacht en dergelijken. Zijne dochter werd de huisvrouw van *Pieter Poerbus*.

Noch te *Brugge* HANS VEREIJCKE, bijgenaamd KLEIN HANSJE, een Schilder van Landschappen, die hij zeer aartig, fraai, net en natuurlijk verbeelde, en 'er somtijds *Marie*-beelden; doch niet zeer groot, in te passe bragt. HANS was ook redelijk goed in beelden, en portretten naar het leven; want ik buiten *Brugge* op het blaauw Kasteel, of het huis van mijn Oom, *Glaude van Mander*, van hem een Outerstuk met deuren gezien heb, op welken hij de Huisvrouw van mijn Oom en zijne kinderen, en in 't middenstuk een *Maria* met een Landschap verbeeld had.

Oudstijds mede te *Brugge* een zekere GERARD, van wien ik niet anders weet, dan dat hij door *Pieter Poerbus* als een uitmuntend Schilder geroemd is.

GERARD VAN DER MEIRE, die kort na den tijd van *Joannes van Eijck* te *Gent* bloeide, en een zeer nette behandeling had. Een liefhebber, genaamd *Lieven Taeyaert*, bragt een *Lucretia*, ongemeen zuiver door onzen *Gerard* geschilderd, in Holland; welk stuk federt in handen van den kunstlievenden *Jacob Ravart* te *Amsterdam* geraakte.

GERARD HOREBOUT, mede te *Gent*, die in latere tijden Schilder werd van den Koning *Hendrik den VIII.* van Engeland (*). In de *Sint Janskerk* te *Gent* waren aan de flinker-zijde van het hooge Koor twee deuren van een Outerstuk te zien, waarvan het binnenwerk gebeeldhouwd en alles door den Abt van *Sint Bavo*, genaamd *Lieven HUGHENOS*, bekostigd was. Op een dier beide deuren zag

(*) Overleden den 28. van Loumaand 1547.

zag men zeer kunſtig de Geeffeling van *Chriſtus* verbeeld, met de kenbare wreedheid der Geeffelaaren, de verduldigheid van den Zaligmaker en den ernſt van een der beulen, die beneden de roeden bond. Op de andere deur was de Afneming van het kruis, en *Maria* en *Joañnes* in een neêrſlagtige geſtalte afgemaald. In 't verſchiet werden de drie *Mariën* gezien, komende met lantaarnen en lichten, die hunnen weêrſchijn op de troniën geven, aan het duifter graf in de rots, waar in men eenig doorzicht gewaar werd. Die deuren bleeven in de Beeldſtorming behouden, zijnde geloſt door zekeren Kunſtminnaar *Marten Bierman*, geboren te Bruffel, die dezelve naderhand voor den geringen prijs van den inkoop aan de Kerk terug gaf. Noch was van GERARD op de Vrijdagsmarkt in den lijnwaad-ärm of vleugel te *Gent* een rond, aan beide de zijden beſchilderd, en wel aan de eene zijde *Chriſtus* verbeeld, zittende op een ſteen, gekroond met eene doornen kroone, en wordende door een moedwilligen onverlaat met den Rietſtok op het hoofd geſlagen. Aan de andere zijde zag men *Maria* met het Kindeken, omgeven door eenige Engelen.

LIEVEN DE WITTE, die mede te *Gent* een goed Schilder, bijzonder in gebouwen en *Perspectiven* was, en van wien men een fraai ſtuk zag, de Overſpelige vrouw verbeeldende, als mede in de glazen van de *Sint Janskerk* binnen de gemelde ſtad eenige vakken, die van zijne tekening waren.

JAN KRANSSE te *Antwerpen*, van wien aldaar in de *Sakramentskapel* der *Mariekerk* een Voetwaſching, uitnemend fraai op een grooten doek geſchilderd, gezien wordt, kwam in 't Schilders-Gild binnen die ſtad in den jare 1523.

Mede te Antwerpen AART DE BEER, die zeer veel voor Glasfchilders tekende, een klokke manier had en in den jare 1529. aldaar in 't Gild kwam.

Noch te Antwerpen HANSJE VAN ELBURG, naar de stad *Elburg*, nabij *Kampen*, bijgenaamd KLEIN HANSJE, die de Vischvangst van *Petrus* op het Outer der Vischverkopers in de Kerk van Onze lieve Vrouw aldaar geschilderd, en in dat Tafereel *Christus* op den voorgrond, een fraaijen boom en een zeeftorm wonder fraai en natuurlijk verbeeld heeft. Hij kwam aldaar in 't Gild in den jare 1535.

Ook te Antwerpen HANS DE DUISCHER, of ZINGER, uit *Hessen* (*). Van dezen was ten huize van *Karel Kockeel* in de keizerstraat te Antwerpen een geheele kamer in waterverw, verbeeldende grote bomen, als Linden, Eiken en anderen, bijzonder onderscheiden. Hij tekende veel voor de Tapijtwerkers; doch konde niet wel in den verkeerden of averechtsten dag schilderen. HANS kwam te Antwerpen in 't Gild in den jare 1543.

LAMBERT VAN OORT, van *Amersfoort* (†), een goed Schilder en bouwkundige, die te *Antwerpen* in den jare 1547. in 't zelfde Gild kwam.

KORNELIS VAN DALEN, een fraai Schilder van
Rot-

(*) Op zijne prenten noemt hij zich HANS SENGER. Zijne veele en fraaije houtsnée prenten worden door de Kunstkenners hoog geächt.

(†) Was de Vader van den vermaarden *Adam van Oort* en een uitmuntend Historieschilder, wiens stukken rijk van *ordinantie* en de beelden fraai getekend zijn. In de *Sr. Janskerk* te *Gouda* zijn zes grote kerkglazen door hem *geinventeerd* en door *Dirk van Zijl* geschilderd. Onder de Kunstminnaars worden nog veelen zijner tekeningen gevonden, die meesterlijk behandeld, fraai van omtrek en bij de Kenners in grote achting zijn.

Rotsen, en die in den jare 1556. mede te *Antwerpen* in 't Schilders-gild aangenomen werd.

MICHEL DE GAST, een Schilder van Ruïnen en Gezichten van *Rome* naar het leven, die hij, en veele andere dingen van zijne vinding, tekende, en op die tekeningen doorgaands zijn merk drukte. Deze kwam te *Antwerpen* in 't Schilders-gild in den jare 1558.

PIETER BOM, een goed Landschapschilder in waterverw, kwam in den jare 1560. mede te *Antwerpen* in 't Schilders-gild.

Te *Haarlem* in vroege tijden JAN VAN HEMSEN, burger dier stad, wiens manier meer naar het *Antiek* trok, en van het *Modern* verwijderde. Deze schilderde grote beelden, en was in sommige deelen zeer net en keurig. De kunstlievende Heer *Kornelis Monincx*, te *Middelburg*, bezit van hem een stuk, verbeeldende *Christus*, met zijne Discipelen naar *Jerusalem* gaande. (Zijn portret ziet men in de plaat E. n. 3.)

Noch te *Haarlem* een zekere JAN MANDIN (*) een fraai Schilder van spoken en boerterijen in de manier of op den trant van *Jeronimus Bos*.

Mede te *Haarlem* VOLKERT KLAASZ., een schrander Vernuft in het *ordineeren*, tekenen en schilderen, van wien eenige stukken op doek in der Schepenen Kamer aldaar gezien worden, die stout aangetaft zijn; doch meer naar het *Antiek*, dan het *Modern* zweemen. VOLKERT tekende veel en tot een geringen prijs voor Glaschilders en anderen.

Zijn

(*) Geboren te *Haarlem*, en in den jare 1568. in een hogen ouderdom te *Antwerpen* overleden, was de eerste Meester van den vermaarden *Bartholomeus Spranger*. Medegedeelde bijzonderheden. Zijn portret is in de plaat A. n. 2.

Zijn portret is in de plaat F. n. 2. Dit alles zijnde, wat ik van de bovengenoemde Meesters konde vernemen, heb ik hunne namen dus achtereen doen volgen.

ALBERT VAN OUWATER.

In het naspeuren van de uimuntendste Vernuften in onze Kunst, om dezelve, volgens hunne tijdorde, op dit ons Tooneel te doen verschijnen, wordt mij tot mijne verwondering door geloofwaardige getuigen bericht gedaan van zekeren ALBERT VAN OUWATER, Schilder van *Haarlem*, die reeds zeer vroeg een kunstig Schilder in olieverw was. Uit zekere omstandigheden schijnt te blijken, dat hij ten tijde van *Joannes van Eijck* leefde; want een oud eerlijk man en Schilder, ALBERT SIMONZ (*), te *Haarlem* getuigt, waarachtig te wèzen, dat hij (nu in den jare 1604.) zestig jaren verleden Discipel was van den *Haarlemschen Jan Mostert*, een man toen oud omtrend zeventig jaren; weshalven tusschen het geboortejaar van den gemelden *Mostert* tot nu toe ongeveer honderd en dertig jaren zijn. Voorts verklaart de zo even genoemde *Albert Simonsz.*, een man van goed geheugen, *Mostert* te hebben horen zeggen, dat hij ALBERT VAN OUDEWATER, nog *Geertje van St. Jans* ooit gekend hadde. ALBERT bloeide noch voor den vermaarden Schilder *Geertje van St. Jansz.*

(*) Geboren te *Haarlem* 1523. was een deftig Historie-schilder, doch wien het geluk in alles tegenliep, en is in een zeer hogen ouderdom overleden. Hij was ook een Discipel van *Jan Mostert*. Zijner afbeelding magtig geworden hebbenwe die in de plaat KK. n. 2. geplaatst.

Jansz; die zijn Leerling was; weshalven ik den Lezer overlaat, te oordeelen, hoe vroeg de Schilderkunst in olie verwt te *Haarlem* reeds bekend geweest moet zijn. Aldaar in de *Groote-kerk* aan de Zuidzijde van het hoge Outer was van onzen OUDWATER een Outerstuk, geheten het *Roomsch-Outer*, door de Pelgrims of Bedevaartgangers naar *Rome* bekottigd. In 't binnenstuk van 't zelve stonden twee levens-groote beelden, naamlijk de Apostelen *Petrus* en *Paulus*. Onder aan den voet van het Outer zag men een aartig Landschap, met wandelende, reizende, rustende, eetende en drinkende *Pelgrims*. ALBERT was uitmuntend in troniën, handen, voeten, klederen en Landschappen, en, volgens het getuigenis der oudste Schilders, zoude de eerste en beste manier van Landschap-schilderen allereerst te *Haarlem* gevonden zijn. In die stad was welêer van onzen OUDWATER een maatlijk groot stuk in de hoogte, waarvan ik de kopij gedoodverwd gezien heb, verbeeldende de Opwekking van *Lazarus*; doch welks *Origineel* de Spanjaarden, na het beleg en de overgave dier stad, met andere fraaije Kunststukken bedrieglijk en zonder te betalen naar *Spanje* gevoerd hebben. Het naakt van den *Lazarus* was, naar dien tijd, zeer zuiver behandeld. In dat stuk zag men een Gebouw of Tempel verbeeld, waarin de pilaren en het verder bijwerk eenigzins te klein waren; voorts aan de eene zijde Apostelen en aan de andere zijde Joden; ook eenige aartige vrouwtjens, en achter dezen wederanderen, die enkel als aanschouweressen tusschen de pilaren stonden. Dat zo kunstig stnk kwam *Heems-kerk* menigmaal bezichtigen, zonder zich in die beschouwing te kunnen verzadigen, en zeide tegen den eigenaar, zijn Discipel: *Zoon, wat mogen die men-*

menschen gegeten hebben? als wilde hij te kennen geven, dat zij aan hunne werken een ongelooflijken tijd en vlijt hadden besteed. Dit is al wat de Tijd en Oudheid ons van dien ouden Meester nagelaten heeft, en der vergetelheid ontrukkt is. Zijne beelden is te zien in de plaat G. n. I.

GEERTGEN VAN SINT JANS.

Gelijk het water zich van de witgetopte *Alpen* en andere hoge bergen langs kleine beeken in een wijdere Rivier verzamelt en naar den ruimen Oceaan henen vliet, zo ook heeft onze Kunst hier en elders haren oorsprong genomen, en is door de vlijt van schranderere Vernuften allengs tot meerdere volmaaktheid gekomen. Het strekte der eedele Schilderkunst geenzins tot nadeel, dat onder anderen *Gerrit* of GEERTGEN van *Haarlem*, bijgenaamd VAN SINT JANS, zich tot haar wendde; want hij, reeds vroeg heure schoonheid en bevalligheid aan 's menschen oog vertonende, heure eere en waardigheid ook grootliks vermeerderd en openbaar gemaakt heeft. GEERTJE, noch jong zijnde, was een Discipel van *Albert van Ouwater*, welken hij in sommige deelen evenaarde, maar in anderen, bijzonder in kloekheid, *ordinantie*, fraaiheid der beelden, hartstogten en verbeeldingen, doch, mijns erächtens, niet in netheid en zuiverheid van werk, overtrof. GEERTGEN woonde bij de *St. Fansbeeren* te *Haarlem*, waarvan hij dien naam behield; doch had de gezegde Orde niet aangenomen. Hier maalde hij het hoog Outerstuk, verbeeldende in een hoog en voortreflijk Tafereel de Kruisfiging van *Christus*; ook beschilderde hij de beide deuren, die mede zeer groot waren, aan wederzijden.

zijden. Een der deuren en het binnenstuk werden in de Beeldstorming of belegering der Stad vernield; doch de andere deur behouden en in twee stukken doorgezaagd, welke beiden thans bij den Kommandeur in de Zaal van het nieuw Gebouw te zien zijn. Het eene gedeelte, of wel de buitenzijde, verbeeldt een Mirakel, of ongewone gebeurtenis, en het ander de Afneming van het Kruis, bij 't welk de Zaligmaker, dood uitgestrekt liggende, verbeeld wordt. In de treurende Discipelen en Apostelen, en bijzonder in de troniën van de *Mariën*, wordt de droefheid wonder wel verbeeld, en zo ook in de Moedermaagd *Maria*, welke, in een kwijnende gestalte, een zo grievend hartzeer schijnt te gevoelen, dat de meeste Kunstenaars van dezen tijd zich over die natuurlijke verbeelding verwonderen. Buiten Haarlem bij de *Regulieren* was mede een werk van GEERTGEN; doch 't geen in den oorlog, of de Beeldstorming, insgelijks vernield is. Noch wordt van hem in de Grote Kerk binnen Haarlem het Afbeeldsel van die Kerk, zeer stout en aartig behandeld, gezien. GEERTGEN is in den ouderdom van slechts achtëntwintig jaren overleden.

DIRK VAN HAARLEM.

Dat van zeer vroege tijden te *Haarlem*, in Holland, goede of wel de beste Nederlandsche Schilders gebloeid hebben, is een oude maare, die van geene onwaarheid beschuldigd, maar veeléer behalven met de reeds beschreevene oude Meesters, *Albert van Ouwater* en *Geertjen te St. Jans*, ook bevestigd kan worden met DIRK VAN HAARLEM, welke in die vroege tijden een uitmuntend goed Schilder was.

was. Wie zijn Meester geweest zij, is mij niet gebleken. Hij woonde te Haarlem in de Kruisstraat, niet verre van het Weeshuis, in een huis met een ouderwetsch geveltje, waarin eenige verheven troniën gezien worden; doch het is niet onwaarschijnlijk, dat hij ook te *Leuven*, in *Braband*, gewoond hebbe; want ik van hem te *Leijden* een stuk met twee deuren gezien heb, verbeeldende op het binnen-tafereel het hoofd van den Zaligmaker, en op beide deuren die van de Apostelen *Petrus* en *Paulus*, waaronder met gouden letteren, doch in de Latijnsche tale, geschreven stond: *Tuizend vier honderd en twee en zestig jaren na Christus geboort heeft Dirk / die te Haarlem is gebooren / mij te Loben gemaakt. De eeuwige rust moet hem geworden. Dat stuk berust bij den Heer Jan Gerritz. Buitenweg*, en is al wat ik van zijne werken weet aan te tonen; doch strekt echter genoeg ten bewijze, wat een uitmuntend Meester DIRK was, in wat tijd hij geleefd en tot hoe grote volmaaktheid hij zijne werken gebragt heeft; naamlijk veele jaren voor de geboorte van *Albert Durer*, en dat zij nochtans grootliks onderscheiden zijn van de onbevallige harde of kantige latere manier. (Zijn Afbeeldsel in de plaat G. n. 2. gezien wordt) *Lampsonius* spreekt hem in zijne Latijnsche Gedichten dus aan:

*Huc & ades, Theodore, tuam quoque Belgica
semper*

Laude nihil ficta tollet ad astra manum,

Ipsa tuis rerum genitrix expressa figuris

Te Natura sibi dum timet arte parem.

Dat is:

't Nooitvlelend Nederland (treed nader , DIRK,
treed aan!)

Zal zich op uwe Kunſt en hand altoos verheffen.
Natuur, die gij zo wel naar 't leven wiſt te treffen,
Was zelf in angſt, dat gij haar zoudt te boven gaan.

ROGIER VAN DER WEIDE.

Onder de roemwaardigen in de Schilderkunſt be-
hoort inzonderheid gedacht, en mag geenzins ver-
zwegen worden de uitnuntende ROGIER VAN DER
WEIDE, die uit *Vlaanderen*, of van Vlaamiſche ou-
ders te *Bruffel* geboren, het helder licht van zijn
vernuſt, hem door de milde Natuur geſchonken,
tot grote verwondering van de Kunſtenaars, zijne
tijdgenoten, in de noch vroege en duistere tijden der
Schilderkunſt zodanig heeft doen uitblinken, dat
hij die Kunſt niet weinig verbeterd, en door zijne
vindingen en behandelingen een volmaakter wezen,
zo in de ſtanden en *ordinantien*, als in de hartstog-
ten en het verbeelden van droefheid, toorn, blijd-
ſchap enz., naar vereiſch van het werk, te weeg
gebragt heeft. Tot zijne eeuwige gedachtenis ziet
men op het Raadhuis te *Bruffel* vier beroemde ſtuk-
ken, verbeeldende zo vele gebeurteniffen, betrek-
kelijk tot de *Juſtitie* of de Rechts-oefening. Een van
dezelven is uitnuntend, en verbeeldt een Vader (*),
die,

(*) Dit ziet waariſchijnlijk op 't geval van *Archambald*
Vorſt van *Brabant*, die op zijn doodbedde liggende, zijnen
Neef bij 't hair vaſt houdt, en met denzelven pook, dien
hy op zijne zijde had, den ſtrot afsteekt, om hem over
een bedreeven miſdaad te ſtraffen. *Hoogſtraten*. Groot Woor-
denb. op *Rogierius van Bruffel F.L. Comte Cabinet d' Archib. &c.*

die, krank te bedde liggende, zijnen straffchuldigen zoon den hals afsnijt, en die ijsfelijke daad op zijn tanden bijtende schijnt te verrichten. Een ander dier tafereelen vertoont *Zaleucus*, die, ter handhaving van het Recht, zich zelven een oog en zijn' zoon een ander deed uitsteken, en voorts dergelijke verbeeldingen meer, van welke voortreffelijke Tafereelen de geleerde *Lampsonius*, ten tijde hij, tot het bevredigen der Nederlanden, over de *Pacificatie van Gent* handelde, zijne oogen naauwlijks konde afwenden, en wel eens in deze woorden uitborstte: *O meester Rogier, wat zijt gij een Man geweest!* In een Kerk te *Leuven*, geheten *Onze lieve Vrouw daar buiten*, was ook welëer van onzen **ROGIER** eene Afneming van het Kruis, dusdanig verbeeld, dat twee personen, op twee ladders staande, het doode lighaam van den Zaligma-ker in een linnenkleed scheenen te doen afdalen, 't welk door *Joseph van Arimathea* en een anderen ontfangen werd. De *Mariën* geleeken zeer bitterterlijk te weenen en de *Moedermaagd*, in onmagt gerakende, door den achter haar staanden *Joannes* ondersteund te worden. Dat stuk over zee aan den Koning van *Spanje* gezonden, verging het schip; doch de schilderij werd gelukkig geborgen, en, dewijl zij dicht en wel ingepakt was, niet beschadigd, maar slechts een weinig ontlijmd gevonden. In plaats van dat *Origineel* hadden die van *Leuven* door *Michiel Coxie* een kopij doen maken, waaruit blijkt, in wat waarde dat uitmuntend stuk gehouden werd. **ROGIER** had voor een zekere Koningin, of andere aanzienlijke Personaadje, een Portret geschilderd en ter beloning van het zelve een erflijke Korenrente of Tiende bekomen. Hij werd een man van grote middelen, en was 'er zeer mildadig van je-

gens

gens de armen, overleed in den herfft van den
jare 1529 aan de toen woedende zweetziekte,
de *Engelſche* ziekte genaamd, die zich over het
gantsche land uitſtrekte en veele duizenden men-
ſchen wegrukte. Zie zijn afbeelding in de plaat G.
n. 3. Van of tot dezen ROGIER zegt Lamponius:

*Non tibi ſit laudi, quod multa, & pulchra, ROGERE
Pinxiſti, ut poterant tempora ferre tua,
Digna tamen, noſtro quicumque eſt tempore Pictor
Ad quæ, ſi ſapiat, reſpicere uſque velit:
Teſtes picturæ, quæ Bruxellene tribunal
De recto Themidis cedere calle vetant:
Quam, tua de partis pingendo extrema voluntas
Perpetua eſt inopum quod medicina fami,
Illa reliquiſti terris jam proxima morti,
Hæc monumenta polo non moritura micant.*

Het zelve kan op deze wijze vertaald worden.

Is 't u geen lof, datge, in een' kunſteloozen tijd,
Uw tijd, ROGIER, hebt aan de Schilderkunſt gewijd?
Uw werkt eifcht echter, dat, wie wel bedacht wil
handelen,
Ook noch geſtadig dient uw voorbeeld na te wan-
delen.
Zulks tuigt uw Kunſt, die noch aan 't Bruffelſch
Raadhuis toont,
Hoe 't Recht geen kreuken kent, het kwaad zijn'
meeſter loont.
Wat was uw rijkdom, door het kunſtpenſeel ver-
kregen,
Door uwen laaſten wil den honger niet ten zegen,
Der armoê niet ten trooſt? verliet gij 't aardſche goed,
Dees deugd blijft leven in 't erkennende gemoed.

JACOB KORNELISSEN.

Niet zonder reden kan zich het dagelijks toene-
 mend *Amsterdam* beroemen, dat het reeds in vroe-
 ge tijden een zo voortreflijken Inwoonder, of Bur-
 ger, en groten Meester in de Schilderkunst had,
 als de roemwaarde en vermaarde JACOB KORNE-
 LISZ, geboortig van *Ooftzanen* in *Waterland*, ge-
 weeft is, wiens geboortetijd ik niet te weten heb
 kunnen komen. Alleen is bekend, dat hij in den
 jare 1512 de tweede Meester van *Joan Schorel* en
 midsdien reeds in de Kunst ervaren was, behalven dat
 hij ook toen al volwassen kinderen en een dochtertje
 van omtrent twaalf jaren had, waaruit zijn ouderdom
 of geboortetijd eenigzins opgemaakt kan worden.
 Hoe hij, in een dorp onder de boeren opgevoed,
 de Kunst kundig geworden zij, heb ik niet kon-
 nen vernemen, maar wel dat hij zijn leven als een
 burger van en te *Amsterdam* geëindigd heeft. In
 de Oude-Kerk binnen die stad was van hem een
 voortreflijk Outerstuk, zeer kunstig, uitvoerig
 en wel behandeld, verbeeldende de Afneming van
 het Kruis. In dat Tafereel zag men onder ande-
 ren *Maria Magdalena* geknield liggende op een lin-
 nen kleed, welks plooijen en vouwen hij, naar zij-
 ne gewoonte, naar het leven geschilderd had.
 Behalven dat Outerstuk werden ook van hem ter-
 zelve plaatse de Zeven werken van Barmhartig-
 tigheid gezien; doch waarvan eenigen in de Beeld-
 forming vernield zijn. Bij *Kornelis Suiker*, in de
 Zevensterre te *Haarlem*, beruften echter noch eeni-
 ge overblijfselen van het Outerstuk, en andere be-
 zienswaardige Tafereelen, waar onder eene Befnij-
 denis van *Christus*, verwonderlijk wel en zuiver be-

behandeld en gejaarmerkt 1517, waaruit blijkt, wanneer hij gebloed en in de Kunſt uitgemunt heeft. Het fraaiſte ſtuk van zijne hand is te *Alkmaar* bij de Weduwe van *Zonneveld*, en behoort aan het Geſlacht van *der Nijenburg*, verbeeldende mede de Afneming van het Kruis met de *Mariën*, die zowel als de andere omſtanders den dooden *Chriſtus* beweenen. In dat ſtuk zijn de troniën, naakten en kledingen wonder aartig en wel geördineerd en geſchilderd, behalven dat de hartstogten ook natuurlijk verbeeld zijn. Het Landschap, mede deſtig geſchilderd, is van de hand van *Joan Schorel*, zijn Discipel. Mij geheugt, te *Amſterdam* niet verre van den *Dam* noch eenige overgebleven ſtukken van een gebroken Outerſtuk van onzen *JACOB KORNELISZ* gezien te hebben, verbeeldende eene Kruisfiging van *Chriſtus*, die op het moordhout gebonden en uitgerekt wordt, zeer zuiver en uitmuntend behandeld (*). *JACOB* hadt een Broeder, genaamd *Buis*, die een verdienvſtig Schilder was: en een Zoon, geheten *DIRK* of *DIDERIK JACOBSZ*. Van dezen worden te *Amſterdam* op den *Doele* verſcheiden portretten naar het leven gezien, en onder anderen één, waarin een hand komt, zoſchoon en uitmuntend, dat ſchier een ieder zich 'er over verwondert, waarom *Jacob Boevaart* veel gelds geboden heeft, om die hand uit het ſtuk te mogen ſnijden (†). Van *JACOB KORNELISZ*, die in een hogen

(*) Op het Stadhuis te *Amſterdam* wordt thands noch een ſtuk van *Jacob Korneliſz*. 't geene in den jare 1553 geſchilderd is, gezien, waarin zeſtien Handboogſchutters verbeeld zijn. Zie *Van Dijk's beſchrijving der ſchilderijen op het Stadhuis te Amſterdam*, bladz. 20 en 21.

(†) Van *Diderik Jacobsz*. vindt men mede op het Stadhuis te *Amſterdam* noch drie ſtukken, het eerſte met twee en

hogen ouderdom overleden is, ziet men somtijds eenige prenten, alle in houtsnêe, naamlijk negen ronde verbeeldingen van het Lijden van den Zaligmaker, wel *geördineerd* en behandeld; noch verscheiden anderen, mede uit het Lijden, in 't vierkant, en negen aartige mannen te paard, welke laatstgenoemde de besten en zeer geestig en kluchtig behandeld zijn (*). Bovengemelde DIDERIK JACOBSZ. zijn Zoon overleed ook, bereids in de zeventig jaren oud, in 't jaar 1567. [De afbeelding van dezen DIRK kan men zien in de plaat F. n. 3.]

ALBERT DURER.

Toen de luister van *Italië* door de dagelijks in in hoger trap volmaakt wordende Schilderkunst tot eene verwondering van andere Volkeren verstrekte en alöm berucht werd, begon ook de duisterheid, die

twintig Schutters, geschilderd in den jare 1553; het ander met negentien Schutters, geschilderd in het jaar 1564, en het derde met een en twintig Schutters, geschilderd in het jaar 1564, en het derde met een en twintig Schutters, geschilderd in den jare 1555. Zie *Van Dijk voorn.* bladz. 12, 13 en 14.

(*) *Van Mander* schijnt hier niet wel onderricht te zijn of aangetekend te hebben; want van hem zijn twaalf ronde *Passie*-stukken in vierkante kompartimenten, waar boven het wapen van Amsterdam en onder agt Latijnsche regelen staan, gejaarmerkt 1517. Voorts vindt men van dezen *Jacob Cornelisz. van Oostzanen* 18 stuks mannen te paard; een vierkante *passie* in verscheiden stukken; op een lange strook, een doortogt van Voetvolk; en het leven en lijden van *Jesus Christus* in 60 kleine stukjens. Ook zijn de prentjens van het zogenaamd *Amsterdamsch Mirakel*, in den jare 1518 gedrukt, door hem gesneden.

die *Duitſchland* dus lang bedekt gehouden had, op te klaren door den glans van een licht, 't geen al bezat, wat de Tekenkunſt in zich bevat en vermag, zonder nochtans eenige beſtraling van het licht, dat *Italië* beſcheen, genoten te hebben, of door de Griekſche Marmere en luiſterrijke oude Gedenktekens ontſtoken te zijn. Dit was de op alles nauwlettende ALBERT DURER, geboren te *Neurenburg* in den jare 1470 (*), die denklijk in zijn jeugd

(*) *Van Mander* vergift zich, door verkeerd onderricht, wegens den geboortetijd van ALBERT DURER; want deze op dingsdag den 21. Maj 1471. geboren is. Zijn uitmuntend koperſnèe-werk beſtaat (volgens *Florent le Comte*) in 104 ſtuks van zijn eigen hand, en de houtſnèe in 222 ſtuks. Op den knop van den degen van Keizer *Maximiliaan* had hij in een rondje een *Crucifix* geſneden, waar van het prentje, door *Joannes Wierix* zeer fraai nageſneden, zelden gezien wordt. Ook vindt men van hem drie prentjens in tin geſneden en zes geëtſte. Het werk, zo door hem zelf, als door andere Meesters naar zijne tekeningen geſneden, bedraagt ruim 450 ſtuks. Zijn Vader, ALBERT DURER de Oude, een kunſtig Goud- en Zilverſnit en teffens voortreffelijk Drijver en Plaatsnijder, was geboren in 't jaar 1427 in een dorp *Eites* in 't gebied van *Waradijn* in Opper-Hongerijen, en was gehuwd met eene *Barbara Hellerin* van *Neurenberg*, met welke hy zig ook in die ſtad nederzette, en bij haar den vermaarden ALBERT DURER gewan. Van dezen ouden *Durer* zijn bij ſommige liefhebbers van oude Kunſt eenige Koperſnèe prentjens getekend 1462, 1465, 1469 enz. voor handen, en onder anderen eene Lieve Vrouw, houdende het Kind *Jefus* op den arm, en wordende door twee vliegende Engelen gekroond, gejaarmerkt 1476. Zijn Portret op zijn 70ſte jaar door zijn Zoon in den jare 1497 geſchilderd, is in den jare 1644 door *Wenceſlaus Hollar* in Koper gebragt. Voorts zijn zijne prentjens fraai van omtrek, doch in een ouden Gottiſchen ſmaak en gemerkt D tuffchen eene Gottiſche A. Dit merk heeft zijn Zoon daarna ook gebruikt. Dezen *Albert Durer den Ouden* kan men afgebeeld zien op de plaat C. n. 3.

jeugd bij zijn vader, een kunstig Goudsmit, het plaatsnijden leerde; want men niet vindt dat hij in zijne jonge jaren iet in onze Kunst hervooft gebragt heeft. Sedert genoot ALBERT in 't schilderen en plaatsnijden het onderwijs van *Hulse Marten*, van wien ik niets bijzonders te berichten weet, dan dat hij naar dien tijd, een groot Meeſter in *ordinantien* en tekening was, waarvan eenige weinigen zijner prenten noch getuigen, als onder anderen eene Kruisdraging, een Drie Koningen, de *Maria*-beelden, de Verzoeking van *Sint Antonius*, die thands zelden gezien worden (†). Men vindt een aartige prent van *Israël van Mentz*, verbeeldende drie of vier naakte vrouwen, als waren het de drie Bevalligheden, boven wier hoofd een ronde kloot, ongejaartekend, hangt. Deze prent werd door ALBERT DURER gekopieerd en is het eerste werk, dat ik van hem met een jaartekening heb kunnen vinden. In den kloot staat het jaartal 1497, toen ALBERT zes en twintig of zeven en twintig jaren oud was. Behalven deze vindt men ook eenige anderen zijner prenten zonder jaartekening, die van zijn vroegen tijd zijn. De Wildeman, met een doodshoofd in het wapen, is gejaartekend 1503; de uitmuntende *Adam* en *Eva* gemerkt 1504, en de twee paarden beiden 1505. De Koperen *passie*, zeer aartig getekend en wonder zuiver gesneden, heeft verscheiden jaartallen als 1507, 1508 en 1512; de Hertog van *Saxè* 1524, en *Melanchton* 1526, welk laatste het jongste jaarteken is, dat men op zijne prenten vindt. Het ware onnodig, alle de door hem zo in koper als hout gegraveerde werken op te noemen, vermids zij den Kunstbeminna-

ren

(†) Zie boven de aantekening op *Hulse Marten* bl. 38.

ren genoeg bekend zijn. Naar het voorbeeld zijner Voorgangeren daar te lande bevljigde hij zich, in het zorgvuldig betrachten en volgen van het leven, en het ſchoonſte uit het ſchoone te zoeken en te verkiezen, hierin ook de oude *Grieken* en *Romijnen* volgende, die zulks met veel oordeel pleegden te doen, gelijk uit de Antieke beelden blijkt, welken reeds vroeg de oogen der Italianen openden. Deze verwonderden zich in later tijd niet weinig over de verwonderlijke volmaaktheid der tekening en zuivere netheit van het kunſtig graveerijzer van ALBERT DURER, weſhalven de beſte Italiaanſche Meesters zich ook van verſcheiden zijner werken in het *ordineeren* hunner Historien, de Kledingen hunner beelden, en dergelijken bediend hebben. Te verwonderen is het, hoe hij zo veele eigenschappen onzer Kunſt uit de natuur, of uit zich zelve gevonden heeft, zo ten aanzien van de deſtigheid der *Aktiën* en *Ordinantien*, als de effenheid en ſchoonheid der kledingen, gelijk eenigen zijner laaſte *Maria*-beelden toonen, waarin eene kloekheid van ſtanden, breede en vlakke daglichten, voortreffelijke ſchaduw en eenparige diepfelen in de koſtbare kledingen gezien worden. *Vasari* ſchrijft dat zekere *Marc Antoon* van *Bologne* zes en dertig kleine houten *paſſie*-prenten van ALBERT DURER nageſneden, en onder het teken en den naam van dezen in 't licht gegeven hebbende, ALBERT te *Venetie* zijnde, alwaar die prenten gedrukt werden, zich daaröver aan de Regeering beklagde, doch enkel verworven had, dat *Marc Antoon* dien ontleenden naam moeſt wegnemen.

Vermoedelijk heeft ALBERT zich in zijne jeugd, behalven de fraaije letteren, ook in verſcheiden Wetenschappen, als de Landmeet-, Reken-, Bouw- en

Doorzichtkunde, geoefend, waarvan zijne uitgegeven werken, met veel vernuft, kunst en vlijt t'zamengefteld, ten getuigen verftrekken, bijzonder zijn Meesterlijk werk over de *Evenredigheid* of *Proportie*, waarin alle de maten van 's menschen lighaam uitgebeeld, ontvouwd en omschreven worden; om niet te spreken van de Doorzicht-, Bouw- en Krijgskundige lessen, door hem uitgegeven: al 't welk hem veel achting deed verkrijgen niet slechts bij het gemeen, of bij Geleerden en Kunstkenners, maar ook bij aanzienlijke Personaadjen en zelfs bij den Keizer *Maximiliaan*, Grootvader van onzen Keizer *Karel den V*, gelijk ook bij den laatstgenoemden Vorst. Men verhaalt, dat als de eerstgenoemde Keizer iet groots door *Albert* op een muur deed tekenen, waarbij de Tekenaar niet reiken konde, *Maximiliaan* een' zijner tegenwoordig zijnde Edellieden gebood, den ladder vast te houden, waarop *Albert* stond, en dat, als die Edelman zijn' knecht beval, zulks te doen, en den Keizer démoedig vertoonde, dat zodanig een daad zijn Adeldom krenken zoude, de Vorst antwoordde: *Albert* is edel om zijn Kunst, en meer dan een Edelman; want ik van een boer of een gering persoon wel een Edelman, maar van een Edelman geen zulken Kunstenaar maken kan; voorts zoude die Keizer aan *Albert* een Adelijk Wapen geschonken hebben, 't geen de Schilders voortaan voeren zoude, dat in *drie witte schilden* [volgens zommigen *op een rood veld*] *bestond*, doch welke schilden de Schilders zederd op een blaauw veld voeren.

ALBERT den grooten roep van *Raphael d'Urbino*, zijn tijdgenoot, vernemende, zond aan dezen in *Italië* zijn portret gewasschen op een doek met uitgespaarde hoogsels. De kunstlievende
Heer

Heer *Joris Edmeston* te *Brielle* bezit een boek, eertijds in eigendom behoord hebbende aan *Lucas de Heere*, met eenige meesterlijk getekende portretten van de hand van *ALBERT*, en onder dezen dat van een *Kardinaal* of ander *Geestlijk* persoon met het penseel gehoogd en gediept; voorts een *Maria* zeer aartig met de pen gedaan en met het jaartal 1526 en ook eenige schetsen van *proportien* in dat boek te passe komende. Desgelijks beruilen onder den kunstminnenden Heer *Arnout van Berenstein* te *Haarlem* verscheiden redelijk groote en gedeeltelijk geärtseerde *Akademie*-beelden, met eenige fraaije armen, handen en andere leden, door *ALBERT* tot modellen van de bovengenoemde *Adam* en *Eva* getekend; ook zijn van zijne kunstige hand in *Italië* veele *Schilderijen* en *Tekeningen* die aldaar in groote waarde gehouden worden.

Het ware niet mogelijk, alles op te noemen, wat *ALBERT* getekend, geschreven, geschilderd en naar het leven afgebeeld heeft; echter zal ik eenigen zijner mij bekende kunstige stukken gedenken: Eerstlijk schilderde hij in den jare 1504 de *Drie Koningen*, een van welken hij met een gouden kop in de hand, den anderen met een *Wereld-kloot*, en den derden met een gouden kistje verbeeldde. In den jare 1506 eene *Maria*, door twee *Engelen* met een *rozenkrans* gekroond wordende. In den jare 1507 een *Adam* en *Eva* levensgrootte. In den jare 1508 eene *Kruisfiging* van *Christus*, waarbij hij noch eenige wreede straf-oeffeningen van steenigen enz. voegde. In dat uitmuntend kunstig en aartig behandeld stuk bragt hij zich zelve naar het leven, houdende een *Vaantje* in de hand, waarop zijn naam stond en neffens zijn afbeeldsel dat van zijn vriend *Bibaldus*. Noch is van hem een zeer heerlijk

lijk stuk, verbeeldende den Hemel, en in den zelven *Christus*, hangende aan het Kruis. Lager ziet men den Paus, den Keizer en eenige Kardinalen, zo heerlijk geschilderd, dat dit Tafereel voor een zijner beste werken gehouden wordt. In dat stuk staat ook beneden in het Landschap, of op den grond, ALBERT verbeeld, houdende een tafeltje in de hand, waarop men leest: *Albert Durer Noricus faciebat, anno de Virginis partu 1511*. Die bovengenoemde stukken worden gezien in het Keizerlijk Paleis te *Praag*, en zijn geplaatst in de nieuwe gaanderij, tot de werken der Hoogduitsche en Nederlandsche Meesters bestemd, in welke gaanderij, men ook ziet een uitmuntend stuk van de kunstige hand van ALBERT, den Keizer door de Overheid en den Raad der stad *Neurenburg*, om redenen geschonken, verbeeldende de Kruisdraging, vol werk en beelden, en waarin alle de toen levende Raaden der gemelde stad afgemaald zijn. In een Monniken-klooster te *Frankfort* wordt van onzen Schilderheid gezien een Hemelvaart van *Maria*, met veele voortreffelijke beelden en een Hemel met Engelen, alles ongemeen zuiver en aartig behandeld; zijnde onder anderen de haren zeer fiks getrokken; en met geestige penfeel-streken doorëen geslingerd, gelijk daar van een schets in zijne beroemde prenten gezien kan worden. In't algemeen verwondert zich een ieder over den voet, hiel en plant van een knielenden Apostel, voor welken voet alleen, zegt men, veel geld geboden is; en is schier ongelooflijk, wat voordeel dat stuk, in den jare 1509 geschilderd, den Monniken, of het Klooster, jaarlijks aan verëeringen, of drinkpenningen, van aanzienlijke Personen, Kooplieden, Reizigers en Kunstbeminnaars voor het ontsluiten en vertonen inbrengt.

brengt. Op het Raadhuis zijner vaderlijke Stad *Neurenburg* beruſten ook verſcheiden van zijne ſtukken, als het portret van den Keizer *Karel der V*; dat van een ander Vorſt uit den huize van *Oostenrijk*; de afbeeldſels in 't groot van eenige ſtaande Apoſtelen, koſtbaar gekleed, en de portretten van zijne Moeder en van hem zelve. Het laaſtgenoemde is een klein ſtukje, waarin hij zich met fraai hangend goudgeel hair, op een aartige wijze doorëen geſlingerd, afgemaald heeft, en het heugt mij, dat ſtukje, 't geen, zo ik meen, in den jare 1500 geſchilderd is, toen ALBERT ontrent dertig jaren oud was, in handen gehad te hebben, ten tijde ik mij in het jaar 1577 te *Neurenburg* bevond. Ook wordt zijn afbeeldſel gevonden in een zijner prenten in de omhoog ziende tronie van den Verloren Zoon, bij de zwijnen geknield liggende. De kunſtlievende Heer *Melchior Wijntjes*, te *Middelburg*, bezit mede een Roomsche *Lucretia*, door onzen ALBERT zeer wel geſchilderd en zuiver behandeld. In een woord, hij was een voortrefflijk, zeer geächt en beſcheiden Man, vlug van geeſt, ongemeen verſtandig en ſcherpzinnig, en in zijn antwoorden een ſchrander oordeel tonende.

Zijn verlangen, om de Nederlandsche Kunſtſchilders van dien tijd te zien, lokte hem naar de *Nederlanden*. Bij *Lucas van Leijden* komende, ſtond hij verbaasd over de kleine geſtalte van dien groten Meester, dien hij met blijdschap omhelsde, gelijk deze zich niet minder verheugde, een zo uitmuntend Man te ontmoeten, wiens naam en lof hem reeds ter ooren gekomen was, en wiens prenten hij zo hoog ſchattede. Die beide Lichten, het een van *Duiſchland*, en het ander van *Nederland*, portretteerden elkander, en ſchepten veel be-

behagen in elkanders gezelschap. Men verhaalt, dat toen ALBERT DURER de werken van *Geertgen van St. Jans* zag, hij met verwondering zeide: *Wahrhaftig 'er ist ein mahler im mütterß leib gewesen / als wilde hij zeggen, dat hij daartoe van nature geschikt, of voor de geboorte verkozen was. Wanneer hem somtijds iet gemeens vertoond en zijn oordeel 'er over gevraagd werd, antwoordde hij: Waarlijk hij heeft zijn best gedaan, latende de dingen dus in hunne waarde, zonder dezelve te verachten, om zich niemands ondank op den hals te halen, hierin den zulken ongelijk, die door het te haastig berispen en afkeuren niet zelden onvrienden maken. [Zijne afbeelding is op de plaat G. n. 4.]*

ALBERT overleed den 8. van Grasmaand, in de goede week of voor Paasschen van den jare 1528, en werd buiten *Neurenburg* op het *St. Jans* Kerkhof bij andere eerlijke personen begraven. Op een hoog verheven steen of zark te dier plaats staat het volgend Graffschrift:

ME. AL. DU.
 QUICQUID ALBERTI DURERI MOR-
 TALE FUIT, SUB HOC CONDITUR
 TUMULO. EMIGRAVIT VIII. IDUS
 APRILIS. M. D. XXVIII. (†).

Of Het stoffelijk overschot van Albert Durer ligt in dit graf besloten; hij verhuisde op den 6. April 1528.

Zijn

(†) Zoo dit Graffschrift wel uitgeschreven is, kan het niet waar zijn, 't geen even van te voren *K. van Mander* getuigt, dat namelijk *A. Durer* op den 8. April overleed, nog ook echt dezelve dagtekening onder het volgende Graffschrift van *Bibaldus*; zo het eerste Graffschrift echter nauwkeurig is gevolgd, moet onze Levensbeschrijver gewislijk misleid geweest zijn door de Romeinsche letters *VIII Idus Apr.* en die

Zijn zeer gemeenzame vriend, de geleerde *Bibaldus Pirkeymberus* (†), wiens portret hij in 't Koper gebragt had, maakte, hem ter eere, drie Latijnsche Graffſchriften, en deed het volgende op zijn grafzark ſtellen:

Ter gedachtenis van Albert Durer, een ſeer deughtſaam ja volkomenſten man van zijnen tijd / die niet alleen onder de Hoogduitſchen de eerſten was / die de Schilderkunſt vermaerdet / en in voolver wet begrepen heeft: Maer de ſelfde met zijn ſchriften den naektoners heeft begoft te bevelen: om welck oorzaek / doch boozneemlijck om zijn goede zeden boozſichticheydt / en ſonderlinge gheſchicktheit / hi zijn Norenbozghers / jae alle uptheemsche / niet alleen ſeer aenghenam geweest is: Maer d' hooghgheboren Keizer Maximiliaan, en zijn Neef Karel, ook Ferdinando, Coningh van Hongherien en Bohemen / was hij ſeer lief-ghetal / die hem met mildt jaerlijck Penſioen gheboedt / en operſte gonſt heeft bewezen. Hij ſtarf / niet ſonder ſeer beclaeght te weſen / den 8. April 1528. oudt 57 jaren.

Bibaldus Pirkeymberus ſtelde dit zijnen trouwen vriend, om dat hij het verdiende (*).

KOR-

die voor den 8 April genomen hebben, daar nochtans deze dagtekening der Romeinen, gelijk bekend is, den 6. dag en niet den 8ſte van Grasmaand te kennen geeft; uit zulk verkeerd begrip kan hij het zetal in 't ſchrift van *Bibaldus* ook wel verkeerd gelezen, of dat zelve hem verkeerd opgegeven zijn; de talletters zijn dit onderhevig. Een voorbeeld van zulken misflag zal men zien in het Leven van onzen *van Mander*, daar het jaartal uit een gedenkſtuk opgegeven met den leeftijd der daar in gemelde perſonen niet meer dan 100 jaren verſchilt.

(†) Anders *Bilibaldus Pirckheimer*.

(*) *K. van Mander* geeft hier geen Lofdicht van *Lampſonus* op, denkelyk zal ook het Latijnsche onder het portret

KORNELIS ENGELBRECHTSEN.

Hoewel de Schilderkunst in vorige tijden in ons Nederland, om zo te spreken, kunstig zonder kunst,

tret van *A. Durer*, in den vorigen druk van *van Mander* geplaatst niet van dien Dichter zijn, die, volgens 't geen van *Mander* in *H. en J. van Eijck* van hem getuigt, en door ons in een kanttekening omtrent de werken van *Lampsonius* wordt opgegeven, alleen den Neerlandfchen Schilderen ter eere zal gezongen hebben: wij geven hier echter het versje aldaar onder *A. Durers* afbeelding gevonden wordende op:

*Vir virtute gravis, tumque arte insignis habetur,
Teutonicae gentis gloria summa suae.
Contulit huic Caesar insignia Nobilitatis.
Tantus honos artis, famaue tanta Viri.*

Willende zo veel zeggen als:

Een Man zo groot van deugd als edel kunstvermogen,
Een fierlijk Pronkjuweel voor 't Duitsche Vaderland,
Aan wien 's Rijks Oppervorst, door zijn verdienst bewogen,
Het merk en tijtels gaf van d'Adelijken stand.

Voorts moet *A. Durer* ook de kunst van bootsfeeren in wafch bezeten hebben, want volgens 't getuigenis van *Misson* Reiz. I. Deel bl. 76. vindt men in de Schatkamer van 't Keurvorstelijk Paleis te *Munchen* in de zevende kasse: *Verscheiden figuren in wasch door Albert Durer*, voorts onder veele kleine schilderijen drie doodsboofden door *A. Durer*, en een geboorte van *St. Jan Baptist*, volmaakt schoon uitgebouwen op een edel gesteente. Dezelve *Misson* maakt ook bl. 130. gewag van eene omstandigheid, die met geen stilzwijgen kan voorbijgegaan worden, dat hij namelijk in 't Paleis van *St. Markus* te *Venetie* gezien heeft twee kleine doch schoone beelden van *Adam* en *Eva*, door *A. Durer* enkel met de punt van een pennemesje in 't gevangenhuis gemaakt, waardoor hij zijne vrijheid verkreeg. 'T is zeker en blijkt ook uit *van Mander*, dat *A. Durer* te *Venetie* zich

kunſt, dat is, zonder geleerdheid, ſtudie of onderwijzende medehulp der Antieke beelden, waarmede de Italianen federt hun voordeel deden, geöfend werd, heeft men zich nochtans te verwonderen over den welſtandigen aart en de geestige behandeling, die onze Nederlanders, als door de Natuur geleerd, reeds vroeg in hunne beelden en ſchetſen vertoon- den, gelijk onder anderen, en wel in-

zich een tijd lang heeft opgehouden, maar bij welke gelegenheid of door welk toeval hy daar in hechtenis raakte, is mij niet gebleken. Te *Napels* in het Klooster der *Kartbuizeren* van *St. Maarten* worden ook Tekeningen zoo van *Rubbens* als van onzen *A. Durer* bewaard, voor welken men zeer groote achtinge heeft. Men heeft opgemerkt, dat *A. Durer* ijder een met knevels afbeeldde. Dezelve *Miffon* bl. 224 en 285.

Voorts was deze vriend van *DURER Bilibaldus Pirchbeimer* een *Neurenberger* van een aanzienlijk geſlacht, een geleerd man, bijzonder in de Griekſche tale ervaren. In zijn jeugd *Italië* bezocht hebbende, werd hij in zijn vaderlijke ſtad Raadsheer, en tot gewigtige bezendingen gebruikt. Hem werd het gebied opgedragen (in 1500) over 't Krijgsvolk, 't geen de ſtad *Neurenberg* aan Keizer *Maximiliaan* tegen de *Zwitſchers* toezond; welken poſt hij zo wel waarnam, dat de Keizer hem na 't eindigen van dien togt een brief medegaf van aanbeveling aan die van zijne ſtad. Echter onſloeg hy zich federd van alles; gevende zich enkel aan zijne Letteröfeningen over en 't verzamelen van oude Boeken en zeldzaamheden, wordende door zijn vriend *DURER* daar in geholpen. Naderhand werd hij weder Raadsheer en als Gezant naar den Keizer te *Keulen* gezonden, tonende daar blijken van Welſprekendheid. Bij zijne te rug komſt lei hij zijn ampt weder neër, en ſtierf in der ouderdom van 60 jaren aan een ſteen in de blaas in den jare 1530. Zijne Staatkundige, Hiſtorische enz. Werken zijn met zijne Brieven te zamen gedrukt. Van hem is boven dien noch een Beſchr. van Hoog en Nederduitſchland en Overzettingen van verſcheiden Schriften van *Ptolomeus*, *Plutarchus* en *Nazianzenus*. *Melchior Adami* in zijn leven.

inzonderheid blijkt uit de kunstige en kloeke penseelstreken van den vaardigen Schilder KORNELIS ENGELBRECHTSZ. (*), geboren te *Leiden* in den jare 1468, welke, zo al niet de eerste, immers een der eersten geweest is, die binnen de gemelde zijne geboortestad met olieverw schilderde, welke Kunst ontrent zestig jaren te voren was uitgevonden door *Joannes van Eijck*, de kroon en het sieraad onzer Nederlanden, gelijk wij hier voren in het leven van dien Schilder hebben aangetekend.

Bij wien KORNELIS geleerd hebbe, dan of zijn vader een Schilder en dus zijn Meester geweest zij, heb ik niet kunnen ontdekken; doch men houdt voor zeker, dat *Lucas Hagensz van Leyden*, van wien wij hierna breder spreken zullen, zijnen vader vroeg verloren hebbende, de Schilderkunst bij KORNELIS leerde. KORNELIS hadt twee zonen, beide Schilders, tijdgenoten van *Lucas*, die met den oudsten, *Pieter Kornelisz.*, een Glaschilder, zeer gemeenzaam was, en zich met hem in de Tekenkunst oefende, weshalven *Lucas* mede een uitmuntend Glaschilder werd. Onze KORNELIS ENGELBRECHTSZ. was een goed Tekenaar, en, gelijk wij zo even zeiden, een kloek en vaardig Schilder in olie- en waterverwen, waarvan noch eenige fraaije stukken, gelukkig der Beeldforminge ontsnapt, ten

ge-

(*) Of liever KORNELIS ENGELBERTSZ. wiens vader onder den naam van *Engelbert van Leijden* bekend was. Deze *Engelbert* was een zeer geleerd man, en zal denklijk mede een Schilder geweest zijn, vermits de Plaatsnijders in vroegere tijden doorgaans ook Schilders waren; immers is zeker, dat verscheiden houtsnê prenten van zijne hand in een zeer ouden Gottischen smaak gevonden worden, die met een Gottische E 1466, 1467 enz. gemerkt zijn.

getuigen verſtrekken. Die Tafereelen, zijnde Outerſtukken, welke welëer buiten *Leiden* in de Kerk van een Klooster, genaamt *te Mariën-poel*, ſtonden, worden door de Regeering van de gemelde ſtad, om hunne waarde en ter gedachtenis van een zo uitmuntenden Meeſter en haren medeburger, aldaar op het Stadhuis bewaard; doch hangen te hoog uit het oog, dan dat de netheid en de aart der Kunſt van beneden gezien zoude kunnen worden. Het binnen-tafereel van een dier ſtukken verbeeldt de Kruisfiging van *Chriſtus* en de Moorde-naars, de *Maria's*, *Joannes* en andere perſonente paard en te voet, zeer fraai geſchilderd. Op de rechter-deur, ziet men de Offerhande van *Abraham*, en op de linker de Koperen ſlang gemaald. Het tweede ſtuk verbeeldt in 't binnen-tafereel de Af-neming van het Kruis, en rondom in zes kleine perken zo veele beweeningen van *Maria*. Op de deuren worden zeer kunſtige, aartige en, zo ik mij niet vergiſſe, biddende beelden gezien. Voorts is van hem op dat Stadhuis een groote doek in water-verw, verbeeldende in 't groot de Drie Koningen, waarin zich een ſchoone manier van *Ordinantie* en kleding opdoet en zo een trant, dat men 'er ligt-lijk uit beſpeuren kan, dat *Lucas van Leiden* zijne werken beſtudeerd, en uit dezelve geleerd heeft; doch dat ſtuk is, tot groot jammer van de Kunſt, eenigzins vergaan. Het allerbeſte en uitmuntendſte van de kunſtige hand van *KORNELIS* is een Tafereel met twee deuren, voortijds gediend hebbende tot een Graſteken van de Heeren van *Lokhorſt*; 't geen dezen ter gedachtenis van hun Geſlacht der *Sint Pieters-kerke* te *Leiden* toegewijd en boven hunne begraafplaats in de *Lokhorſt-Kapel* gehangen hadden. Welëer beruſtte dat ſtuk in den huize van

Lokhorst te *Leiden*, maar wordt nu, sedert het van daar naar *Utrecht* vervoerd werd, gezien ten huize van den Heer van den *Bogaart*, gehuwd met eene dochter van den Heer van *Lokhorst*. Het onderwerp van dat Tafereel is genomen uit de *Openbaring* van *Joannes* en verbeeldt het Lam voor den Troon van God, ontsluitende het Boek met de zeven Zegelen. Het gansche Hemelsch heir komt daarin voor met veele aartige standen en beelden, en onderscheiden bevallige troniën, op een verwonderlijk vaardige en deftige wijze behandeld; weshalven de beste en bedrevenste in onze Kunst zich daaröver billijk moeten verwonderen, en wel inzonderheid, vermids zeer veele voorwerpen in eens opgeschilderd zijn, gelijk veele Schilders van dien tijd die vaardige gewoonte hadden; voorts worden in dat Stuk verscheiden biddende Beelden gezien en onder dezen de portretten van hun, die het ten hunnen tijde deden schilderen. In een woord, *KORNELIS ENGELBRECHTSZ*, [die in de plaat H. n. 1. afgebeeld is] was een voortreflijk Meester, die, offchoon zeer vlug van geest en ongemeen vaardig, veel arbeid aan zijne werken besteedde, dezelve met eene bijzondere welstandigheid aartig versierde, en de hartstogten uitnemend wel uitdrukte, gelijk de Ouden veel deden. Hij overleed te *Leiden* in den jare 1533, oud vijf en zestig jaren (*).

BA-

(*) Onder 't portret van *KORN. ENGELBRECHTZ* in den vorigen druk vindt men dit volgende vers:

*Hic inter primos, olco de Semine lini
 Expresso, in Batavis pingere qui didicit.
 Viram vultus quos pinxit, Chromata laeta.
 Pictorum hunc LUCAS slos colit artificem.*

Dees

BAREND VAN BRUSSEL.

Onder de befaamde Lichten in de Schilderkunſt verdient geenzins vergeten te worden de kunſtige Schilder BERNHARD VAN BRUSSEL (†), die zo in olie- als waterverw ongemeen vaardig en geeflig, zeer vaſt in zijne ſtanden en tekening, en weléer in dienſt was van Vrouwe *Margareta*, ten zijne tijde Landvoogdeſſe der Nederlanden (*). Sedert werdt hij Schilder van den Keizer *Karel den V.*

In de *Aalmoesfeniers-Kapel te Antwerpen* ziet men van hem in een Tafereel het Laatſte Oordeel verbeeld. Den grond van dat Tafereel deed hij alvorens geheel vergulden, opdat alles te ſchooner en duurzamer blijven zoude, 't geen hem ook zeer wel te paſſe kwam, om den Hemel te meer doorſchijnende te maken. In de Kerk van *Sinte Gudula te Bruſſel* en elders was ook van zijn werk. Te *Mechelen* ſchilderde hij het groot Outerſtuk, waarin hij zeer kunſtig met olieverw *St. Lucas*, bezig met het ſchilderen van *Maria*, verbeeldde; tot welk

Dat is :

Dees heeft in Holland meê om 't eerſt de Kunſt geleerd,
Om lijnzaad-olie met de verwen 't zaam te paren:
Zija Kunſt en zacht penſeel by elk verwondring baren,
De grote LUKAS † hem als zijnen Meefter eert.

(†) Verkeerdlijk dus genaamd; want hij geheten was BAREND VAN ORLEIJ. In zijne jeugd naar *Rome* vertrokken zijnde, genoot hij aldaar het onderwijs van *Raphaël d'Urbino*, onder wiens opzicht hij veel geſchilderd heeft. Van zijne hand ziet men 16 fraaije en tamelijk grote geëſte *Paſſie*-prenten. Hy is in den jare 1550 overleden.

(*) Overleden te *Mechelen* den 27. van Slagtmaand 1530.

† Lukas van Leiden.

welk stuk *Michiel Coxie* sedert de deuren beschilderde.

Behalven voor *Vrouwe Margareta*, tekende en schilderde onze *BAREND* ook voor den Keizer en andere aanzienlijke Personaadjen de patronen tot tapijten op een bijzondere vaste en vaardige wijze, en werd 'er rijklijk voor beloond. Onder anderen maalde hij voor den Keizer jagten met de Boffchen en Buitenhuizen omtrend *Brussel*. In die stukken verbeeldde hij den Keizer en andere Prinzen en Prinsessen naar het leven, en naar die modellen werden zeer kostbare tapijten geweven.

Onlangs zijn agt kunstig behandelde Tapijtpatronen van *BAREND* voor den Graaf *Maurits* van *Nassau* naar den *Hage* gevoerd. In elk van die stukken worden twee Prinzen of Prinsessen uit den huize van *Nassau*, en dus in het geheel zestien personaadjen naar het leven te paard gezeten levensgrootte verbeeld. Dezen deed zijne *Excellentie*, Graaf *Maurits* van *Nassau*, door de kunstige hand van *Hans Jordaans* van *Antwerpen*, wonende te *Delft*, in olie verwen schilderen. Volgens de jaarmerken dier patronen waren dezelve omtrend honderd jaren oud, waaruit eenigzins op te maken is, in wat tijd die Meester in de Kunst bloeide en leefde. Denklijk heeft hij een hogen ouderdom bereikt; doch zijn geboorte- en sterftijd heb ik niet te weten kunnen komen, vermids geen Schrijver zorgvuldig genoeg geweest is, de Levens-bijzonderheden van zulke Mannen aan te tekenen. [Zijn Portret komt voor in de plaat H. n. 2.] (†).

LU-

(†) Onder de afbeelding van *Barend van Brussel* in *van Manders* vorigen druk vindt men dit Latijnsch vers:

LUKAS VAN LEIDEN.

Behalven de ervarenheid toonen ook de Geſchichten, dat zij, die door de Natuur uit veelen voorgelicht en verkoren zijn, om andere ook verheven lichten in voortreffelijke daden en oefeningen zo van den geest als het lighaam te overtreffen, reeds vroeg door groote beginselen blijkbare tekenen hunner hope en verwachtinge gaven. Onder de veele ſchrandere Vernuften in de Schilderkunſt, die reeds in de Lente van hun leven uitmunteden, weet ik geenen te vergelijken met den natuurlijk begaafden LUCAS VAN LEIDEN, die met het penſeel en het graveerſtift in de hand, en als met de Schilder- en Tekenkunſt ſchijnt geboren te zijn. Veelêer is te verwonderen, dan te geloven, 't geen eenigen, des nochtans kundig, verhalen: naamlijk, dat

*Aulica quod ſeſe BERNARDO jaçtet alumno.
Bruxella, Attalicas doctiſſima pingere Veſtes:
Non tam pictoris, ſi quis me judice certet,
Arti debetur, quamquam debetur & arti,
Quam tibi quod carus, Belgarum Margari Rectrix,
Dum tibi Apellea nihil eſt jucundius arte,
Aurea peniculis te dante manubria, & aureòs
Sepe tulit, cuſum paulo ante numisma, Philippos.*

Komende op dezen zin uit:

Dat Brabands Hoſtad, trotsch op koſtbre-pronkta-pijten,
Op BAREND zig beroemt als haren Voesterling,
(Zo ik mij in dees zaak als Rechter moge kwijten)
Is niet door Kunſt alleen en fraaije ſchildering;
Maar U, Vorſtin Margriet, heeft *Bruffel* 't dank te weten,
Ja uwer gunſt, die ſteeds de Schilderkunſt beſtraalt,
Die zijn verguld penſeel doet gouden Flipsen zweeten,
En met die nieuwe munt den Schilder mild betaalt.

dat deze LUCAS noch maar een kind, en slechts negen jaren oud, eenigen zijner *Inventien*, in koper gesneden, in 't licht gaf, waarvan de ongejaarmerkte prenten noch voor handen zijn, terwijl andere gejaarmerkten doen uitrekenen, in wat ouderdom hij dezelve gesneden heeft; want hij in het laatst van Bloemaand, of in het begin van Wiedemaand des jaars 1494, alleréerft binnen *Leiden* het daglicht zag. Zijn Vader, geheten *Huig Jacobsz.* (*), ten zijnen tijde een voortrefflijk Schilder, was de eerste Leermeeftcr van onzen LUKAS. Sedert genoot deze het onderwijs van *Koruelis Engelbertsz.* Door de Natuur tot de Kunst aangeftoord nam hij zijnen tijd zo naarftig waar, dat hij, meenigwerf den nacht aan den dag knoopte. Zijne kinderspeeltuigen waren allerlijè gereedschappen der Kunst, als kolen, krijt, pen, penfelen, graveer-ijzers en dergelijken, en zijne makkers jonge Schilders, Glaschilders en Goudfmeden. Nietzelden poogde zijne Moeder, niet zo zeer ter beftarringe van het licht en de kaarffen, als wel uit beftommering, dat hij zijn jong en teder lighaam en noch te zwakke herffenen door het geftradig nachtbraken en hoofdbreken krenken zoude, hem het tekenen bij nacht te beletten.

Dus steeds onledig met het tekenen van troniën, handen, voeten, huizen, landschappen en allerlijè klederen, werd hij eindelijk bekwaam tot al wat de

(*) Van dezen HUGH JACOBSZ., wiens afbeelding men in de plaat I. n. 1. vindt, wordt te *Gent* in 't Kloofter van de Abdij van *St. Pieter*, achter 't hoge koor in de Kapel, noch een kunstig ftuk gezien, en eenige kerk-glazen, fraai met hiftoriën en *figuren* uit het Oude Testament, en haare zinspelingen en tegenbeelden uit het Nieuwe Testament beftchilderd.

de Schilderkunſt vereiſcht, en oefende zich van jongs af niet alleen in het ſchilderen van Hiſtorien, Portretten, Landſchappen en Beelden in olie- en waterverw, maar ook in het glaſſchilderen en plaatſnijden. Een kind van ſlechts twaalf jaren zijnde, ſchilderde hij voor den Heer van *Lokhorſt* op een doek met waterverw verwonderlijk fraai de hiſtorie van *St. Hubrecht*, waardoor hij veel roem verworf, en van den gemelden Heer een beloning van zo veele Goudguldens verkreeg, als hij jaren bereikte. In den ouderdom van veertien jaren ſneed hij in koper eene Hiſtorie, verbeeldende den Moord, door den beſchonken *Mahomet* aan eenen Monnik begaan, welke prent hij met het jaar 1508 merkte. Een jaar later, naamlijk, in den jare 1509, toen hij vijftien jaren oud was, ſneed hij verſcheiden platen, en onder anderen negen ronde *Paſſieprenten*, als *Chriſtus* in den Hof van *Gethſemane*; het Gevangen-nemen van den Zaligmaker; den Heiland voor *Annas* gebragt; de beſpottung, de geefeſing van *Chriſtus*, denzelven met eene doornen kroon gekroond, het *Ecce homo*, de Kruisdraging van *Chriſtus*, en eindelijk zijne Kruifiging; voorts een Verzoeking van *St. Antonius*, waarin een ſchone Vrouw gekleed voor dien Heilig verſchijnt, en de beelden, gronden en het verſchiet uitmunten en zo zuiver, als mogelijk is, gefneden zijn. In het zelfde jaar ſneed LUKAS de wonderlijk wel geördineerde Bekeering van den Apoſtel *Paulus*, en daar die Kruisgezant blind naar *Damascus* geleid wordt, welke blindheid en al het verdere hij zeer wel uitbeeldde. In die prent en zijne anderen ziet men doorgaands een bevallige verſcheidenheid, zo in de troniën, als in de ouderwetſche klederen, hoeden, mutſen en hulfels waargenomen; weshal-

ven thands grote Meesters in Italië van zijne werken gebruik maken, door dezelve met een geringe verandering in de hunnen te passe te brengen. *Vasari*, van de zo evengenoemde Bekeering van *Paulus* sprekende, verheft onzen LUKAS in verscheiden deelen boven den voortrefflijken *Albert Durer*, zeggende: *De werken van Lukas zijn genoegzaam, om hem onder de uitmuntende behandelaars van het graveerijzer te stellen. De bijëenvoegingen of Ordinantien zijner Historien zijn eigenaartig en met zodanige sterke uitbeeldingen en eenigermate zonder verwarring of wanvoeglijkheid bewerkt, dat een ieder van dezelve de bedoelde gebeurtenis zelve schijnt, zo alsze geschied moest zijn en niet anders; ook zijn in zijne dingen meer oplettenheid en nauwkeurigheid volgens de Orde en Regelen der Kunst in acht genomen, dan in die van Albert Durer: Daarenboven bespeurt men in zijne Prenten een verstandige waarneming van zaken, invoegen de voorwerpen allengskens wijken en verzwakken: en niet te hard aangewezen zijn, opdat zij zouden verflaauwen, gelijk in het leven de verst afgelegene dingen het allermeest voor het oog verdwijnen; ook heeft hij dat alles zo verstandig en met een zo zacht gedommel behandeld, dat het niet beter met verwen zoude kunnen geschieden; weshalven deze zijne waarnemingen de oogen van veele Schilders geopend hebben. Dit getuigenis, 't geen *Vasari* (†) van LUKAS VAN HOLLAND, zo hij hem noemt, geeft, stemt met de waarheid overëen; vermids onze LUKAS deftig ordineerde en in zijne Prent-werken de natuurlijke wijking en verflaau-*

(†) Deeze *Vasari* heeft in 't Italiaansch het Leven der Schilders geschreven. Zie onzen *van Manders* Voorrede voor dit werk.

ſtaauwing der verſchieten beter in acht nam, dan in de beſte Landſchappen van *Albert Durer*, ook in zijne bijzonderſte ſtukken, als *de Sint Hu- brecht*, of dergelijken, gezien wordt. Ondertuſſchen zegt *Vafari* op een andere plaats, dat *LUCAS*, naar zijn gevoelen, zo wel niet tekende, als *Albert*; doch hem met het graveerſtift gelijk was. In de werken van *LUKAS* wordt een ganſch andere en ſchooner aart van vlakke vaſte gronden zijner Landſchappen, een vloejender behandeling van ſnede en een flodderächtiger en verſtandiger ligging der plooijen gezien, dan in die van anderen, zijne Tijdgenoten; 't geen mij de Kunſtkundigen, zo ik vertrouw, zullen toeftaan. In het jaar 1510, het zestiende des ouderdoms van *LUKAS*, ſneed hij het uitmuntend *Ecce homo*; te verwonderlijker in aanmerking van zijne geringe jaren en teffens vruchtbaren geeft, zo in het *ordineeren*, als in de verſcheidenheid der beelden, ſierlijkheid der kledingen van de verſchillende Volkeren, en de deſtigheid der aartig verkozen nieuwtijdsche Gebouwen, alles volgens de Regelen der Doorzicht- en Maatkunde waargenomen. Noch in het zelfde jaar de plaat, waarin hij een Boer en Boerin met drie Koejen, en in den Boer, van het melken opgerezene zijnde, de ſtramheid en vermoeidheid door het zitten veroorzaakt, op een uitmuntende wijze uitbeeldde, welke prent ook zeer gezocht wordt. Voorts in dat jaar een *Adam* en *Eva* uit het Paradijs gedreven en in ballingschap omzwervende, waarin hij *Adam* met een vel om 't lijf en een ſpade, of graaf, op den ſchouder, en *Eva*, met *Kain* haren Eerſtgeborenen op den arm, zeer net en fraai verbeeldde, en eindelijk noch in het zelfde jaar een klein naakt Vrouwtje, zittende een hond te vlojen: alle welke

ke stukken ik in orde heb willen opnoemen, ten bewijze en tot een verbazende gedachtenis van de volkomen vruchten, door een noch zo jonge spruit voortgebracht. Echter ware het mij ondoenlijk, alles op te noemen, wat hij geschilderd, gesneden en op glas gemaald heeft; doch dit weet ik, dat hij zeer zorgvuldig was, om zijne verwen schoon en zuiver aan te leggen; dat hij offchoon een Plaatfnijder zijnde, steeds het penfeel oefende, en zo naauwkeurig en net op zijne prenten was, dat hij geene afdrukken in 't licht deed komen, waaraan iet ontbrak, of die eenigzins bemorft waren. In zijnen tijd werden zijne prenten ook zeer gezocht, en voor de grote bladen zijner beste werken, als de uitmuntende *Magdalena*, de Kruiffiging, het *Ecce homo*, de Drie Koningen en dergelijken een Goudgulden of agt en twintig stuivers betaald. Men heeft mij verhaald, dat zijne dochter getuigd zoude hebben, dat hij gantsche hoopen misdrukte prenten verbrand had.

Nooit heeft LUKAS om der Kunst wille buiten 's lands gereisd, offchoon *Vasari* het tegendeel fchrijft, en meent, dat alle de beroemde Nederlanders de Kunst uit *Italië* hebben moeten halen en aldaar leeren, waarin deeze Italiaan zich, zowel als in andere dingen, door vooroordeel of verkeerde berichten vergift.

LUKAS, zich ten huwlijk begevende, trouwde een edele dochter uit den geflachte van *Boscbhuizen*, en verfpilde, tot zijne finerte, toen veel tijd met gastaalen, feesthouden en goede cieraaken, naar de gebruiken der vermogende en adellijke lieden. Sommigen meenen, dat *Albert Durer* en LUKAS elkander hebben zoeken te trotseeren en te overtreffen, en dat deze fomtijds eenige historien of andere

werken, door genen gefneden, ſtraks mede graveerde, en zij beiden dus malkanders arbeid met grote verwondering beſchouwden; zulks dat, als *Albert Durer* eindelijk in *Nederland* en te *Leiden* gekomen was, hij *LUKAS*, en *LUKAS* weder hem op een tafereel naar het leven afmaalde, en zij zich te ſamen in elkanders bijzijn en gezelfſchap vrolijk maakten. *LUKAS* was klein en tener van geſtalte. Zijn portret, door hem zelve in koper gefneden, wordt in prent gezien, en verbeeldt zijne perſoon iet meer dan half-lijfs, jong en zonder baard, met een grote gevederde muts op het hoofd en een doodshoofd in zijn kleed of voor in zijn boezem houdende.

Het getal der ſtukken, door hem geſchilderd, en die thands gezien of gevonden worden, is zeer gering, en zijn door de eigenſchap eener lieflijkheid en aanlokkende bevalligheid uitnemend verwonderlijk en behaaglijk. De zo kunſtlievende als kunſtrijke *Goltzius*, te *Haarlem*, bezit het uitmuntendſt en ſchoonſte ſtuk, dat van onzen *LUKAS* noch voor handen is, en in een Outerſtuk beſtaat, verbeeldende de *Historie* van den *Blinden* aan den weg bij *Jericho*, genaamd *Bartimeus*, den zoon van *Timeus*, door *Jefus* ziende gemaakt, volgens de getuigeniſſen der *Euangeliften Markus* en *Lukas*, des eerſtgenoemden in het X. en des laatſtgemelden in het XVIII. hoofddeel van hunne *Euangeliën*. Dat ſtuk, door den gemelden *Goltzius*, ter liefde van de *Kunſt*, en uit hoogächting voor de werken van *LUKAS*, in den jare 1602 te *Leiden* tot een hogen prijs gekocht, is ongemeen fraai geſchilderd, zeer friſch van verwe, wonderlijk los en aartig behandeld, en uitnemend wel geördineerd: Een groot getal Beelden, in verſcheiden houdingen, toonen hun-

hunne verbazing over het wonderwerk, 't welk in 't midden van het stuk door den Zaligmaker verricht wordt. De onderscheiden naakten en troniën zijn zeer bevallig en gloëjend geschilderd; ook is een ieder beeld verschillende, zo in kleedingen als hoofdhulfels, tulbanden enz. In het Beeld van *Christus* straalt een ware eenvoudigheid door, gepaard met een goedertierne zachtmoedigheid, nederige ootmoedigheid en hartelijke genegenheid; om den Blindende weldaad der genezing te bewijzen. In den Blinden, die door zijn' jongen bij *Jesus* gebragt wordt, is de eigenaartige uitstrekking der handen van een blind mensch zeer natuurlijk waargenomen. De gronden zijn doorgaands zeer schoon en gloëjend. Op den achtergrond worden bomen en bosschaadjen verbeeld, zo net en eigenaartig behandeld, dat men dergelijken nergens in eene schilderij aantreft, zulks men buiten in het veld schijnt te zijn, en alles natuurlijk en in 't leven voor zich te hebben. In het verschiet van het Landschap ziet men, behalven eenige aartige huizen en gebouwen, ook met kleine beeldjens vertoond de volgende historie, daar *Christus* vrucht zoekt aan den onvruchtbaren Vijgeboom. De verbeeldingen op de binnendeuren van dat stuk zijn tot de bovengenoemde gebeurtenis betrekkelijk, en die deuren, waaröp het jaartal 1531 staat, van buiten zeer aartig en luchtig beschilderd met twee Beelden, naamlijk een Man en een Vrouw, houdende een wapen. Denklijk was dit het laatste werk in olieverw van dien vermaarden Meeester, en waarään hij zijn uiterste vermogen in de Kunst te koste lei, om de wereld te versieren en zijn naam onsterflik te maken; want hij slechts twee jaren daarna leefde. Ter eere van dat voortreflijk kunststuk heeft iemand

een

een Klinkdicht gemaakt : (op deezen zin uitkomende :)

De blinde *Timeüs* Zoon , wien Mildheid en Vermogen
Verſchaften op den weg het ſchamel onderhoud ,
Bidt hier het Wereld-licht , daar hij zijn hoop op
bouwt
Dat het zich zijns bemoeje uit liefdriek mededogen.

De Heil-Vorſt kon 't geroep niet onverhoord gedogen
Van hem , die in zijn nood op Davids Zoon vertrouwt :
Hij ſpreekt een enkel woord : de elendeling aanſchouwt
Den Arts , die hem genas , met twee erkennende oogen.

Dees geeft aan God den lof , zoo duur aan hem verplicht ,
En wekt de aanſchouwers op , vaſt ſtaerende op dit Licht ,
Om daaraan 't dankbaar hart ten offer op te dragen.

Een LUKAS boekt dit heil door *Jeſſes* Telg verricht ,
Een andre LUKAS maalt de zaak voor ons gezicht ,
Als of wij 't wonderwerk met eigen oogen zagen.

Op het Stadhuïs te *Leiden* wordt ook noch een heerlijk ſtuk van LUKAS , verbeeldende het Laaſte Oordeel , op een openbare plaats gezien , en door de Regeering dier Stad in groote waarde gehouden. Uit de verſcheiden Naakten van mannen en
vrou-

vrouwen blijkt, dat hij het leven naarstig bestudeerd heeft, inzonderheid de Vrouwen-naakten, wier kleur hij ongemeen behaaglijk nabootste. Echter zijn de omtrekken dier beelden naar de gewoonte der Schilders van dien tijd op den dag eenigzins scherp en kantig. Op de beide deuren van dat stuk ziet men twee zittende Beelden, naamlijk een *Petrus* en *Paulus*, ongemeen aartig en zelfs fraaijer dan het binnenwerk geschilderd; want alles beter *gekoloroord* en de troniën en Naakten zowel als de gronden, de klederen en verschieten zachter behandeld zijn, weshalven aanzienlijke buitenlandsche Mogendheden getracht hebben, dat stuk door inkoop magtig te worden; doch de Regeering, ongenegen zich 'er van te ontdoen, wees telkens de aangeboden grote geldsommen ter eere van haren vermaarden Medeburger. beleefdlijk van de hand. Welëer was ook buiten *Leiden* in het huis van den edelen Heer *Frans Hoogstraten*, en is thands bij den Keizer *Rudolphus* (*) den grootsten Kunstminnaar van dezen tijd, een uitmuntend stukje, of kasje, van onzen *LUKAS*, verbeeldende op de eene deur half-lijfs, of tot onder de kniën, (vermits het overige als met een steen bedekt schijnt) een *Maria*-beeld met het Kindje, 't geen een nederhangende wijnrank met een tros druiven in de hand houdt, als te kennen willende geven, dat *Christus* de ware wijnstok is: het Kindje is ongemeen behaaglijk en de kleding uitmuntend geschilderd. Op de andere deur van binnen ziet men een biddende Vrouw, en achter deze eene *Maria Magdalena*, die haar naar *Christus* op den schoot van *Maria* wijft: het verschiet vertoont zeer fraaije gronden en bosschaadjen.

Bui-

(*) Overleden den 10. van Loumaand 1612.

Buiten op de deuren is de Boodschap van *Maria* verbeeld in volkomen *figuren*, wier ſtanden, aktien en kledingen zeer aartig geſchikt zijn. Op dat ſtukje ſtaat het jaartal van 1522 en eene L, het gewone teken van *LUKAS VAN LEIJDEN*. Noch be- ruſt te *Amſterdam* in de *Kálverſtraat* een bijzonder uitmuntend ſtuk; of kaſje; van *LUKAS*, verbeeldende den Afgodendienſt der Kinderen *Israëls* aan het gulden Kalf, en hunne danſſcrijen, braſſerijen en feeftmalen volgens de woorden van *Exod: XXXII: vers 6. En het volk zat neder, om te eten en te drin- ken; daarna ſtonden zij op, om te ſpelen.* In die luſtige vreugd ziet men den volke zeer levendig de dertelheid en onkuiſheid ten oogen uitſtralen; doch dat ſtuk is door onkundigen met vuil vernis, of andere onreinheid beſmeerd, en dus bedorven (†). Ook wordt noch te *Leiden* ten huize van den bra- ven Heer *Zonneveld*, of in dat van den Heer *Knot- ter*; een zonderling liefhebber der *Kunſt* en zelfs een *Schilder*; een fraai ſtuk in waterverw op doek gezien, verbeeldende *Rebekka* en den knecht van *Abraham*, die van haar bij de fontein drinken ont- fangt, waarbij zeer aartige *Vroutjens* in verſchil- lende aktien van waterputten en andere bezigheden verbeeld zijn; en een ſchoon *Landschap* met fraaije gronden gezien wordt. Noch heb ik te *Delft* ten huize

(†) Volgens aantekening van anderen heeft hij mede eene *Venus* gemaald; den kleinen *Kupido* bij de hand houdende. Dat *Venus*-beeld werd met zo veel verwondering beſchouwd, als dat van eenen anderen *Apelles*, en in het jaar 1648 in het *Paleis* van *Mazarijn* geplaatſt; ook ziet men in de *Meu- belkamer* van den Koning van *Vrankrijk* de *Tapijten* van de twaalf maanden des jaars, en een ander behangſel, verbeel- dende de zeven levenſtijden, alle naar zijne *Tekeningen* ge- werkt. *Fl. Le Comte Kabinet d'Archit. &c.*

huize van een Brouwer, of Moutmaker, eenige stukken van onzen LUKAS op doek in waterverv gezien, verbeeldende de bijzondere levensgevallen of de historie van *Josef*; alle welke stukken zeer fraai van vinding, tekening en kleding zijn, bijzonder dat, waarin de Schenker en Bakker in de gevangenis verbeeld worden; doch het is te beklagen, dat die stukken zo door den tijd en ouderdom, als de vochtigheid der muuren, een algemeen gebrek hier te lande, bedorven zijn.

Voorts worden hier en daar van LUKAS zeer aartige portretten gevonden, waarin een uitnemende behandeling doorstraalt. Onder anderen bezit de Heer Burgermeester *Klaas Adriaansz.* te *Leiden* een ongemeen natuurlijk en aartig Portret, en de kunstlievende Heer *Bartholemeus Ferreris* een klein bevallig *Maria*-beeldje.

Elders zeide ik, dat LUKAS ongemeen kunstig in de uitbeelding was; dit blijkt uit eene zijner prenten, waarin de uitzinnige Koning *Saul* in grammen moede *David*, voor hem spelende, met een spies aan den wand tracht te spitten, welk en ook dergelijke dingen meer elders in zijne werken gevonden worden, als inzonderheid in een klein prentje, door *Vasari* in zijne schriften geprezen, verbeeldende een Boer, wien door een Kwakfalver een tand uit den mond getrokken wordt, en die, vermids de zware pijn, niet merkt, dat een vrouwsperfoon hem ondertusschen de beurs ligt. In eene groter prent ziet men zeer verstandig uitgebeeld een oude Man en Vrouw, die hunne muziek-instrumenten gelijkstemmig stellen, hierin waarschijnlijk doelende op de huwlijks wetten, door *Plutarchus* voorgescreven, waarin die Wijsgeer wil, dat in den echt de woorden van den Man binnen 's huis het allermeest

meest behoren te gelden, gelijk de grootste snaren der meeste speeltuigen doorgaands het grooffte geluid geven, waarom in die prent de Man ook met het voornaamste *Instrument* in de hand verbeeld wordt. De uitmuntendste der prenten van LUKAS is het portret van den Keizer *Maximiliaan* (*), door hem gesneden ten tijde die Vorst zich binnen *Leiden* bevond en aldaar gehuldigd werd, als zijnde de grootste en voortreflijkste tronie, die van hem gezien wordt en wonderlijk stout en kunstig behandeld is. Ik weet niet, waarin onze zonderling begaafde Man het allermest uitmuntte, 't zij in het Schilderen, het Plaatsnijden of het Glaschilderen. Het plaatsnijden zoude hij geleerd hebben van iemand, die harnassen etste en met sterk-water inbeet, en daarin ook eenig onderwijs van een Goudsmit hebben genoten. Van hem worden ook eenige geëfte aartige prenten en verscheiden uitnemend behandelde in houtsnede gezien, als mede onderscheiden dingen op glas, die het bewaren wel waardig zijn. Onder anderen beruſt onder *Goltzius*, een beminnaar der Werken van LUCAS, een wonder fraai stukje op glas, verbeeldende danssende Vrouwen, *David* te gemoete komende, 't geen door *Jan van Saanredam* zeer wel in koper gesneden is.

Toen LUKAS den ouderdom van omtrend drie en dertig jaren bereikte, bekwam hem de lust, om de Schilders in *Zeeland*, *Vlaanderen* en *Brabant* te gaan bezoeken, waartoe hij, een bemiddeld man zijnde, zich van eigen wel voorzien Vaarttuig bediende. Te *Middelburg* verlustigde hij zich met het beschouwen der werken van den vlijtigen en kunst-

(*) Overleden den 12. van Louwmaand 1519.

kunstrijken *Jan de Mabuse*, ten dien tijde aldaar woonachtig, en gaf aan den zelve en eenige andere Schilders een Gastmaal, 't welk hem zestig guldens kostte (†). Even kostbare gastmalen gaf hij ook sedert aan de Schilders te *Gent*, *Mechelen* en *Antwerpen*, en was steeds verzeld van den zo evengenoemden *Jan de Mabuse*, die zeer wijsch en prachtig in zijn gewaad was en in goudlaken gekleed ging, waartegen LUKAS een rok van geel *Zijden-Kamelot* droeg, 't welk in de zon een glans als goud had. Vermids *Mabuse* in zijne kleding boven LUKAS uitmuntede, meenen eenigen, dat deze daarom verächt, of immers minder dan *Mabuse* onder de Kunstenaars aangezien werd; doch 't geen noch meer met den aart der Kunsten en de natuur der Kunstoeffenaars schijnt te strijden, is, dat men meent, dat LUKAS zich niet zelden over die reis beklaagd, en vermoed zoude hebben, dat eenige nijdigen hem vergéven hadden, nadien hij sedert nooit eene volkomene gezondheid genoot. Of hij zich hierin vergift hebbe, dan niet, 't is zeker, dat hij gedurende de zes volgende jaren veeltijds het bedde hield, 't zij hij eene longziekte, of teering hadde, of wel enkel hartzeer, door het gestadig peinzen op het zo even verhaalde; echter liet hij weinig tijds verloren gaan, maar sneed of schilderde, door middel van daartoe gemaakte gereedschappen, zelfs op zijn bed. Toen hij eindelijk meer en meer in krachten en gezondheid afnam, en zijn einde voelde naderen, deed hij zich voor de laatstemaal door zijne dienstmaagd buiten de deur brengen, om noch eens de frische lucht te scheppen, en het *Firmament*, 't werk van Gods hand,

(†) Moet in dien tijd al een zinlijke maaltijd geweest zijn.

hand, te beſchouwen, en overleed twee dagen daar na in den jare 1533, het negen en dertigſte van zijn ouderdom. LUKAS beleefde noch den dag, bij de Ouden in een ſteeds-durende gedachtenis gehouden, en den dag van den heeten Omgang van Leiden genaamd, vermids in dien Omgang veel volks door de hette nederzeeg en ſtierf. De laaſte plaat, door LUKAS gefneden, was een klein ſtukje, verbeeldende eene Pallas, 't geen, zegt men, volwrocht voor hem op zijn bed lag, als willende, zo 't ſcheen, te kennen geven, dat hij zijne vernuftige handeling der Kunſt tot het laaſt bemind en geöefend had (*).

Hij had maar eene Dochter, die negen dagen voor het overlijden van haren Vader een Zoon ter wereld bragt. Toen men met den jong-geboorenen van den doop terug kwam, vraagde hij naar den naam van het Kind, en als men hem antwoordde, dat na hem noch een Lucas van Leiden ſtond overig te blijven, nam hij zulks zeer euvel, meenende, dat men naar zijn dood verlangde. Deze zijn dochters zoon, geheeten Lucas Damiffen, overleed te Utrecht in den jare 1604, oud een en zeventig jaren, en was een tamelijk goed Schilder, gelijk ook noch is Joan de Hooy (†), deſelfs broeder, Schil-

(*) De zeldzaamſten zijner prenten zijn in hout gefneden, en beſtaan in vier *Tournooi*-ſpelen; de Koningen van *Juda* en de Hertogen van het Geloof, te paard; tweemaal de doorluchte Vrouwen van het Oude en Nieuwe Testament, de eenen groter dan de anderen, en het Bierbordje. Het werk van zijn egen hand beſtaat uit 118 ſtuks.

(†) Jan de Hoeij, dochters zoon van den vermaarden LUKAS VAN LEIDEN werd in den jare 1545 binnen Leiden geboren. Hij was een discipel van zijn broeder *Lukas Dammasz.*, en een wakker Schilder. Na de Kunſt eenigen tijd te Leiden

Schilder bij den Koning van *Vrankrijk*. Ter eere van LUKAS maakte *Lampsonius* het volgende Latijnsch gedicht, doch 't geen mijns erächtens, zijn lof niet genoeg naar verdiensten vermeldt:

*Tu quoque Durero non par, sed proxime LUCA
Seu tabulas pingis, seu formas sculpis abeneâs
Ectypa reddentes tenui miranda papyro,
Haud minimam in partem (si qua est ea gloria)
nostrae
Accede, & tecum natalis Leida, Camoenae.*

Dat is:

Gij, die geen *Durer* evenaart,
Maar 't naast komt, 't zij ge uw kunstpenseelen
Te werk woudt leggen aan Tafreelen,
'T zij de Ets-kunst op uw beelden staart,
Om die aan teêr papier te wijen,
VAN LEIDEN gun, dat ik u treff',
Uw eer en *Leidens* eer verheff',
Zo dit u kan tot eer gedijen.

[Zijne afbeelding kan men zien op de plaat H.
n. 3.]

den geöefend te hebben, vertrok hij van daar naar *Italië*, en voorts naar *Vrankrijk*, alwaar hij zich aan het Hof van den Koning *Hendrik* den IV. zo aangenaam maakte, dat die Vorst hem tot zijn Kamerdienaar en Opzichter over alle zijne Schilderijen benoemde, welke voordeelige ampten hij tot zijn dood, die in den jare 1615 voorviel, in rust en met veel achting bekleed heeft, zijnde dus 70 jaren oud geworden. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

JAN DE HOLLANDER.

Ik bevinde, dat onder de portretten der beroemde Nederlandsche Schilders, voor eenige jaren in 't Koper gesneden en in 't licht gegeven, te recht ook plaats vergund wordt aan JAN DEN HOLLANDER, geboren te *Antwerpen*; want mij ten genoegen gebleken is, dat hij een uitmuntend Meeſter in Landſchappen was. Reeds vroeg bloeide JAN, en was de tweede Man van de Moeder van *Gillis van Koninſlo*. Hij arbeidde in olie- en waterverw, en lag dikwerf ter vengſter uit, om de lucht en wolken gade te ſlaan, en dezelve naar het leven in zijne tafereelen te volgen. Op eene ſlodderächtige wijze wiſt hij de gronden op de panneelen en doeken te doen medewerken, 't geen *Breugel* ſedert zeer eigenlijk volgde. Zijne huisvrouw reisde met ſchilderijen op de markten in *Braband* en *Vlaanderen*, en won 'er rijklijk den koſt mede, waaröm JAN, ofſchoon hij niet mede reisde, weinig ſchilderde. De Landſchappen van JAN, die ook te *Antwerpen* overleden is, behoeven voor geene anderen van dezen tijd te wijken. *Lampſonius* zegt van hem:

Propria Belgarum laus eſt bene pingere rura:

Auſoniorum, homines pingere, ſive Deos.

Nec mirum: In capite Auſonius, ſed Belga cerebrum

Non temere in gnavâ fertur habere manu.

Maluit ergo manus JANI bene pingere rura,

Quam caput, aut homines, aut male ſcire Deos.

Dat is:

De Nederlander ſchetst meeſt landſchap, berg en dalen,

Men ziet den Italjaan beſt menſch en Goden malen.

Geen wonder: want daar dees draagt in den kop 't
 verstand,
 Heeft Neerlands Schildervolk dat juist in zijne hand.
 Met recht verkoos dan JAN zijn velden, akkers,
 dreeven,
 Geen kans ziende om een God te schildren naar
 het leven.

[Zijne afbeelding is te zien in de Plaat K. n. 1.]

QUINTIYN MESSIJS (*).

's Menschen natuurlijke geneigdheid wordt, gelijk wij hier voren te meermalen zeiden, niet zelden, door den wil der Ouderen, noodzaaklijkheid, of andere ongelegenheden gedwarsboomd, waardoor zij, die tot het oefenen van onze edele Kunst voorgeschikt waren, dikwerf de handen aan eenige onäbele en ruwe ambachten slaan; doch zo de zulken van beroep veranderen, en, hoewel spade, de hun aangeborene Kunst ter hand nemen, wordt men in hun een verwonderlijke vordering en een voortreffelijk gevolg ontwaar. Dit bleek welëer in *Polydoor* (†), en zal ook blijken in dezen **QUINTEN MAT-**

(*) Zijn rechte naam is *Quinten Matsijs* of *Matsijs*, zo als hij zich ook zelve tekende.

(†) Deze *Polijdoor* van *Caravaggio* in Lombardiën afkomstig, was voormaals een opperman, en droeg de bouwstoffen aan, toen men aan 't Paleis van Paus *Leo* den X. arbeidde, staarde gestadig op de schoone schilderijen, die hij daar zag, en was verrukt op het beschouwen van de treflijkheid der Kunst. Dit deed hem kennis maken met Leeringens, met welken hij aan het tekenen raakte, en werd een stout Schilder. Hij sterf te *Messina* 1543, vermoord wordende door zijn knecht, zie *van Mand. Lev. der Ital. Schild.* fol. 59. enz.

MATSIJS, Schilder van *Antwerpen* (*) bijgenaamd de *Smit*, vermids hij tot zijn twintig jaren, waarbij eenigen, hoewel ten onrechte, noch tien jaren voegen, een *smit* geweest is. Deze QUINTEN MATSIJS met zijn oude arme Moeder huishoudende, voor welke hij den koſt won, en die hij onderhield, werd, in den ouderdom van twintig jaren, door een langdurende ziekte aangetaſt, die hem verplichtte, het bedde te houden, weshalven hy zich kommerlijk geneeren moest. Het verdriet, hem hier door verwekt, klaagde hij aan zijne vrienden, die hem in zijne ziekte kwamen bezoeken; want offchoon hij nu en dan een weinig begon over einde te zitten, was nochtans zijn lighaam te zwak, om den zwaren *smit*-arbeid te verrichten. Ondertuſſchen begon de Vastenavond te naderen, op of omtrend welken tijd te *Antwerpen* een oud gebruik was,

(*) Offchoon *Guicciardin* anders ſchijnt te gevoelen, en in zijne *Beschrijving* der Nederlanden van eenige Schilders van *Leuven* gewag makende zegt: *Quinten, van Leuven geboortig, was een groot Meester in het maken van ſchoone beelden of figuren, waarvan één in de grote Kerk te Antwerpen gezien wordt*, blijft het nochtans zeker, dat die Schilder, niet te *Leuven*, maar te *Antwerpen*, geboren is, en in de laatſtgenoemde ſtad gewoond heeft, eerst in de *Huidvetter*- en daarna in de *Schuttershoffſtraat*, alwaar welker uithing (en denklijk noch uithangt de beeldnis van *Sint Quinten*, zo men meent, door QUINTEN MATSIJS zelve uit ijzer geſlagen en verguld, en in welk huis de wanden van eene kamer ook door hem in waterverw, wit en zwart, beſchilderd zijn, met ronde en ovale *kompartementen*, *feſſonnen* en door een gevlochten blader-ranken, waar tuſſchen eenige kindertjens zwieren, en voorts andere ſieraadjen, alle geestig, los en ſlodderächtig behandeld, en gejaartekend 1528, een jaar voor het overlijden van dien Meester. Zie *A. van Fornenberg Leven van Quinten Matsijs, te Antwerpen in den jare 1658 gedrukt*. Bladz. 10 en 29.

was, dat de *Lazarussen* een groote gesneden en versierde kaars door de stad omdroegen, en aan de kinderen eenige houtsnêe prentjens uitdeelden, verbeeldende Santen of Heiligen, met verschillende kleuren afgezet, weshalven zij een groote menigte van dezelve nodig hadden. Een der Vrienden van QUINTEN raadde hem, zodanige prentjens af te zetten, 't geen hij ook ter hand nam, door welk gering begin zijn aangeboren lust en geneigdheid dermaten ontsak, dat hij zich met grote liefde en vlijt tot het schilderen begaf; waarin hij door gestadige oefening welhaast zo zeer vorderde, dat hij een uitnemend Meester werd, en daarin gedurende zijn gansche leven volhardde. Een andere en van deze beweeg-oorzaak der verwisseling van zijn Smits-ambacht tegen de Schilderkunst, zeer verschillende wordt 'er doorgaands elders opgegeven: dat hij namelijk noch een smit zijnde, verliefde op een aartig schoon meisje, in welke vrijaadje hij een Schilder tot een medeminnaar had; dat de genegeheid van zijn minnares zich allermeeft tot zijne persoon uitstreckende, zij echter geen behagen in zijn morslig en ontijg beroep schepte, en derhalven wenschte, dat QUINTEN de Schilder, maar de ander de Smit geweest ware, dat QUINTEN, zulks bespeurende, door drift der min was bewogen geworden, zijne smits-hameren uit de handen te leggen, het penfeel op te vatten, en zich vlijtig tot de Schilderkunst te begeven, om dus aan zijne be-minde te behagen, en haar ten deel te verkrijgen; 't geen door *Lampsonius* bevestigd wordt in een Latijnsch gedicht, onder het gedrukt portret van QUINTEN geplaatst, waarin hij onzen Schilder dus sprekende in voert.

*Ante faber fueram Cyclopæus: aſt ubi mecum
 Ex aequo Pictor coepit amare procus,
 Sequæ graves tuditum tonitrus poſtferre ſilenti
 Peniculo objecit cauta puella mihi:
 Pictorem me fecit Amor. Tudes innuit illud
 Exiguus, tabulis quæ nota certa meis.
 Sic ubi Vulcanum nato Venus arma rogârat,
 Pictorem è fabro, ſumme Poëta, facis.*

Het heeft dezen zin:

Ik Was eer een IJzerſmit, maar door de min ge-
 wond,
 Toen ik een Schilder tot mijn' medevrijer vond,
 En 't ſpijtig meiken mij verweet en durfde klagen,
 Dat zij het zwaar gebeuk van 't aambeeld niet ver-
 dragen,
 En meer vermaak in 't zacht Penſeelken vinden kon,
 Werd ik ſtraks door de liefde een Schilder, en begon
 Mijn Kunſt dus te oefenen. Het aambeeld zij hier
 't teeken;
 Laat vrij dit aambeeld op mijn Kunſt-panneelen
 ſpreken.
 Dus maakt gij ook, *Homeer*, een' Schilder van een'
 Smit,
 Daar Venus voor haar zoon *Vulkaan* om wapens bidt.

Hoe zeer de laatſtgemelde reden, waarom **QUIN-
 TEN** het aambeeld tegen den ſchilder-ezel verwiffel-
 de, een algemeene vertelling is, wordt nochtans
 de vorige voor waarachtiger gehouden, hoewel zij
 beiden, mijns erächtens, waar zouden kunnen
 zijn, op deze wijze: dat **QUINTEN** in zijne ziekte
 begonnen had wat te krabbelen en met verwen te
 morſſen, en naderhand bij zijne herſtelling een
 Meisje

Meisje heeft gaan vrijen, 't welk een anderen oppasser had of kreeg, een Schilder zijnde; dat over dit verschil van kostwinning tusschen deze twee gelieven eenige woordenwisseling is voorgevallen, die van zo eene uitwerking was, dat QUINTEN nu 't smeden t'eenemaal de zak gaf, en zig aan de Kunst heeft overgegeven, waarin hij aangezet door liefde, en door zijn eigen natuurlijk vernuft geholpen, wel haast groote vorderingen maakte. Hoe het zij, vast gaat het, dat hij een bij uitstek goed en wakker Meester in zijn tijd geweest is (*). Van den arbeid van onzen Schilder is thands onder anderen noch in wezen een voortreffelijk en kunstig Outer-stuk (†), 't geen in *Onze lieve Vrouwe-kerk* te *Antwerpen* gevonden wordt, en aan het Gild der Schrijnwerkers of Kistenmakers behoort. Het binnen-tafereel verbeeld een Afneming van het Kruis, met een naakten doodliggenden *Christus*, waarschijnlijk naar het leven getekend, verwonderlijk kunstig in olieverw geschilderd; ook zijn de *Mariën* en alle de omstanders daarin met zeer blijkbare tekenen van rouwe afgemaald. Op de eene deur van binnen worden op een uitnemende wijze *St. Jan* in de olie gekookt, en eenige zeer fraaije paarden gezien, over het getal van wier hoofden door de jongens en andere aanschouwers gestadig getwist wordt, tellende de een zes, de ander zeven, en weder anderen acht van dezelve, vermids dat stuk op eenige plaatsen verstorven of bedorven en middien het getal dier hoofden bezwaarlijk te onderscheiden is; behalven dat ook eenigen een helm voor

(*) *Felibien* stelt beiden vast. Zie *Entretiens sur les vies des plus excellens Peintres &c. Tom. II. pag. 316 & 317.*

(†) Door QUINTEN in den jare 1508 geschilderd.

voor een paardshoofd aanzien. Op de andere deur van binnen wordt *Herodias*, de dochter van *Herodes*, dansſende om het hoofd van *Joannes* den Doper, verbeeld, en ſchijnen alle die dingen op een zekeren afstand net, zuiver en ſiks behandeld te wezen, offchoon zij inderdaad en van nabij zeer ruuw zijn (*). De kunstminnende *Filips* Koning van *Spanje*, onlangs overleden (†), trachtte zich dat ſtuk eigen te maken, om het naar *Spanje* te doen voeren; doch wat ſchatten die Vorſt 'er voor aanbood, werd het hem nochtans met alle gevoeglijke beleefdheid geweigerd. In de Beeldſtorming ontfnapte het, in aanmerkinge zijner uitmunteneid, de handen van het woedend graauw, en als eindelijk in den jare 1577 na de laaſte Beroerte binnen *Antwerpen* (§) de Kiſtenmakers het verkocht hadden (**), bragt de Schilder *Marten de Vos* te weeg, dat de Regeering het naaſte, en 't zich voor vijftien-honderd guldens eigen maakte, op dat de ſtad van zodanig een juweel niet beroofd zoude worden, voor welke penningen dat Gild een huis tot zijn gebruik kocht. Veele andere ſtukken, door *Quinten* geſchilderd, zijn naar verſcheiden plaatſen verzonden en verſtrooid geraakt, en ſomtjids wor-

(*) Een zeer breedvoerige en omſtandige beſchrijving van dat Outerſtuk wordt gevonden in *A. van Fornenberg's Leven van Quinten Matſijs*, bladz. 16 en volgenden. Hij ſchilderde dit ſtuk in 't jaar 1508.

(†) Den 13. van Herſtmaand 1593.

(§) Verſta den Spaanſchen overval of deerlijke plondering der ſtad op den 4. van Slagtmaand 1576 voorgevallen.

(**) Aan de Koningin *Elifabeth* van *Engeland* voor agt duizent *Rozenobels*, ieder van agt gulden, makende dus vier en zestiſg duizend gulden. Zie den meermaals aangehaalden *A. van Fornenberg*, bladz. 21.

worden in de *Kabinetten* der Kunstlievenden eenige stukjens gevonden, en als kostbare juweelen in waarde gehouden (†). De kunstminnende Heer *Bartholomeus Ferreris* bezit van hem een *Maria*-beeldje, waarin een zeer vaardige manier bespeurd wordt (*).
 QUINTEN hadt een Zoon, zijn Leerling, gehe-

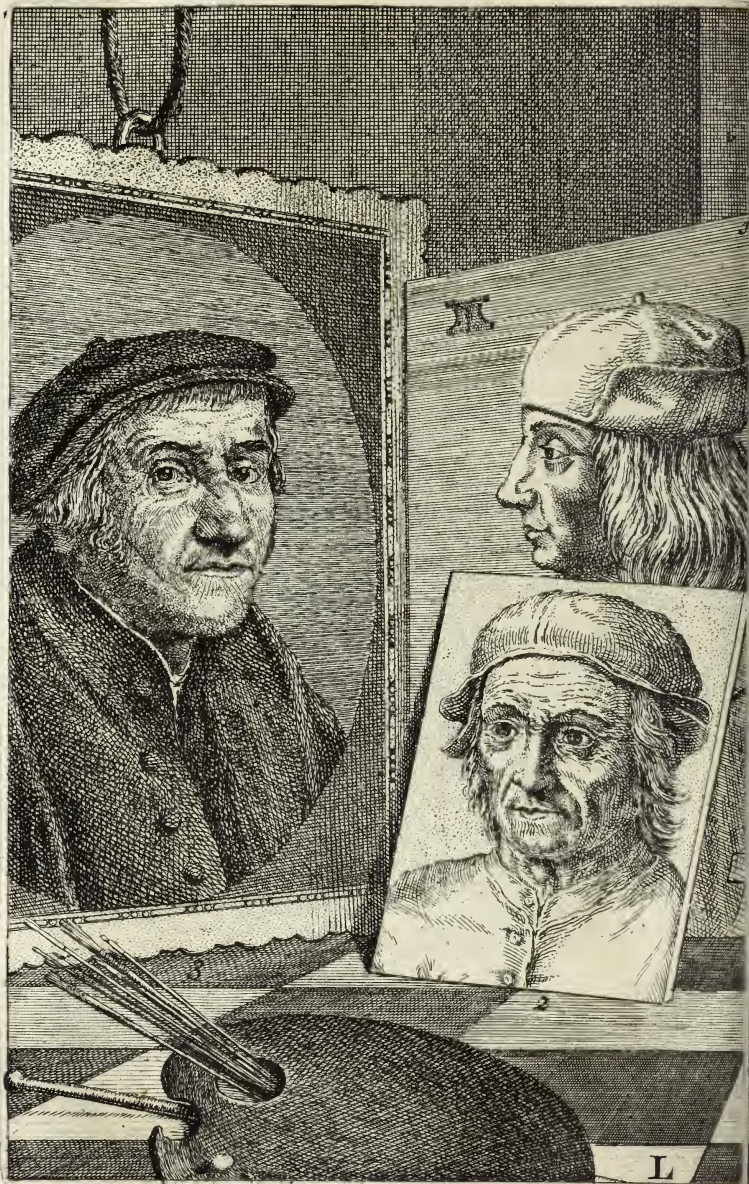
(†) De Heer *Pieter Stevens* Oud-Aalmoesnier van Onze Vrouwen-kerk te *Antwerpen* had van hem een Wisselaar bezig zijnde met zijne vrouw geld te tellen, waarop het jartal 1514 staat. In de Kunstkamer van den Heere *Jeronimo de Bosch*, *Inspector van het Medicijnsch Kollegie* te *Amsterdam* berust noch heden een treflijk stuk, bestempeld met den naam van *Quint. Matsijs*, zijnde het portret van den beruchten *Knipperdolling*, op de lijst staat: *Knipperdolling, Propet' Burgmaister und Konig iho Munster*, het jaarnmerk 1538 wordt'er mede op gezien, geschreven op deze wijze: 1538. Dit Stuk, of deszelf naamtekening echt zijnde, zou zulks niet overeenkomen met de volgende aantekening.

(*) Volgens 't gemeen getuigenis (hoewel *Misson* II. D. bl. 76 of 40ste brief hem in 't jaar 1520 reeds overleden zegt te zijn, 't geen echter een drukfeil kan wezen; hebbende hij volgens zijn zeggen zelf het graf van Q. MATSIJS bezichtigd; daar immers een ander jaartal op staat, zie beneden) overleed hij in 't jaar 1529 binnen *Antwerpen* in 't Klooster der *Kapucijnen*, staande op dien tijd, eer de stad uitgelegd was, aan de vest of stads wal, en is aldaar begraven, maar in het jaar 1629 juist honderd jaren na zijn dood, heeft eene *Kornelis van Geest* een groot Kunstminnaar, die ook bij lust of uit liefhebberij de Kunst oefent, uit hoogachting voor 's Mans gedachtenis, deszelfs beenderen doen opgraven en overbrengen naar de *Lieve Vrouwe*-kerk binnen dezelve stad, alwaar die statelijk aan den voet van den toren (bij het groot portaal zegt *Misson* als boven) met toelating des Bisschops en der Regeering zijn bijgezet, en is op dit nieuwe graf een fraaije marmeren *Tombe* geplaatst met zijn borstbeeld daar op, boven 't welk men in gouden letteren leest:

Connubialis amor de Mulcibre fecit Appellem.

Op de *Tombe* staat: *Quintino Matsijs incomparabilis artis Pictori, admiratrix grataque posteritas anno post obitum seculari CIOCCXXIX posuit.*

Op

heten JAN MATSIJS, die mede een goed Schilder was. Van dezen wordt te *Amsterdam* in de *Warmoesstraat* in 't zogenaamd *Lavoir* een stukje gezien, verbeeldende *Wisselaars*, bezig met het tellen en verwisselen van geld; ook worden te *Antwerpen* en op andere plaatsen noch verscheiden stukken van hem gevonden. [De afbeelding van dezen *Jan Matsijs* ziet men in de plaat I. n. 2. (*), en die van zijn *Vader* *QUINTEN* in de plaat L. n. 1.]

NB. In 't *aanhangsel* achter dit *Schilderboek* zegt van *Mander zelf*, door *nader bericht*, of *zulks vergeten hebbende*: dat *Q. MESSIJS* in 't jaar 1529 gestorven is; noch, dat hij een groot *Zang- of Speelkunstenaar* of *Musikant* geweest is; voorts dat hij bij *geenen Meeſter* de *Schilderkunst* geleerd had.

JE-

Op het een-regelig versje *Connubialis* enz. maakt de *Heer Miffon* op de boven-aangehaalde plaats eene *aanmerking*, die echter tot niet anders strekt dan om te betogen, dat de maker daar van geen groot *Latinist* zij geweest: „*Connubialis amor* [zegt hij] is de liefde van een *Man* tot „ zijne *Vrouw*, of van eene *Vrouw* tot haren *Man* (een „ zaak die voor zeldzaam gehouden wordt) maar *QUINTIÏN* „ *verliefd* zijnde op eene *dochter*, die zijn *Vrouw* noch „ niet was, kan men die liefde niet noemen *Connubialis* „ *amor*. Hij minde om te *trouwen*, maar men kon toen „ niet zeggen, dat hij een *minnaar* en *getrouwd* was.” Dezelve *Miffon* tekent ook aan, dat men omtrent 30 *voeten* van de *Kerk* (van onze *Lieve Vrouw*, of de *Hoofdkerk*) een *put* ziet, waar van het *ijzerwerk* dienende tot *afhanging* van de *schijf* of het *rad*, met veel *lofwerk* versierd is, en voor het werk van den *vermaarden* *QUINTIÏN*, doe hij noch *Smit* was, te *Antwerpen* gehouden wordt.

(*) Deze *Jan Matsijs* heeft wederom een *Zoon* nagelaten, genaamd *Kornelis Matsijs*: deze was, zo mede geen *Schilder*, ten minsten een *Etfer*. Van hem zijn in *prent* eenige *geschiedenissen* uit het *N. Testament* gejaarmerkt 1550; de *sterke daden* van *Simson* 12 stuks, gejaarmerkt 1549, 1550 en 1562, en veel meer anderen. *Uit medeged. bijzonderb.*

JERONIMUS BOS.

Veelerlijke en zeldzaam zijn de geneigdheden, bedrijven en werken der Schilderen. Een ieder van dezelve ziet men uitmunten in 't geen, waartoe hem de Natuur door eigen lust trok en leidde. Bezwaarlijk ware het de verwonderlijke en zeldzame invallen van spokeri en helsche gedochten te verhalen, die JERONIMUS BOS door de herffenen speelden, en welken hij dikwerf zo onbehaaglijk als affschuwlijk met het penfeel afmaalde. Hij werd geboren te 's Hertogenbosch, zonder dat mij ooit gebleken is, in welk jaar, of waar en wanneer hij overleden zij. Alleen is waarschijnlijk, dat hij zeer vroeg bloeide, en bekend, dat de ploojen zijner kledingen niettemin zo zeer gekreukt, afgebroken en gevouwen niet waren, dan die der Schilderen van de vroegere tijden. Zijne behandeling was vast, vlug en aartig, en hij gewoon, veelen zijner Tafereelen in eens op te schilderen; ook had hij, gelijk meer andere oude Meesters, de gewoonte, zijne dingen op het wit der panneelen te schetsen en te tekenen, een doorschijnend plumuursel over de zelve te leggen, en de gronden te doen medewerken. Te Amsterdam heb ik van onzen JERONIMUS eene Vlucht naar *Egipten* gezien, waarin *Joseph* voorään, een boer naar den weg vragende, en *Maria*, op een ezel zittende, verbeeld worden. In 't verschiet vertoont zich een rots met veel gewoel, als bij een herberg en eenige vreemde potsmakers, die een groten beer voor geld doen danssen; alles zeer zeldzaam en kluchtig afgemaald. Voorts zag ik van hem daar ter stede op de *Waal* een Tafereel, verbeeldende de Hel, waaruit de Oudvaders verlost

loft worden; en eenige Geesten den *Judas*; die mede poogt door te slippen, met een strop naar boven trekken; alles doorgaands met verwonderlijke gespensen gestoffeerd, waariit onder anderen blijkt, hoe aartig en natuurlijk hij vlammen, branden, rook en smook wist af te beelden. Noch is te *Amsterdam* van hem eene Kruis-draging van *Christus*, in welk stuk hij meer zedigheid en ernst, dan naar gewoonte, schijnt in acht genomen te hebben. Te *Haarlem* ten huize van den Kunstlievenden *Johan Dietringh* zag ik ook van onzen *JERONIMUS* eenige stukken en deuren bemaald met verscheiden Heiligen; en onder anderen één' in het gewaad van eenen Monnik, die met verscheiden Kettens over de Waarheid der Leere redentwistende, alle hunne boeken met het zijne op het vuur doet leggen, uit welk dat van den Heilig naar boven vliegt; terwijl de anderen verbranden; in welk Tafereel het vuur, brandend hout en de afsche zeer aartig; de Heilig met zijne gezellen ongemeen statig, en de anderen met zeldzame gebaarden en troniën verbeeld zijn. Elders wordt van onzen Schilder een stuk, zijnde een wonderwerk, gezien, waariin een Koning en andere personaadjen een groote verbaastheid toonen, en de troniën, haren en baarden, schoon met weinig werk en geringe moeite behandeld, echter van een groote welstandigheid zijn. In de Kerken te 's *Hertogenbosch* en op meer andere plaatsen vindt men mede noch eenigen zijner werken, zo ook in *Spanje* in 't *Escuriaal* (†) die aldaar in groote waarde gehouden

(†) In 't *Escuriaal* (schrijft *W. van den Burge* Besch: van *Spanje* enz. I. D. bl. 144.) ziet men eene schilderij van den Jongsten dag en het Laatste Oordeel, in welke

den worden. *Lampsonius* spreekt in 'zijne gedichten
 JERONIMUS BOS dus aan:

*Quid sibi vult, HIERONYME BOSCHI,
 Ille oculis tuus attonitus? quid
 Pallor in ore? velut lemures si et
 Spectra Erebi volitantia coram
 Aspiceres? Tibi Ditis avari
 Crediderim patuisse recessus
 Tartareasque domos; tua quando,
 Quicquid habet sinus imus Averni,
 Tam potuit bene pingere dextra.*

Dat is:

Wat wil dat zo verbaasd gezicht,
 JEROEN? die bleekheid op de wangen?
 Zou u ook 't helsch gespook veelligt
 Om de ooren vliegen en u prangen?
 Zou *Pluto* ook den afgrond wel
 U hebben opgedaan? zijn Landen

En

Karel de V. en *Filips de II.* door de Engelen in den Hemel worden gedragen, welverstaande (dus vaart hij voort) *in effigie* enz. Dit stuk zoude wel van *Jeronimus Bosch* kunnen zijn, om dat hij van zulke sterke verbeeldingen hield. *Jeroen* heeft ook in hout gesneden. Onder allen is van hem een houtfneëprent, verbeeldende een *St. Anthonis Tentatie* of aanvechting gejaarmedt 1522. Veele prenten zijn noch onder de Liefhebbers voor handen, die door verscheiden Plaatsnijders naar zijne schilderijen of tekeningen in 't Koper gebragt zijn, als eene *St. Anthonis tentatie*; een Luijaarts en Lanterfantan leven; daar men den Gek scheert; daar de eene blinde den anderen leidt; daar de groote visschen de kleine eeten, en veele anderen meer, doorgaands kluchtig en zo grappig van *ordinantie*, dat menze niet zonder lachen kan beschouwen. *Uit medegedeelde bijzonderb.*

En't Rijk doen zien der naare hel?
 'k Vat anders nimmer, hoe uw handen
 Zo kunstig malen alles, wat
 De schoot der hel in zich bevat!

[Zijne afbeelding komt voor in de Plaat L.
 n. 2.]

Ook is te 's *Hertogenbosch* geboren zekere LODEWIJK JANSZ. VAN DEN BOSCH, een zeer fraai Schilder van fruiten en bloemen, die hij veeltijds, als in een glas met water staande, verbeeldde. Veel tijd, geduld en oplettendheid besteedde deze aan zijne tafereelen, zulks alles de Natuur zelve schein te zijn; ook maalde hij den dauw ongemeen aartig op zijne bloemen en kruiden, en bragt 'er eenige torretjens, vliegjens en dergelijke gediertens bij, gelijk hier en daar in de Kabinetten der Liefhebberien gezien kan worden. Daarenboven schilderde hij fraaje Beelden, als te zien is bij den Kunstlievenden Heer *Melchior Wijntjes* te *Middelburg*, alwaar van zijne hand een ongemeen schoone *Hieronymus*, vier grote ronde stukken, zo branden, fruiten, bloempotten als anderen, treflijk en zuiver behandeld, te vinden zijn. Ook is van hem bij *Jacob Razet* een glas met bloemen, zeer aartig geschilderd. En nadien my van hem niet veel meer, of anders bekend is, doe ik hem achter zijn Land- of Stad-genoot volgen, op dat zijn naam en lof onder de Schilders in geheugen blijve.

KORNELIS KORNELISZ. KUNST.

Alhoewel gemeenlijk de Kunst op de kinderen niet overërft, was echter KORNELIS KUNST, Zoon en Leerling van *Kornelis Engelbrechtsz.* te voren be-

schreven, in de Kunst een deftig en treflijk navolger van zijnen uitmuntenden Vader. Hij werd geboren te *Leiden* in den jare 1493, en was ten zijnen tijde een der voornaamste Schilders binnen die stad, welke door het vertrek der vreemdelingen en buitenlanders, die haar welëer pleegden te doen bloejen, sedert in rijkdom afnam; waarom KORNELIS KUNST besloot, somtijds voor een jaar drie of vier zijne wooning te verplaatsen naar *Brugge* in *Vlaanderen*, toen een welvarende, vermogende en rijke Stad, waarin zich, vermits den toenemenden Koophandel, veele Vreemdelingen nederzetterden, en de Kunst hoog geächt en wel betaald werd; weshalven onze Schilder 'er veel geld won, en een groot getal schoone stukken schilderde. Ook worden te *Leiden* van hem voortreffelijke Werken gevonden, onder anderen en wel inzonderheid ten huize van den Heer *Dirk van Zonneveldt*, alwaar te zien is eene Kruisdraging van *Christus* met de uitleiding der twee Moordenaars, zeer aandoenend verbeeld; als ook de beweeglijkheid van *Maria* over het lijden van haren Zoon, wel waardig, om voor het uitmuntendst zijner kunstrijke Werken gehouden te worden, gelijk mede eene Afneming van het Kruis, naar verëisch der stoffe zeer aartig en gloejend gekoloreerd. Voorts zijn ten huize van zijne Dochter, *Aagje Kornelisdr.*, nu [in den jare 1604.] eene vrouw van twee en zeventig jaren, te zien de portretten van de eerste en tweede Huisvrouw van onzen KORNELIS KORNELISZ, zittende in haren tuin buiten de Koepoort, die met een gedeelte van de stad *Leiden* in 't verschiet naar her leven afgebeeld, en in welk stuk alles zeer fraai gekoloreerd is. Voor een Klooster te *Leiderdorp*, buiten *Leiden*, had hij mede veele fraaje stukken ge-

geſchilderd, doch die in de onluſten vernield, of geborgen en achter gehouden zijn. Bij de Burgers in de laatſtgenoemde Stad vindt men noch van hem veele andere groote en kleine ſtukken, zo in olie- als waterverw, en wel voornaamlijk bij den Heer *Jacob Vermij*. KORNELIS KORNELISZ overleed in den jare 1544, oud een en vijftig jaren.

LUKAS KORNELISZ. DE KOK.

Gelijk de zo even genoemde *Kornelis Kunſt* de erfgenaam van zijnen Vader in de Kunſt ſcheen te zijn, was ook zijn Broeder, LUKAS KORNELISZ., niet traag in het volgen dier prijswaardige voetſtappen. Deze werd geboren te *Leiden* in den jare 1495 en leerde mede de Kunſt bij zijn Vader *Kornelis Engelbrechtsz.* T is denklijk dat hij van de Schilderkunſt ten dien tijde bezwaarlijk in zijne geboortestad zijn beſtaan konde hebben; want hij te gelijk met het penſeel het braadſpits ter hande nam, en zo wel Kok als Schilder werd, [waarvan hij zekerlijk den toenaam van *de Kok* zal gekregen hebben.] Nochtans was hij een goed Meester zo in olie- als waterverw, gelijk veele ſtukken binnen *Leiden* noch konnen getuigen, en wel inzonderheid, die gevonden worden ten huize van den Kunſtlievenden Heer *Joän Adriaansz. Knotter*, mede Schilder, doch ſlechts uit liefhebberij, naamlijk eenige Waterverw-ſtukken op doek, zeer zuiver en aartig met betaamlijke waarnemingen der hartſtogten naar verëiſch der Hiſtorien *geördineerd* en geſchilderd, en onder deſelven voornaamlijk de gebeurtenis van de Overſpelige Vrouw. Voorts zijn mede eenige zijner Waterverwen op doek ten huize van den Heer *Jacob Vermij*.

LUKAS ziende, dat het Penfeel hem te *Leiden* bezwaarlijk aan den kost konde helpen, en verstaande, dat ten tijde van den Koning *Hendrik* den VIII. van *Engeland* de Kunst in dat Rijk geächt en gewild was, trok met zijne Vrouw en zeven of agt kinderen derwaard, waarna men nooit iet van hem vernam, 't zij van zijn wedervaren of leven, dan alleen, dat voor eenige jaren binnen *Leiden* ten huize van den Koopman *Sieur Hans de Hertoog* een stuk uit *Engeland* gebragt werd, 't geen zeer wel naar zijne handeling geleek, en dat, ten tijde de Graaf van *Leicester* met eenige Engelsche Heeren uit *Engeland* in de *Nederlanden* kwam, dezen de stukken van LUKAS KORNELISZ. naarstig zochten en opkochten, ten blijke dat hun dezelve reeds in hun Vaderland bekend geworden waren. Dit is 't al, wat ik van hem weet te melden (*). [Zijne beelden is in de Plaat I. n. 3.]

JAN VAN KALKER.

De Eersteling onder alle de begunstigten van de Natuur, of die uit alle onze Nederlanders verkozen schein te zijn, om *Italië* den mond te snoeren, als het zich beroemt, dat nooit *Nederlander* zijne

(*) Daar zijn eenige prentjens in 't koper gesneden van hem voor handen, zeer fraai en uitvoerig gedaan, waaraan wel te zien is wat Meester hij geweest zij. Zij verbeelden het Offer der Herderen met het jaarmerk 1516; de 3 Koningen; een naakt Vrouwtje van achteren te zien, in 't verschiet een aartig Landschap. Noch een *St. Jan*, die schrijft, terwijl de Duivel den ink-koker om stoot; in de Lucht is de H. Maagd; en meer anderen. Hij merkte zijne prenten met L K en tusschen deze Letters een Kanneltje. *Uit Medeg. Bijzonderb.*

zijne Hoofdschilders in de Kunst van wel schilderen der Beelden overtrof, of zelfs eveniërde, was, mijns erächtens, de uitmuntende Kunstschilder **JOAN VAN KALKER**, wiens roem en waarde in de Kunst ik niet genoeg naar verdiensten weet uit te galmen; weshalven het mij maar finert, van dien grooten Meeſter te weinig beſcheid te hebben. Zijne geboortestad was *Kalker* in het Land van *Kleef*; doch door wiens onderwijs en voorbeeld hij, benevens de aansporing van de gunstige Natuur, tot de Kunst gekomen is, of bij wien hij de beginzels geleerd heeft, is mij niet gebleken; alleen weet ik dat hij naar *Venetië* was vertrokken, en in den jare 1536 of 1537 daar woonde of wel 'er zich ophield met een Meisje van *Dordrecht*, wier ouderenhuis een Herberg en teffens een moordkuil was, gelijk wij in 't leven van *Marten Heemskerk* verhalen zullen (*). Te *Venetië* dan was hij een waardig leerling van den groten *Titiaan*, wiens manier hij niet alleen volgde maar ook zo na achterhaalde, dat men eindelijk hun beider behandeling niet wist te onderscheiden; invoegen *Goltzius*, aan wiens oordeel ik mij gaarne onderwerp, te *Napels* zijnde, op het vertonen van eenige Portretten van onzen **JAN** zeide: *zij zijn van Titiaan*; waaröp de bij hem zijnde Schilders antwoordden: *Gij hebt recht*

(*) Dit werd naderhand ontdekt. De dochter daar over bij den Rechter ondervraagd, verklaarde daarom het huis verlaten, doch haren Vader niet te hebben durven beklappen, willende liever buiten 's Lands zwerven. Zie meer in 't Leven van *M. Heemskerk*. Het schijnt uit de omſtandigheden niet duister op te maken te zijn, dat zij onzen Schilder, met wien zij huisde, dit gruwelijk leven van heure ouders niet bekend gemaakt heeft, voor dat de zaak wereldkundig was geworden.

recht en wel geoordeeld; doch echter zijn zij van zijne hand niet, maar van JAN VAN KALKER, wiens handeling die van Titiaan zo gelijk is, dat de Kunstkundigsten dezelve niet zouden kunnen onderscheiden. En volgens het getuigenis van *Vasari*, die hem te *Napels* gekend heeft, was ook zijne manier voor geen Nederlandsche te houden. Daarënboven muntte JAN uit in het behandelen van het krijt en de pen, en artseerde zo kloek, dat hij hierin mede met *Titiaan* gelijk stond, en zijne manier van die van dien groten Meester niet onderscheiden konde worden. Hij was het, die de Beelden in het deftig boek van *Vesalius* voor dien Ontleedkundigen tekende, welke beelden overheerlijk door hem behandeld zijn en getuigen, wat een uitmuntend Nederlander hij in onze Kunst geweest is; ook zijn alle, immers meest alle de portretten van de Schilders, Beeldhouwers en Bouwmeesters van *Italië* in de boeken van *Georgius Vasari* door hem getekend, die met een vaste hand stout en wel aangetast en door niemand te verbeteren zijn (*). Tot een beklaglijk jammer van de Kunst en geen geringe schade der eere van onze *Nederlanden* gong dat grote Licht onder omtrent den jare 1546 binnen *Napels*; want hij in den bloei zijner jaren overleed, zijnde echter oud in de

(*) De Heer *Conrad Marmé*, voorheen *Stempel-snijder* van de *Provinciale Munte en Zegelkamer* te *Utrecht*, maar van daar in 1763 weder vertrökken naar *Kleef*, bezit een Geslacht-lijst van *Otto Henrik*, Keurvorst van de *Palts*, zo van Vaders als Moeders zijde, waarin men ziet de allernetste oude kleeding der Duitscheren, naar de afbeelding der Vorsten van dien ouden tijd, zeer uitmuntend getekend door J. VAN KALKER. Volgens medegedeeld bericht van den zelve Heere *Marmé*.

de Kunst geworden (†). [Zijne afbeelding vertoont zich in de plaat M. n. 1.]

PIETER KOEK.

Wanneer andere steden zich wegens de Schilderkunst hooglijk beroemen, en snoeven op vermaarde Kunstichilders bij hun voortgebragt, behoeft de Stad *Aalst* geenzins te zwijgen of zich te laten tarten, nadien zij de voortbrengster en de Geboorteplaats is van den vernuftigen en verftandigen Schilder PIETER KOEK, en hem tot haren Burger gehad heeft. Deze leerde de Kunst bij *Barend van Brussel* en nam daarin zo verwonderlijk toe, dat hij een kloek Tekenaar en Schilder beide in olie- en waterverwen werd, en in het patroontekenen en schilderen uitmuntte. *Italië* en *Rome*, de gemeene schilderfchool, bezocht, en grote vlijt in

(†) Sommigen fchrijven, dat eenige Italiaanfche Schilders te *Napels* hem uit afgunft van 't gezicht beroofden. G. VASARI *Vita del Pittori*. Een onwaardeerbaar groot ftuk van deezen Schilder, vol van menschen-beelden, met een onnavolgbaare Kunst omtrend de troniën en vleesch-kleur, is te *Santen* in 't Land van *Kleef* in de Hoofdkerk op de deuren van 't Koor te zien. Het vermaarde Karthuizer-Klooster in die Stad is ook met eenige ftukken van dezen weergaloozen Meester versierd. Gelijk 'er ook in zijne geboortestad *Kalker*, en in sommige andere plaatfen in 't Vorstendom *Kleef* eenigen van hem te vinden zijn.

Onder anderen zijner Werken komt bijzonder in aanmerking eene *Christus* Geboorte waar in een schoon Licht van 't kind *Jefus* afstraalt. Dit werk was zodanig naar den zin en smaak van den beruchten *Pieter Paulus Rubbens*, dat hij 't altijd afgefcheiden heeft van die ftukken, welken hij zich wel wilde kwijt maken: na zijn dood is het door *Sandrart* gekocht, en aan Keizer *Ferdinand* weder verkocht. G. VASARI *Vita del Pittori*. FL. LE COMTE *Cabinet de Architecture &c.*

in het leeren tekenen zo van Beelden als Gebouwen besteed hebbende, keerde hij naar *Nederland*, en trouwde aldaar.

Weduwnaar geworden zijnde, overreeden hem de Heeren *van der Moeijen*, Kooplieden en Tapijtsiers te *Brussel*, eene reize naar *Konstantinopel* te ondernemen, alwaar zij gezind waren door het maken van kostbare tapijten voor den Groten Heer hun voordeel te doen, met welk oogmerk zij ook eenige patronen door PIETER deden schilderen, om dezelve den Sultan te vertoonen; doch vermits de Grote Heer, volgens de wetten van den *Alkoran*, geene afbeeldingen van menschen of dieren begeerde, waren die reize en aangewendde kosten vruchtloos. Omtrend een jaar hield PIETER zich te *Konstantinopel* op, leerde 'er de Turksche taal en tekende ondertusschen zo tot tijdverdrijf als vermaak die Stad en veele omliggende plaatsen naar het leven; alle welken, in zeven Perken verdeeld, met de afbeeldingen van verscheiden bedrijven der Turken in houtsnede het licht zien, als het Uittreden van den Turkschen Keizer, omgeven van een Lijfwacht *Janitsaren* en ander gezelschap; een Turksche Bruiloft en het geleiden van de bruid door speellieden en anderen, met een dans der mannen volgens hunne wijze; het Begraven hunner dooden buiten de stad; de Viering van het Feest der nieuwe Mane; hun Maaltijd-houden; hunne Reizen en eindelijk, hoe zij zich legeren; in alle welke dingen schoone vaste gronden, verscheiden aartige *aktiën* der Beelden, zo in het dragen als andere bewegingen, zeer vaste standen van bevallige Vrouwtjens, fierlijk en fraai gekleed en ook veelerlijë drachten te zien zijn, die genoegzaam de schranderheid van Meester PIETER toonen, welke

welke zich in het zevende of laafte dier Perken in Turkfche kleding afgebeeld heeft, ſtaande met een boog in de hand en wijzende naar een ander, die neffens hem ſtaat, en een lange fpies met een Vaan houdt.

Uit *Turkije* in Nederland terug gekomen zijnde, hertrouwde PIETER, en nam tot zijne tweede huisvrouw *Maijke Verbulſt*, of *Beffemers*, bij welke hij eene dochter teelde, die in latere tijden de huisvrouw van *Pieter Breugel* (*), zijnen leerling, geworden is. In den jare 1549 ſchreef hij een Werk over de Bouw- Landmeet- en Doorzicht-kunde; en een begaafd en geleerd man, daarenboven der Italiaanfche tale kundig zijnde, vertaalde hij de Werken van *Sebaſtiano Serlij* in het Nederduitſch (†), waardoor de verdwaalde Bouwkunde hier te lande licht bekwam, en op den rechten weg geholpen werd; zulks 't geen door *Pollius Vitruvius* duifter beſchreven was, nu gemaklijk verſtaan kan worden, en men dezen, wat de verſchillende Ordens der Bouwkunde betreft, niet meer behoeft te lezen; invoegen dan ook door PIETER KOEK de rechte manier van bouwen ingevoerd, en de toen in gebruik zijnde, afgeſchaft is, alhoewel men ſedert weder een nieuwe ſlechte *Hoogduitſche* manier aangenomen heeft, waarvan wij bezwaarlijk ontheven zullen geraken, doch die bij de Italianen nimmer zal aangenomen worden. PIETER, [wiens afbeeldſel in de plaat W. n. 1. voorkomt,] heeft vele Outerſtukken, andere Tafereelen en Portretten ge-

(*) Anders *Peer den Drol* genaamd, en Vader van *Joän*, of den *Fluweelen*, *Breugel*.

(†) En in 't Franſch, zo als blijkt uit het Lofdicht van *Lampſonius* hier onder volgende.

geſchilderd, en werd ook Schilder van den Keizer *Karel* den V. in wiens dienſt hij in den jare 1550 binnen *Antwerpen*, alwaar hij woonächtig was, overleden is. In den jare 1553 gaf zijne weduwe *Maijke Verhulſt*, zijne nagelaten Werken over de Bouwkunde in het licht.

PAULUS VAN AALST, baſtaardzoon van PIETER KOEK, kopiëerde voortrefflijk de ſtukken van *Joän de Mabuze* en ſchilderde zeer net en zuiver glaasjens met bloemen. Hij woonde en ſtorf te *Antwerpen*. Zijne weduwe hertrouwde aan *Gilles van Koningslo*.

Lampſoniüs ſpreekt in zijn Latijnsch gedicht PIETER KOEK dus aan:

*Pictor eras, nec eras tantum, PETRE, Pictor, Alostum
 Qui facis hac Orbi notius arte tuum;
 Multa sed accessit multo ars tibi parta labore,
 Cujus opus pulchras ædificare domos.
 Serlius hanc Italos tu Serli deinde bilinguis
 Interpres, Belgas Francigenasque doces.*

't Genoegde u, PIETER, niet, dat gij een Schilder waart,

Dat uw Geboortestad werd door uw Kunst vermaart;

't Genoegde u niet, dat *Aalst* met u, zijn' zoon mogt pralen:

Meer arbeid schonk u noch meer Wetenschap en Kunst:

Gij toonde 't echte ſlach van huizen op te halen. Itaaljes Bouwkunst wies door *Serlius*: uw gunst

Schonk ons ook *Serlius*. Neêrlander en Vrank

Zijn, dubble Taalman, hier voor ſchuldig u te danken.

JOACHIM PATENIER.

De vermaarde Stad *Antwerpen*, bloejende door den Koophandel, heeft van alömme de uitmuntendſten in onze Kunſt aangelokt, gelijk dan ook veelen van dezelveu zich derwaard begeven hebben, vermids de Kunſten gaarne bij den Rijkdom wonen. Onder dezen was JOACHIM PATENIER, geboortig van *Dinant*, die in den jare 1535 te *Antwerpen* in 't Gild en Schilder-gezelfſchap kwam. Deze had een zekere hem eigen manier in het ſchilderen van Landſchappen, die hij aartig en zuiver behandelde, en de boomen geeftig tippelde; ook ſtoffeerde hij zijne Landſchappen met aartige beeldjens, weſhalven zijn arbeid greetig aan den man wilde, wel verkocht en buiten 's lands gevoerd werd. Zijne gewoonte was, hier of daar een mannetje, dat zijn gevoeg doet, in zijne Landſchappen te pas te brengen, waaröm men hem *de Kaker* noemde; en was dat kakkertje doorgaands zo bezwaarlijk te vinden, als het Uiltje bij *Hendrik met de Bles*. De levens-wijze van PATENIER was ongemeen ruw, en hij zo zeer tot den drank gegeneu, dat men hem daaglijks, in plaats van vooeden ſchilder-ezel, in de kroegen vond, waarin hij al zijn gewin baldadig verteerde, tot zo lang de nood hem dwong, het Penſeel weder ter hand te nemen. *Frans Moſtert*, die bij hem de Kunſt leerde, joeg hij dikwerf door korzelheid en dronkenſchap ten huize uit, 't geen deze, zeer leergierig zijnde, geduldig verdroeg. Ten tijde *Albert Durer*, die veel behagen in de manier van PATENIER ſchepte, zich te *Antwerpen* bevond, portretteerde deeze hem zeer fraai op eene leijs, of mooglijk met

met eene koperen stift op eene plaat. Van onzen PATENIER worden bij verscheiden Liefhebbers fraaije Landschappen gevonden, en onder anderen te *Mid- delburg* bij den Heer *Melchior Wijntjes*, Muntmeester van *Zeeland*, drie uitmuntende stukken, waaronder een vol Beelden, zijnde een Veldslag, zo zuiver geschilderd, dat het voor geen *migniatuur* behoeft te wijken. De geleerde *Lampsonius* zegt onder zijn zeer kunstig Portret, door den Hoornschen *Kornelis Kort* (*), dien hij *Curtius* noemt, naar dat van *Albert Durer* gekopieerd en gesneden, dus:

JOACHIMO DIONATENSI PICTORI.

Has inter omnes nulla quod vivacius ;
 JOACHIME, imago cernitur
Expressa, quam vultus tui; non hinc modo
Factum est, quod illam Curtij
In æra dextra incidit, alteram sibi
Quæ non timet nunc æmulam:
Sed quod tuam Durerus admirans manum,
Dum rura pingis & casas,
Olim exaravit in palimpsesto tuos
Vultus abená cuspide;
Quas æmulatus lineas se Curtius,
Nedum prævit ceteros.

't Welk

(*) Deeze KORT is geboren te *Hoorn* in 't jaar 1536. Hij was een uitmuntend kunstig Plaatshijder. In zijne jeugd nam hij de reis naar *Rome* aan, sneed daar veel in 't koper, bij wijlen zijne eigen *inventien* of somtijds portretten, doch wel meest naar Schilderijen van *Rasfael*, *Titiaan*, *Tintoret*, *Succharo* en veele andere voorname Meesters. Hij was een Man mede niet zeer geregeld van gedrag, zijnde gaarn bij Likkebroers enz. in gezelschap. Hij overleed te *Rome* in zijn 42ste jaar, zijnde 1578. De Abt *de Marolles* had van zijn werk verzameld 151 stuks. *Uit medeged. berichten.* Zijne beeldnis is in de plaat Y. n. 2.

't Welk dus luidt:

Dat niemands beeldnis pronkt met levendiger trek-
ken:

Dan de uwe, is hierom niet alleen,
O JOACHIM, dat KORT daartoe zijn Kunſt liet
ſtrekken,

Als hij u heeft gefnêen;

KORT, die geen vrees heeft, dat ooit iemand hem
zal trotzen.

Maar daarom, dat DUREER,

Toen hem uw Kunſt bekoorde in Landschap, hut-
ten, rotzen,

Op een *taflet* (*) welêer

Met eene kopren ſtift u bootſte naar het leven;

En KORT die teekenprint,

Navolgend al de reſt niet slechts voorbij gaat ſtreven,
Maar hier zich zelv' verwint (†)

HENRIK MET DE BLES.

Het ſchijnt, dat de Natuur, ten blijke van hare
onverſchilligheid in het uitſtorten heurer gaven som-
tyds beluſt is, in onbekende en onvermaarde plaat-
ſen iet nieuws te doen geboren worden; gelijk zij
uit een eenzamen hoek Lands eene der Sterren of
Lichten onzer Kunſt heeft doen opkomen, ik mee-
ne HENDRIK MET DE BLES, dus bijgenaamd naar
een

(*) Of leiſe; 't woord *Palimpſteſus* bij *Lampſonius* ge-
bruikt, betekent pergament, papier of andere ſtof, waar op
geſchreven of getekend en weder uitgewreven kan worden.

(†) Zie de afbeelding van JOACHIM PATENIER in de plaat
K. n. 2.

een witte vlok of bles hair, die hij voor op het hoofd had. Deze HENDRIK, geboren te *Bovines*, nabij *Dinant*, was waarschijnlijk een navolger van *Joachim Patenier*, en werd een Meester zonder Meester, volgens het getuigenis van den geleerden *Lampsonius*, die van hem zegt:

Pictorem urbs dederat Dionatum Eburonia ()*,
Pictor

Quem proximis dixit Poeta versibus:

Illum adeo artificem patriæ situs ipse, magistro;
Artissimus, vix edocente fecerat.

Hanc laudem invidit vicinæ exile Bovinum;
Et rura doctum pingere HENRICUM dedit.

Sed quantum cedit Dionato exile Bovinum;
Joachime, tantum cedit HENRICUS tibi.

Dinant bragt JOCHEM (†), voort, zo even noch geroemd,

Door mij als Dichter, die ook (§) Schilder word' genoemd.

'T Land door Natuur geschikt, om Schildren stof te diffen

Gaf dat hij schier de hulp van Meesters konde missen.

Bovines nijdig en op 's Nabuurs roem gestoord

Bragt ook een Schilder stout in Landschap uit zich voort

Doek

(*) Naar het oude volk de *Eburones* zo genaamd, die daaromstreeks gewoond hebben.

(†) Versta *Joachim Patenier* naest te voren beschreven.

(§) *Lampsonius* was zo wel een Schilder als Dichter, volgens getuigenis van *Valerius Andreas Desselius* in *Bibliotheca Belgica* pag. 191, behalven dat ook *van Mander* zulks in zijn Werk te meermalen zegt.

Doch moet (*) *Bovines* Vlek voor u, ô *Dinant* wiken,
 Zijn HENRIK moet de vlag voor uwen *Jochems* strijken.

Hoe weinig bericht ik van onzen HENDRIK hebben kunnen verkrijgen, getuigen nochtans zijne stukken, die op vele plaatsen bij de Kunstminnaars gevonden worden, dat hij veel geduld, tijd en vlijt aan zijne werken besteed heeft, die in Landschappen, boomen, rotzen, steden, eer menigte beelden, en doorgaands in kleine stukjens bestonden: HENDRIK was de zogenaamde *Meeſter van*, of *met den Uil*, want hij altoos in de boomen zijner Landschappen dien vogel zo verborgen plaatste, dat de lieden 'er niet zelden lang naar moeten zoeken, en 'er weddenschappen om aangegaan worden, strekkende dus deze Uil tot een tijd-verdrijf. De Kunstlievende Heer *Wijntjes* bezit van hem drie uitmuntende Landschappen, en een Uittogt van *Loth* uit *Sodom*; de Heer *Marten Papenbroek*, te *Amsterdam* in de *Warmoes*-straat, een fraai en net Landschap, waarin een Kramer onder een boom ligt te slapen, terwijl een groot getal Aapen zijne kramerij voor den dag halen, aan de boomen hangen en 'er zich zeer mede vermaken. Volgens het gevoelen van eenigen zoude dit eene beschimping van den Paus zijn, en de aapen de *Luthers*-gezinden of *Martinisten*

(*) *Bovines* of *Bovigne* is een oude plaats, van welke men al in de zevende eeuw in 't leven van *St. Remaklus* gewag gemaakt vindt. In den jare 1173 is zij door *Hendrik* den *Blinden* Grave van *Namen* met Stadsmuren omgeven. Voorts is het Steedje gehorig onder *Namen*, en ligt aan den linker oever der *Maze* bijna tegen over *Dinant* en vijf uren van *Namen*.

tinisten verbeelden, die de Pauslijke Leere, door hun eene *Kramerij* genaamd, ontdekken; doch 't geen HENDRIK mooglijk nooit daarmede bedoeld heeft; want de Kunst geen Spotter behoort te zijn. Ook bezit de Heer *Melchior Moucheron* te *Amsterdam* een klein aartig stukje, vol werk, verbeeldende voorään het Kasteel van *Emmaus* en de *Emmaus-gangers* in 't groot, die iet verder aan tafel zitten; voorts *Jerusalem*, en in het zelve eenige gebeurtenissen van het lijden van den Heiland, als het *Ecce homo* en andere; wijders den Berg van *Kalvarië* en de Kruiffiging en Opstanding van den Zaligmaker. Bij den Keizer en in *Italië* zijn de werken van HENDRIK zeer veel geächt, zulks de Meester met het Uiltje alömme beroemd is. [Zijne beelden is in de plaat N. n. 1.]

LUKAS GASSEL van HELMOND.

Men bevindt gemeenlijk, dat onze Nederlandsche Schilders allermeeft tot het Landschap gene- gen of 'er niet onërvaren in geweest zijn, 't geen also in *Italië* niet gevonden wordt, waaröm ook de Italianen ons Goede Landschap schilders noemen en zich daarëntegen de Meesterschap in de Beelden toefchrijven, en waarlijk niet t'eenemaal buiten reden, want verscheiden onder ons geweest zijn en noch zijn die de studie der Beelden, waarin het voornaamste wezen der Kunst gelegen is, ter zijde stellen, en zich alleen vernoegen hunne Landschap- pen met eenige kleine mannetjens of beeldjens op te schikken. Onder de zulken is mede te tellen LUKAS GASSEL van *Helmond*, die te *Brussel* ge- woond heeft en aldaar ook overleden is. Hij schil- derde zeer goede doch weinige Landschappen in
olie.

olie- en waterverw, was een vriendelijk goedäartig Man en zeer gemeenzaam met *Lampſonius*, die hem ongemeen genegen was en t'zijner gunſte het volgend Latijnsch vers ſchreef:

*Salve omnes, LUCA, ante alios cariffime quondam
Nec levius proprio culte parente mihi:
Quippe mihi primus Graphices datus auctor amandæ,
Dum pingis docta rura caſasque manu.
Par arti, probitasque tuæ, candorque, bonorum
Et quicquid mentes ducere amore poteſt,
Ergo fama tuæ virtutis, & artis in ævum
Vivat; utroque mihi nomine amate Senex:*

O LUCAS, 'k moet u voor alle andren meest be-
minnen,

'K eer u als Vader! wijl gij in mijn teedre zinnen
De Kunſtmin heb gekweekt en mij met gunſt be-
ſtraald.

Ik volgde u, daar uw hand zo kunſtig 't Veldſchoon
maald'.

Uw blanke deugd, al 't geen tot achting kan ver-
plichten

Hem, die de deugd mint, hoeft niet voor uw Kunſt
te zwichten.

Uw roem door Kunſt en deugd verwelke nimmer-
meer,

O Grijsaard, wien ik om' uw deugd- en kunſt-
min eer!

[s Mans afbeelding ſtaat in de plaat N. n. 2. (*)]

LAM-

(*) Zijn portret komt in prent uit door *Jacob Bink*, naar 't Leven getekend en in 't koper gebragt in 1529.

LAMBERT LOMBARDUS.

Te vergeefs heb ik veel vlijt en naarstigheid besteed, tot het magtig worden van zeker Latijnsch boekje (*), welëer geschreven door den Brugischen *Lampsonius*, ten zijnen tijde Geheimschrijver van den Bisschop van *Luik*, en een Beminnaar en Kenner onzer Kunst, die in de gemelde stad gemeenzaam verkeerd hebbende met LAMBERT LOMBARDUS, het leven van dien beroemden Meester omstandig beschreven heeft, waarvan ik mij tot dit mijn oogmerk zoude hebben kunnen bedienen. Niettemin weet ik, dat LAMBERT te *Luik* geboren en een deftig en verstandig Schilder en Bouwmeester geweest is, wel waardig dat zijner gedacht worde, niet slechts om zijne uitnemenheid in de Kunst, maar ook om dat hij, gelijk van *Chiron* verhaald wordt, een Meester of Voedsterheer der Helden was, of zulke voesterlingen en zogelingen opgekweekt heeft, als *Frans Floris*, *Willem Keye*, *Hubrecht Goltzius* en meer andere roemwaarde Mannen geweest zijn, die zijnen lof en eere genoeg verbreiden.

LAMBERT door *Nederland*, *Duitschland* en *Vrankrijk* reizende, wist eenige Antieken te vinden, voormaals door de *Franken* of *Germanen* bearbeid, toen de Kunsten in *Italië* of onder de *Italianen* door oproeren, binnenlandsche oorlogen en andere onlusten vervallen en bijna te niet gegaan waren. Die Antieken kopieerde hij naarstig, alëer noch iet van de Roomsche gezien te hebben, en lei uit die beelden der *Franken* den eersten grond tot de kunsten; ja werd in die dingen zo gauw en ervaren, dat hij onderscheiden konde, wanneer en waar dezelve gemaakt

(†) Zie boven bl. 28. in de Noot.

maakt waren; ook bezocht hij *Italië* en *Rome*, en kwam niet ledig van daar terug, maar werd binnen *Luik* een Vader onzer Teken- en Schilderkunst, vagende de ruwe en ongeschikte barbaarsche wijze weg, en richtende in hare plaats de rechte schoone Antieksche op, waarvoor hij geen geringen roem en dank verdient. Hij woonde buiten *Luik*, was een verstandig en oordeelkundig man, ook een Wijsgeer en Dichter, zeer opmerkzaam in het stellen zijner Beelden, *ordineeren* der Historiën, uitbeelden der Hartstogten en andere verëischtens der Kunst. Verscheiden zijner werken worden in prent gezien, als een groot Avondmaal van *Christus*, heerlijk van *ordinantie*, hartstogten, aktien als anderzins, en zo aartig en kunstig te pas gebragt, dat LAMBERT te recht onder de beste Nederland-sche Schilders van den voorleden en tegenwoordigen tijd geteld mag worden; en hier mede laat ik zijnen naam aan de Faam bevolen.

[Zijne afbeelding is in de plaat K n. 3. (*)]

HANS

(*) Van *Lombardus* gaan veele prenten uit, die gesneden zijn door *Lambertus Suavius*, *H. Cock*, *Carolus Collaart*, *P. Mandere* en anderen. Hij zelf heeft ook eenige prenten geëst, staande *Vrouwjtens* en meer anderen, zeer meesterachtig, doch op een ruwe manier. Hij heeft het geluk gehad dat zijne fraaiste stukken in de voornaamste Huizen en Paleizen van Vorsten en gekroonde Hoofden zijn overgegaan.

Geen Lofdicht van *Lampsonius* naar gewoonte aangehaald zie ik bij *van Mander*, doch vindt men 'er een onder zijne afbeelding in den ouden druk van *van Mander*; dat van *Lampsonius* echter schijnt te zijn en dus luidt:

*Elogium ex merito quod te Lombarde, decebat,
Non libet hic paucis texere versiculis:
Continet hoc ea charta (legi si nostra merentur)
De te quam fecit Λαμψονιοτῆ γραφίς.*

HANS HOLBEIN.

Mij lust niet, te zintwiften, of sommigen bij hunne geboorte door een gelukkigen invloed des Hemels een kunnstvattenden en alles doordringenden Geest deelächtig worden, dan of de dunne en fijne lucht van eenige plaatsen zo vermogend zij, om 's menschen zinnen te scherpen, vroeg en in der jeugd de deuren van den geest te openen, moed en handen te bewegen, en hen met een levendig begrip te begaven, om hooge en verhevene kunsten vaardig te begrijpen, en in dezelve uit te munten; doch dit bevindt men, dat wel eens ergens een voortrefflijk en groot Licht in onze Kunst opgaat en voorkomt in een Land, waarin voor hem nooit eenig opstond, ten bewijze, dat de geest en 't vernuft aan geene plaats of geslacht gebonden zijn; want de vermaarde HANS HOLBEIN, die tot verwondering der wereld zo groot een' roem en gerucht in de Kunst naliet, voor zo verre ik heb kunnen naspeuren, in den jare 1498 (*) te *Bazel* in het

Dat is:

In weinig regels u, ö *Lombard*, naar waardij
Te prijzen, lust mij niet, 'k gae willens dit voorbij.
Men zoek dat in het werk, daar ik uw waardig leven
(Zo 'k maar die eër verdien) heb door mijn pen beschreven.

(*) *Karel Patin* is daar tegen van gevoelen, dat HANS HOLBEIN in den jare 1495 geboren is, en zegt, dat zulken gewis dwalen; die hem drie jaren jonger maken, dat is in 't jaar 1598 geboren, vermids hij reeds in de veertiende en zestiende jaren der volgende eeuw zodanige blijken zijner bekwaamheid gaf, die men alleen aan een rijke en lang geöefende oordeelskracht toeschrijven kan. Zelfs zegt *Sanderart*, dat hij van de hand van HOLBEIN het portret van den

het barre *Zwitſerland* geboren werd, offchoon veel meenen, dat hij te *Augsburg* in *Zwabien*, allereerft het licht zag. Wel is waar, dat aldaar eene van

den ouden *Hans Holbein* en dat van zijn Broeder *Sigismund* in *origineele* tekeningen bezeten heeft, die met de eigen hand van onzen Kunſtenaar 1512 gejaarmerkt waren, en dat die tekeningen het vermogen van een jongeling van veertien jaren overtroffen; ook vertrouwt *Patin* op veele goede redenen dat *HOLBEIN* in *Bazel* geboren is; waartegen *Sandrart* ſchijnt te beweeran, dat de oude *Hans Holbein*, die ook een goed Schilder was, een burger van *Augsburg* geweest zij; dat hij, zich van daar naar *Bazel* begeven en den jongen *HANS HOLBEIN* zijn zoon 'er voorts de Kunſt geleerd hebbende, dezen als zijn leerling aldaar in het Gildeboek der Schilders heeft doen intekenen. Van dien ouden *Holbein* zijn te *Augsburg* noch eenige ſtukken voor handen, van welken een zekere Heer *van Walberg* verſcheiden voor eenige duizenden guldens gekocht heeft. In het Klooster van *Ste. Katharina* aldaar is van hem op een groot Tafereel des Engels-Groet, en op een ander groot ſtuk het gantſche leven van *Paulus* met halflevensgrootte beelden afgemaald, en dat ſtuk bemerkt met de woorden: *Præſens opus complevit Johannes Holbein Civis Auguſtanus*; ook heeft hij in een andere hiſtorie, waarin een klok voorkomt, op die klok getekend: *Hans Holbein* 1499. Zijne afbeelding is in de plaat A. n. 3.

Nadien de oude *Holbein* de Vader van onzen *HANS* was, zal deze ook waarſchijnlijk als een jong kind met zijn Vader naar *Bazel* gekomen zijn; en 't zij dan dat hij te *Augsburg* of elders geboren zij, blijft zeker, dat hij of door geboorte, of door verkrijging van het Burgerrecht door zijn Vader, een Burger van *Bazel* geweest is. Zie *J. C. Fuzli, Geſchichte und abbildung der beſte mahler in der Schweiz / erſter theil / ſladz. 10-12.*

Eene zaak (om hier mede van dit verſchil af te ſtappen) maakt het wat bezwaarlijk om te geloven, dat de oude *Holbein* het Burgerrecht van *Bazel* zoude verkregen hebben, dat is, dat dit *Kanton* tot een ſtokregel heeft, aan vreemdelingen geen deel in het voorrecht van Burgerſchap te willen geven, zijnde dit ook de reden, waarom die groote Stad

van den zelfden naam geboren is, die mede een Schilder en een taamlijk goed Meeſter was, waarom gemeend wordt, dat het onze uitmuntende **HOLBEIN** geweest zij; doch waarin ik vertrouwe dat men zich vergift. Wie zijne ouders waren, of bij wien hij de Kunſt geleerd hebbe, is mij niet gebleken, maar ondertuffchen te verwonderen, waar hij een zo ſchoone manier, verſchillende van de oudtijds gebruikelijke, verkregen mag hebben. Om welk een en ander te weten te komen, ik te *Bazel* heb doen vernemen; maar ten ongelukke was hij, van wien ik veel zoude hebben kunnen ervaren, voor agt of tien jaren overleden, naamlijk de Kunſt-lievende Doctör *Amerbach* (*), een ijverig Verzamelaar

niet naar evenredigheid bevolkt is, volgens 't geen *Burnet* in zijn tijd omtrent den jare 1686 daar van getuigt, in zijn *Reize door Switſerl.* enz. bl. 129 en 130: maar mogelijk dat ook in de vroegere tijden, als de 15de eeuw is, de Switſerſche *Kantons* zo naijverig omtrent dit ſtuk niet geweest zijn.

(*) *Bonifacius Amerbach* een Zoon van *Joannes*, vermaard Boekdrukker te *Bazel*, is geboren in 1495, en niet alleen een zeer goed vriend van *Erasmus* geweest; maar ook van *Hieronimus Frobenius* en *Nicolaus Episcopius* die (gelijk wij boven gezien hebben onder *Erasmus*) de uitvoerders van den laaſten wil van *Erasmus* geweest zijn. *Erasmus* heeft hem erfgenaam gemaakt; Deszelfs *Kabinet* van zeldzaamheden teffens met dat van *Erasmus* is na zijn dood aan de *Univerſiteit* van *Basel* gekomen. Hij en bovengemelde *Frobenius* waren de genen, die de werken van *Hieronimus* gedrukt en uitgegeven hebben, ten tijde *Erasmus* zig te *Bazel* in 't huis van *Frobenius* onthield; ook verſcheiden werken van *Erasmus*, als 't *N. Teſtament* in de Griekſche tale met de korte aantekeningen van den laaſten; de *Zamenſpraken* omtrent 10 jaren voor den dood van *Erasmus*, wordende van dit laaſte werk, volgens het getuigenis van *Erasmus* zelve, in korten tijd 24000 afdrucken verkocht, zo dat het andermaal moest gedrukt worden, en door *Erasmus*

melaar van alle Oudheden, en die ik vertrouwe, dat ook alles had aangetekend, wat door HANS HOLBEIN te *Bazel* en in *Engeland* in de Kunst ver-richt is; en nadien dat verlangd bericht en noch eenige stukken van HOLBEIN te *Bazel* bij een zijner erfgenamen te verkrijgen en te vinden waren, deed ik den zelven mijnen 't wegen op het vriendlijkst om dat bericht verzoeken, en hem het oogmerk waartoe te kennen geven, doch die tot antwoord gaf, dat hij niet zonder groote moeite alle die dingen konde opzoeken, en derhalven daar voor een goede beloning begeerde; welk antwoord mij terug gezonden zijnde, verwonderde ik mij, dat, nadien ik mijnen arbeid alleen ter liefde van de Kunst, en geenzins om eenig genot of gewin, vrijwillig ondernomen heb, een ander weigerde ter bevordering van de eere van zijnen Medeburger en Stadgenoot in mijnen goeden ijver te deelen. Die ongerijflijke perfoon is genaamd Doktor *Ifelij*, hoe-

mus toen met nieuwe vermeederingen is verrijkt geworden. Zie *Erasmus* in zijne Brieven lib. 19. ep. 21. en zijne Opdracht van deeze 2de uitgave der *Zamenfpraken* aan *Johannes Erasmus Frobenius*, den Zoon van bovengemelden *Hieron. Frobenius*. Deeze *Bonifacius Amerbach* dan in zijne jeugd verſcheiden hoge Scholen zo in *Italië* als *Vrankrijk* bezocht hebbende en te *Avignon* tot Doktor of Leeraar in de Rechten bevorderd zijnde, is wederom te *Bazel* gekomen en daar tot Hoogleeraar in de Rechten aangesteld, welk ampt hij omtrend 20 jaren heeft waargenomen. Hij is overleden in het 67ste jaar zijnes ouderdoms in den jare 1562 hebbende in het *Karthuizer* Klooster een uitmuntende begraafplaats voor zijne ouders, zich zelven, zijne huisvrouw en kinderen opgerecht. Verſcheiden kleine werkjens zijn van hem voor handen, als ook een brief aangaande de stad *Bazel*, die in de Wereldbefchrijving van *Munſterus* gevonden wordt, zie *Melchior Adams in Vit. Amerbachii*.

hoewel men hem, volgens het gevoelen van eenigen, Doktor *Eselij* zoude mogen noemen; doch ik denke, dat die man zo ongedwee als de *Zwitsersche* rotzen is.

Maar dit aan zijne plaats latende, keeren wij weder naar onzen HANS, van wien men te *Bazel* op het Raadhuis (*) en in eenige burgerhuizen verscheiden

(*) Op dat Raadhuis wordt gezien een groot Tafereel, waarop in 8 verdeelingen (in 6 zegt *Burnet* bl. 130.) het Lijden van den Zaligmaker verbeeld is, zo verwonderlijk van vinding, sierlijkheid van Landschappen, verstand van licht, bruin *Koloriet* en Kunst, dat men niets volmaakter van zijne hand vindt; en *Sandrart* zegt, dat dit stuk de kroon van alle zijne werken spant, en een werk is, waarin hij alles gebragt heeft, wat de Kunst vermag. Ook vindt men in de Bibliotheek of Boekerij te *Bazel* twintig *origineele* stukken van HOLBEIN, waarönder eene Afneming van *Christus* van het Kruis, voor welk stuk, offchoon niet van zijn beste werk, duizend dukaten geboden is; het Avondmaal van *Christus*; eene *Lukretia*; eene *Venus* en *Kupido*; de Portretten van HOLBEIN en zijne Vrouw; dat van *Erasmus*, staande met eene pen in de hand te schrijven; benevens het portret van *Amerbach* zijn' Vriend 'en meer anderen. Ook berusten ter bovengenoemde plaatse noch honderd en twintig schetsen van HOLBEIN, groot en klein, op allerlei wijze getekend. Die 20 stukken en deze tekeningen werden in den jare 1661 door den Magistraat voor 9000 kroonen den erven van *Amerbach* afgekocht en der Bibliotheek ingelijfd. Toen *Sandrart* in den jare 1644 *Maximiliaan*, Keurvorst van *Beieren*, portretteerde en dien Vorst onder het zitten met het verhaal van de voortreflijkheid van het eerstgenoemde stuk, onderhield, kreeg zijne Keurvorstlijke Doorluchtigheid daardoor zodanig een begeerte naar die schilderij, dat hij iemand afzond, om het ten prijze, waarvoor men het wilde afstaan, te kopen, doch die afgezant, de zaak niet verstandig genoeg belegd hebbende, moest onverrichter zake terug keeren. Zie gemelden *Fuszli* in 't boven aangehaalde boek en deel, bladz. 13. 'T is op hout (zegt de meermaals aangehaalde Hr. *Burnet*) maar 't heeft de kleuren noch zo leven:

scheiden fraaije ſtukken vindt , als ter eerſtgenoemde plaatſe onder anderen in verſchillende perken, of verdeelingen , den zogenoemden Dodendans , waarin de Dood alleilije ſtaten van menſchen aanrandt en wegrukt , in 't midden van hunne bezigheden en daar ieder (zo het zich uiterlijk laat aanzien) noch wonder veel denkt uit te voeren. De Krijgſman en anderen ſtellen zich hier te weer , doch worden nedergeveld ; daar wordt een ander op het onverwagſte getroffen ; ginds de teerhartige Moeder beroofd van haar liefdepand , zonder dat bange tranen of naare jammerklagten van ouders of namagen dien onverbiddelijken Vijand kunnen vermurwen. Hij ſlaat op een andere plaats de trom in den Krijg ; kortom niemand kan den dans ontſpringen , niemand raakt 'er vrij van den Paus tot den boer of bedelaar toe : alle welke hitorien men genoegzaam van de zelfde vinding ook van hem in aartige houtſneê-prenten in een boekje bijeen gevoegd vindt ; ook wordt te *Bazel* nabij de *Viſmarkt* van hem een zeer kunſtige dans (*) gezien.

Nooit

levendig , ſchoon en verſch , dat men zich daar niet genoeg over verwonderen kan , 't welk aan 't penſeel van *HOLBEIN* eigen ſchijnt te zijn.

Job. Daww verhaalt , dat verſcheiden Vorſten voor dat ſtuk té vergeefs eenige duizend dukaten geboden hebben , en dat de bovengenoemde Keurvorſt agt duizend rijksdalers 'er voor had doen aanbieden ; doch dat die van *Bazel* geen geld , maar een ſtuk lands begeerd hadden. Zie *Job. Daww* **des Kunſt-erfahrne Schilder und Mahler** / bladz. 158. En de Hr. *Burnet* zegt dat het daar ten zijnen tijde op 10000 kroonen geſchat werd.

(*) Tegen den muur van 't kerkhof van de Franſche kerk (zegt *Miffon* 2. D. bl. 54.) of liever , (zo als *Burnet* bl. 131. getuigt) langs de geheele zijde van het Klooster der *Auguſtijnen* , dat nu de Franſche kerk is , heenen gaande. In dezen

Nooit reisde HANS HOLBEIN naar *Italië*, maar geraakte te *Bazel* in kennis met den geleerden *Erasmus* van *Rotterdam*, die hem, in aanmerkinge zijner bekwaamheden, willende voorthelpen (*), zich door onzen Schilder deed portretteeren, 't geen deze

dezen dooden dans, (zegt hij verder) komen meer dan 60 figuren voor van alle soorten van menschen, van Pausen, Keizers, Koningen tot de geringste soort toe, als ook van allen ouderdom en bediening, aan welken de Dood zich op eene trotsche en overrompelende wijze vertoont; en de verscheiden ontroeringen, die elk uitdrukt, zijn zo wel uitgebeeld dat het zekerlijk kostelijk werk is geweest; maar dewijl het voor de lucht bloot staat, is het reeds voor eenigen tijd zo vergaan geweest, dat zij door den besten Schilder, die zij hadden, nieuwe kleuren daar op hebben doen leggen; maar dat is zo slecht gedaan, dat elk liever de doodverw van HOLBEINS penseel gezien zou hebben, dan dit werk. Op de muuren van een huis, daar hij gewoon was te gaan drinken (volgens denzelfden *Burnet*) is ook van hem een dans geschilderd, doch, die zo vergaan is, dat men 'er maar weinig, en niet dan eenige posturen en gedaantens van menschen in bekennen kan, maar die toonen echter de netheid van zijne hand.

(*) Hoe groot een Meester HOLBEIN was, leefde hij tochtans in de grootste armoede, waartoe zijn ongeregeld en slepend leven zeer veel toebragt; weshalven *Erasmus* op eenen zekeren tijd zijn boek *de Moria* doorbladerende, 't welk door HOLBEIN met verscheiden tekeningen versierd was, en bij de woorden *Epicuri de grege porcus* (een zwijn van *Epicurus* kudde) een dik wanstaltig kaerel getekend ziende, die met den eenen arm een meisje omhelsde, en met den anderen eene kruik wijn gulzig aan den mond zettede, bij die figuur den naam van HOLBEIN schreef, uit overtuiging, dat deze niet beter naar het leven geschilderd had kunnen worden, dan hij hier zelf gedaan had; echter werd hij in zijne schamele omstandigheden door de mildadigheid van *Erasmus* en van *Amerbach*, den Rechtsgeleerde, eeniger mate ondersteund. Omtrent dien tijd kwam de Engelsche Lord, de Graaf van *Arondel*, als Gezant te *Bazel*, die, eenige stukken van HOLBEIN ziende, zich over zijne Kunst en vlijt ver-

deze zo onverbeterlijk en wel gelijkend uitvoerde, dat *Erasmus* hem aanbood, een brief van aanbeveeling aan den Opper-Kancelier *Thomas Morus*, welëer zijn ſchoolmakker, naar *Engeland* te ſchrijven en hem dien benevens zijn Portret mede te geven met een bericht, dat het hem zeer wel geleek, maar geenzins dat, 't welk door *Albert Durer* geſchilderd was, op dat hij dus door dien Gunſtling in dienſt van den Koning *Hendrik* den VIII., een biminnaar onzer Kunſt, geraken mogt. Die aanbieding behaagde *HANS HOLBEIN* ongemeen wel, en denklijk te meer, vermids hij een korzel en kwaadäartig wijf hebbende, die hem nimmer vrede of ruſt gunde, verlangde van haar ontſlagen te worden.

HOLBEIN in *Engeland* komende, werd zeer minzaam door *Thomas Morus* ontfangen, die in het portret van *Erasmus*, zijnen vriend, veel behagen ſchepte, en den Schilder ontrent drie jaren bij zich hield, gedurende welken tijd hij zijne perſoon, huisgezin, Geſlacht, Vrienden en anderen door denzelven deed portretteeren, en noch andere ſtukken ſchilderen, zonder den Koning 'er eenigen van te vertonen,
of

verwonderde, en hem raadde, zich naar *Engeland* te begeven, vermids de Schilderkunſt aldaar zeer geächt, en de Koning *Hendrik* de VIII. zelve 'er een groot liefhebber van was; doch *HOLBEIN*, te zeer aan het ongebonden geſelſchap zijner likkebroers verſlaafd, verächtte dien heilzamen raad. Eenige jaren daarna echter, naamlijk in den jare 1526, zijn huisgezin weder met eenige kinderen vergroot, en zich buiten ſtaat ziende, het zelve in zijn Vaderland genoegzaam onderhoud te verſchaffen, ook daarënboven de bijwoning van zijn kijschtig wijf moede zijnde, beſloot hij naar *Engeland* te vertrekken, waartoe *Erasmus* hem (zo als onze *van Mander* hier verder verhaalt) behulpzaam was. Zie *Fuszli*, in het reeds te voren aangehaald boek en-deel, bladz. 15.

of iet te openbaren, tot zo lang zijn lust en begeerte, die hij vreesde andersins niet te zullen kunnen boeten, verzadigd was, als wanneer hij zijne *Majesteit* op een prachtig banket ten zijnen huize nodigde, en de stukken van HOLBEIN vertoonde, waaröver zich die Vorst ten uiterste verwonderde, als hebbende nooit iet zo kunstig gezien, en wel te meer noch, vermits hij onderscheiden hem bekende personen niet als geschilderd maar als levend voor zich zag. *Morus* het groot genoeg van den Koning bespeurende, bood beleefdlijk dien Vorst alle die stukken ten geschenk aan, zeggende: *Sire; zij zijn ten dienste van uwe Majesteit gemaakt*; doch de Koning, wien dit zeer wel geviel, vraagde op het oogenblik, of die Meester te bekomen was? waarop *Morus* antwoordde: *ja Sire, en hij is tot dienst van Uwe Majesteit*. HOLBEIN vervolgens binnen geroepen zijnde, toonde de Koning zich zeer verblijd, gaf *Morus* de stukken te rug, en zeide: *Nu ik den Meester zelven heb, zal ik wel krijgen, wat ik begeer*. Sedert geraakte HOLBEIN in dienst en groote achting van en bij den Koning, welken hij verscheiden malen en ook andere Personen van het Hof portretteerde, welke portretten noch te *Londen*, gelijk hierna gezegd zal worden, te zien zijn.

's Konings gunst en genegenheid jegens HOLBEIN nam daaglijks toe, vermits zijne Majesteit zeer wel van hem gediend was; ten blijke van welke gunst en teffens tot eene paerle aan de kroon van den Schilder de volgende gebeurtenis strekken kan: Een Engelsche Graaf op een zekeren tijd HOLBEIN komende bezoeken, om zijne Kunst, of 't geen hij onder handen had, te zien, terwijl onze Schilder iet naar het leven maalde, of wat geheims te verrichten had, waaröm hem dat bezoek ongelegen kwam,

kwam, verzocht deze den Graaf twee of driewerf, dat hij hem ditmaal, als nu belet zijnde, geliefde te verschonen, en dit bezoek op een anderen tijd te hervatten; doch de Graaf wilde des onaankeuzen, met geweld tegens hem de trappen opklimmen, wanende, dat zijne perfoon door HOLBEIN meerder geächt en ontzien behoorde te worden. De Schilder ondertuffchen hem ernstig waarfchouwende af te laten, en de andere echter daarin volhardende, vattede HOLBEIN den Graaf bij den arm, en wierp hem van de trappen, die, vallende riep: *O Lord, have merci upon me.* (*O Heere ontferm u mijner.*) Zijne Edellieden en Bedienden, door dien fchriklijken val verbaasd, en met hunnen Heer genoeg te doen hebbende, floot en bezettede HOLBEIN onderwijl zijne kamerdeur, vluchtte door eene dakvangfter ten huize uit, en begaf zich ijlings naar den Koning, dien hij om *pardon* smeekte, zonder nochtans de zaak te openbaren, of fchoon de Vorft hem 'er verfehiden malen naar vraagde. Zijne bede eindelijk, onder beding van een eenvoudige belijdenis der misdaad, verworven hebbende, ontvouwde HOLBEIN omftandig al het gebeurde, waarop de Koning, zich gedragende als of hem de overijlde vergevenis berouwde, den Schilder over zijn ftout bestaan, dapper hekelde, en beval, niet verre van Hem te gaan, maar in een van 's Konings kamers te blijven, tot hij verftaan zoude hebben, hoe het met den Graaf afgelopen was, die kort 'er na, deerlijk gewond en gekneuft zijnde, verbonden in een draagzetel voor den Vorft gebragt werd, aan wien hij zich met een flauwe ftem jammerlijk over HOLBEIN beklaagde, verzwijgende veel van de ware gefchapeheid der zake, en voegende 'er uit toorn veele onwaarheden bij, ftrekende

kende tot bezwaar en nadeel van den Schilder, 't geen de Koning duidelijk merkte. Toen de Graaf met veel ijver zijne klagte gedaan, en verzocht had, dat zijne Majesteit de mishandeling van zijne persoon naar verdiensten wilde straffen, met een bespeurende, dat de Koning niet zeer toornig werd, maar koel en gelaten gestadig naar de oorzaak vernam en hem uitvraagde, ja zelfs ongenegen schein, het vóorgevallene volgens deszelfs begeerte te straffen, gaf hij zo veel te kennen, dat hij zich zelven wilde wreken; als wanneer de Vorst, verstoord over dit vemetel bestaan, van in zijne tegenwoordigheid eene dus stoute taal te voeren, en in het ampt des Konings te treden, in grammen moede zeide: *Nu hebt gij niet meer met Holbein, maar met mijne Koninklijke persoon zelve te doen*; hem voorts zeer scherp bedreigende, en onder anderen deze woorden uitende: *Meent gij, dat mij zo weinig aan dien Man gelegen ligt? Ik zeg u, Graaf, dat ik van zeven boeren, wanneer het mij behaagd, zeven Graven kan maken, maar van zeven Graven geen eenen Hans Holbein, of een zo uitmuntenden Kunstenaar.* Welk antwoord den Graaf zodanig deed ontzetten, dat hij den Koning om lijfsgenade bad, en beloofde naar te komen, al wat zijner Majesteit behagen zoude te gebieden, die hem deeze wet voorschreef: *dat hij ten geenen tijde toeleggen of bestaan zoude, over het voorgevallene, 't zij zelf, of door anderen, jegens Holbein eenige wraak te oefenen, of te doen oefenen, of dat hij anderzins den Graaf zodanig zoude doen straffen, als ware het aan zijn eigene Persoon geschied.* Waar door dat verschil geëindigt en beslist werd (*).

Be-

(*) Toen HOLBEIN drie of vier jaren in *Engeland* doorgebragt

Betreffende de ſtukken; door HOLBEIN voor den Koning *Hendrik* den VIII. geſchilderd, onder dezelven munt uit het overheerlijk Portret van dien Vorſt, ten voeten uit, levensgrootte en zo welgetroffen, dat het den beſchouwer met verbaaftheid aandoet, vermids het ſchijnt te leeven en het hoofd en alle de leden zich natuurlijk te bewegen; welk ſtuk, 't geen zijn Meester prijſt, en getuigt, dat hij een tweede *Apelles* was, noch te *Whitehal* te zien is. Voorts de zeer kunſtig; net en zuiver behandelde Portretten van de drie nagelaten kinderen van dien Vorſt, naamlijk *Eduard*, *Maria* en *Elifabeth*; in hunne jonge jaren; mede ter gemelde plaatſe te zien, behalven noch veele aanzienlijke Heeren en Vrouwen, alle zeer levendig door zijne kunſtige hand gemaald. Ook vindt men op de *Chirurgijns-hal* binnen *Londen* een ongemeen heerlijk ſtuk van onzen Schilderheld, verbeeldende den bovengenoemden Vorſt levensgrootte zeer ſtaatlĳk gezeten in een koſtbaar Geſtoelte, met een prachtig tapijt onder

bragt had, keerde hij naar *Bazel*, zo tot het beſchikken zijner zaken, als om zijne Vrouw, Kinderen en Vrienden noch eens te zien. Bij zijne komſt gingen zowel zijne oude vrienden als de voornaamſte burgers der ſtad hem te gemoet, en bemaarſtigden zich als om ſtrijd, de vriendschap van een Man te verwerven, die trands bij Koningen en Vorſten in zo groot een aanzien was, en dien zij te voren als een Schilder en gemeen burger verächt hadden; doch die hij nu ook zo zeer over den nek aanzag, als zij hem weléer deden; verkiezende alleen zijne voormalige oprechte vrienden, die hij daaglijks aan zijne tafel hield. Vervolgens vertrok hij weder naar *Engeland*, leefde aldaar noch meer dan twintig jaren, en gaf'er ontallijke en verwonderens-waardige blijken zijner Kunſt. Zie den bovengemelden *Fuszli* in zijne **Geshichten und abbildung der beſte mahler in der Schweiz / erſter theil. blad 3. 19.**

onder zijne voeten, verleeneude aan de Hoofdlieden van dat Gild, die ter wederzijden gekniel liggen, hun verzocht *privilegie*, 't welk een van hun zeer ootmoedig en eerbiedig uit 's Konings rechterhand schijnt te ontfangen. Volgens het gevoelen van eenigen zoude HOLBEIN dat stuk zelf niet volvoerd hebben, maar het ontbrekende door iemand anders'er bij geschilderd zijn: 't geen, wanneer het eene waarheid ware, zoude moeten doen besluiten, dat de voltoojer de manier van HOLBEIN zo verstandig heeft weeten te volgen, dat geen Schilder of Kunstenaar met grond oordeelen kan, het van verschillende handlen te zijn.

In verscheiden Heeren-huizen beruften noch zo groot eene menigte zeer voortreflijke portretten van zijne zuivere hand, dat het te verwonderen is, hoe hij gedurende zijn leven zo veele nette en uitvoerige stukken heeft konnen schilderen; men zwijge van alles wat hij voor Goudsmeden, Schilders, Plaatfnijdens, Beeldhouwers en anderen getekend, en daarenboven wonder aartig en zuiver in wasch gebootseerd heeft, waarin hij mede uitmuntte, als een man, die zich schier naar alles wist te schikken, arbeidende meesterlijk zo in olie- en waterverw, als in *migniatuur*, in welk laatstgenoemde hij noch niets verricht had, alëer hij in den dienst van den Koning kwam, bij wien hij ten dien tijde een zeker vermaard Meester in die Kunst vond, geheten LUKAS. Met dezen hield hij gemeenzame kennis en omgang, en zag hem de behandeling van het *migniatuur* af; waarin hij zich sedert dermate bevligtigde, dat hij *Lukas* welhaast in de tekening, stelling of *ordinantie*, oordeel en handeling zo zeer overtrof, als het licht der Zonne dat der Mane in helderheid te boven gaat. In het *Staal- of Oosterhuis* te *Londen*
wor-

worden in de Eetzaal twee heerlijke ſtukken in waterverw op doek gezien, verbeeldende het eene de Zegepraal des Rijkdoms en het ander die der Armoede: De Rijkdom is afgemaald onder de gedaante van *Pluto*, of *Dis*, verbeeld als een oud kaalhoofdige Man, zittende voorover gebukt op een ſierlijken Anticken gulden wagen, waarop eenige geldzakken liggen, en taſtende met de eene hand in een koffer met geld, en ſtroojende met de andere gouden en zilveren penningen. Nabij hem bevinden zich de *Fortuin* en de *Faam*, of het Geluk en het Geruchte, en achter den wagen volgt eenig volk, t geen elkaër overhoop werpende naar het geſtrooide grabbelt. Aan wederzijden van den wagen gaan de vermaarde rijke Prinſen van den Ouden tijd, *Krefus*, *Midas* en anderen. De wagen wordt getrokken door vier zeer ſchoone witte paarden, geleid door zo veele Vrouwſperſonen, wier namen boven hare hoofden, of onder hare voeten ſtaan, en die, als teweegbrengſters van den rijkdom, het zinbeeld helpen volmaken; zij zijn vlcſchverwig, hare klederen wit en zwart en de boorden van dezelve met ſchelpgoud getrokken. In het ander ſtuk wordt de Armoede dus verbeeld: zij in de gedaante van een oude uitgehongerde magere Vrouw, gezeten op een ouden afgeſleten wagen en op een' bos ſtroo, onder een luiffel of hutje, mede met ſtroo gedekt, ziet zeer bedrukt, en is kommerlijk met een geſcheurd en gelapt kleed omhangen. Haar wagen wordt getrokken door een haveloos mager paard, en dusdanig een' ezel. Voor den wagen gaan een ſchamel Man met een geſcheurden rok en een ſpae en hamer in de hand, en een arme Vrouw, die beiden hunne handen wringen en een beklaglijk misbaar maken. Voor op den wa-

gen zit de Hoop, houdende de oogen zeer beweeglijk hemelwaard geslagen met noch ander bijwerk. Het gezichtpunt dier beide stukken, welken deftig geördineerd, fraai getekend en wel geschilderd zijn, heeft HOLBEIN genomen op den lijn van de *Basis*, invoegen alle de *figuren* zeer verstandig boven het gezicht komen. *Fredrico Zuccherò* omtrend den jare 1574 in *Engeland* zijnde, kopieerde die twee stukken met de pen en gewasschen, en betuigde dezelve zo goed te wezen, als waren zij van *Raphaël d'Urbino* geschilderd, offchoon de Italianen den roem hunner landslieden te zeer beminnen, dan dat zij andere *Natiën* daarin zouden doen deelen: zelfs ging *Zuccherò* noch verder tegen *Goltzius*, als deze zich te *Rome* en ten zijnen huize bevond, en zij beiden over HANS HOLBEIN en zijne stukken in *Engeland* in gesprek geraakten, zeggende, dat zij beter dan die van *Raphaël d'Urbino* waren. Waarlijk een voortreflijk getuigenis en rondborstige belijdenis van een Man, zo zeer in de Kunst ervaren; want *Italië*, wanneer het van den naam, het gerucht, den roem en de werken van *Raphaël* beroofd wierde, een bijzonderen tak van zijne Schilderkroon verliezen zoude; ondertusschen bevestigt zulk een getuigenis ten minsten, dat HOLBEIN een uitmuntend Overvlieger in onze Kunst geweest is. De gezegde *Zuccherò* was ook zeer opgetogen over het Portret van een zekere Gravinne, gekleed in zwart Satijn, levensgrootte en ten voeten toe uit, ongemeen zuiver en wel door HOLBEIN geschilderd, berustende ten huize van den Lord *Pembroke*, alwaar hij het in het gezelschap van eenige Schilders en Liefhebbers zag, en 'er zo groot een behagen in vond, dat hij betuigde dergelijk in Kunst en netheid te *Rome* niet gezien te hebben, gaan-

gaande dus met de grootste verwondering van daar.

Binnen *Londen* was een groot Liefhebber onzer Kunst, genaamd *Andries de Loo*, die alles opkocht, wat hij van de hand van *HOLBEIN* bekomen konde, waar door hij een groote menigte wonder fraaije Portretten naar het leven magtig werd, en onder anderen een, levensgrootte tot de kniën aan eene tafel, waarop allerlij Sterrekundige Werktuigen keurig geschilderd waren; want het de afbeelding was van 's Konings *Astronomist*, geheeten *Master Nicolas*, een *Duitscher* of *Nederlander*, doch die wel dertig jaren in *Engeland* gewoond had. De Koning op eenen zekeren tijd in een lustige luim zijnde, vraagde dien Sterrekundigen uit kortswijl, waaröm hij de *Engelsche* taal niet beter sprak? waarop deze hervattede: *Sire, vergeef het mij, hoe doch kan men het Engelsch in dertig jaren leeren?* welk antwoord den Koning en de bijstaande Heeren deed lachen. Ook bezat de gemelde *van Loo* het Portret van den ouden *Lord Crauwl*, groot omtrend anderhalven voet, door *HOLBEIN* ongemeen kunstig geschilderd; het te voren genoemd uitmuntend en wel gelijkend Portret van den wiidberoemden *Erasmus van Rotterdam*, en dat van den Bisschop van *Canterburij*, behalven noch, in waterverw op een grooten doek, de Portretten van den geleerden en vermaarden *Thomas Morus*, deszelfs Gemalin, Zoonen en Dochteren, heerlijk geördineerd en wel waardig gezien en geprezen te worden; welk kostbaar stuk *HOLBEIN*, gelijk wij hier voren zeiden, tot eene proeve geschilderd had en thands bezeten wordt door den Neef van *Thomas Morus*, een aanzienlijk Edelman, mede *Morus* genaamd, die het gekocht heeft in het sterfhuis van

den gezegden *van Loo*, terwijl dat van den Bischof van *Canterburij*, een der beste Portretten van HOLBEIN nu beruſt ten huize van een' Edelman en groten Kunſtbeminaar, geheten *Maſter Coop*, wonende buiten *Londen* op *Templebar* over den Lord Theſaurier, die veel meer ſtukken van HOLBEIN en andere Meesters bezit.

Te *Amſterdam* in de *Warmoesſtraat* ziet men van onzen Schilder een wonder wel behandeld zeer aartig en zuiver Portret van eene Koningin van *Engeland*, gekleed in zilver-laken, 't geen natuurlijk zilver ſchijnt te zijn met eenig opwerk, zoo doorſchijnend, zeldzaam en verwonderlijk geſchilderd, dat 'er een witte *foelie* onder ſchijnt te liggen. Bij den Kunſtlievenden *Jacques Razet* zag ik het Portret van HOLBEIN, door hem zelf in een klein rondje zeer net en zuiver in *migniatuur* geſchilderd, en bij den Kunſtminnaar *Bartholomeus Ferreris* een ander, groot omtrend de palm van eene hand, voortreffelijk vleefchächtig, aartig en zuiver behandeld.

Onze uitmuntende HOLBEIN had een ongemeene en veel vaſter behandeling in het *ordineeren*, aanleggen en opſchilderen zijner ſtukken, dan andere Schilders, en als ergens hair of baarden te pas kwamen, ſchilderde hij alles alvorens naar vereiſch en volkomen op, met waarneming van de nodige ſchaduwten, waarna hij, het werk droog geworden zijnde, het hair of de baarden 'er zeer los en natuurlijk over ſchilderde, neemende meer andere en dergelijken dingen met goed voordeel en welſtandigheid in acht.

Gelijk van den Antieken Schilder en Roomschen Ridder *Tupilius* verhaald wordt, dat hij links in het ſchilderen was, 't geen men te voren niet gezien had, zo kan mede van HANS HOLBEIN gezegd

worden, dat hij het penſeel en de Schilderkunſt met de linkerhand oefende, 't geen ten onzen tijde ook van anderen weinig, of geheel niet gehoord is, alhoewel zijne ſchilderijen of werken geenzins links, maar recht, welſtandig en volkomen zijn (*).

Behalven den reeds genoemden Doodendans van HOLBEIN, die in houtſneê-prenten het licht ziet (†), wordt van hem noch een Boekje met Bijbelprenten in houtſneê, en dezelve ook in verſcheiden Bijbels gedrukt gevonden, om van de kopijen niet te ſpreken.

(*) De Heer *le Blon*, welêer Agent van de *Zweedſche Kroon te Amſterdam*, bezat veele ſchoone ſtukken en tekeningen van HOLBEIN, naamlijk een Geleerden, achter wien de dood met een uurwerk verbeeld ſtond, in een fraai Gebouw zittende enz.

In het *Kabinet van Moſcardo te Verona* vindt men van HOLBEIN de Moedermaagd, het Kind *Jesus* en *St. Jan* den Dooper; de Offeranden van *Kain* en *Abel*; *Venus*, *Mars* en *Kupido*; *Venus*, *Mars* en den Grensgod *Terminus*. Een hoofd van de H. Maagd; twee koppen van oude Mannen; een *Chriſtus* met doornen gekroond; het Afbeeldſel van den Venetiaanſchen *Doge Sebaſtiaan Veniero*, met noch een ander portret; een Soldaat van 't hoofd tot de voeten gewapend; een naakte *Venus*; de vlucht van de Moedermaagd naar *Egipte*, *Miffons* Reizen 2 D. bl. 98.

De beroemde *Chriſtoffel Amberger*, een diſcipel van HOLBEIN, en *Hans Aſper van Zurich*, hebben veele zijner ſtukken gekopieerd, welke kopijen niet zelden voor *Origineelen* gekocht en 'er voor gehouden worden.

In de Gaanderij te *Florence* vindt men verſcheiden portretten, door HOLBEIN geſchilderd, als zijn eigen; dat van *Dr. Luther*; van *Richard Southwell*, half levensgrootte, zonder baard, en dat van *Tb. Morus*. Te *Duffeldorp* een klein Landſchap; een zeer ſchoon Portret, en eene Vrouw als eene *Bacchante* verbeeld. De Koning van *Vrankrijk* heeft 9 ſtukken van hem.

(†) Die Doodendans is ook door *W. Hollar* in koper geëſt en in 30 platen uitgegeven.

ken. Onder die Bijbelprenten zijn veele aartige historien, met geestige beeltjens; en offchoon zij meest alle uitnemend zijn, verwondert mij bij uitstek de historie van *Hanna* de Moeder van *Samuel*, en van *Elkana*, haren man; de boodschap van de dood van *Uria* aan *David*; de komst van *Abisag* [de *Sunamitische*] bij dien Vorst, en de bode van *Hiram* met een' brief van zijnen Heer bij *Salomon*, die kostbaar en rijklijk gekleed op zijnen Troon zittende verbeeld wordt en geenzins met ontblootte armen, een deken om 't lijf geslagen, of op een schamele wijze, gelijk hij van de Ouden afgebeeld werd. Op dit Boekje is tot lof van den treffelijken **HOLBEIN** door den Dichter *Nic. Borbonius* een deftig Latijnsch Dicht gemaakt [te groot om hier plaats te vinden.]

Toen eindelijk **HOLBEIN** der Wereld door zijn edele Kunst geen gering sieraad toegebracht had, betaalde hij den laatsten tol aan de Natuur te *Londen* en overleed aldaar in grote benaauwtheid aan de Pest in den jare 1554, oud zes en vijftig jaren (*), latende zijn lighaam der verrottinge en der vergankelijkheid over, en zijn naam en roem der nakomelingschap bevolen. [Zijne afbeelding kan men zien in de plaat N. n. 3. (†)]

JAN

(*) De Engelsche Rijksmaarschalk, Graaf van *Aronde*, had zich veel moeite gegeven, om te ontdekken, waar en in welke Kerk **HANS HOLBEIN** begraven was, met oogmerk, om voor hem een kostbare Graftombe op te rechten, doch te vergeefs, vermids hij, in den Pesttijd gestorven zijnde, volgens gebruik met andere doode lijen in één graf geworpen was. Zie *Fuszli* in zijn meermaals aangehaald Werk, bladz. 26.

(†) *Onze van Mander* voegt hier geen Lofdicht van *Lampsonius*

JAN KORNELISZ. VERMEIJEN.

Ligtelijk geraken zij, die van de milde Natuur een gunſtigen bijſtand, rijke gaven en weldaden genoten hebben, om in de Kunſten uit te blinken, en die teffens fraai van lighaam en bevallig zijn, uit een lagen tot een hogen ſtaat en in groot aanzien bij aanzienlijke Heeren en Vorſten. Dit wervoer den vermaarden Kunſtſchilder JAN VERMEIJEN, die, geboren in den jare 1500 te *Beverwijk*, een ſteedje of vlek niet verre van *Haarlem*, om de bovengenoemde redenen van den Keizer *Karel den V.* geliefd en geëerd is geworden. Zijn Vader heette *Kornelis*; doch bij wien hij de Kunſt geleerd hebbe, of 'er toe gekomen mag zijn, heb ik niet kunnen verneemen. Alleen is bekend, dat zijne vlijt en Kunſt hem als Schilder in den dienſt van den zo evengemeldten Keizer bragten, dien hij als reisgenoot op zijne togten naar verſcheiden Landen vergezeld, en onder anderen in den jare 1535 op zijn' tocht naar *Tunis*, in *Barbarijë*; want de

Kei-

ſonius achter *HOLBEINS* leven; onder de Afbeelding ſtaat echter een verſje van dezen inhond:

*Egregius pictor, Magno qui gratus Erasmo,
 (His quantum accrevit laus, Baſilæa, tua.)
 Diviſus noſtro te ſuſcipit orbe Britannus,
 HOLBENE. Orbe uno laus tua non capitur.*

Dat is:

O trefflijk Schilder bij *Erasmus* duur geſchat,
 (Hoe mag 't ſchoon *Bazel* op dit Tweetal moedig praten!)
 Waarom moet u de *Brit* uit onze wereld halen?
 Of is 't, dat *HOLBEINS* roem één wereld niet bevat?

Keizer hem gebruikte, om zijne krijgsbedrijven en overwinningen af te tekenen, naar welke tekeningen sedert fraaije tapijten gemaakt zijn. Dus schetste hij veele dingen naar het leven, en onder anderen ook de Belegering en de ligging der stad *Tunis*, waartoe hij te bekwamer was, als een man zeer ervaren in de Landmeetkunde, en niet onbedreven in andere Wetenschappen.

Veelen zijner uitmuntende Werken worden te *Atrecht* of *Arras* in de Abdije van *St. Waast* gezien, en om hunne voortreffelijkheid geroemd; ook waren welc'er te *Brussel* van hem veele heerlijke Outerstukken, Tafereelen en Portretten, doch waarvan eenigen, in de Kerk van *Ste. Gudula* geplaatst, in de uitzinnige Beeldstorming vernield of wegge- raakt zijn. Aan de Kerk van *St. Goriks* of *St. Gerij* te *Brussel* had hij zijn eigen Grafteken geschonken, verbeeldende eene Opstanding van *Christus* en daar boven God den Vader; welk stuk, noch tijdig aan de schendige handen der Beeldstormers ont- rukt, thands beruist bij zijn Zoon *Hans Vermeijen*, een kunstig Goudsmit en Bootseerder te *Praag*, die mede in 's Keizers dienst en gunst is. Onder anderen was ook in die Kerk van hem een beruchte Kersnacht, zeer wel geördineerd en geschilderd, en een naakstaande *Christus*, de eene hand op de borst houdende. Zijn eigen Afbeeldsel, door hem zelven ongemeen kunstig en wel geschilderd, wordt noch gezien te *Middelburg* in *Zeeland*, bij zijne Dochter *Maria*, weduwe van wijlen *Pieter Cap- poen*; en daarin onder anderen in het verschieft ver- toond een Landschap met de stad *Tunis* naar het leven, en onze *JAN* zittende onder de beschutting van eenige Krijgsknechten te schilderen, met noch een lijvige schoone Vrouw, die een houw of wor- de

de in den arm heeft. Voorts beruſt onder zijne voornoemde Dochter *Maria* een fraai portret van zijne tweede Huisvrouw : deze was geboren met zes vingeren aan elke hand, en vernids de kleinſten dier vingeren weggenomen waren, ziet men noch de ſtoppiens ter plaatſe daar dezelve welëer geweest waren. Ook bezit de gemelde Weduwe haar eigen Portret, zijnde zij door haar' Vader in heure kindſche jaren naar het leven zeer aartig in Turkſch gewaad geſchilderd, in welke kleding hij welëens behagen vond haar te zien en dus ſomtijds in de Bruſſelſche gezelfchappen te doen verſchijnen; voorts het portret van een jong Kind van een' zijner gebuuren, 't welk zeer fraai hair had, en eindelijk noch van de hand van haar' Vader, een aartige Zectriomf met veele wel behandelde naakte beelden.

JAN VERMEIJEN was een gemeenzaam vriend, van *Joän Schoorl*, [hier na te beſchrijven] en zij kochten te zamen veele lauderijen in de Noordholandiſche *Zijpe*.

Dikwerf ſchepte de Keizer behagen, dezen zijnen Schilder VERMEIJEN aan eenige Prinſen en Prinſeſſen te vertonen, vermids hij niet alleen een zeer fraai en lang man was, maar ook een ongemeenen breeden en zo langen baard had, dat hij, overeinde ſtaande, 'er op treden konde, en het niet zelden gebeurde, dat deze baard aan die Perſonaadjen door den wind in het aangezicht floeg, wanneer zij te paard zaten, en hij bij hun ſtond. Ter oorzaak van dien wonderlijk langen baard, welken VERMEIJEN daaglijks zorgvuldig havende en reinigde, werd hij door de wandeling *Hans met den Baard* geheten. Hij overleed te *Bruffel* in den jare 1559, oud tuſſchen de negen en vijftig en zes-

zestig jaren en werd in die stad in de bovengenoemde Kerk van *St. Goriks* eerlijk begraven. Onder zijn Portret 't geen in prent gezien wordt, heeft *Lampsonius* het volgende Latijnsch Vers gedicht:

*Quos homines, quae non MAJUS loca pinxit & Urbes,
 Visendum late quidquid & orbis habet;
 Dum terrâ sequiturque mari te, Carole Caesar,
 Pingeret ut dextrae fortia facta tuae,
 Quae mox Attalicis fulgerent aurea textis,
 Materiem artificis sed superante manu.
 Nec minus ille suâ spectacula praebuit arte
 Celso conspicuus vertice grata tibi,
 Fulsus proluxae detecta volumina barbae
 Ostentare suos pendula ad usque pedes.*

Dus te vertalen .

Wat menschen, plaatsen, steên zijn door VERMEIJENS hand

Niet afgemaald, daar hij te water en te Land,
 U op den togt verzelde en aan uw zijd' moest blijven,
 Om door 't penseel uw Daên, ô *Karel*, te beschrijven,

Die straks in goud gewerkt, geweeven in Tapijt
 Zo pralen, dat de stof hier met de Kunst om strijd
 Zich uitput: maar de stof moet eindlijk agter treden.
 Geen min geneugt schept' gij, ô Vorst, in 's Kunstnaars leden

En 't achtbaar hoofd te zien aanzienlijk door een' baard

Die losgemaakt den Held tot op de voeten waart.

[Zijn Portret is te zien in de plaat O. n. 1.]

JOAN

JOAN DE MABUSE.

Nadien de Schilderkunſt allerëerſt door een inwendige verbeelding in den geest geboren wordt, alëer zij met de hand opgekweekt en tot volkomenheid gebragt kan worden, zoude men vermoeden, dat zij alleen bedaarde en geregelde perſonen tot hare oefenaars begeeren zoude, vermids dezen te bekwamer zijn, om zonder verſtroojing van gedachten, of inwendige beroering der zinnen, hunnen geest aan de oefening van zodanig een alleredelite Kunſt te koſten te leggen; echter wordt dit niet bevestigd, nog komt eenigzins overëen met de geëartheid, het leven en gedrag van den Kunſtrijken JANNIJN, of JAN DE MABUSE, geboortig van *Mabuse* (*), in het Graaffchap *Henegouwen*, of

(*) Door dit *Mabuse* moet zekerlijk verſtaan worden de Stad *Maubeuge* aan de *Sambre*, gelegen in het tegenwoordig Franſch *Henegouwen*. De Intendant des Konings van *Vrankrijk* houdt daar zijn verblijf en niet te *Valenciennes*, ſchoon dit de Hoofdstad van 't Franſche *Henegouwen* is. De Franſchen hebben *Maubeuge* ten tijde van Koning *Lodewijk* den XIV zeer versterkt en van nieuwe zo poorten als muurwerk der Vestingen voorzien; men vindt 'er eene Abtdije of liever Kapittel van adelijke Kanunnikeſſen opgerecht en geſticht door *St. Aldegonda*, begiftigd met aanzienlijke inkomſten. Voorts is *Mabeuge* de Hoofdplaats van het *Prewoosſſchap* van dien naam, hebbende onder zich de Stad *Landrechies*, een klein ſterk plaatsje mede aan de *Sambre*, en een en zeventig zo Dorpen als Buurten. Het ligt vier uren van *Mons* Hoofdstad van Ooſtenrijks *Henegouwen* en voormaals van het gansche Graaffchap, en zes van *Valenciennes* boven gemeld; 't blijkt hieruit, dat van *Mander* zig vergift, twiſfelende of het in *Artois* ligge: *Artois* is voormaals wel een gedeelte van *Vlaanderen*, maar nooit van *Henegouwen* geweest.

of *Artois*, tijdgenoot van *Lucas van Leiden* en andere deftige Meesters, en een zeer slordig en ongebonden mensch; doch die nochtans zo verwonderlijk geschikt, zuiver, uitvoerig en verduelig in de kunstige behandeling zijner werken was, als ooit Kunstenaar wezen kondé. Hij werd der Kunst geenzins slapende magtig, maar was in zijne jeugd ongemeen naarstig, om door het bestudeeren van de Natuur tot hoger volmaaktheid te geraken, en bezocht *Italië*, van waar hij de rechte manier van *ordineeren*, het schilderen van Historien met naakte beelden, en allerlei dichtkundige versieringen, voor zijn tijd hier te Lande niet gebruikelijk, in *Vlaanderen* bragt.

Onder zijne veele werken muntte uit het Hoog-Outerstuk met dubbele deuren te *Middelburg*, 't geen zo groot was, dat men het openende moest onderschragen. De vermaarde *Albert Durer* te *Antwerpen* zijnde, beschouwde dat stuk met groote verwondering en prees het zeer. De Abt, die het deed schilderen, was de Heer *Maximiliaan van Burgundië*, overleden in den jare 1524. Dat Tafereel, waar aan veel tijd en Kunst besteed was, verbeeldde de Afneming van het kruis, en is met de Kerk, waarin het stond, tot jammer en schade der Kunst door den bliksem verbrand en vernield. Te *Middelburg* zijn van hem noch verscheiden stukken gebleven, als eenige fraaije *Maria*-beeldjens, en anderen, en wel inzonderheid in de *Lange Delft* ten huize van den Heer *Magnus* een uitmuntend stuk en zo schoon, als 'er ergens van hem te zien is, verbeeldende de Afneming van het Kruis. De Beelden in dat Tafereel, 't welk in de hoogte geschilderd is, zijn omtrend anderhalven voet hoog, geestig geördineerd, zuiver behandeld en fraai geschilkt,
en

en zo ook de klederen, 't gevouwen of geplooid lin-
nen, de verbeelding der droefheid en andere be-
drijven. Ook bezit de Kunstlievende *Melchior*
Wijntjes aldaar van hem een fraaije *Lukretia*. Voorts
wordt te *Amsterdam* bij *Marten Papenbroek*, in de
Warmoesstraat, van onzen Schilder een voortref-
lijk stuk in de hoogte gezien, verbeeldende *Adam*
en *Eva*, bijna levens-grootte, deftig en zuiver be-
handeld, daar ter Stede hoog geschat, en waar
voor veel gelds geboden is; gelijk ook binnen
die stad bij *Joän Nikker* een zeer aartig behandeld
groot stuk op doek, verbeeldende de Onthoof-
ding van *Jacobus*, met wit en zwart, schier zon-
der verwe en zo zacht en lenig, dat men het doek
vouwen en kreuken kan, zonder het te bescha-
digen. Verscheiden zeer fraaije portretten zijn van
hem te *Londen*; te *Withal* op de gaanderij zijn, of
waren voormaals van hem twee tronien van adelij-
ke kinderen, die bij uitstek schoon zijn.

MABUSE, die eenige jaren in dienst van den *Mar-*
quis van Veere geweest is, schilderde onder ande-
ren voor denzelfven eene *Maria*, wier tronie naar
de *Gemalin*, en die van het kindeken *Jesus* naar die
van het kind van den gemelden *Marquis* genomen
waren. Dat stuk, waarin een blaauw laken zo ver-
wonderlijk schoon was geschilderd, als of het noch
versch van onder het penseel kwam, en zo uitne-
mend aartig en zuiver behandeld, dat alles, wat
men anders van hem zag, 'er ruw bij schein te
wezen, is sedert te *Gouda* bij den Heer van *Froi-*
mond te zien geweest.

Terwijl zich MABUSE in dienst van den boven-
genoemden *Marquis* bevond, gebeurde het dat de-
ze een bezoek wachtende van den Keizer *Karel*
den V. en denzelfven naar zijn vermogen heerlijk
wil-

willende ontvangen, zijn Hofgezin in wit zijden Damast deed kleeden. MABUSE dikwerf middel zoekende, om tot zijne ongeregelde levenswijze aan gereede penningen te geraken, bragt te weeg, dat men hem het Damast tot zijn kleed ter hand stelde in meening, dat hij het op een vreemde wijze naar zijne zinlijkheid zoude doen fatsoeneeren; doch in plaats van aan die verwachting te voldoen, maakte hij het damast tot klein geld, lapte het door de billen, en liet tegen den tijd dier feestlijke ont-haling een fraai kleed van wit papier maken, 't geen hij met damast-bloemen en andere sieraden beschilderde. De Marquis, die behalven onzen Schilder, mede een verstandig Wijsgeer, en een Dichter in zijn hofstoet hield, gebod dat deze drie in eene rij voorbij zijn Paleis zouden trekken, als de Keizer uit de vengster lag. Dit geschiedende, vraagde de Marquis den Keizer, welk Damast zijner Majesteit het fraaiste schein, die dat van den Schilder, 't welk door zijne witheid en fraaije bloemen zijn oog naar zich getrokken had, voor en boven alle de anderen verkoos, waarom ook MABUSE door den Marquis, die van alles bereids verwittigd was, geboden werd, den Keizer ter tafel te dienen, welke Vorst 't gewaand Damast betastende, het papier bevond te zijn, over welke klucht zijne Majesteit, aan wien toen de gantsche handel verhaald werd, hartelijk lachte en 'er zo veel behagen en genoegen in sचेpte, dat de Marquis om veel meer Damast niet gewenscht zoude hebben, of de Schilder hadde die pots aangerecht (*).

MA-

(*) Anderen schrijven, dat de Marquis, ontstoken in gram-schap, omdat MABUSE aan de wereld stof verschaft van te zeggen, dat hij zijn volk in papieren klederen stak, als hij den

MABUSE werd, vermids zijn ongebondene levenswijze, over zeker geval te *Middelburg* gevangen gezet, en maakte gedurende zijne hechtenis verscheiden aartige tekeningen, van welken ik eenigen, met zwart krijt zeer wel behandeld, gezien heb. Het jaar zijner geboorte, of dat van zijn overlijden, heb ik niet te weten kunnen komen (*). [Zie zijne beeldnis in de Plaat O. n. 2. (†).]

AUGUSTIJN JORISZ.

De heerlijke Stad *Delft* zoude geen geringen roem in de Schilderkunst te deezer tijd verkregen heb-

den Keizer wilde eer bewijzen, hem in de gevangenis liet werpen, waar in hij vrij lang zat, en echter niet naliet aldaar eene meenigte van schoone stukken te maken. Dezen tekenen te gelijk aan, dat hij stierf in 't jaar 1562. Zie *de Piles Abregé de la vie des Peintres*.

(*) Hij overleed in 't jaar 1562. *Medegedeeld bericht*, 't welk met *de Piles* overeenstemt.

(†) Onder zijn Portret in den vorigen druk van *van Mander* staet het volgende Latijnsch vers:

*Tuque adeo nostris seculum dicere, MABUSI,
Versibus ad graphicen erudiisse tuum;
Nam quis ad aspectum pigmenta politius alter
Florida Apellæis illineret tabulis?
Arte aliis, esto, tua tempora cede secutis:
Peniculi ductor par tibi rarus erit.*

't Welk wij dus overbrengen:

MABUSE gij, verdient, dat hier mijn Zangster zegt,
Dat gij de Kunst op nieuw uw' Tijdgenoten leerde:
Wie gaf ooit glans en kleur aan zijn Tafreel zo echt.
Dan gij, ó tweede Apel, dat hun de Tijd niets deerde.
't Is waar, gij latere Eeuw, gij hebt de Kunst beschaafd,
Doch zeldzaam was 't, dat gij ons zulk een' Schilder gaaft.

hebben, zo haar niet ongelukkig en door eene te vroegtijdige dood een jong Burger AUGUSTIJN JORISZ. ontrukkt was. Deze werd in die Stad geboren in den jare 1525. Zijn Vader, geheten *Joris Fansz.*, een Brouwer, bestelde zijn Zoon AUGUSTIJN tot het leeren schilderen bij eenen *Jacob Mondt*, een gemeen Schilder aldaar, bij wien hij omtrend drie jaren bleef. Uit zijne Geboortestad vertrekkende, begaf hij zich naar *Mechelen*, alwaar hij het onderwijs van een anderen Meester genoot, en voorts naar *Parijs* bij eenen Meester *Pierre de la Cuffle*, een kunstig Plaatsnijder die onder anderen de drie Spinsters van *Rous*, en een Hemel, van onder op te zien, in het vierkant gesneeden heeft. *De la Cuffle* was wel geen Schilder, maar hield huis en woonde te zamen met zijnen Broeder, en zij beiden hadden altoos, behalven etlijke Goudsmeden, een' Schilder en een' Beeldhouwer bij zich in arbeid, en gaven ook AUGUSTIJN te werken, die, na dat hij nu vijf jaren bij hun gewoond had, naar *Delft* keerde, alwaar hij door het schilderen van slechts vijf stukken een grooten roem verworf. Hij was een goed Meester in groote Beelden en *Ordinantien*. Bij zijn broeder, Goudsmit te *Delft*, worden eenige Stukken van hem gezien, inzonderheid de *Familie van Ste Anna*, zeer wel geschilderd, zacht en bevallig verdreeven, en die zeer geprezen wordt; doch geene Landschappen van hem hier te Lande gevonden.

Nadat AUGUSTIJN slechts vijf maanden t' huis geweest was, vond men hem in een' Welput verdronken liggen. Denklijk, en uit eenige tekenen te oordeelen, waren zijne voeten uitgeglijpt, en hij dus in dien put gevallen en geen hulp krijgende gesinoord, terwijl hij bezig geweest was, tot de
wit-

witpot of plumuurborstelen water te scheppen. Dat noodschikkelijk geval wedervoer hem tot groot na-deel en bejammering der Kunst in den jare 1552, toen hij, die noch ongehuwd en slechts maar ze-ven en twintig jaren oud was, reeds blijken van een groot begin gegeven had. [Zijn Portret is in de plaat R. n. 1.]

JOOST VAN CLEEF gebijnaamd
den zotten Cleef.

Het ware niet wel mogelijk, dat de uitmuntend-
sten in onze Kunst niet met eene verborgene drift tot
het voorbijstreven van anderen bezielde zouden zijn;
want zij anderzins door kleinmoedigheid den lust
verliezen zouden, zonder welken de pogingen,
om iet goeds te maken, traaglijk aangespoord wor-
den: Doch die eierzucht behoort met eene zelfs-
kennis gepaard te gaan, op dat zij niet te oumatig
stijge, en eene vermindering der Kunsten, maar
ook daarenboven schade en schande te weeg bren-
ge, gelijk hem wedervaren is, die in onze Kunst
eene der bijzonderste paalen of sieraadjen was; naam-
lijk JOOST VAN CLEEF, van *Antwerpen* geboortig:
dien ik achte niet van het geslacht van *Maarten* en
Hendrik te zijn, van wien hier na breeder gespro-
ken zal worden (*). De ouderdom en de geboor-
te-tijd van dezen Joost is mij onbekend. Wel is
waar, dat zekere *Joost van Cleef* in den jare 1511
in het Schilders-gild te *Antwerpen* kwam, die veele
Maria-beelden, met Engelen omgeven, geschild-
derd

(*) *Van Mander* zegt in zijn aanhangsel dat JOOST VAN
CLEEF wel degelijk van 't geslacht van *Marten* en *Hendrik*
is geweest, 't welk hij te voren niet geweten had.

derd heeft; doch mij is niet bewust, dat hij een der Vooröuders van dezen onzen *zotten* VAN CLEEF was, maar wel dat eene Meester *Willem van Cleef*, die in den jare 1518 in 't voornoemde Gild kwam, zijn Vader geweest is. Deze onze Joost was een kunstig Meester, en had een fraaije manier in het schilderen van Beelden; doch werd door zijn bovenmatigen hoogmoed en laatdunkendheid zo verblind en bedrogen, dat hij zich verbeeldde, dat zijne werken hooger dan die van andere Meesters geschat moesten worden, en met geen geld te betalen waren; 't geen de reden was, dat hij krankzinnig werd, gelijk gemeenlijk die bezoeking hare wortelen in een hoogmoedigen en hovaardigen geest schieft; want ten tijde de Koning *Filips* van *Spanje* met *Maria*, Koningin van *Engeland*, getrouwd was, gebeurde het, dat JOOST VAN CLEEF derwaard gereisd zijnde, om zijne Tafereelen aan den Koning te verkopen, en zich vervoegd hebbende bij *Antonis Morus*, Schilder des Konings, hij dezen verzocht, hem daarin behulpzaam te zijn, 't welk *Morus* gewillig op zich nam; doch nadien ten zelfden tijde veele uitmuntende Schilderijen, inzonderheid van *Titiaan*, uit *Italië* gebragt werden, die den Koning zeer behaagden, en door dien Vorst gekocht werden, zonder dat *Morus* iet ten voordeele van VAN CLEEF te weeg konde brengen, dreef de hoogmoed van den laatstgenoemden zo zeer boven, dat hij, door den waan, dat zijne werken boven alle anderen geschat en gewaardeerd moesten worden, zinloos werd, den *Morus* schamper bejegende en voor een *Verwaanden gek* schold, die geen goed Meester achtte; 'er bijvoegende, dat het beter zoude zijn, dat hij
naar

naar *Utrecht* (*) vertrok, om zijn Wiſf voor de Kanunniken te bewaren, en voortgelijke laſteringen meer; waaröp hij, als *Morus* hem bedreigde, onder de tafel kroop, offchoon deze het der pijn niet waardig achtte, zich zijner eenigzins te bekreunen. Eindelijk werd *VAN CLEEF* zo uitzinnig, dat hij zeer vreemde dingen uitvoerde, in zo verre zelfs, dat hij zijn kleed, mantel en muts met *Terpentijn* beſmeerde, en dus glimpende langs de ſtraten gong; ook beſchilderde hij zijne panneelen van achteren, op dat men, zeide hij, als zij omgekeerd ſtonden, ook iet zouden kunnen zien. De *Tafereelen*, welëer kunſtig en wel door hem geſchilderd, poogde hij weder onder zijne oogen en handen te bekomen, om ze, zo hem dacht, te verbeteren; doch hij bedorf alles, en maakte veel ſchoone ſtukken en heerlijke *Kunſt* te ſchande. Ten langen laaſten werd hij door zijne *Vrienden* opgezocht en bewaard.

Hij was de beſte *Koloriſt* van zijnen tijd, rondde zijne dingen zeer aartig en ſchilderde ongemeen vleefchächtig, niet dan met de vleefchkleur zelve hogende. Zijne tafereelen worden billijk door de *Kunſtbeminnars* geächt en in waarde gehouden. Bij *Melchior Wijntges* te *Middelburg* ziet men van zijne hand een zeer ſchoon *Maria*-beeld, achter 't welk *Joachim Patenier* een fraai *Landschap* geſchilderd heeft, en bij den Heer *Simon Luz* te *Amſterdam* een wel geſchilderden *Bacchus*, dien hij met grijs hair, als een oud man, doch zeer vet verbeeld heeft, denklijk niet zonder reden, 't zij hij heeft

(*) *Morus* was van *Utrecht* geboortig, en ſchijnt zijne vrouw in zijne uitlandigheid t'huis gelaten te hebben. Zie onder in zijn leven.

heeft willen aanduiden, dat de ouderdom den drank bemint, of dat het onmatig drinken den ouderdom en grijzigheid vervroegt. Veelen der Werken van JOOST, [wiens Portret in de plaat O, n. 3. gezien wordt;] weet ik niet aan te wijzen, noch den tijd van zijn overlijden te noemen, doch zijn naam verdient, om der Kunst wille, eeuwig in een roemruchtige gedachtenis te blijven. *Lampsonius* spreekt hem in de Latijnsche tale dus aan :

*Nostra nec Artifices inter te Musa silebit
Belgas, Picturæ non leve, JUSTE, decus.
Quam propriâ, nati tam felix arte fuisse,
Mansisset sanum si misero cerebrum.*

Zou u mijn dicht, ô Eer der Schilders, waard genoemd,
In Neerlands Kunstrei, den verdienden lof niet geven?
Wis waartge door uws zoons en uw Kunst meer beroemd,
Zo gij, och arm! gezond van herffens waart gebleven.

Dit gedicht schijnt te kennen te geven, dat hij een' zoon gehad heeft, die hem in de Kunst niet ongelijk was; ook is 'er noch een andere JOOST VAN CLEEF geweest, die in Beelden uitmuntte, en een zekere KORNELIS VAN CLEEF.

HENDRIK ALDEGRAAF.

Ik hadde al veel vroeger in dit mijn werk behoren gewag te maken van HENDRIK ALDEGRAAF, en hem onder de vorige Schilders plaats te ruimen; maar ik heb lang en te vergeefs naar bericht gewacht wegens de levens bijzonderheden van dezen ALDEGRAAF, die, zo ik vertrouwe, in *Westphalen* ge-

geboren is, immers een geruimen tijd en het alleraaltst gewoond en veel geschilderd heeft in de grootte stad *Soest*, agt mijlen van *Munster* gelegen. In de Kerken dier stad worden veelen zijner kunstige Werken en Schilderijen gezien, inzonderheid in de Oude-kerk, in welke onder anderen een zeer wel geschilderd Outerstuk van hem is, verbeeldende een' Kersnacht. Te *Neurenburg* heeft hij in eene Kerk twee deuren van een Outerstuk van *Albert Durer* beschilderd, en op veel meer andere plaatsen.

Niet weinigen zijner prenten worden alomme gevonden; want hij ook een kunstig Plaatsnijder was, die met het graveer-ijzer de portretten van groote Vorsten, geleerde Mannen en anderen in koper gebragt heeft, en ook verscheidemalen zijn eigen Portret; waaruit ik meene dat zijn ouderdom gezien, of zijn geboortetijd geraamd kan worden. Onder andere Portretten, door hem gegraveerd, zijn die van *Jan van Leiden*, kortstondigen en onwettigen Koning van *Munster* en van *Knipperdoling* (†) zeer fraai en aartig bearbeid. Voorts ziet men van hem eene Historie van *Susanna* in vier bladen en dergelijken, als mede verscheiden naakte Vrouwenbeeldjens; de Daaden van *Hercules*; twaalf groote en noch tweemaal agt mindere Dansers, gejaartekend 1538 en 1551; waaruit blijkt, wanneer hij in zijn besten tijd was. Deze zijne prenten zijn, ten aanzien van de naakten, vreemde kleedingen en zuivere snede, zeer uitmuntend en waardig bewaard te worden; doch ware te wenschen, dat hij in de kleeding zijner beelden, door dezelve te veel plooiën en kreuken te geven, minder ver-

(*) Welke beide in 't jaar 1535 binnen *Munster* ter dood zijn gebragt.

verward geweest ware. Niettemin was, ALDEGRAAF een deftig en goed Meeſter, wiens naam verdient onder de Schilders in een loflijke en ſteedsdurende gedachtnis te blijven. Hij overleed binnen *Soeſt* en is aldaar op een ſobere en geringe wijze begraven, doch een Schilder van *Munſter*, voormaals veel met hem verkeerdt en gereiſd hebbende, die hem ook nu noch levend dachte te vinden en vriendlijk te bezoeken, heeft op zijn graf een Zark doen leggen met deſzelfs naam en het teken, 't welk hij gewoon was, op zijne prenten te ſtellen (*). [Zijne afbeelding is in de plaat O. n. 4.]

JAN

(*) Uit *medegedeelde berichten* heb ik, dat hij in 't jaar 1502 geboren en een Leerling geweest is van den vermaarden *Albert Durer*; dat hij veel en fraai in koper gefneden heeft, zijn eigen Portret 2 maal, 't een 1530, en 't ander 1537 gejaarmerkt; 13 ſtuks Daden van *Herkules* gemerkt 1550; de 12 grote Danſſers 1538; de 12 kleinen 1551; noch 8 kleine Danſſers 1538; 7 ſtuks Deugden 1552; 7 ſtuks Ondeugden 1552; 7 ſtuks Planeten 1529, noch 7 ſtuks Planeten 1533; de *Historien van Amnon en Thamar*, 7 ſtukken 1540; 14 ſtuks Zinnebeelden 1549; 6 ſtuks *Adam en Eva* 1540; 8 ſtuks *Dodendans* 1541; 5 ſtuks van den *Rijken-man en Lazarus* 1554; 4 ſtuks de *Man*, die onder de *Moordenaars* gevallen was 1554; 4 ſtuks de *Historien van Loth* 1555; de *Historie van Susanna* 1555; 4 ſtuks *Evangelisten* 1539; 6 *Lieve-Vrouwtjens* 1527, 1553, 1564. Noch eenige Portretten, als *Albertus van der Helle* 1538; *Lutber* 1540; *Melancton* 1540; *Jan van Leiden* en *Bernhard Knipperdolling* 1540; *Willem Hertog van Cleef* 1540; en veel anderen in menigte, zo dat zij te zamen wel op 400 ſtuks geſchat worden.

Door zijne kunſtige Tekeningen verkreeg hij zeer veel achtig. In zijne ſchikkingen of *ordinantien* was hij onnavolgbaar. De *Zweedsche Gezant Spiering* bij de *Staten Generaal* kocht tot een hogen prijs een Boekje of verzameling van 100 of daar omtrend blaadjens, in 't welk deze vermaarde Meeſter zo veele Tekeningen van zijne hand gemaakt had, zegt *Sandrart Acad. Pic. P. 2. L. 1.*

On-

JAN SWART OF SWART JAN en anderen.

Nooit waren de Noordelijke Gewesten dezer Nederlanden zo bevrozen en verdord, of 'er is in *Groningen* tot vergroting van zijnen roem een heerlijke spruit en bloem onzer Kunst ontloken, van zo deugdzaam reuk en kracht, en van zo veel waarde, dat ik van een laakbaar verzuim te beschuldigen zoude zijn, wanneer ik haren lieflijken geur niet trachtte te verbreiden. Deze was de roem-

Onder zijne afbeelding bij *van Mander* (vorigen druk) vindt men dusdanig vers:

*Vestphalus incultus, non, ALDEGRAVIUS hic est,
Regum & Doctorum clarus imaginibus.
Sartorem Regem pinxit bene, Vestphaliam qui
Subtili filo strinxerat ingenii.*

't Welk zo veel wil zeggen als:

Zie hier een Lompaart: neen: een Kunstnaar uit *Westfalen*,
Door Vorsten-beelden en Geleerden wel bekend;
Die *Jan van Leiden* deed zo heerlijk in zijn prent
Als Snijder-Koning en gelijk een Zots-kap pralen,
Die 't arme *Munster* had te schendig zaamgenaaid
Maar zig als Dweeper zag op 't laatst te vuil bekaaid.

Deze *Jan van Leiden* of *Jan Bokelszoon* was een Kleermaker van *Leiden*, en met een hoop geestdrijvende Herdopers binnen *Munster* gekomen in 't jaar 1534, daar zij 't door geweld Meester zijnde geworden, eerst eenen *Jan Matthijsen* van *Haarlem* en na dezen aan *Jan van Leiden* 't bewind opdroegen, die zich den tijtel van Koning aanmatigde, eene Kroon en andere Vorstlijke sieraadjen droeg; doch na dat de Stad door den Bisschop weder bemagtigd was, werd hij met *Knipperdolling* en *Kregting* in Louwmaand 1536 door 't knijpen van gloejende tangen ter dood gebragt.

roemwaardige JAN SWART, door de wandeling genaamd SWART JAN, de Kroon onzer Schilderkunst, geboren te *Groningen*, en die eenige jaren te *Gouda* gewoond heeft, naamlijk ten tijde *Joän Schoorl* uit *Italië* kwam, 't geen omtrend het jaar 1522 of 1523 was. In de Landschappen, Naakten en Beelden volgde hij de manier van *Schoorl*. Naar *Italië* gereisd zijnde, woonde hij eenigen tijd te *Venetie*, en bragt, gelijk *Schoorl*, een andere manier hier te lande, verschillende van de onbevallige, die tot dien tijd in gebruik was, en meer naar de *Italiaansche* wijze zwcemende.

Offschoon ik geen en zijner werken weet aan te wijzen, strekken nochtans ten blijke van de kracht en deugd zijner kunst verscheiden van zijne houtsneden, inzonderheid eenige *Turken* te paard, met bogen en pijlkokers, zeer aartig en geestig uitgevoerd, en eene Prediking van *Christus* in het Scheepje, met toelufferend volk, en op den voorgrond een mannetje van achter te zien, met noch ander gezelschap, insgelijks fraai bewerkt (*).

JAN SWART had een' Leerling, genaamd ADRIAAN PIETERZ. CRABETH, wiens Vader men *Kreupele Pieter* noemde, en die de Kunst zo spoedig leerde, dat hij, noch jong zijnde, zijn Meester voorbij streefde. Eene reize naar *Vrankrijk* gedaan hebbende, overleed hij, na een kort verblijf in dat Koningrijk, binnen de stad *Autun*, tot jammer van de Kunst (†).

Ook

(†) De afbeelding van JAN SWART vindt men in de Plaat P. n. 1.

(†) De Kunstminnaar, van wien wij op veele plaatzen eenige merkwaardigheden onder den naam van *medegedeelde Berichten of Bijzonderheden* den Lezer opgeven, is van ge-

Ook heeft welêer gebloeid een zeer kunstig Portret-schilder, genaamd KORNELIS, geboren te Gouda, Leerling van Heemskerk. Hij haatte in zijne jeugd de dronkenschap, doch veranderde door zijne verkeering aan de Hoven zo zeer van levenswijze, dat zelfs groote dronkaarts hem schuwden, weshalven hij t'eenemaal aan 't vervallen raakte en een brodder werd; voor welke schadelijke voorbeelden de Jeugd zich zorgvuldig te hoeden heeft.

Een ander deftig Portret-schilder, genaamd HANS BAMESBIER, een Hoogduitscher, en Leerling van Lambert Lombardus, werd, mede door den drank, in zijn ouderdom zeer slecht, en overleed echter bin-

gedachten, dat deze ADRIAAN PIETERZ CRABETH dezelve moet zijn met WOUTER CRABETH, genoeg bekend; dat het een enkele misflag in den naam is, en dat hij na 't jaar 1566 naar *Frankrijk* vertrokken is: Zekerlijk daaröm, om dat zijn laatste glas tot Gouda geschilderd, en den Tempel-roof van *Heliodorus* verbeeldende van dat zelve jaar is. Doch ik zoude met den Heer *Almeloveen*, bij *Houbr.* in zijn *Schoub.* bl. 27. aangehaald, liever van gevoelen zijn, dat *Claudius* anders *Kreupele Pieter* niet alleen Vader van den ADRIAAN bij *van Mander* vermeld, maer ook van DIRK en WOUTER geweest zij, voor eerst om dat (gelijk de Heer *Almeloveen* zegt) de twee laatste, zo wel als *Adriaan, Pieterszoonen* genoemd worden; ten anderen om dat de tijdrekening van alle drie gelijk uitkomt; immers is het niet onwaarschijnlijk te denken, dat deze ADRIAAN de oudste broeder geweest zij, die vroeg naar *Frankrijk* kan gegaan zijn en daar overleden, terwijl zijne broeders DIRK en WOUTER zig hier te Lande bleeven ophouden en de vermaardste Kerkglazen van Gouda geschilderd hebben; ook weet ik niet, dat men ergens van WOUTERS reize en dood naar en in *Frankrijk* leeft, maar wel, dat hij beroerd werd in zijn ouderdom, Zie *Houbr.* bl. 28 en 29.

Van dezen DIRK en WOUTER CRABETH zullen wij iet melden, onder het leven van *Korn. Ketel*, waarin *van Mander* van den eersten gewaagt.

binnen *Amsterdam*, daar hij woonde, in den hogen ouderdom van bijna 100 jaren.

Voorts was 'er eene SIMON JACOBSZ van *Gouda*, Leerling van *Karel van Iperen*, [van wien hierna gesproken zal worden,] een fraai Portret-schilder, van wien een zeer stout en kloek behandeld Portret verbeeldende den Glaschilder WILLEM TIJBOUT (*), te *Haarlem* gezien wordt, in welke stad hij in 't beleg sneuvelde.

Noch is te *Gouda* geboren eene KORNELIS DE VISSCHER een goed Portret-schilder, die somtijds niet wel bij zinnen was, en van wien veel te verhalen zoude wezen. Deze werd, te water van *Hamburg* komende, onder weg door de dood verraft (†).

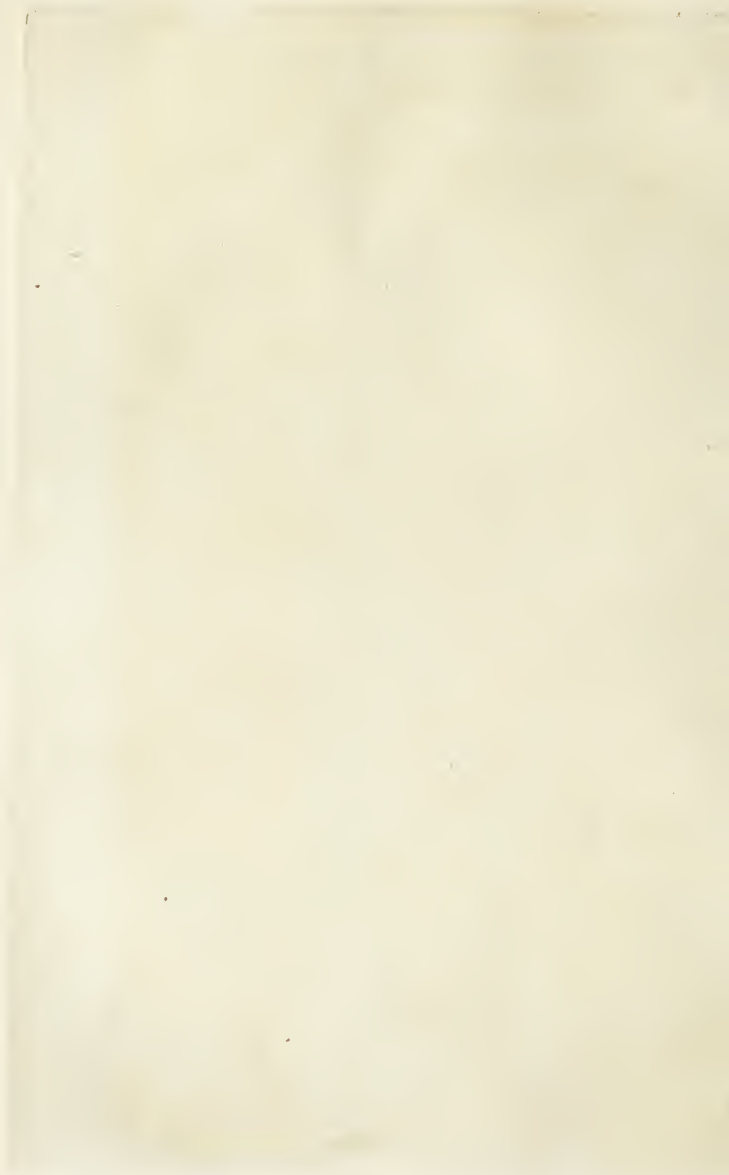
FRANS

(*) Deze WILLEM TIJBOUT te *Haarlem* geboren in 't jaar 1526, was een kunstig Glaschilder. In die zelve stad, in 't West-einde van de groote Kerk was van hem het groote glas en verbeeldde, hoe die van *Haarlem* met hunl. stads Wapen verëerd worden. Het was fraai getekend en geördineerd, en met heerlijke doorschijnende kleuren geschilderd; Doch tot jammer van de Kunst is het weggenomen en een groot Orgel daar ter plaatse gesteld. In 't jaar 1547 heeft hij in *St. Jans*-kerk te *Gouda* in een groot glas de Overwinning van *Damiate* geschilderd, dat daar noch te zien is; Noch zijn van hem, te *Leiden* op den Doele in de glazen alle de Graven van *Holland*, staande Beelden. Op meer andere plaatzen zijn van zijne geschilderde glazen te zien. Hij is overleden op den 24 van Wiede- of Zomermaand 1599, oud 73. jaren. *Medeged. Berichten*. Meer van hem kan men vinden bij *Houbr.* Schoub. I D. bl. 31.

(†) Zijne afbeelding is te zien in de plaat Q. n. 1. Onder zijn Portret bij *van Mander* (vorigen druk) leeft men dit vers:

*Postremos inter non est VISCHERUS habendus,
Austriaci, Auriaci clarus imaginibus.
Principis exemplar cum quaerant undique vestrum
Pictores: Magno magnus es Auriaco.*

FRANS MINNEBROER en anderen.

Hier voor van eenige Schilders van *Gouda* melding gemaakt hebbende, gae ik over tot eenige oude Schilders van *Mechelen*, in welke ſtad omtrent den jare 1539 of 1540 bloeide eene FRANS MINNEBROER, een deſtig Schilder in olieſverw. Van dezen was in de Lieve-Vrouwe-kerk binnen die ſtad eene Vlucht van de Heilige *Familie* door eene wildernis naar Egipten, en de beelden en boomen in dat ſtuk uitmuntend; en buiten *Mechelen* in de Kerk van onze Lieve-Vrouw van *Hanswijk* een Tafereel, verbeeldende historiën van *Maria*, als des Engels Groet en het Bezoek van *Maria* aan *Elizabeth*, in welk ſtuk de beelden, gronden en boomen mede zeer kunſtig behandeld waren.

Hij had een diſcipel, geheeten FRANS VERBEEK, mede van *Mechelen*, die op de manier van *Feronimus Bos* in waterſverw fraai arbeidde. Van hem was in die Stad een *Sint Chriſtoffel* met veel gewoel, en in de *Katharijne*-kerk aldaar een Tafereel, verbeeldende de gelijkenis van de Wijngaardeniers, in den Wijngaard arbeidende, waarin zeldzame ſpoken de dorre ranken bonden, alles zeer ſierlijk en wel behandeld. Ook zag men van hem

Dat is:

Men hoeft U, VISSCHER, niet bij 't ſlechtſte ſlach te boeken,
 U door *Oranje* 's beeld en *Ooſtenrijk* 's vermaard,
 Terwijl de Schilders ſteeds uw 's Prinſen beeldnis zoeken,
 Blijkt dat *Oranje* 's beeld u eer en achting baart.

Uit dit Vers ſchijnt het, dat hij Prins *Willem* den I. en *Don Jan van Ooſtenrijk* hebbe geportretteerd, diē denklijk dan van of naar hem in prent zullen uitgekomen zijn.

hem een Winter, zonder sneeuw of ijs, met ontbladerde boomen, en de huizen als in eenen mist zeer natuurlijk verscholen. Veele koddige Boerenbruiloften en dergelijke snakerijen worden van hem gezien.

Binnen *Mechelen* was ook een zeer goed Schilder, geheeten VINCENT GELDERSMAN, van wien men in olieverw eene *Leda* zag halfs lijfs met heur twee Eïeren; eene *Susanna*; eene *Kleopatra* met de slang, en andere dergelijke fraaije en bevallig bearbeide stukken, en naar dezelve alomme een meenigte Kopijen ziet; ook werd te *Mechelen* in de kerk van *St. Romboud* in de Ridder-kapelle van dezen VINCENT eene Afneming van 't Kruis gevonden, waarin *Maria Magdalena*, de voeten van *Christus* wasschende, en andere Omstanders zeer aandoenende verbeeld werden.

Voorts waren in de zelfde kapel eenige Bijbelgeschiedenissen van *Kaleb* en *Josua* en dergelijken, geschilderd door een kunstigen Hoogduitschen Schilder, geheten HANS HOGENBERG, die zich mede te *Mechelen* opgehouden heeft, en aldaar omtrend den jare 1544 overleden is. Van dezen is de bij veelen bekende Rolle van 's Keizers Inhalinge te *Bologne*.

Noch was te *Mechelen* eene FRANS CRABBE, en van hem in de Minderbroeders-kerk het hoog Outer in waterverw zeer fraai met het Lijden van *Christus* beschilderd. Het binnenstuk verbeeldde den Zaligmaker aan het Kruis, en op de deuren, in verscheiden perken verdeeld, zag men veele fraaje troniën in de manier van *Quinten Matsijs*. Hij was een rijk man, en is omtrend in den jare 1548 overleden. Zijne Werken waren meest in den smaak van *Lukas van Leiden*.

KLAAS ROGIER was mede een goed Landſchapſchilder, en na hem volgde eene HANS KAIJNOOT, *den Doven* gebijnaamd, die hem noch overtrof. Deze volgde de manier van *Joachim Patenier* en was omtrend den jare 1550 een diſcipel van *Matthijs Cock* van *Antwerpen*, van wien ik hierna ſpreken zal.

KORNELIS ENGELRAMS, van *Mechelen*, heeft in de *St. Rombouds* kerk binnen die ſtad in verſcheiden perken de Werken der Barmhartigheid afgemaald; gelijk ook het onderscheid tuſſchen de ware armen en de ſchaamteloze bedelaars met hunne hieren en ander ſpeel of bedeltuig, allen in waterverw en op doek. In de *St. Katharina*-kerk werd van hem gezien een groot Tafereel op doek, verbeeldende de Bekeering van *Paulus* met taamlijk groote beelden, 't welk zeer fraai was, doch nu meerendeels vergaan is. In eene kamer in het Kasteel van *Antwerpen* maalde hij voor den Prins van *Oranje* naar de *ordinantie* van *Lucas de Heere* in waterverw de historie van *David*, waarin *Hans Fredeman de Vries*, [van wien hierna] de Gebouwen, Frieſen, Termen en Wapenen mede in waterverw ſchilderde. KORNELIS, van wien veele werken naar *Duiſchland* en *Hamburg* vervoerd werden, overleed in den jare 1583, oud zijnde omtrent 56 jaren.

Ook heeft te *Mechelen* gebloed, zekere MARKUS WILLEMS, Leerling van *Michiel Coxie*, [van wien mede hierna breder] die aldaar veele fraaje werken gemaakt heeft, als onder anderen in de kerk van *St. Romboud* een Tafereel, verbeeldende de Onthoofding van *Joannes*, wiens hoofd de beul voorwaard in 't verkort uitſtak, zulks het buiten het Tafereel ſcheen uit te komen, terwijl van onder

der slechts een weinig van den arm gezien werd. Van hem zag men ook levensgrootte de onthoofding van *Holofernes* door *Judith*, zeer aartig en wel uitgevoerd. Tot de blijde Inhaling van den Koning *Filips* maakte hij in den jare 1549 te *Mechele* een *Ark Triomfaal* en daarin de historie van *Dido*, daar zij de Offehuid in stukken snijd en dergelijken, tekende ook veel voor Glas-schilders, Tapijtwevers en Schilders. Hij was een goedäartig man, en aan ieder behulpzaam, die zijn' bijstand in het tekenen nodig had, en overleed in den jare 1561.

JAQUES DE POINDRE, Leerling van den bovengenoemden *Markus*, wiens zuster hij getrouwd had, was ook een goed Meester, inzonderheid in Portretten. Van hem was een Outerstuk, verbeeldende de kruifling van *Christus*, waar, in veele Portretten kwamen. JAQUES op een zekeren tijd een Engelschen Kapitein genaamd *Pieter Andries*, een grooten Bohámaker geportretteerd hebbende, liet deze hem dat portret houden, zonder het te betalen, waaröm onze Schilder, uit spijt met waterverw voor de tronie eene tralie schilderde, als zat de Kapitein in de Gevangenis, en stelde het dus ten toon. De Hopman, dit verstaande kwam met verstoord gelaat JAQUES schamper afvragen, wat schelm hij was, die bestaan had, zulks te doen? waaröp deze antwoordde, dat hij zo lang gevangen moest blijven zitten, tot hij voldaan zoude hebben. De Kapitein den Schilder eindelijk genoeg gegeven hebbende, begeerde de tralie te zien wegnemen; 'tgeen deze welhaast met eene spongie deed. Na veele goede portretten te hebben geschilderd, vertrok hij naar *Denmarken*, alwaar hij omtrend den jare 1570 overleed.

GREGORIUS BEERINGS, in de *Schaar*, mede een *Mechelenaar*, in *Italië* geweest zijnde, ſchilderde zeer aartig en bevallig, in waterverw, ruïnen en Antieke Gebouwen. Gedurende zijn verblijf te *Rome* zijn geld hebbende doorgebracht, ſchilderde hij, om ſpoedig weder aan ander te geraken, op een ſtuks doeks, den Zondvloed, waarin niets dan een regenächtige lucht, veel water en de Ark zonder eenige beelden gezien werden. Gevraagd zijnde, wat die verbeelding beduiden wilde? antwoordde hij: *den Zondvloed*, en op de vraag, waar dan de menſchen waren? hervattede hij: *zij zijn allen verdronken of in de Ark, en als 't water afgelopen is, zal menze zien*. Van dat Tafereel begeerde ſchier ieder ééne kopij te hebben, en vermids die vaardig van de hand vlogen, geraakte zijn buidel welhaast weder vol geld, zo dat dit voor hem een goede *fonds* was. Hij overleed te *Mechelen* in den jare 1570.

Dus verre heb ik een reeks van de uitmuntendſte Schilders van *Mechelen* bijeen gevoegd, behalven MICHEL COXIE en HANS BOL, waarvan hierna omſtandiger geſproken zal worden. Wegens de hier voor aangehaalden heb ik de tijdörde zo zeer niet willen in acht neemen; als wel eenige Vermaarden, die niet moeſten verzwegen worden, ten minſten met name getracht bekend te maken, en wat van hunnelevens-bijzonderheden ter mijner kennisſe was gekomen.

JAN MOSTERT.

Zo als in de Schilderkunst weléer 't Landschap *Sicyonie* (*) bij de *Grieken*, en sedert *Florence* en *Rome* bij de *Italiënen*, berucht plegen te zijn, is van ouds in *Holland* de oude heerlijke Stad *Haarlem* beroemd geweest, wegens de wakkere Geesten, die zij in onze Kunst heeft voortgebracht. Uit een vermaard geslacht binnen die Stad is gesproten JAN MOSTERT, die, noch jong zijnde, de Schilderkunst, waartoe hem de Natuur aanporde, geleerd heeft bij eenen JACOB VAN HAARLEM, een redelijk goed Schilder, van wien de *Dragers-Outer* (†), in de Grote Kerk te *Haarlem* geschilderd was.

(*) *Sicyonie* was een Landschap in het vermaerde Schiereiland van *Peloponnesus* gelegen. De Hoofdstad van *Sicyonie* was *Sicyon*, waarvan zekerlijk het Land zijn naam heeft gekregen; 't was 'er omstreeks vruchtbaar in olie, de inwoners waren zeer op den uiterlijken praal en de netheid der klederen gesteld. Van hunne welriekende zalven maakt *Lucret.* lib. 4. de *Rer. Nat.* pag. 57. edit. *Parif.* gewag. *Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident*; men bewerkte daar ook 't marmer en verscheiden metalen; de eerste Beeldhouwers in marmer zijn geweest *Diopenus* en *Scisefs*.

(†) Te weten het *Outer* van de *Koorn-dragers*. Dit stuk schijnt naderhand (mogelijk ten tijde van de Beeldstorming) overgebracht te zijn in de Gildekamer van deze Lieden, want daar noch heden te zien is een *Outerstuk*, waar in zijn *Portret* komt, fraai naar dien vroegen tijd geschilderd; de deuren, die door *Rijk Aertsz met de Stelt* geschilderd waren, zijn niet te vinden, maar daar aan zijn andere lompe onbeschilderden in de plaats gemaakt. 't Stuk verbeeld *Christus* aan 't *Kruis* tusschen de 2. *Moordenaars*; op den voorgrond ter rechterzijde zijn de *Marien*; aan de linkerzijde de *krijgsknechten* om de klederen dobbelende; de

Moe-

was. Een der Vooröuderen van onzen JAN, van wien Hij en zijn Geſlacht den naam van MOSTERT geërfd hebben, was met den Keizer *Fredrik* en den Graaf *Floris* ter Kruisvaarte naar het Heilig Land, en bij het inneemen van *Damiate* voortijds *Pelusia* tegenwoordig geweest, en had, toen men in de Stad noch met den Vijand ſchermtufelde, drie Zwaarden bij de hechten afgeſlagen, waarom hij gezegd werd *zo ſterk als Mostert* te wezen. Hier van bekwam hij den naam van *Mostert* en om die daad van den Keizer en den Graaf voor hem en zijn Geſlacht drie gulden Zwaarden-hechten op een rood veld ten wapen (*). Onze Schilder, die
niet

Moeder des Heeren ſchijnt van droefheid bezweken en in zwijm te liggen, wordende onderſteund door iemand, en deeze is de afbeelding van den Schilder. Verder zijn op den berg verſcheiden kruiffen, galgen enz. als mede geraamten, beenderen en doodshoofden op den grond; In 't verſchiet is de Stad *Jerusalem*; eindelijk veel volk te voet en te peerd. Het ſtuk is van boven met hoeken uitgehouwen, verbeeldende eenige Zakkedragers aartig in hun werk bezig zijnde. De volle naam van den Schilder is JACOB JANSZEN VAN HAARLEM; men zie zijne afbeelding in de Plaat P. No. 2.

(*) De bijzonderheden van dit Verhaal zijn bezwaarlijk met de Hiſtorie overëen te brengen, en ſchijnen veelëer met dezelve te ſtrijden. Wel is waar, dat de Keizer *Fredrik* de I., en de Graaf *Floris* de III. van *Holland* met hem, in den jare 1189 tot het herwinnen van het Heilig Land ter Kruisvaarte togen; doch het is teffens waar, dat de Keizer *Fredrik* in den jare 1190 in *Sicilië*, en de Graaf *Floris* kort 'er na te *Antiochië* in *Syrië* overleden zijn, beiden zonder *Damiate* in Egipte gezien te hebben, welke Stad ook ſedert en bij een nieuwe en nadere Kruisvaart, die de Graaf *Willem* de I. van *Holland* bijwoonde, in den jare 1219 bemagtigd werd; weshalven een der Vooröuderen van MOSTERT over zijn betoonden heldenmoed te *Damiate* door den

niet alleen een kunstig Meester, maar ook edel-
 aartig van zeden, vriendlijk van omgang, fraai van
 leeft, welsprekend, mild en beleefd was, werd
 bij den Adel des Lands, ja bij groot en klein hoog
 geächt, in waarde gehouden, ontzien en bemind,
 en geraakte als Schilder in dienst van de Landvoog-
 desse Vrouwe *Margareta*, Zuster van den Hertog
Philips, de eerste van dien naam, Koning van
 Spanje, en Vader van den Keizer *Karel* den V.
 In dien dienst agttien jaren volhardende, en zich
 bevindende alomme, waar die Prinsees haar Hof
 hield, schilderde hij verscheiden stukken en por-
 tretteerde veele groote Heeren en Vrouwen; want
 hij de gelijkenissen zo natuurlijk trof, dat de uitge-
 beeldde Personen levendig en tegenwoordig schee-
 nen te zijn. Eindelijk metter woon weder te *Haar-*
lem gekomen zijnde, werd hij door alle de Heeren
 der Orde [van 't Gulden Vlies] en anderen gemeen-
 zaamlijk bezocht. De Graaf van *Buuren* onder an-
 deren op eenen zekeren tijd 's avonds in de Stad
 gekomen zijnde en zijn intrek in de Herberg *het*
Zand op de Markt genomen hebbende, kwam hem
 des anderdaags met eenige Graven en Heeren op
 zijn Schilder-vertrek verrassen. MOSTERT beleefd-
 lijk opstaande, gebood de Graaf hem te blijven
 zitten en met zijn werk voort te varen; doch hij
 zijn *palet* en penseelen nederleggende, vertoonde
 den Graaf al zijn werk zo begonnen als volwrocht,
 en gelaatte zijne discipelen, hem te helpen, den Hee-
 ren

Keizer *Fredrik* en den Graaf *Floris* met geen wapen be-
 schenken kan zijn; behalven dat het onwaarschijnlijk is, dat
 de Voorvader van *Mostert* die beide onderscheiden Kruis-
 vaarten bijgewoond zoude hebben. Zie de *Vaderlandsche*
Historie II. Deel *bladz.* 273 en 342.

ren een ontbijt voor te zetten , maar de Graaf zelf in de schapraai of etenskaft gaande , sneed en ontbeet van 't geen hij voor de hand vond , zo deden ook de andere Heeren , die onderling eene kan bier dronken ; waarna iet anders aangerecht werd ; doch 's middags moest hij dat gezelschap vergasten , midden onder hun ter tafel zitten en goede *cier* maken.

Zijne Werken hebben ten sieraad van verscheiden Kerken en Huizen verstrekt. Bij de *Jacobijnen* te *Haarlem* waren van hem eenige Tafereelen , Outerstukken , Voeten van Outers en onder anderen een Kersnacht , waarvan met veel lof gesproken is geworden. Thands wordt nergens zo veel van zijn werk gezien , als te *Haarlem* bij zijn Zoons Zoon , den Heer *Nicolaas Suiker* , Schout van die Stad ; naamlijk een redelijk groot stuk in de hoogte , zijnde een *Ecce Homo* levens-grootte en meer dan halve beelden , waarin komen eenige portretten , 't zij uit het geheugen of naar 't leven geschilderd , en onder anderen dat van een toen wel bekenden Diesleider , geheten *Pier Muis* , die 'er met zijn mislijke tronie , sneed voorkomen en beplaafterd hoofd in te zien is , en *Christus* gevangen schijnt te houden ; een wel geördineerd Banket der Goden , die over het werpen van den twist-appel door Tweedracht zeer ontroerd schijnen , terwijl *Mars* zijn Zwaard trekt ; een Westindisch Landschap met veele naakte beelden , een vreemde klip met volk daar op , en zeldzaam gebouwde huizen en hutten , doch 't geen onvolwrocht gebleven is ; de portretten van de Gravinne , Vrouwe *Jacoba* van Beiëren en haren laatsten Man , den Heere *Frank* van *Borsselen* , zeer wel behandeld , en met oude vreemde hulfels en kledingen opgetooid. Voorts

zijn eigen en door hem zelf geschilderd zeer natuurlijk en wel gelijkend Portret, schier zijn laatste werk, waarin hij zich genoegzaam van vooren met gevouwen handen verbeeld heeft. Voor hem ligt een *Paternoster* en achter hem ziet men een natuurlijk Landschap. Boven wordt *Christus* als Rechter op de Wolken zittende, vertoond, en MOSTERT naakt voor hem geknield liggende, terwijl aan de eene zijde de Duivel uit een lange rol hem beschuldigt, en aan de andere zijde een geknield liggende Engel voor hem bidt.

Jacob Ravart te *Amsterdam* pleeg welêer van hem te bezitten eene *Familie* van *Ste. Anna*, die zeer geprezen werd, en bij den Heer *Floris Schoterbosch*, in 's *Hage* vindt men een *Abraham*, *Sara*, *Hagar* en *Ismaël* levensgrootte, meer dan half-lijfs, en zodanig op eene oude wijze gekleed en opgetooid, dat men zeggen zoude, dat zij in die tijden dus gehuld en gekleed geweest waren. De Schilder *Jan Klaasz.*, Discipel van *Kornelis Kornelisz.* bezit van onzen MOSTERT een groot stuk verbeeldende *St. Christoffel* in een Landschap; en in het Prinsenhof te *Haarlem* wordt van hem een Landschap met eenen *St. Hubert* gezien, waaruit blijkt, hoe zeer de oude Schilders de natuur en het leven bestudeerd hebben. In den grooten brand van *Haarlem* zijn veelen der werken van MOSTERT verloren gegaan; want zijn huis, met al wat 'er van hem in overig gebleven was, door de vlammen verterde.

Marten Heemskerk getuigde van hem, dat hij alle oude Meesters, die hij gekend had, overtrof; ook wordt verhaald, dat *Jan Mabuse* zijne hulp zoude hebben verzocht in 't beschilderen van de *Abdij* te *Middelburg*, doch 't geen hij, als in dienst

dienſt van eene zo groote Prinſes zijnde, geweigerd hadde.

In de *Familie* van onzen MOSTERT (*), die in den jare 1555, of 1556, te *Haarlem* in een hoo- gen ouderdom overleden is, beruſt noch zeker ge- ſchrift, waarbij de zo evengemelde Vorſtin, hem tot haren Edelman benoemt.

ADRIAAN DE WEERDT.

Door geenzins onërvarenen in onze Kunſt heb ik wel eens horen beweeren, dat het jongen lieden, die de volmaaktheid in de Schilderkunſt pogen te berei- ken, te raden zoude zijn, de behandeling te vol- gen van een' uit de beſte Meesters, en wel zulk eenen die hun het meest behaagde, om dat men, door veelen te volgen, ligt in verwarring kan ge- raken, 't geen ik aan zijne plaats en onbeſliſt late; echter heeft men daarvan een voorbeeld in ADRIAAN DE WEERDT van *Bruffel*, die in 't laaſt geheel en alleen tot de manier van *Parmens* overging, en dezelve met al zijn vermogen trachtte te volgen. In zijne jeugd had hij gelcerd bij CHRISTIAAN VAN DEN QUEEBORN (†), een goed Landschap-ſchil- der,

(*) Hij is geboren te *Haarlem* in den jare 1474 en dus ten minſten 81 jaren oud geworden.

(†) Men zie zijn Portret in de plaats Q. n. 2.

In *van Manders* vorige uitgave vindt men daar onder dit verſje :

Rura, lacus, Silvas, montes Vallesque, recessus
Et fontes, pontes, & maria & fluvios,
Omnia grata oculis, vario quæ picta colore,
Docta manus pingit, fingit at ingenium.

der , wonende bij de Beurs te *Antwerpen* , en Vader van Meester *Daniel* , Schilder van den Prins van *Oranje* in 's *Hage*.

ONZE DE WEERDT naar *Brussel* zijnde terug gekeerd , besteedde aldaar in afgetogenheid veel vlijt en arbeid om te leeren. Gantsche zomers oefende hij zich in zijne eenzaamheid in de Kunst in een huisje , 't geen zijne Ouders op eene afgelegen plaats aan de Stads-vest hadden , vermijdde het gezelschap en de losbandigheid van jonge lieden , en gewende zich aan het Landschap op de wijze van *Frans Mostert*. Naar Italië gereisd zijnde , oefende hij zich in den aart en de behandeling van *Parmens* , gelijk boven gezegd is , en was , wederkeerende , t'eenemaal van manier veranderd.

Na zijne terugkomst vertrok hij in den jare 1566 , ter vermijding van de Nederlandsche beroertens , met zijne Moeder naar *Keulen* , en gaf aldaar verscheiden prenten in 't licht , als de Opwekking van *Lazarus* ; de Historie van *Ruth* ; waarin men eenige fraaije gronden ziet ; het Vrouwen-leven ; een Kersnacht en dergelijke geschiedenissen ; als mede eenige zinbeelden van *Koornbert* , de vier *geestlijke Jagten* geheten , waarin de een de gierigheid , de andere de onkuisheid , de derde iet anders , en de vierde de Godsvrucht najaagt , alle welke prenten in de manier van *Francesco Mazzola* van *Parma* gesneden zijn. DE WEERDT stierf vrij jong te *Keulen*.
Van

Dus vertaald konnende worden :

Naar eigen vinding schetst zijn Kunst-penseel ons 't Veld
Met bosch en berg en dal ; ginds bruggen , poelen , stroomen
Of bronnen , hutten , zeën bekoorlijk neergesteld ,
Zo schoon van kleur , dat oog en hart wordt ingenomen.

Van dezen Bruffelschen Schilder gewag gemaakt hebbende, zal ik de gelegenheid waarnemen, om hier ter plaatse noch aan eenige oude en latere Schilders van *Bruffel* te gedenken; als onder de ouden aan een goed Meester, geheten WILLEM TONS, die in het schilderen met waterverw uitmuntte en in patronen met allerlei boomen, kruiden, dieren, vogelen enz. naar het leven. Deze *Willem* had een Zoon, genaamd HANS, die ook in Italië geweest is, en mede fraai in waterverw schildert; gelijk ook noch een anderen Zoon, geheten GUILIAM, welke in olie verw Beeldjens, Bordeeltjens en foortgelijke dingen afmaalde, en zich thans (1604) noch in Italië zoude bevinden. Ook bevond zich ten mijnen tijde te *Rome* een uitmuntend fraai jong Schilder, HANS SPEEKAART genaamd, van *Bruffel* geboortig en Zoon van een Borduurwerker. Hij tekende en schilderde zeer aartig. Op zijne terugkomst naar Nederland te *Florence* krank wordende, keerde hij weder naar *Rome*, en overleed aldaar omtrend den jare 1577.

HENDRIK EN MARTEN VAN CLEEF.

De Schilderkunst heeft geen gering sieraad verkregen door den naam en het Geslacht van *Van Cleef*; want zich verscheiden goede Meesters van dien naam te *Antwerpen* bevonden hebben, en onder anderen twee Gebroeders HENDRIK EN MARTEN VAN CLEEF. HENDRIK verkoos het Landschap, begaf zich naar *Italië* en andere landen, en tekende veele gezichten en andere dingen naar het leven, die hij sedert in zijne werken te pas bragt. Nochtans had hij alle de plaatsen niet bezocht, waarvan hij de Gezichten, Ruïnen en Oudheden

in tekening had, (zij worden gedeeltlijk in prent gezien) maar had veelen van dezelve bekomen van zekeren *Oosterling*, geheten MELCHIOR LORCH (*), die langen tijd te *Konstantinopel* gewoond had. HENDRIK was zeer bekwaam in het teekenen naar het leven, gelijk hij ook in het schilderen uitmuntte. Meest alle de verschieten schilderde hij zo eigenlijk in de manier van *Frans Floris*, dat zij van dien Meester zelven scheenen te zijn. In den jare 1533 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders Gild; doch wanneer hij overleden zij, heb ik niet te weten konnen komen (†).

MAR-

(*) MELCHIOR LORCH of LORICH was geboren te *Flensburg*, heeft lang in *Konstantinopel* zig opgehouden, en sneed fraai in koper in den sijnak van *Sebald Beham*. Van hem is in 't koper het Portret van *Alb. Durer* gejaarmerkt 1550; eene Mol op den voorgrond en in 't verschiët eene Stad 1547; een Man met een' doedelzak, wien bijën om het hoofd vliegen 1547, en veel meer anderen. In hout sneed hij mede zeer fraai, waarvan voor handen zijn: Zijn Portret als eene *Medaille* in een groote prent 1575; een weergaë zijn Wapens en devijs; eene *Christus*-tronie; 68 stuks *Arabische* historien; 120 stuks *Turksche* dragten enz. van de jaren 1570 tot 1582. zijnde allen fraaje houtsneden. Hij was een zeer kundig groot Tekenaar, rijk van vinding, goed van ordinantien. Zijne tekeningen worden om derzelve fraaiheid van de Liefhebbers met veel achting bewaard. *Filip Galle* heeft veelen zijner tekeningen zo zinbeelden als anderen in 't koper gebragt. Andere Plaatfniijders hebben ook veel naar zijn werk gesneden. *Uit medeged. berichten*. Zijn Portret is in de plaat R. n. 3.

(†) HENDRIK VAN CLEEF is aan het Zijdewee of *Pleuris* overleden in den jare 1589. *Uit medeged. berichten*. Zijn Portret kan op de plaat R. n. 2. gezien worden. Onder zijne afbeelding in den vorigen druk van *van Mander* leeft men dit vers:

MARTEN, die in 1551 te *Antwerpen* in 't *Gild kwam*, was een *Leerling van Frans Floris*, en in het eerst aan groote dingen gewend, maar verkoos sedert het klein, en schilderde op die wijze veele aärtige stukken, waarvan noch veelen bij de *Liefhebbers* gevonden worden, met eenige anderen, waarin zijn broeder HENDRIK de gronden en verschieten geschilderd heeft. *Gillis van Koningslo* en andere fraaije *Landschap-schilders* hebben hem tot het stoffeeren hunner *Landschappen* veel gebruikt. MARTEN, die nooit buiten 's *Lands* gereisd heeft, werd zeer door de *Jicht* gemarteld, en overleed in den ouderdom van ontrent 50 jaren. HENDRIK en MARTEN hadden noch een' *Broeder*, geheten WILLEM, een goed *Schilder van groote Beelden*; doch die reeds voorlang overleden is. De *Zoonen* van

*Urbes atque Arces, Montes Terrasque jacenteis
Et Valles, Pontes, Flumina, Rura, Lacus
Atque Casas humiles, tum tecta superba Domorum
Quæ pinxit, recreant mirificè hæc oculos.*

't Geen wij dus vertalen :

VAN CLEEF, 't zij hij verkoos om akkers, bergen, dalen, Kasteelen, Steden, bron of poel en stroom te malen, 't Zij groenen beemd en hut, des Landmans erf en woon, Of Vorstelijk Paleis; 't was alles wonder schoon.

Voorts zegt ook *van Mander* in zijn aanhangsel, dat hij naderhand is te weten gekomen, dat hij (*Hendrik*) gestorven is in 't jaar 1589; maar schrijft de oorzaak van zijne dood toe aan de *Artijcke*, 't welk *Jicht* of *Podagra* betekent. Wij konden dit niet beslissen; of hij moest zich vergift hebben in den naam, stellende HENDRIK in plaats van MARTEN; want van dezen zegt hij boven zelf, dat hij door de *Jicht* zeer gemarteld werd, en dit is zelfs zeer waarschijnlijk.

van MARTEN zijn geweest GILLIS, MARTEN, JORIS en KLAAS, die alle goede Schilders waren, of noch zijn. MARTEN begaf zich uit *Spanje* naar de *Indiën*. JORIS en GILLIS zijn reeds overleden. JORIS had een goed begin in kleine Beelden gemaakt; doch is, aan *Venus* te veel geöfferd hebbende, jong overleden. KLAAS woont noch te *Antwerpen*.

A N T O N I S M O R O .

Gemeenlijk wordt de mensch door twee zaken, naamlijk de Eere en het Gewin, tot het leeren en oefenen der Kunsten bewogen. Wanneer de fiere jeugd gevoeld de Natuur te baat te hebben, en eenig voorbeeld van een uitmuntenden Kunstenaar ziet, die, tot een hogen trap van eere geklommen, bij de Grooten geächt en in waarde gehouden wordt, verkrijgt en gevoeld zij eene aanprikkeling en vurigen naijver, om aan zodanig een uitmuntend Man gelijk te worden en hem te evenären. Dit gebeurde aan den kunstigen [*Utrechtschen*] Schilder, ANTONIS MORO, die, zodanig een voorganger in den vermaarden Schilder en Kanunnik *Joän Schoorl* zijnde, zich als een Leerling onder zijn onderwijs begaf en zich bevljigtigde, om een goed Meester te worden, 't geen hem dermaten gelukte, dat hij, inzonderheid in het portretteeren naar het leven, uitgemunt heeft. In den jare 1552 aan het Hof van *Madrid* zijnde, (want hij door den Kardinaal *de Granvelle* in dienst van Keizer *Karel den V* geraakt was) portretteerde hij den Koning *Filips*, en werd door den Keizer naar *Portugal* gezonden, alwaar hij de *Infante* van *Portugal*, Bruid van den Koning *Filips*, portretteerde, gelijk ook *Joännes*, Koning van *Portugal*, en de Koningin, jongste
Zus-

Zuster 's Keizers, voor welke drie Portretten hij zes honderd dukaten en daarenboven heerlijke geschenken bewam. Het Koninkrijk *Portugal*, waarin hij deftig onderhouden en onthaald werd, beschonk hem met een goudene keten van duizend guldens. Voor ieder Portret van veele Personen van Adel, die hij daar te Lande naar het leven afmaalde, bewam hij honderd ducaten, of naar een ieders vermogen, ook van zommigen een goudene keten.

Na aan het Hof van den Keizer verscheide Tafereelen geschilderd te hebben, zond die Vorst hem naar Engeland tot het portretteeren van de Koningin *Maria*, tweede Gemalin van den Koning *Filips*, waarvoor hem een goudene keten, honderd ponden *Sterlings* en noch honderd gelijke ponden Jaar-renten of Wedde geschonken werden. Het Portret van de gezegde Koningin, die een zeer schoone Vrouw was, kopieerde hij verscheidenmalen, en gaf van die Kopijen aan groote Heeren, aan die der Orde, aan *Granvelle* en ook aan den Keizer eene ten geschenk, welke laatste hem twee honderd gulden gaf. Doch van anderen wordt verhaald, dat *MORO* een dier Portretten aan den Kardinaal *Granvelle* naar *Brussel* gebragt, en deze hem naar den Keizer gezonden hebbende, om het dien Vorst aan te bieden, zijne Keizerlijke Majesteit zeide: *Ik heb geen huishouden en alles aan mijn Zoon overgegeven*; dat dus *MORO* niets opdoende zulks den Kardinaal bericht, maar deze hem gezegd had: *Laat mij begaan*; dat *Granvelle* vervolgens zich naar den Keizer begeven, dat Portret zeer geprezen, de schoonheid van de Koningin hoog geroemd en den Vorst gevraagd had, wat hij

'er

'er den Schilder voor hadde verëerd ; dat *Karel* hebbende geäntwoord *niets*, en begeerd te weten, wat hij hem behoorde te geven, *Granvelle* had geäntwoord *duizend gulden*, of *drie honderd ducaten*, en dat de Keizer den Kardinaal vervolgens had gelast, het met den Schilder te schikken ; welk geval anderhalf jaar, na dat hij uit *Spanje* gekomen was, geschied zoude zijn.

Na het sluiten van den Vrede tusschen de Koningen van *Spanje* en *Vrankrijk*, vertrok *MORO* weder met den Koning naar *Spanje*, en was aan het Hof van dien Vorst en met de Grooten, wier veel hij portretteerde, zeer gemeenzaam ; ja werd 'er zo vrij, dat de Koning *MORO* eens met de hand op den schouder kloppende, deze uit boerte dien Vorst weder den maalftok op den schouder lei ; een stout bestaan, vermids het zorglijk is, den Leeuw aan te randen. Die gemeenzaamheid zoude den Schilder duur gestaan hebben, zo een aanzienlijk *Spaansch* Edelman hem uit vriendschap en liefde niet gewaarschouwd hadde ; want die van de *Inquisitie* zeer nijdig begonnen te worden en *MORO* te verdenken, dat hij welligt den Koning wegens de *Nederlandsche* zaken te kundig zoude maken ; weshalven zij gezind waren, de handen aan hem te slaan, 't geen hij ontweek, door behendig onder een versierd voorwendfel en belofte van wederkomst verlot te verzoeken, om eene reize naar de *Nederlanden* te doen, 't welk hem ingewilligt werd. De Koning, *MORO* en zijner Kunst zeer genegen, ontbood hem sedert verscheiden-malen door brieven in *Spanje* terug, weswegens hij zich best mogelijk verschoonde, of zulks vertraagde, tot dat de Hertog van *Alba*, in *Nederland* zijnde, de brie-

brieven ophield, en MORO te *Brussel* in zijn' dienst gebruikte, tot het naar 't leven afmalen zijner Bijzitten of Speelmeisjens (*).

De Koning had de kinderen van MORO met heerlijke Geschenken en Bedieningen, als Kanunnikdijen en anderen, begiftigd. De Hertog van *Alba* op eenen zekeren tijd MORO naar zijne kinderen vragende, antwoordde hij, dat hij eene dochter had, wier man zeer geleerd en bekwaam was, waarop de Hertog dezen het Ontfangerfchap van *West-Vlaanderen* schonk, welk Ampt hem jaarlijks veel geld opbragt, zulks hij, die somtijds te *Brussel* kwam, een deftigen ftaat en veele paarden hield. Kortom, MORO heeft met zijne Kunst het zeer verre gebracht, en men verhaald, dat toen de Hertog van *Alba* hem van *Utrecht* naar *Brussel* ontbood, hij zijne fchilder-ezels verbrandde en veele dingen wegschonk.

Hij was een ftatig, eerlijk en welsprekend Man, had in zijne jongheid *Italië* en *Rome* bezocht, en heeft ook, behalven portretten, verfcheiden andere stukken gefchilderd, als eene Verrijzenis van *Christus* met twee Engelen; de beide Apostelen *Petrus* en *Paulus*, zeer fraai van tekening en *koloriet*; want hij, door het zonderling nabijkomen van het leven met zijne verwen, het gezicht wonderlijk wift te bedriegen; en meer anderen. Voor den Koning heeft hij mede eene *Danaë* van *Titiaan* en andere stukken wonderlijk wel gekopieerd. Doch
be-

(*) Hier uit blijkt onder anderen de kuifche ingetogenheid van den Hertog, die, hoewel hij een noch levende Vrouw en mogelijk noch eene bijzit (bij wien hij zijn' Zoon *Ferdinand* had) in *Spanje* hadde, echter hier te lande verfcheiden zulke Juffers tevens aanhield.

bezig zijnde met eene Besnijdenis van *Christus* voor Onze Lieve Vrouwe-Kerk te *Antwerpen* te schilderen, 't geen een heerlijk stuk werks geweest zoude zijn, overleed hij.

Dus veel heb ik met groote moeite van *MORO* bijëen gebragt, zonder van eenigen zijner kinderen, onâangezien mijn beleefd verzoek, eenig bericht te hebben kunnen verkrijgen, vermids 't hun onverschillig schein, of de gedachtenis van hunnen Vader in wezen bleef of niet, weshalven ik zijn sterfdag niet heb kunnen aantekenen, terwijl nochtans zijn naam in een eeuwig geheugen zal blijven (*). [Zijne afbeelding is in de plaat S. n. 1.]

(*) Onder zijn Portret in den vorigen druk staat het volgend Latijnsch vers :

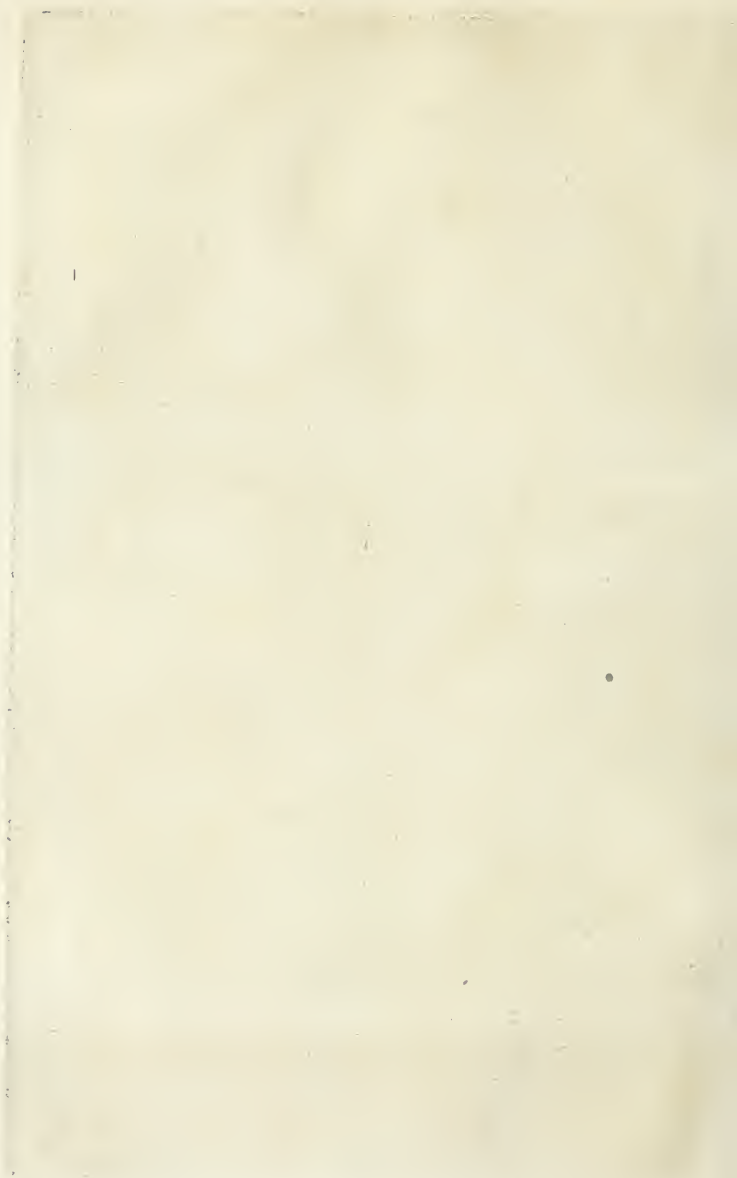
*Quæstus, nomen, bonos, si munera magna petenda:
Voto respondent omnia, MORUS, tuo:
Te coluit Cæsar, tum magnus Cæsaris hæres.
Multum, his Principibus te placuisse viris.*

't Welk wij dus vertalen :

Zich rijk, befaamd, geëerd, zich Ampten op zien dragen;
't Is alles u gelukt, ô *MORUS*; wel bemind
Waart gij bij *Karel*, en niet min was u gezind
De groote *Flips*. 't Is veel aan Vorsten te behagen.

Voorts is onzen *Van Mander* naderhand bericht geworden, dat *Antonius Moro* te *Antwerpen* overleden is in den ouderdom van 56 jaren, een jaar voor den dollen aanslag der Franschen op die Stad, gelijk hij in zijn Aangangsel opgeeft. Dus is onze *MORO* gestorven in het jaar 1581; want de zogenoemde *Fransche furie* in 1582 is voorgevallen, en volgt met een', dat hij moet geboren zijn geweest in den jare 1525. of daar omtrend.

JAQUES DE BACKER.

Gemeenlijk worden de zulken beklaagd , die reeds vroeg uitmuntende Kunst-blijken gevende , dan , wanneer men van hun noch meer dingen verwachtete te zien , schiekelijk en onverhoeds uit dit leven gerukt worden. Gelijk dit in oude en latere tijden dikwerf gebeurde , is het ook voor eenige jaren geschied in de persoon van den vlijtigen en kunstigen JAQUES DE BAKKER , geboortig van *Antwerpen* , van waar zijn Vader , die mede (naar 't zeggen) een goed Schilder was , zich ter oorzake van een zogenaamd *Proces van Injuriën* naar *Vrankrijk* begaf , en aldaar overleden is. Onze JAQUES wordt ook somtijds geheten JAQUES VAN PALERMO , naar eenen *Antonis Palermo* , een Schilder , die ook koopmanschap in Schilderijen deed , bij wien onze JAQUES woonde ; en die hem zo kort bij den arbeid hield , dat hij door zijne groote naarftigheid reeds zeer vroeg in de Kunst toenam , waar van *Palermo* veel voordeel trok ; want deze veele stukken van JAQUES naar *Vrankrijk* zond , alwaar zij wel betaald werden. Niettemin vermaande zijn Meester hem gestadig , zijne dingen beter te maken , onder voorwendsel , dat zij niet aan den man wilden , weshalven de knecht , gelijk men zegt , paardenarbeid deed , om in de Kunst toe te nemen. Nimmermeer liet hij , zelfs op heilige dagen , den tijd verloren gaan , maar tekende , bootseerde en studeerde onöphoudelijk. Eindelijk ging hij wonen bij *Hendrik van Steenwijk* , en volhardde echter in zijne gewoone naarftigheid ; doch , door dus te veel te zitten blokken , en aan zijn lighaam te weinig

beweginge te geven, werd hij ongezonder. Eenigen meenen; dat hij aan eene Beroerte overleden zij; hoewel ik vertrouwe aan de Longzucht, of eenige inwendige aanwassing; want hij, zijn geheugen en verstand magtig, en stervende in de armen van de dochter van zijn' vorigen Leermeeſter *Palermo*, zijn vroegen dood beklagd en gezegd zoude hebben: *ik arm menſch, moet ik zo vroeg ſterven?* naamlijk in het dertigſte jaar zijnes ouderdoms. Ofſchoon zijn lijk geöpend is, heb ik niet kunnen ervaren, waaraan men de oorzaak van zijn dood toegelchreven heeft.

Zijne Tafereelen, die alömme zeer gezocht en begeerd worden, verſieren op veele plaatsfen de kamers en *Kabinetten* der Liefhebberfen. Bij den Heer *Melchior Wijntges* te *Middelburg* vindt men van hem drie fraaije ſtukken, als een *Adam* en *Eva*, eene *Charitas* of Liefdadigheid, en eene Kruisſing van *Chriſtus*. Ten huize van eenen *Sr. Oopenberg* heb ik ook van hem gezien drie ſtuks ſtaande Beelden, half-leven, naamlijk *Venus*, *Juno* en *Pallas*, aartig verkozen, met eenig bijwerk van achter, en op den voorgrond liggen hare gereedſchappen of wapenen, en kledingen, [dus dit ſtuk 't Oordeel van *Paris* ſchijnt] ſtaande ook de dieren, die bij deeze 3 Godinnen behoren, daar bij. Kortom, hij was een der beſte *Koloreerders*, die *Antwerpen* gehad heeft, en ſchilderde op een vleesächtige wijze, zonder zijne dingen met enkel wit, maar met vleefch-kleur te hogen; zulks hij een eeuwigen roem onder de Schilders verdiend heeft.

MATTHIJS EN JERONIMUS.
KOCK.

Antwerpen, 't geen in ons Nederland de Moederſtad der Kunſtenaren ſchijnt te wezen, gelijk *Florence* welëer in *Italië* was, heeft verſcheiden vermaarde Lichten in onze Kunſt voortgebragt, en tot Poorter en Burger gehad MATTHIJS KOCK, die een uitmuntend Meester in Landſchappen geweest is. Hij was ook een der eerſten, die de Landſchappen op een betere manier en met meer veranderingen volgens de nieuwe *Italiïaansche* of *Artiekie* wijze begon te ſchilderen; ook was hij wonder rijk in vindingen en vruchtbaar in het *ordineeren* en t'zamen-groepen. Van JERONIMUS KOCK, zijn' Broeder, heb ik niet veel te zeggen; want deze de Kunſt zelve verliet, zich met den Kunſt-handel geneerde, en voor zich deed ſchilderen, plaatsnijden en etſen. Zelf was hij zeer aartig in Landſchappen, en heeft verſcheiden dingen geëſt; doch veelen naar de tekeningen van zijn' Broeder MATTHIJS, inzonderheid twaalf Landſchapjens, die bij de Kunſt-minnaars noch in achtung zijn. JERONIMUS, die kinderloos was en eene *Hollandsche* Vrouw had, geheeten *Volk* of *Volkje*, werd door den tijd een gegoed man en kocht het eene huis bij het ander. Boertig van aart en een Rethorijker zijnde, zeide en ſchreef hij dikwerf voor een devijs: *Laat de Kock koken, om 's Volks wil*. Soms tijds ſtelde hij voor zijne deur met *figuren* zonder letters *Houd die Kock in eere*, en dergelijken. Bij eenige dingen ſchreef hij op de oude Rethorische wijze:

Den Kiock moet kioken om 't volckx wil van als/
 Deen gebzaden / en het ander gesoden :
 Wie deze Cost niet mach / 't zy hardt oft mals /
 't Wtspoutuen en is hem niet verboden :
 Maar om Kiock oft volck niet te blaméren /
 Verstwyght de fauten / 't sal elder passéren.

Hij storf ten tijde *Frans Floris* overleed , naamlijk
 in den jare 1570; doch MATTHIJS is veel vroeger
 gestorven. Lampsonius spreekt tot den laatste-
 noemden dus :

*Tu quoque, MATTHIA, sic pingere rura sciebas,
 Ut tibi vix dederint tempora nostra parem.
 Ergo, quod artifices inter spectaris & ipse,
 Quos immortali Belgica laude colit,
 Non in te pietas tantum fraterna, sed arti
 Efficit & merito laus tribuenda tibi.*

't Welk dus vertaald kan worden :

Matthijs , die keurig Veld- en Land-gezichten
 maalt ,
 Bij wien onze Eeuw maar schaars in Kunst-verstan-
 den haalt :
 Dat ge u in 't Neêrlands Koor der Schilders moogt
 vertoonen ,
 En uwen Schedel met onsterflijke eer ziet kroo-
 nen ,
 Zulks hebtge uw Broeders deugd te danken niet
 zo zeer ,
 Maar uw verdienste en Kunst , geeft u dien roem-
 en eer.

['t Portret van MATTHIJS is te zien in de Plaat S. n.
 2, en dat van JEROON n. 3.]

WIL-

W I L L E M K E Y.

Edeläartige Geesten, van de Natuur zodanig be-
 gaafd, dat zij door heerlijke en vernuftige Kun-
 sten de verwondering hunner mede-menschen zijn,
 geraken in te grooter achting en aanzien, als zij
 zich tevens eerlijk en deugdzaam, en jegens een
 ieder vriendlijk en beleefd gedragen. Dus geëart
 was de vermaarde *Bredâsche* Schilder WILLEM KEY,
 een Man van een statige houding, ook zeer deftig
 en net in zijne kleeding, wonende in het beste
 gedeelte van *Antwerpen*, bij de Beurs, in een groot
 fraai huis, 't geen veelëer naar dat van een' Raads-
 heer, dan van een' Kunstenaar geleeke. Hij was
 geboortig van *Breda*, en een mede-leerling van
Frans Floris bij *Lambert Lombardus* van *Luik*;
 kwam in den jare 1540 in 't Schilders-Gild of Broe-
 derschap te *Antwerpen*; ook was hij, offchoon een
 vermogend en rijk Man, geen Verkwister noch
 Spilpenning, maar steeds vlijtig aan den arbeid en
 om geld te winnen, en in de gezelschappen zijner
 mede-kunstgenoten altoos zedig en ingetogen.

Van zijne hand was welëer op het Stadhuis te
Antwerpen een zeer heerlijk stuk, onzen Schilder
 aanbesteld door den *Thesaurier*, *Christoffel Pruijn*,
 waarin hij de Stads-regeering levens-grootte gepor-
 retteerd, en *Christus* met Engelen en ander bijwerk
 in de hoogte verbeeld had. Dat stuk ging te niet,
 toen het baldadig *Spaansch* krijgsvolk in den jare
 1576 dat heerlijk Gebouw in den brand staken.
 In Onze Lieve Vrouwe-Kerk hadt KEY het Kra-
 mers-Outer geschilderd, verbeeldende den Zalig-
 maker, de belastten en beladenen tot zich roepen-
 de, zinspelende op de woorden van *Jesaias* LV.

vers 1: *ô Alle gij dorstigen , komt tot de wateren , en gij die geen geld hebt , komt , koopt en etet , ja komt , koopt zonder geld en zonder prijs wijn en melk ; welk stuk , waarin veele Kramers gezien werden , in de Beeldstorming (*) vernield is ? Ook was in de zelfde Kerk van hem een Triomf van Christus , zeer heerlijk uitgevoerd.*

KEY , zeer gelukkig en bedreven in het treffen der gelijkenissen , was boven anderen te prijzen in het verdrijven en bewerken zijner tafereelen , en in 'er een bevallige molligheid aan te geven , en , offchoon min vlug of geestig , dan *Frans Floris* , was hij door zijn goed verstand en oordeel geenzins slecht in zijne *ordinantien*. Hij had altoos veel werk , en werd wel beloond. Den Kardinaal *de Granvelle* heeft hij in zijn Kardinaals gewaad , geportretteerd , waar voor hem die Prelaat ongeëficht veertig Rijksdalers gaf.

Na veele Werken en Portretten geschilderd te hebben , portretteerde hij ook eindelijk den Hertog van *Alba*. Hier mede bezig , en , zich gelatende geene vreemde talen te kennen , verstond hij uit eenige redenen tusschen den Hertog van *Alba* en een Lid van den Bloed-raad , dat het doodvonnis over den Graaf van *Egmond* en andere Heeren geveld was , 't geen hem , uit liefde voor 's Lands Edelen , zo zeer ter harte gegaan zoude zijn , dat hij , t' huis komende , krank werd en ten zelfden dage van het onthalzen van de Graven van *Egmond* en *Hoorn* overleed , naamlijk den vijfden van

(*) In den jare 1566. werd deeze prachtige Kerk door omtrend 100 stuks knapen , geholpen van hoeren en jongens , in weinige uren geplonderd en geschonden.

van Zomermaand in den jare 1568, daags voor Pinxteren (*). Sommigen willen, dat hij eenige dagen te voren bereids overleden zoude zijn, en de oorzaak van zijn dood aan niemand geopenbaard hebben, dan alléén aan een vertrouwd vriend, op wiens

(*) Het verhaal ſtrijdt noch met de onmogelijkheid, noch met de waarſchijnlijkheid; 't is bekend hoe groot de achting van de Nederlanders was, voornamelijk voor den Grave van *Egmond*, en in welken rouw en neerſlagtigheid zijn geweldige dood hen dompelde. Dit getuigen onze Hiftorieſchrijvers; maar zeer aanmerkelyk is daarömtrend het getuigenis van den *Spaanſchen* Leven-beſchrijver van den Hertog van *Alba*, in 1730 in 't Nederduitſch vertaald uitgekomen, daar hij 2. D. bl. 260. zich dus uitlaat: „Allen, „ die bij dat droevig ſchouwſpel tegenwoordig waren, „ ſcheenen met de uiterſte droefheid en beklag aangedaan: „ als men ze aanschouwde, zou men gezegd hebben, dat „ hunlieder hoofd door denzelven ſlag, die op den hals „ van den Graaf ſtond te vallen, afgehouden zoude worden. Op dat eigen oogenblik, dat zijn waarde hoofd „ van 't lichaam geſcheiden werd, rees 'er een geſchreeuw „ op, 't welk de ganſche Stad vervulde, en beäntwoord „ werd met een naar gehuil van die geenen, die in hunne „ huizen waren gebleven; met het vallen van het hoofd „ van *Egmond* docht hun, dat van ganſch Nederland en al „ le zijne verwachting te zien vallen. De naasten aan het „ ſchavot verdrongen elkaär. Doopende in het bloed van „ den ongelukkigen Graaf hunne neusdoeken, waren „ 'er zelfs, die, 't geen van 't ſchavot afdroop, opſlorpten „ enz.” Den *Spaanſchen* krijgsknechten zelve werden, door het naar ſchouwſpel, toen men de hoofden der beider Graven op ſtaken ten toon ſtelde, en als door wederkaatsing van der Nederlanderen geſchrei, de tranen uit de oogen geperſt. Zie ook *BOR* in zijn 4. B. fol. 172. a. Uitg. 1621. Het vonnis werd op den 5. van Zomermaand uitgevoerd. Dus kan onze *Key* van ſchrik op het hooren, van dit vonnis ziek geworden zijn, en de algemeene en luidbare ontroering op den dag van de uitvoering zijn' dood verhaaft hebben.

wiens geheimhouding hij zich verlaten konde. Anderen zeggen , dat het wreed gezicht van *Duc d'Alba* hem een' schrik op 't lijf gejaagd en zijne ziekte en dood veroorzaakt hadde ; 't welk ik echter achte verfiend te wezen. *Lampsonius* spreekt van hem dus :

*Quas hominum facies , ut eos te cernere credas ,
Expressit CAIJ pingere docta manus ,
(Si tamen excipias unum , me judice , Morum ,)
Culpari Belgæ nullius arte timent.*

't Welk dus te vertalen is :

Wat wezens-trekken maalde ons KEIJ niet op het doek :

Men staat in twijffel , of de stomme Beelden leven ;

Stel *Morus* buiten , *Keij* valt ze allen veel te kloek ,

Hij hoeft voor niemand van ons Neêrland 't op te geven.

[Zie zijn Portret in de Plaat U. n. 1.]

P I E T E R B R E U G E L.

Wonder wel heeft de Natuur haren Man aange- troffen , om weder van hem heerlijk getroffen te worden , toen zij in een onbekend dorp in *Brabant* onder de boeren , en om de boeren met het pen- seel na te bootfen , onzen geestigen en koddigen PIETER BREUGEL uitpikte en tot de Schilderkunst verkoos. Deze roem van *Nederland* werd gebo- ren in een dorp niet verre van *Breda* , genaamd *Breu-*

Breugel, welken naam hij ook aangenomen heeft en zijne nakoomelingen na hem gevoerd hebben.

BREUGEL leerde de Kunst bij *Pieter Koek*, van *Aalst*, wiens dochter, van hem, toen zij noch klein was, dikwils op den arm gedragen, in later tijd zijne huisvrouw geworden is. Van *Pieter Koek* vertrekende, ging hij werken bij *Jeronimus Koek* en reisde vervolgens naar *Vrankrijk*, en van daar naar *Italië*. Hij had de behandeling van *Jeronimus Bos* bestudeerd, en maalde ook veele zodanige spokerijen en drolligheden af, waarom hij door veele *Pier den drol* geheten werd. Weinige stukken vindt men van hem, die van den beschouwer zonder lachen kunnen worden gezien, of die de stemmigsten en stuursten niet ten minsten doen meesmuilen en grimlagchen. In zijne reizen schetste hij veele Gezichten naar het leven af, zulks men zeide, dat hij, in de *Alpen* zijnde, alle de bergen en rotzen ingezwolgen, en, t'huis gekomen, dezelve weder op doeken en panneelen uitgebraakt hadde; want hij die en andere dingen der Natuur zeer eigenlijk konde nabootsen.

Hij verkoos en nam zijne woning te *Antwerpen*, alwaar hij in den jare 1551 in het Gild of de Schilders-kamer kwam. Veel arbeidde hij voor een Koopman, geheten *Hans Frankert*, een hupsch man, die gaarne bij BREUGEL en daaglijks zeer gemeenzaam met hem was. Met dezen *Frankert* ging BREUGEL dikwils buiten bij de boeren ter kermis en bruiloft, verkleed in boeren-gewaad, wanneer zij ook onder schijn van aan de bruid of den bruidegom vermaagschapt te wezen, giften en geschenken deden. Bij zodanige gelegenheden schepte BREUGEL vermaak, het boeren-bedrijf in eten, drinken, danssen, springen, vrijadjen en andere

boerderijen te beschouwen , alle welke dingen hij vervolgens zo in water- als olieverw , (welke beiden hij zeer uitnemend konde behandelen) kluchtig en aartig wist na te bootsen. De Boeren en Boerinnen kleeedde hij zeer eigenlijk en verbeeldde het dom en onâbel bedrijf der huislieden in hun gaan , staan , of andere bewegingen ongemeen natuurlijk. Hij was wonder vast in zijne standen , en behandelde de pen zeer zuiver en aartig in het tekenen van gezichtjens naar het leven.

Toen hij noch te *Antwerpen* woonde , hield hij huis met eene dienstmaagd , of meisje , 't geen hij ook getrouwd zoude hebben , zo hare leugenâchtige geâartheid hem geen' afkeer voor haar hadde doen opvatten. Om dan van haar ontslagen te geraken , had hij met haar een verding gemaakt , dat hij alle hare leugenen op een' kerfstok zoude kerven , waartoe hij een redelijk langen maakte , en dat , zo die stok door den tijd vol wierd , van het Huwelijk niets worden zoude , gelijk ook eerlange geschiedde. Eindelijk verliefde hij op de dochter van de Weduwe van *Pieter Kock* , die met hare Moeder te *Brussel* woonde , en welke hij , (gelijk reeds gezegd is ,) dikwils op den arm gedragen had , en trouwde met haar , onder beding dat hij *Antwerpen* zoude verlaten en te *Brussel* komen wonen , om dus het vorige meisje te eerder uit zijne zinnen te stellen , gelijk hij ook deed.

BREUGEL was een stil en geschikt man , niet zeer spraakzaam , maar ongemeen grappig in gezelschappen , vervarende de lieden , of zijn eigen volk , niet zelden met eenig gespook of vreemd gedruis , door hem verwekt.

Eenigen zijner voornaamste werken zijn thands bij den Keizer , naamlijk een groot stuk , verbeelden-

dende den Torenbouw van *Babel*, met veel gewoel; het zelfde onderwerp noch eens, hoewel kleiner; twee stukken, zijnde Kruisdragingen, zeer natuurlijk afgemaald, doch waarin eenige snakerijen komen. Voorts een Kindermoord, vol werk, in welk stuk een gantsche familie den moord van een boeren kind, door een der bloeddorstige krijgsknechten ter dood gevat, verbeeld wordt te verbidden, en de rouw en doodschrik van de moeder zeer natuurlijk afgebeeld is; en eindelijk eene *Paulus* bekeering, met ongemeen aartige rotsen. Onmogelijk ware het op te noemen, wat spokerijen, helsche vertoningen, boeren-gezelschappen en andere onderwerpen onze BREUGEL geschilderd heeft. Onder anderen heeft hij ook afgemaald eene Verzoeking van onzen Zaligmaker, dusdanig verbeeld, dat men van boven als van de *Alpen* op sommige plaatsen door drijvende wolken op steden en landen nederziet; voorts een booze *Griet*, die een' roof voor de hel weghaalt, 'er zeer verwilderd uitziet, en vreemd opgetooid is; welke stukken met veele anderen ik vertrouwe in 's Keizers *Kabinet* te be-rusten.

De Kunstlievende Heer *Herman Pelgrims*, te *Amsterdam*, bezit van onzen BREUGEL eene Boeren-bruiloft in olie-verw, zeer aartig behandeld, en waarin hij de boeren-troniën en naakten als van de Zon verbrand, geel, bruin en onzienlijk van huid, den Stedelingen geenzins gelijk, afgebeeld heeft; ook heeft hij een' Strijd tusschen de Vasten en den Vasten-avond geschilderd; in een ander stuk het gebruik van hulpmiddelen tegen den dood verbeeld en in noch een ander de Kinderspelen afgemaald. Onder den kunstminnenden Heer *Willem Jacobsz*, te *Amsterdam* bij de Nieuwe Kerk, be-

beruften van hem op groote doeken in water-verw twee uitmuntende stukken , verbeeldende het een eene Boeren-kermis en het ander eene Boeren-bruiloft , met veele potfige snakerijen , en de eigen bedrijven en gebaarden der Boeren. In het laatstgenoemde , waarin de Bruid begiftigd wordt , ziet men een ouden boer met een' buidel aan den hals , die bezig is , het geld in zijne hand af te passen. Niet lang voor den dood van BREUGEL had de Regeering der Stad *Brussel* hem eenige stukken aanbesteed , waarin hij het delven van de *Brugsche* vaart naar *Antwerpen* verbeeld zoude hebben ; doch welken door zijn overlijden achterwegen gebleven zijn.

Veelen zijner vreemde en kluchtige verbeeldingen worden in prent gezien (*). Hij zoude een groote menigte net en zuiver behandelde tekeningen met eenige Schriften , 'er toe betrekkelijk , nagelaten hebben , zo hij dezelve niet gedeeltelijk , als te schamper en stekelig , op zijn doodbed door zijne Huisvrouw hadde doen verbranden , uit vreeze,

(*) Zo in hout gesneden , als in koper geëst. In hout-sneè ziet men van hem eene prent , waarin de historie van *Ourson* en *Valentijn* verbeeld wordt , en in koper eenige Rijngezichten tusschen de Alpische Gebergten , door hem in den jare 1553 te *Rome* zeer fraai geëst. Door andere voorname Plaatfniijders , als *Hieronimus Kock* , *P. Mandere* , *P. Perret* , *Philip* , *Jan* en *Theodoor Galle* en anderen zijn veele prenten naar zijne tekeningen in koper gesneden , als veertien groote Landschappen door *H. Kock* ; twee Rijngezichten door *Kornelis Kort* ; het Vrouwteje in overspel door *P. Perret* ; voorts het Sterfbed van *Maria* ; de vette en magere Keuken ; de zeven Deugden en zeven Ondeugden , de Keisfniijder , de tentatie van *St. Antoni* , eenige Boeren-bruiloften , Spokerijen en veel meer andere vreemde en kluchtige onderwerpen.

ze , dat deeze na zijn' dood daar door welligt in ongelegenheden zoude hebben kunnen geraken. BREUGEL liet zijner Vrouwè bij *Testament* een stuk, verbeeldende een' Exter , zittende op de galg , als wilde hij door den exter de klapächtige tongen verstaan hebben , die hij der galge toeëigende ; ook had hij het doorbreken van de Waarheid verbeeld , 't welk , naar zijn eigen zeggen , 't beste zijner Werken zoude wezen (*).

Hij liet twee Zoonen na , die mede goede Schilders zijn. De eene , PIETER gehéten , leerde bij *Gillis van Koningslo* , en kopiëert zeer aartig veële dingen van zijn' Vader (†). De andere , JAN genaamd (§) , die bij zijne Grootmoeder , de weduwe

(*) In 't *Kabinet* van den Hertog van *Orleans* te *Parijs* worden noch drie stukken van PIETER BREUGEL , *den Ouden* , gevonden , alle op koper geschilderd , verbeeldende het een , een bergächtig Landschap ; het ander , een Katten - muziek , 't geen door eene kat , op de trompet blazende , geëccompagneerd wordt , en het derde mede een Landschap , vol gedekte en opene *Hollandsche* Wagens. Zie *Description des tableaux du Palais Roijal* , pag. 390 & 391. Ook beruſt in de Kunstgaanderij van den Keurvorſt van de *Paltz* te *Duffeldorp* van den ouden PIETER BREUGEL eene Prediking van *Joannes* in de *Woestijn* , met veële *figuren*. Zie *Specification derer gemahlden in der Galerie zu Duffeldorf* n. 63.

(†) Zijn Portret zie in de *Plaat N. N. n. 2.*

(§) Allermeeſt bekend met den bijnaam van den *Fluwveelen* BREUGEL , was een ongemeen kunſtig Bloem- en Landschap - schilder. Zijne Landſchappen beſtaan meerendeels in Rijn- of Landgezichten , met molens , karren , ſchuiten , wagens , veel volk en ander gewoel geſtoffeerd. De beeldjens , paarden , het veë enz. zijn zeer fraai getekend en net en zindelijk uitgevoerd. Bij ſchaars voorkomende gelegenheden worden de ſtukken van JAN BREUGEL door de Kunstwinnaren tot zeer hooge prijzen betaald. In de *Kunst-kabi-*

we van *Pieter Koek van Aalst* wonende, de behandeling der waterverw aldaar heeft geleerd, leerde sedert de behandeling der olie-verw bij eenen **PIETER GOEKINDT**, ten wiens huize verscheiden fraaije dingen te zien waren; vertrok van daar naar *Keulen* en vervolgens naar *Italië*, en is, door het Schilderen van Landschapjens met kleine Beeldjens, waarvan hij eene ongemeen fraaije behandeling heeft, zeer beroemd geworden.

Lampsonius spreekt onzen **PIETER BREUGEL**, [wiens Portret in de Plaat T. n. 1. gezien wordt] dus aan:

*Quis novus hic Hieronimus Orbi
Boschius, ingeniosa Magistri
Somnia peniculoque Stiloque
Tanta imitarius arte peritus,
Ut superet tamen interim & illum?
Macte animo, PETRE, mactus ut arte;
Namque tuo, veterisque Magistri
Ridiculo, salibusque referto
In graphices genere inclita laudum
Præmia ubique, & ab omnibus ullo
Artifice haud leviora mereris.*

Dat is:

Vergis ik mij, of is *Jeroen* weêrom gekomen?

Neen: 't is een ander, wiens penfeel

En hand zijns Meesters geeft en snakerige droomen

Volgeestig nabootst op 't paneel,

Ja

binetten der Vorsten en vermogende Liefhebberen ontbreken zijne tafereelen niet. **JAN BREUGEL**, wiens afbeeldsel in de Plaat N. N. n. 3. gezien wordt, overleed in den jare 1642. Zie voorts **HOUBRAKEN** *Schoub. der Nederl. Kunst-schilders en Schilderessen* I. Deel, bladz. 85.

Ja zelfs te boven streeft. Uw vinding-rijke gree-
pen ,

ô PIETER , staan der wereld aan ,
Uw geest , door 's Meesters geest op boert en klucht
geslepen ,

Bevljigt' zich staag voort te gaan :
Zo wordt geen minder roem dan andren u gege-
ven ,

Zo hoort ge uw' naam alöm op aller tongen le-
ven.

J O A N S C H O O R L.

't Is bekend , hoe voortijds *Rome* , 't Hoofd
der Steden , in zijn' bloei niet alléén in volkrijk-
heid pleeg uit te munten , maar ook versierd te
wezen met kunstige gevaartens van marmer en ko-
per , dat door het schrander Vernuft , naar de al-
lerschoonste en uitgekozene voorwerpen , in ligha-
men van menschen en dieren als vervormd was :
Ook weet men , dat de dolle Krijg die zo zeer be-
roemde Stad niet zelden aangetaft , overhoop ge-
worpen , en , als 't ware , met voeten vertreden
heeft ; doch toen *Rome* eindelijk onder de vrédige
Heerschappijë der Pausen in een beteren toestand
began te geraken , zijn eenigen dier schoone mar-
meren en metalen Beelden als uit de duisternis we-
der te voorschijn en in 't licht gekomen , hebben
onzer Schilderkunst een groot licht bijgezet , en den
Oefenaren dier Kunst de oogen geöpend , om het
slechte van het schoone te onderscheiden , en het al-
lerschoonst in het Leven en de Natuur met opzicht
tot de menschlijke en dierelijke lichamen te ver-
kiezen. De Italiënen , dus verlicht , hebben vroe-
ger den rechten aart en de welstandigheid der Beel-
den

den getroffen, dan wel de Nederlanders, die zich volgens een zekere door hun aangewende wijze van arbeiden, zonder beschaafde kennis, bevlijtigden, om het gemeene leven te volgen, weshalven zij, om zo te spreken, genoegzaam in het duister, of met weinig licht zaten, tot dat JOAN VAN SCHOORL hun het ware wezen en de beste manier onzer Kunst uit *Italië* bragt en voor oogen stelde; en nadien hij de eerste was, die dat Land bezocht had en daar door der Schilder-kunst licht kwam bijzetten, werd hij door *Frans Floris* en anderen de *Lantaarn-dragër* en *Straat-legger* onzer Kunst in *Nederland* geheten.

JOAN werd geboren den eersten van Oogstmaand in den jare 1495 in het dorp *Schoorl* (*) nabij *Alkmaar* in *Noordholland*, 't welk, gelijk 't hem dien naam gegeven heeft, ook door hem in naam geraakt is. Zijne Ouders hem vroeg ontvallende, werd hij door zijne vrienden ter schole besteld binnen *Alkmaar*, waar hij tot zijn veertiende jaar bleef en niet weinig in de Latijnsche tale toenam. Niettemin had hij een bijzondere genegenheid voor de Tekenkunst en een groote neiging naar Schilderijen op doeken, panneelen of glas; ook sneed hij, met het penmes op witte hoornen inkt-potten, beeldnissen van menschen, dieren, kruiden en boomen, waaröm hij door zijne schoolmakers zeer bemind en geprezen werd. De vrienden, dit ziende, voldeeden aan zijn begeeren, en bestelden hem te *Haarlem* bij *Willem Kornelisz.*, een taamlijk goed Schilder naar dien tijd, die hem niet wilde aanneemen,

(*) Anderhalf uur van *Alkmaar*, digt tegen de Duinen, gelegen.

men , dan onder een verband van drie jaaren , waarin de vrienden bewilligden , met ſchriftelijk beding , dat , zo *Schoorl* eerder van hem vertrok , zij een zekere ſomme voor denzelven betalen zouden , welk geſchrift de Meester altoos bij zich in zijn zak droeg ; en nadien de jongen hem veel gewin inbragt , zulks hij in het eerſte jaar meer dan honderd guldens door deſſelfs arbeid genoot ; ziede de Meester dikwerf , beſchonken zijnde en uit vrees , dat dees hem verlaten zoude : *Jan , weet , dat ik u in mijn zak draag , en zo gij mij ontloopt , weet ik , wat mij met uwe vrienden te doen zal ſtaan ;* 't geen *SCHOORL* verdroot zo veelmaal te moeten hooren ; waarom deze op een zekeren tijd , wanneer zijn Meester beſchonken te bedde lag , zich van dat geſchrift meester maakte ; en het op een winter-avond bij een ſterken wind op de Houtbrug in kleine ſtukken ſcheurde en in 't water liet vliegen ; echter gezind zijnde , bij zijn Meester te blijven , doch verblijd , dat deze hem thands niet meer met dat geſchrift zoude tergen. Des zondags en op heilige dagen , 's namiddags , ging *SCHOORL* gemeenlijk buiten *Haarlem* , daar toen ter tijd een luſtig Boſch was (*), en ſchetſte 'er zeer aartig en luechtig de boomen met verwen af , op eene wijze ganſch onderſcheiden van die van andere Schilders.

Zij-

(*) Aan dien kant van Holland ſchijnt toenmaals een uitgeſtrekt Boſch geweest te zijn. Zie H. JUN. *Batav.* cap. XIII. p. 294. *PARS Katwijkſche Oudb.* bl. 285. Dit Boſch of Hout is in den jare 1573 bij de belegering van *Haarlem* t'eenemaal uitgeroeid. Doch in 't jaar 1585 werd men van zin , een nieuw Hout aan te leggen , 't geen ook werkſtelig is gemaakt. *SCHREVEL.* in zijn *Haarl.* I. B. bl. 34. In deze eeuw is dit Hout noch met een ſtuk Lands vergroot.

I. Deel:

N

Zijnen driejarigen tijd voldaan hebbende , nam hij afscheid van zijn' Meester , en begaf zich naar *Amsterdam* bij een destig en vermaard Meester , *Jacob Cornelisz* genaamd , die een goed Tekenaar , Schilder en zuiver in zijne verwen was , en waarvan hier voren [bladz. 52. enz.] gesproken is. Deze Meester hield *SCHOORL* in groote waarde , achtte hem als zijn eigen Zoon , gaf hem om zijn geestigen en vaardigen arbeid jaarlijks geld toe , en vergunde hem , buiten tijds eenige stukken voor zich zelven te schilderen , weshalven hij hier een stui-ver gelds overwon. *Jacob Kornelisz* nu had een dochtertje van twaalf jaren , een fraai Meisje , waaraan de Natuur haar uiterste vermogen te kosten gelegd schein te hebben , om haar met alle fraaiheid van gestalte , schoonheid en vriendlijke lief-taligheid te beschenken , invoegen zij *SCHOORL*'s hart zodanig won , dat hij , onäangezien hare noch tedere jongheid , altoos sedert hij met veel erken-tenis afscheid genomen had van zijn Meester , alöm-me waar hij reisde , voor haar een tedere genegenheid behield , en hoopte , ten eenigen tijde zijne liefde door den band des huuwlijks met haar te be-vestigen.

Ten dien tijde was *Joän de Mabuse* in den dienst van *Philips van Burgundië* , Bisschop van *Utrecht* , waarom *SCHOORL* uit aanmerking van den roem van *Mabuse* zich naar *Utrecht* begaf , om bij hem te leeren , doch 'er niet lang bleef , want hij om het ongeregeld leven van dezen , en zijn gestadig lopen in herbergen , drinken en vechten , dikwils voor hem 't gelag betalen moest , en daarënboven niet zelden in levensgevaar geraakte , zonder eenig nut uit zijn verder verblijf te verwachten te hebben. Des vertrok hij naar *Keulen* , en van daar
naar

naar *Spierſ* , alwaar hij een Geestlijk man aantrof , zeer ervaren in de Bouwkunde en de verkortingen , bij wien hij zich tot het leeren dier Kunſten een tijd lang ophield , en voor wien hij ter vergelding eenige ſtukken ſchilderde. Van *Spierſ* naar *Straatsburg* en van daar naar *Bazel* reizende , bezocht hij alomme de Schilders , die hem vriendlijk ontfingen , en om zijn vaardigen arbeid wel onthaalden en beloonden ; want hij in eene wéek meer , dan dikwils anderen in eene maand , verrichtte. Nochtans hield hij zich nergens lang op.

Te *Neurenburg* gekomen zijnde , bleef hij aldaar eenigen tijd , om bij den kunſtrijken *Albert Durer* te leeren ; doch nadien ten dien tijde *Luther* zijne Leere begon te verbreiden , en *Albert Durer* 'er eenigzins het oor aan leende , vertrok *SCHOORL* naar *Styer* in *Karinthië* en arbeide 'er voor de meeste Heeren , die veel behagen in zijne Werken ſchepten. Aldaar woonde hij bij een' Baron , een groot Liefhebber der Schilder-kunſt ; die hem , behalven een goed onthaal en beloning , zijne eigene dochter ten Huwlijk aanbood : Waarlijk eene groote zaak voor hem en die hem treflijk te ſtade gekomen zoude hebben , zo de God der liefde het Amſterdamsch Meisje niet zo ſterk in zijn hart geprent hadde , dat hij alleen bedacht was , meer en meer tot de volmaaktheid in de Kunſt te geraken , om eindelijk zijn verlangen te voldoen , door 't welk vurig te bejagen hij zo ſterk vorderde , dat in hem het ſpreekwoord bewaarheid werd , dat de Liefde Kunſten doet leeren.

Van *Styer* vertrok *SCHOORL* naar *Venetië* , en geraakte aldaar in kennis met eenige *Antwerpsche* Schilders , en met eenen *Daniel van Bámberg* , een Liefhebber der Schilder-kunſt. Ondertuſſchen

wilde het geval, dat uit verscheiden Landen eenige Personen te *Venetië* kwamen, die gezind waren, eene reize naar het *Heilig Land* en *Jerusalem* te doen, en onder dezelve een *Beggijnen Pater* van *Gouda* in *Holland*, een zeer geschikt Man en groot Beminnaar der Schilderkunde, door wiens aanporring onze *SCHOORL* in den ouderdom van omtrend vijf en twintig jaren met al zijn schilder-gereedschap naar *Jerusalem* vertrok. Te sloop bleef hij niet ledig, maar portretteerde eenige Personen naar het leven, hield in een boekje aantekening van zijne ontmoetingen, en tekende ook onder weg in *Kandia*, *Ciprus* en elders eenige fraaije Landschappen, Gezichten, Steden, Kasteelen en Gebergten naar het leven.

Te *Jerusalem* maakte hij kennis met den Gardiaan van het Klooster te *Siën*, die aldaar bij de Joden en Turken in groot aanzien is. Met den gemelden Pater doorreisde hij het omliggende Land en langs de *Jordane*, schetste met de pen die Landstreek en haare ligging naar het leven af, en maalde, in *Nederland* te rug gekomen zijnde, naar die schets een fraaie schilderij af, verbeeldende den *Togt der Kinderen Israëls*, onder het geleide van *Josua* droogvoets door de bovengenoemde Rivier. Gaarne had de Gardiaan hem een jaar bij zich behouden, doch 't geen hem door den bovengenoemden *Beggijnen Pater*, ontraden en afgebeden werd. Echter beloofde *SCHOORL* den Gardiaan, te sloop voor hem een tafereel te zullen schilderen, gelijk hij deed, en 't zelve van *Venetië* naar *Jerusalem* zond, alwaar het noch heden ten dage gezien wordt ter plaatse, waar de *Zaligmaker* geboren is, volgens het getuigenis van veelen, die derwaard gereisd en het gezien hebben. Het verbeeldt *St.*

Tho-

Thomas, zijn' vinger in de zijde van den Zaligmaker ſtekende. Ook had hij de Stad *Jeruſalem* afgetekend en van die tekening in zijne Werken gebruik gemaakt, als bij het afbeelden van het rijden van *Chriſtus* van den *Olijfberg* naar *Jeruſalem*, de Prediking van den Zaligmaker op dien berg, en meer andere geſchiedeniſſen. Voorts tekende hij het heilig Graf, en maalde, hier te Lande gekomen zijnde, zijn eigen Portret met die van eenige *Jeruſalemiſche* Ridderſ, of Reizigers, in olijverw op een langwerpig Tafereel, 't welk noch te *Haarlem* in het *Jakobijnen* Klooster, of het Prinſen-Hof, bewaard wordt.

Ten tijde *SCHOORL* in den jare 1520, twee jaren voor dat de Turken de Stad *Rhodus* veröverden, van *Jeruſalem* te rug kwam, werd hij te *Rhodus* door den Grootmeester der *Duitſche* Orde, die thands haar verblijf te *Malta* houdt, zeer wel onthaald, en ſchilderde 'er de Stads gelegenheid en ligging. Te *Venetië* gekomen en eenigen tijd aldaar verbleven hebbende, vertrok hij naar verſcheiden andere Plaatsen van *Italië* en onder anderen naar *Rome*, alwaar hij naarſtig de Antieken beſtudeerde, en de ſchilderijen van *Raphaël* en *Michel Angelo*, die toen berucht begonnen te worden, met die van andere Meesters kopieerde.

Omtrend dien tijd werd *Adrianus* de VI. van *Utrecht* geboortig, terwijl hij zich als Kardinaal in *Spanje* bevond, tot Paus verkozen. Deze te *Rome* gekomen zijnde, geraakte *SCHOORL* in kennis bij dien Oppervoogd, welke hem over het gantſch *Belvedere* ſtelde. Hier ſchilderde hij eenige ſtukken voor den Paus, dien hij ook portretteerde, welk Portret noch te *Leuven* gezien wordt in het Kollegie, door dien Paus geſicht; na wiens over-

lijden (want hij den Stoel slechts een jaar en vijf en dertig weken bezat) *SCHOORL* zijn' tijd in het schilderen van verscheiden stukken en het naarstig studeeren besteed hebbende, naar Nederland keerde.

Te *Utrecht* komende, verftond hij tot zijne smerte, dat de dochter van zijn' Meester met een' Goudsmit te *Amsterdam* getrouwd, en dus door zijn te lang vertoeven de hoop op zijn geluk verijdeld was; des hij te *Utrecht* bleef bij een Dekan van *Oudmunster*, genaamd *Lokhorst*, een Heer van veel aanzien en een groot Kunst-minnaar. Voor dezen schilderde hij verscheiden stukken in olie- en waterverw, en onder anderen een *Palm-zondag*, zijnde het hier voren genoemd Tafereel, verbeeldende het Rijden van *Christus* op een ezelinne-veulen naar *Jerusalem*. In dat stuk, waaraan twee deuren waren, en 't geen tot een Gedenk-Tafereel door de Vrienden van den Dekan in de Doms-kerk te *Utrecht* gesteld was, had *SCHOORL* de Stad *Jerusalem* verbeeld, met veel gewoel van Joden en kinderen, die hunne klederen en de takken der boomen langs den weg spreidden.

Omtrend dien tijd ontstond een oproer binnen *Utrecht* tusschen de Bisschops-gezinden en hen, die de zijde van den Hertog van *Gelder* hielden; weshalven *SCHOORL* zich, om die onlusten te vermijden, naar *Haarlem* begaf, alwaar hij door *Simon Saan*, Kommandeur der Orde van *St. Jan*, een groot begunstiger der Kunstenaaren, wel ontfangen werd. Voor dien Heer schilderde hij eenige stukken, welken gedeeltlijk noch binnen die Stad te zien zijn, met name den doop van *Joannes*, een zeer fraai stuk, waarin eenige aartige *Vrouwtjens* gezien worden, met bevallige troniën,
naar

naar de wijze van *Raphaël*, opziende naar den Hemel en het nederdalen van den H. Geest, en voorts in het verschiet een Landschap met naakte Beeldjens. *SCHOORL* hier sterk aangezocht wordende, om discipelen aan te nemen, huurde een huis te *Haarlem*, en schilderde 'er eenige groote Stukken, onder anderen het hoog Outer-stuk voor de Oudekerk te *Amsterdam*, verbeeldende *Christus* aan 't Kruis, 't geen ongemeen geprézen werd, en van welke *inventie* men noch een Tafereel van hem te *Amsterdam* ziet.

De roem van *SCHOORL* bragt te weeg, dat die van het Kapittel van *Ste. Marie* te *Utrecht*, wier Kerk door den Roomsch Keizer *Hendrik* den IV. gesticht is, hem tot het schilderen van het hoog Outer derwaard ontboden. Aan dat Outer, welks binnenste gebeeldhouwd was, schilderde hij vier deuren, ter beloning van 't welk hem de eerstopenvallende *prébende* in dat Kapittel toegezegd en door hem aangenomen werd. Op eene dier deuren verbeeldde hij levens-grootte eene zittende *Maria* met het Kindje en *Joseph*, en op de andere den Keizer geknield met den Bisschop *Koenraad*, die op bevel des Keizers die Kerk op het prachtigst had doen versieren, en een fraai Landschap in 't verschiet. De andere twee deuren bleeven eenige jaren onder handen; binnen welken tijd hij in watterverw op een doek zo groot, als de beide deuren, de Offerhande van *Abraham* vervaardigd heeft met een zeer aartig Landschap in 't verschiet, om in plaats van de twee beste deuren gesteld te worden, doch welk doek de Koning *Filips* in den jare 1549, ten tijde hij de hulde hier te Lande ontfangen had, te *Utrecht* deed kopen, en met meer andere stukken van *SCHOORL* naar *Spanje* voeren. Te

bejammeren is 't, dat de gekruiste *Christus* te *Amsterdam*; de fraaije deuren in de *Ste. Marie-kerk* te *Utrecht*, en een heerlijk Outer-tafereel te *Gouda*, door hem in zijn besten tijd geschilderd, in den jare 1566 door het onzinnig gemeen verbroken en met veel meer andere fraaije dingen verbrand zijn.

De Abdij *Marchienen* (*) in *Artois* praat noch met drie heerlijke stukken van *SCHOORL*, als een Outerstuk, waarin *St. Laurens* op den rooster liggende verbeeld wordt; een uitmuntend tafereel met twee deuren, verbeeldende de elf duizend *Maagden*, en een groot Outerstuk met zes deuren, in 't welk de steeniging van *Stephanus* afgebeeld is. Ook staat van hem te *Atrecht* of *Arras* in de Abdij van *St. Waast* in den Omgang (of *trans*) achter het Koor in eene Kapel een Outerstuk met twee deuren, verbeeldende insgelijks den gekruisten *Christus*; en in *Vriesland* in eene Abdij, geheten *Grootouwer*, schilderde hij een groot Outerstuk met deuren en levens-groote Beelden, verbeeldende het *Nachtmaal*, waarin hij de troniën mede naar 't leven afmaalde. In *Mechelen* schilderde *SCHOORL* voor een Bankier op *Rome*, geheten *Willem Pieters*, met wien hij te *Rome* gemeenzaam verkeerd had, veele fraaije stukken. Voorts heeft hij op het Kasteel te *Breda* voor den Graaf *Hendrik van Nassau* en *René de Chalons*, Prins van *Oranje*, verscheiden werken geschilderd. Bij den

(*) Ik vinde dit *Marchienen* niet onder de 19 voornamen van Abdijen van *Artois*; of hij moest zien op het tegenwoordig *Auchi les Moines*; mogelijk is hij in de Provincie vergist, en meent *Marche en Famie*, een Steedje in 't Graafschap *La Roche*, in 't Hertogdom *Luxemburg*, of *Merscheit*, een dorp niet verre van *Pianden* in 't zelve Hertogdom.

den Heer *Geert Willemsz. Schoterbosch*, te *Haarlem*, wordt van hem een uitmuntend stukje gezien, waarin *Maria* den *Christus* aan *Simeon* in den tempel overgeeft, met een heerlijk Gebouw, een sierlijk gewelf, gouden sieraadjen en aartige en bevallige Beeldjens; ook plag men welëer op den muur in de Grootte Houtpoort te *Haarlem* een stuk van zijn hand te zien; doch 't geen thands vergaan is.

TOEN SCHOORL allerëerst uit Italië was gekomen, werd hem van wegen den Koning *François*, den Eersten van *Vrankrijk*, schriftlijk en onder belofte van groote beloningen aangeboden, in den dienst van dien Vorst te treden, welke aanbieding hij, geen Hofdienst begeerende, beleefdlijk af sloeg. Den Koning *Gustaaf* [den I. bijgenaamd *Erikson*] van *Zweden* prees hij een Bouw-kunstenaar aan, en zond hem teffens een *Marie*-beeld, waarin de Vorst veel behagen schepte, die hem ter vergeldinge een Koninglijk geschenk zond, naamlijk een fraaije Ring, een Mantel of gestel van Sabel, of Martervellen, eene Yslede, door zijne Zweedsche Majesteit zelve gebruikt, met al het tuig tot een paard behorende, en eene Zweedsche Kaas, wegende 200 ponden, doch alle welke geschenken hem niet ter hand kwamen, maar alleen de brief door den Koning zelve ondertekend, waarvan het zegel was afgesneden.

SCHOORL, die met alle de groote Heeren van Nederland gemeenzaam verkeerde en hun zeer aangenaam was, oefende de *Muziek* en de *Dichtkunde*, dichtede veele fraaije Spelen van zinnen, *Batementen*, *Refereinen* (*) en liederen, was onge-
meen

(*) *Batementen* of *Farces* zijn spelen van tijdskorting,
N 5. of

meen behendig in het schieten met den handboog, zeer bedreven in de Talen, als de Latijnsche, Italiaansche, Fransche en Hoogduitsche, mild en vrolijk van Geest, doch in het laatst van zijn leven jichtig en graveelig, 't geen zijnen ouderdom niet weinig vervroegde. *Antonio Moro*, Schilder van den Koning *Filips* van *Spanje*, die in zijne jeugd Leerling van *SCHOORL* geweest was, en hem altoos bemind had, portretteerde hem in den jare 1560, omtrend twee jaren voor zijn' dood, die den 6. van wintermaand des jaars 1562, toen hij reeds 67 jaren bereikt had, volgde, [naar welk afbeeldsel zijn Portret in de Plaat K. n. 4. gevolgd is.]

Onder dat afbeeldsel leeft men :

*Addidit hic arti decus, huic ars ipsa decorem,
Quo moriente, mori est hæc quoque visa sibi.*

*Ant. Morus PHIL. Hisp. Regis Pictor Jo. Schorelio,
Pict. F. Ao. M. D. LX.*

't Welk zo veel wil zeggen als :

Hij was de glans der Kunst, de Kunst zijn glans
en leven,
Hij stervend, dacht de Kunst met hem den geest
te geven.

Antonis Morus Schilder van *Filips*, Koning van *Spanje*, heeft dit gemaakt voor *Joän Schoorl* Schilder, in 't jaar 1560.

NB.

of kluchten; *Refereinen* zijn Vertellingen, *Historiëtjens* in Liederen; woorden bij de oude Rethorijkers gemeen.

NB. 't Versje boven dit onderschrift schijnt eerst in 1562 of na zijn dood gemaakt te zijn.

[Zijn Graffschrift is :]

. D. O. M.

Jo. Schorelio , *Pictorum sui seculi facile principi , qui post edita artis suæ monumenta quam plurima , maturo decedens senio , magnum sui reliquit desiderium. Vixit annos 67, menses 4, dies 6. Obiit a nato Christo , Ao. 1562, 6. Decembris.*

Of

Aan den Allerhoogsten zij dit toegewijd.

Ter eere van *Joän Schoorl* , onberoemd den voortreffelijksten Schilder van zijne eeuw , die na dat hij zeer veele [gedenktekenen of] blijken zijner Kunst gegeven had , in een tamelijken ouderdom overleden zijnde , met veel achting en smertelijk aandenken in 't graf gedaald is. Hij leefde 67 jaren , 4 maanden en 6 dagen ; storf in 't jaar na de geboorte van *Christus* 1562. op den 6. van Wintermaand.

Lampsonius doet hem in zijn vers dus spreken :

*Primus ego egregios picturâ invisere Romam
Exemplo docuisse meo per secula Belgas
Cuncta ferar ; neque enim justis dignandus honore
Artificis , qui non graphidas pigmentaque mille
Consumsit , tabulasque scholâ depinxit [in] illa.*

Dat

Dat is :

Mijn Voorbeeld moet altoos mijn' Landgenoten
leeren ,
Dat *Rome* 't Land is , daar de Schilder moet ver-
keeren ,
Zo hij op 't vatten van de rechte Kunst-greep
ziet ;
Als hij in deze School geen duizenden penfeelen
En verwen heeft verspild , geen aantal Tafereelen
Geschilderd , hij verdient den naam van *Schilder*
niet.

[AART KLAASZOOM] OF AARTGEN
VAN LEIDEN.

Offchoon de Kunst, geöefend door een Kunstig Schilder, die zich zelve gering acht en weinig waardeert, bij de Kunst-kenners echter niet minder gekeurd wordt, draagt het onkundig gemeen nochtans zodanig een' Kunstenaar en zijn werk weinige achting toe, gelijk gebleken en waar bevonden is in AART KLAASZOOM, Schilder van Leiden, die, alhoewel kloek van persoon, echter gemeenlijk AARTGEN of AARTJE genaamd werd. Hij zag het eerste licht te *Leiden* in den jare 1498, weshalven zijn Vader, die een Voller was, hem altijd zijn' ouderdom deed gedenken bij 't Gulden of Jubel-jaar 1500; dikwils verhalende, dat AARTJE twee jaren ouder was, dan toen hij naamlijk de Vader, zijn beloofde Roomsche bedevaart deed.

Tot zijn agttiende jaar gebruikte de Vader hem in de Vollerij, waarom hij ook AARTJE DE VOL-
LER geheten werd; doch nadien de Natuur hem
tot

tot de Schilderkunſt aandreef, werd hij in den jare 1516 beſteld bij *Kornelis Engelbertsz.*, door wiens onderwijs hij zo ſpoedig in de Kunſt vorderde, dat hij ondernam, zelf verſcheiden ſtukken zo in olie- als waterverw te ſchilderen, hoewel zelden of nooit ongewijde of zedelijke zinbeeldige onderwerpen, maar meeft Hiſtoriën uit het Oud en Nieuw Verbond, waaruit hij ook menigmaal zijnen Leerlingen vermaningen en leſſen gaf, gewoon zijnde met dezelve gemeenzaam en vriendlijk te verkeerem, en hen met veel luſt te onderwijzen. Offchoon geen dronkäärt, was hij gewoon, des maandags weinig of zelden te arbeiden, maar zich dan met zijne Leerlingen in de herbergen vrolijk te maken.

Van Nature was hij zeer blode, en achtte een ander veel en zich zelve weinig. Allerëerſt tekende hij in de manier van zijn' Meeſter, *Kornelis Engelbertsz*; maar na het zien van eenige dingen van *Schoorl*, verkoos hij de manier van dezen, en ook die der *Heemskerken*, inzonderheid in de Gebouwen, waarin hij zeer verre gevorderd is, behoudende nochtans altijd zijne eigene en natuurlijke verkiezing, naamlijk eene eenigzins ſlordige en onbevallige wijze van ſchilderen, alhoewel zijne dingen niettemin zeer fraai en geefſtig geördineerd waren, weſhalven de *ordinantie* zijne Tafereelen grootſch, en der Kunſt-kenneren achting waardig maakte, 't geen *Frans Floris* van *Antwerpen* bewoog een uitſtap naar *Leiden* te doen, toen hij naar *Delft* ontboden was, om in de Kruis-kapel der Kerke aldaar een *Cbriftus* aan het Kruis te ſchilderen, en de plaats 'er toe kwam bezichtigen. Te *Leiden* zijnde gekomen, om *AARTJE* te bezoeken, en naar zijne woonplaats vernemende, bevond hij, dat die Schilder een ſlecht vervallen huisje nabij de
Stads

Stads Vesten aan de Zijd-gragt bewoonde. 'Erf binnen tredende en verstaande, dat AARTJE uitgegaan was, verzocht hij, delffels Schilder-kamer en werk te zien, vermids hij hierom, gelijk mede om hem te bezoeken zo verre reis gedaan had, 't geen gereedelijk aan *Floris* vergund werd. Boven op een zoldertje onder het dak komende, nam hij eene houtskool van de Discipels, die aldaar zaten te tekenen, en schetste op de witte lage en finale muur een' offekop met de beeldnis van *St. Lucas* en het Wapen der Schilders, zo verre de enge omtrek van den muur gehengen wilde, welke schets noch lang en tot zij eindelijk door den tijd te niet ging, in waarde gehouden is. *Frans* vervolgens naar zijne Herberg gekeerd en AARTJE t' huis gekomen zijnde, werd dezen geboodschapt, dat een Vreemdeling, die hem wenschte te spreken, verzocht had, op zijne kamer te komen, en in zijn afwezen, doch ten bijzijn van zijne Discipels, de bovengenoemde schets had getekend, zonder dat hun nochtans bekend was, wie hij geweest mogte zijn. AARTJE boven komende en de schets ziende, zeide straks: *het is Frans Floris geweest*, en werd beschaamd, niet wetende wat te denken, dat zodanig een Meester hem kwam bezoeken, en durfde ook, door *Frans* in zijne herberg ontboden, hem niet gaan zien, oordeelende delffels gezelschap onwaardig te wezen. Als zij eindelijk bijeen gebragt waren, verzocht *Frans*, dat AARTJE zich met hem naar *Antwerpen* wilde begeven, onder belofte van te weeg te zullen brengen, dat zijn werk beter betaald wierde, en hij, die zo kommerlijk om den broode arbeide, als een Heer zoude kunnen leven, waarop AARTJE antwoordde, dat hij in zijne geringheid geen minder genoegens

schep-

ſchepte , dan een ander in zijne pracht , en een Koning zijn Koningrijk niet benijdde , bij zo verre hij zijn arm hutje in ruſt en vrede mogt bewonen ; dus AARTJE te *Leiden* bleef , en *Frans Floris* weder naar *Antwerpen* liet vertrekken.

Betreffende de werken van AARTJE , dezelve zijn den anderen in deugd zeer ongelijk , en doorgaands meer geeftig , dan beftudeerd , invoegen men , bijzonder in zijne groote Tafereelen , niet zelden de beelden te lang en ſomtjids eenige onregelmatigheid in de *proportiën* of evenmaaten vindt , alhoewel zijne ſtukken , gelijk gezegd is , aartig geördineerd zijn , weshalven *Frans* denzelven gaarne overreed had om met hem naar *Antwerpen* te gaan , op dat hij ten dien opzichte eenige hulp van hem erlangen mogt. Hij tekende buitengemeen veel voor de Glasſchilders en anderen , van welke dingen binnen *Leiden* noch veele honderden voor handen zijn. Voor eene uitvoerige en doorwrochte tekening op een geheel vel papier genoot hij zeven grooten , waaruit ligtlik te bevroeden is , wat vette ſoppen hij opdiffchen konde. Bij den Heer *Jan Gerritsz. Buiteweg* , te *Leiden* , vindt men noch drie voortreffelijke ſtukken van AARTJE , die in ſchoonheid van verwe boven zijne anderen uitmunten , ook wel geſchilderd en naar den eifch der Hiftoriën behandeld zijn , naamlijk het eerſte een gekruiften *Chriſtus* met de twee Moordenaars , ſtaande *Maria* met andere vrouwen en de Discipelen van den Zaligmaker zeer verſlagen onder het Kruis , 't geen door *Magdalena* omärmd wordt ; het ander de kruisdraging , gevolgd door *Maria* , andere vrouwen , eenige Discipelen en een grooten trein volks , en het derde de Offerhande van *Abraham* die zijn' Zoon *Iſaäk* , met het hout beladen , ten offer uitleid , wel-

welke offering in 't verschiet gezien wordt. De Weduwe van wijlen den Heer *Joän van Wissenaar*; in leven Burgemeester en Rentmeester van des gemeenen Lands middelen te *Leiden*, bezit een Kersnacht van AARTJE, zeer wel geördineerd, en die, offchoon eenigzins flordiger geschilderd, noch wel onder zijne beste werken geteld mag worden; ook vindt men ten huize van *Joän Adriaansz. Knotter* van hem eenige Waterverwen op doek, en onder anderen eene *Maria* met zingende Engelen, en bij *Jan Dirksz. van Montfoort*, een Tafereel; verbeeldende het Laatste Oordeel, op welks deuren de beeldenissen van *Dirk Jacobsz. van Montfoort* afgemaakt zijn. Onder *H. Goltzius* te *Haarlem* beruist van AARTJE eene Rode Zee in olie-verw, welk stuk, hoewel zeer beschadigd, in verscheidenheid van kledingen, hoofdversierselen, mutsen, tulbanden en hulsels uitmuntend is; gezwegen vele andere stukken, die elders van hem gezien worden.

Als hem eenig werk besteed werd, handelde hij met de lieden in de herbergen over het loon, en kwam, als dat gezelschap gescheiden was, nooit t'huis; maar zocht weder ander, en ging dus 'snachts langs de straten zwieren en zwerven, spelende op een Duitfche fluit, die hij altoos bij zich had, zonder, hoe duister het ook wezen mogt, eenig gevaar te duchten, 't geen te weeg bragt, dat hij, dus spelende, twee of driemaal in het water viel. Wanneer hij geen gezelschap konde aantreffen, had hij een zekere plaats daar hij dien nacht ging slapen, vermids het omtrend zijn huis onder de Vollers onveilig was, waarvan hij de proef eens gehad had; want op eenen zekeren tijd uit de herberg naar zijn huis bij de Vollerij keerende, en
zijn

zijn water makende , werd hem door een beſchonken onverlaat van achteren met een opſteker eene ſnede in de wang toegebracht , gelijk die moedwillige losbol gezworen had den eerſten te zullen doen , welke hem ontmoeten zoude. AARTJE onziende , en zeggende , *wie doet mij dat ?* kende de beſchonken karel zijne ſtem , bad hem om vergeevenis , die AARTJE hem ſtraks inwilligde , en bragt , eenigzins nuchteren geworden zijnde , den gekwetſten bij een' Wondheeler , die hem verbond , en ſedert ſchroomde AARTJE altoos , dien weg bij ontijden te gaan. Doch op eenen anderen tijd , na den middag , met een rijk burger van *Leiden* , genaamd *Quirink Klaasz.* , uitgegaan zijnde , om eenig geld te ontfangen voor zijn laaſte ſtuk werks , verbeeldende *Salomons* Eerſte Recht , 't welk thands noch binnen *Delft* hangt , en zij 's avonds laat ſcheidende , meende AARTJE weder als naar gewoonte ſtraat op , ſtraat neêr te gaan dwijlen , en trok , zijn gevoeg moetende doen , zijn tabbaard uit , hing denzelven op den muur of borſt-weering van de *Vollersgraft* , en wilde , na dat hij zich ontlaſt had , weder naar zijn' tabbaard keeren , doch taſte mis , trad bezijden den muur ; ter plaatſe in denzelven tot het putten van water eene opening was , en valende in de gracht verdronk hij in den jare 1564 , oud 66 jaren. [Zijn afbeeldſel wordt gevonden in de Plaat L. n. 3.]

JOACHIM BEUKELAAR.

Een' eersibeginnenden in onze Kunst strekt het tot geen gering voordeel, wanneer zijne natuurlijke neiging het geluk heeft, eene bekwame gelegenheid en middel tot eenig aantlokkend Voorbeeld, gepaard met een goed gezet en verstandig onderwijs, te vinden, gelijk den welschilderenden JOACHIM BEUKELAAR van *Antwerpen* wedervaren is, die, daar hij van natuure tot de Kunst genegen was, ook het geluk had, dat zijne Moeije de huisvrouw werd van den uitmuntenden Schilder *Pieter Aartsen*, gebijnaamd *Lange Pier*, welke hem tot de volkomenheid in de Schilderkunst een handleider en wegwijzer was. In den beginne konde hij bezwaarlijk tot het wel *koloreeren* geraken, tot dat zijn Oom *Pieter* hem aan het schilderen van vruchten, fruiten, vleesch, vogelen, visschen en dergelijke voorwerpen deed gewennen, door welk veel te doen hij zo vast in de tempering der verwen werd, dat hij ten dien opzichte een der uitmuntendste Meesters geworden is, die zeer vaardig, schier zonder moeite en met een groote bevalligheid schilderde. Doch, gelijk doorgaands in de wereld de dingen, die gemakkelijk te bekomen zijn, gering geächt, en in het tegendeel de schaars te verkrijgene gretig gezocht worden, ging het even ook met de kunstige stukken van BEUKELAAR; want die hij in zijn leven voor een gering loon schilderde, na zijn dood en thands zo hoog gewaardeerd zijn, dat men voor dezelve niet zelden twaalfmaal hooger prijs, dan den inkoop, met lust ziet betalen.

Onze JOACHIM verkoos allermeeft het fchilderen van Keuken-ftukken, en maalde voor den Muntmeester te *Antwerpen* een uitmuntend ftuk, 't welk hem tot een zeer soberen prijs was aanbesteed. Nietemin verzwaarde en vermeerderde die Muntmeester het werk niet weinig, door het geftadig aanbrenge van nieuwe voorwerpen, om 'er die naar het leven in te fchilderen, zo dat het ftuk eindelijk van allerlei gevogelte, vifch, vleefch, fruiten en vruchten vol en opgepropt geraakte, en de Schilder 'er zijn kaas en brood niet mede konde winnen. In de Lieve Vrouwe-kerk te *Antwerpen* vond men welëer van onzen BEUKELAAR eene Inrijding van *Christus* binnen *Jerufalem* zeer kunftig gefchilderd, doch welke in de tweede Beeldftorming vernield is. De Heer *Sion Luz* te *Amsterdam* bezit van hem twee heerlijke ftukken, verbeeldende het een eene Fruit- en het ander een Vismarkt, vol allerlei aartig behandelde voorwerpen naar het leven, en met eenige Keuken-meiden en andere Beelden geftoffeerd, die zeer natuurlijk en wel gekoloreerd zijn. Onder *Melchior Wijntges*, Muntmeester te *Middelburg*, beruft mede een zeer fraaije Keuken met levens-groote Beelden en eene Inrijding van den Zaligmaker binnen *Jerufalem*, met wit en zwart. Bij *Jacob Rauwaart* te *Amsterdam* heb ik van BEUKELAAR een kleinächtigt ftuk gezien, verbeeldende een aartige markt, en in 't verfchiet een *Eccé Homo*, zeer wel behandeld; en *Hans Verlaan*, Koopman niet verre van de Kraan te *Haarlem*, bezit mede van hem twee groote ftukken met levens-groote beelden, in welker eerfte de vier Evangeliften, en in 't ander de familie van *Ste. Anna* verbeeld zijn. Doch alle de verdere plaatfen te noemen, waarin zijne kunftige

tafereelen verstrooid zijn, ware mij ondoenlijk, zo wel als de voortreffelijkheid zijner Werken naar verdiensten te roemen.

Ondertuffchen is te beklagen, dat zulk een Meester voor een zo gering loon, als gezegd is, gearbeid heeft, en door zich zelve te laag te houden, of anderzins, in een geringe achting was; want hij hier en daar in dag-huuren arbeidde, als bij *Antonio Moro* tot het schilderen der klederen voor Portretten en voor anderen om een gulden of daalder daags. Voor vijf of zes ponden maakte hij groote fraaije stukken. Het bovengenoemde *Ecce Homo* zoude thands in het *Kabinet* van den Keizer beruften, en is door den gemelden *Jacob Raurwaart*, zo ik mij niet bedriege, verkocht aan den Graaf *Van der Lippe* met noch eene Fruit-markt van BEUKELAAR, met de vier Uiterstens van *Heemskerk* en een Zondvloed van den zelve, waarin veele ongemeen zuiver behandelde naakte Mannen- en Vrouwen-beelden kwamen, met kindertjens drijvende op het water, in wien de onnozelheid der jeugd wel verbeeld was, nadien sommigen hun speeltuig, of poppen, in hunne bestorven handen of armen poogden te behouden en andere hartstogten meer, als mede een strijd van *Perseus*, daar 't Volk in steen veranderd wordt; deze allen (zeg ik) voor omtrend duizend ponden Vlaams, hoewel die uitmuntende stukken meerder waardig waren. JOACHIM BEUKELAAR is te *Antwerpen* in den ouderdom van maar omtrend veertig jaren overleden, ten tijde hij voor den Krijgs-Oversten, *Vitelli* genaamd, schilderde, toen de Hertog van *Alba* het laatst in de *Nederlanden* was. Kort voor zijn overlijden beklagde hij zich, zegt men, dat hij gedurende zijn leven, voor een te geringen loon gearbeid

heid had. [Zijne afbeelding is in de Plaat T. n. 2.] Onder die, in den vorigen druk van *Van Mander*, leest men dit Latijnsch vers:

*Hic tenui pinxit pretio, dum vita manebat,
Ast tabulis pictis gloria non tenuis.*

*Cujus post mortem colimus tabulasque, culinas:
Nec mirum: multis docta culina placet.*

Dat is :

Gij wrocht voor luttel loon , ô BEUKLAAR bij u
leven ,
Doch wordt nu na uw' dood uw Werk zijn roem
gegeven ;
Uw Kunst en Keukens zijn gewild. Geen won-
der: want
Bij veelen hoort omtrend de Keuken groot ver-
stand.

F R A N S F L O R I S.

De *Italiaansche* Schilders, bijzonder die der geringste soorte, werken, om kwanswijs poezelachtig te schilderen, het binnen-werk hunner Naakten niet genoeg uit, hebbende dien gemaklijken weg verkozen, om het hoofd niet te breken met het betrachten der *Muskelen* of spieren en het bestuderen van het leven, weshalven zij aan de welstandigheid der Kunst niet zelden te kort doen, gelijk zulks door onze *Nederlanders* van den andren kant geschied, wanneer veelen hunne Beelden te schraal, rank en dor maken, bij welke schrapelheid nochtands de kennis der spieren, zenuwen en aderen vereischt wordt. De Beelden van den grooten *Buo-*

narotti vindt men in 't binnen-werk wel gemuskeld te zijn, en echter omvangen van een lijvigen en schoonen omtrek, 't welk een zeer verstandige handelwijs is, gelijk zodanig een uitmuntend Meester, naar de hoogste schoonheid streevende, door lange ervarenheid bevonden had te behoren. De Antieken namen in de eigenschap der Beelden eene verscheidenheid naar de trappen des ouderdoms in acht, gelijk blijkt, wanneer men nevens eenen jongen tengeren *Antino*, en een meer bejaarden lijvigen [en wel gespierden] *Hercules*, een ouden dorren *Laöchon* beschouwt, waarmede zij te kennen wilden geven, dat in eene historie zodanig eene verscheidenheid van eigenschappen naar vereisch van het werk in acht genomen behoort te worden. Niettemin wordt de Antieke *Laöchon* om zijne schrapelheid door eenigen gelaakt, misschien uit onkunde, en door het niet gadeslaan van de gesteldheid der oude lieden, wier lighamen door het missen der levensgeesten en natuurlijke vochten ranker worden en vermageren. Die schraalheid hebben eenigen in de Beelden van FRANS FLORIS, de eer onzer Kunst hier te lande, gelaakt, en onder dezen eenige Italiänen, oordeelende dus naar de prenten, welken doorgaands aan de schilderijen niet zeer gelijken, en niet zelden een goeden rok uitgetrokken hebben. *Vasari*, van FRANS FLORIS schrijvende, zegt: *Deze wordt gehouden zeer uitmuntend te wezen, en heeft in alle dingen, zijne Kunst betreffende, op zodanig eene wijze geärbeid, dat niemand, volgens het zeggen der Nederlanderen, de hartstogten, als droefheid, blijdschap en andere gemoeds-bewegingen met zeer fraaije vindingen beter, dan hij, afgebeeld heeft; weshalven zy hem, by vergelijking, den Vlaamschen Raphaël d'Urbino*

noemen, alhoewel de van hem uitgaande prenten zulks zo zeer niet toonen; want de Plaatſnijder, hoe bekwaam een Meester hij zij, nooit op ſtukken na, het werk, de tekening en de manier van hem, die het getekend heeft, achterhaalt. Dus verre het getuigenis van *Vafari* omtrend FRANS FLORIS, die maar konde oordeelen, (gelijk gezegd is), naar de prenten, die meerendeels naar de tekeningen, door zijne Discipelen of anderen naar zijne ſchilderijën gemaakt, gefneden zijn; want ik vertrouwe, dat zo die Schrijver de *fikse* en kloeke penſeel-ſtreken, en de ſtoute behandeling van FRANS gezien had, hij, (ten ware door afgunſt jegens de Vreemdingen misleid) den lof van FRANS veel hooger verheven zoude hebben.

Onze FRANS FLORIS ſtamde af van zekeren eerlijken Burger van *Antwerpen*, geheten *Jan de Vriend*, toegenaamd *Floris*, een verſtandig man, die zeer veel in Erfſcheidingen of Boedelſchiften gebruikt werd, en in den jare 1400 (*) overleed. Deze liet twee Zoonen na, den eenen geheeten *Kornelis*, en den anderen *Klaudius*. *Klaudius Floris* was een uitmuntend Beeldhouwer, die veele deſtige werken te *Antwerpen* gemaakt heeft, welken gedeeltlijk aldaar noch gezien kunnen worden. *Kornelis*, die een Steenhouwer en de Vader was van onzen FRANS DE VRIEND, gemeenlijk FRANS FLORIS genaamd, overleed in den jare 1540. De gemelde *Kornelis*, Vader van onzen FRANS, had vier zoonen, waar van elk in de Teken-kunſt tot ver-

(*) Dit moet denkelijk 1500 zijn, want is hij in 1400 geſtorven en zijn Zoon *Kornelis* in 1540, zo moeſt deze, zelfs na zijn Vaders dood geboren, den leeftijid van 140 jaren omtrend bereikt hebben, dat ongerijmd is te denken.

verschillende eindens uitmuntte. *Kornelis* was een voortreflijk Beeldhouwer en Bouwmeester, onze *FRANS* zelf een uitmuntend Schilder; *Faques* een goed Glas-schilder, en *Jan Floris* een zeer vermaard Plateel-bakker, die nooit in de *Nederlanden* zijn weêrgaê had, en uit aanmerking van zijne Kunst in den dienst van *Filips* Koning van *Spanje* aangenomen werd, in welk Koningrijk hij jong overleden is. *FRANS* bezat noch van dezen zijnen broeder veel aardewerk, of porcelein, zeer geestig met aartige historietjens en beeldjens beschilderd. *Kornelis* heeft veele heerlijke gestichten binnen *Antwerpen* gebouwd, als het Stadhuis een Koninglijk gebouw, het Oosters-huis en meer anderen, en is in den jare 1575 overleden.

FRANS, door Natuur voorgeschikt, om in de Schilderkunst anderen te overtreffen, oefende in den beginne de Beeldhouwkunde, en hieuw veelal beelden op koperen zarken in de Kerken; doch begaf zich, oud omtrend twintig jaren, metter woon naar *Luik*, en werd een Leerling van den toen zeer vermaarden *Lambert Lombardus*, Schilder binnen die Stad, wiens manier van schilderen hij in 't eerst bestipt volgde, en zijn levenlang ook, ten minsten gedeeltelijk, heeft blijven volgen, gelijk uit hun beider werken blijkt. Ook schijnt zulks door de volgende vertelling bevestigd te worden; naamlijk, dat *Lambert* op een zekeren tijd zijnen Discipel te *Antwerpen* komende bezoeken, onder het goede *cier* maken uit het gezelschap was gesloopen, en zich naar den schilder-winkel van *FRANS*, daar goede knechts op waren, had begeven, en met deze Leerlingen over de Kunst en hunnen Meester in gesprek geraakt was, bij welke gelegenheid hij onder anderen gezegd zoude hebben, dat

dat hun Meester van jongs af een *olijke dief* was geweest ; dat de Discipelen hunnen geliefden Meester dus hoorende uitſchelden en laſteren , begonnen hadden te morren en in toorn te ontſteken tegen *Lambert* , die hun onbekend was , dien ze ook welhaast op het lijf gevallen zouden hebben , zo hij hun niet eindelijk zijne meening ontvouwd had , met te zeggen , dat FRANS , zijn gewezen Discipel , hem de Kunt had afgekeeken en ontſtolen ; (gelijk *Apollodorus* in een zeker Lofdicht zegt , dat hem de Schilder-kunt was ontſtolen , en dat *Zeuxis* die bij zich droeg) dat *Lambert* , vervolgens weder bij het gezelfchap zijnde gekomen , aan FRANS had gevraagd , wat volk hij op zijn' winkel had ; want dat zij hem bijna den rug hadden gefmeerd , voorts het gebeurde verhaallende , waarom zeer gelachen werd , en de Leerlingen om hunne zucht en genegenheid voor hunnen Meester geprezen.

FRANS , op de Kunt verliefd , reisde naar *Italië* , en beſteedde te *Rome* zijn tijd zeer vlijtig aan het tekenen van alles , waarin zijn geest behagen ſchepte , inzonderheid met roode aarde verſcheiden Naakten uit het Oordeel en gewelf-ftuk van *Michel Angelo* en naar de Antieken , welke tekeningen zeer kloek *geärſeert* en behandeld waren , gelijk ik verſcheiden overdrukken van dezelve gezien heb , door eenigen zijner Discipelen , die dezelve zo behendig als onbehoorlijk hadden weten in handen te bekomen , overgedrukt , welken door overhandreiking hier en daar gezien zijn geworden.

Nadat FRANS in de *Nederlanden* terug gekomen was , werd hij door zijne Kunt , waaröver zich menig Kunt-oefenaar en kenner verwonderde , welhaast voor een groot Meester bekend , bijzon-

der toen 'er van zijne werken , gelijk zij waardig waren , in openbare plaatfen kwamen. In den beginne , wanneer hij begon te toonen , welk een Schilder hij was , en welken geeft hij bezat , befteedde hij niet alleen groote naarftigheid in de Kunft door zijne hand , maar gaf ook blijken van zijne fchranderheid en oordeel door zijne tong , met over alle zaken , 't zij Geeftlijke , Wijsgeerige , Dichtkundige of andere , te redenkavelen. Doch zo dra de Rijkdom en Overvloed door zijne welbeloonde Kerk-werken bij hem intrek namen , vermids hij door Vorften en groote Heeren bevorderd en door sommigen verlokt en verleid werd , verviel ons *Nederlandfch* fieraad tot tijdverkwifting en floeg vervolgens tot dronkenschap over , invoegen men hem , tot nadeel van de Kunft en van zijn edelen geeft , voor zo groot een dronkäärt als Schilder hield. Hier over werd hij door eenigen berispt , en onder anderen door den Dichter *Dirk Volkertsz Koornhart* , die hem een brief zond , in dichtmaat vervat , en bij wijze van een' droom ontworpen , als of *Albert Durer* hem in de gedaante van een oud man was verfcheenen , de Kunft van FRANS hoog geroemd , doch zijn levengedrag vinnig doorgeftreken had , befluitende dezen brief met te zeggen : *zo al niet waar mogt wezen , dat ik het gedroomd heb , zo houd echter voor waarächtig , dat het u wel dapper gezegd is.* Tot mijn leetwezen zal ik hier eenige ftaalen zijner overdadigheid verhalen , die ik hoop en wenfche , dat veelëer door die van onze Kunft gelaakt en voor vreemd gehouden , dan geroemd en gevolgd zullen worden , en dat de jeugd , hoe vermogend ook , hierin geen roem zal trachten te behalen ; want , offchoon bij ons *Duitschen* [of *Nederlanders*] in 't gemeen het

over-

overmatig drinken ten onrechte geduld, of als geen zondig en ſchandelijk misbruik aangemerkt, ja het vermogen van veel te kunnen drinken op eenige plaatſen tot eere ſtrekt, wordt nochtands die nuttelooze Kunſt bij andere vernuftige Volken voor de ſnoodſte ſchande der wereld, ja voor een meer dan beeftächtigheid of onredelijke en onnatuurlijke zonde gehouden, en gelijk een waare Moeder van alle moedwilligheden en ondeugden met afgrijzen verfoeid en geſchuwd.

FRANS dan, door zijne Kunſt vermogend geworden, en in veel aanzien bij de Grooten des Lands, naamlijk de Ridderſ van het Gulden Vlies, den Prins van *Oranje*, de Graven van *Egmond* en van *Hoorn* en anderen geraakt zijnde, was met hnn zeer gemeenzaam, en kwamen die Perſonaadjen niet zelden ten zijnen huize wijn drinken en werden ook wel vergaſt. Juffrouw *Klara Floris*, Echtgenote van onzen Puik-ſchilder, die, als haar de poppen in 't hoofd kwamen, woefte, ſtout en onbeſchaafd was, gedroeg zich jegens die Heeren zeer onbeleefd, en ontzag niemand; invoege zij geene zwaarigheid maakte de Gravinnen van *Egmond*, van *Hoorn* en anderen zo ſchamper te bejegenen, als of zij hare meiden of dienſtboden voor zich had, 't geen haren beleefden goeden man niet zelden bitter griefde, en zijnen edelmoedigen geeft zo zeer vermoeide, dat zij, (zegt men) door hare hardnekkigheid en kwaadaartigheid de voornaamſte oorzaak van zijn ruuw leven en verderf geweest is. Want, toen zij in de grootſte weelde zat, en op de *Meere* een ſchoon vrij-ëigen huis-bewoonde, zeide zij dikwils, om dat de Keuken een weinig rookte, dat zij haar leven in zulk een rookneſt niet wilde eindigen, 't geen te weeg bragt, dat FRANS een
ſtuk

stuk Weiland in de Gasthuis-beemde kocht , waar-
 op hij een zeer heerlijke woning bouwde , en daar-
 toe *Kornelis* , zijn' Broeder , tot Bouwmeester ge-
 bruikte. De poorten en pilasters van dat huis of
 liever Paleis , waren van graauwen Arduinsteen ,
 naar de Antieke Bouwörde gewrocht , zulks dat in
 die timmering niet alleen het ander huis , al zijn
 gereed geld en vijf duizend guldens , die hij op de
 bank tot de schetsfen geplaatst had , versmolten ,
 maar hij ook verplicht was , penningen op te ne-
 men ; waarbij noch ten ergste kwam , dat hij niet
 alleen zijn eigen werk verzuimde en daaglijks goe-
 de *cier* maakte , maar ook mede de werk- en op-
 perlieden deed aanzitten en van hun werk af hield ,
 waar door de inkomsten verminderden , de schul-
 den vermeerderden , de dagloonen opliepen , en
 het werk weinig vorderde ; dus 'er de verkens ,
 gelijk men zegt , in het koorn liepen. *FRANS* was
 te goed , of te achteloos , en had te veel tafel-
 bezems , of panlikkers , die hem alles hielpen door
 de billen lappen , waaröm *Juffrouw Klara* , zijne
 huisvrouw , en *Jaques Floris* , zijn Broeder , niet
 zelden onëens werden ; want deze was zeer boertig
 en kortswijlig , ook nimmer de laatste in 't ko-
 men , noch de eerste in 't gaan , des , al wat *Klara*
 zeggen mogt , hij zette het koel ter liefde van den
 beker bij zich ter neder , als of het hem geenzins
 raakte ; zelfs schold *Juffrouw Floris* hem wel eens
 voor een schelm , en zeide niet zelden : *Wat doet gij
 hier wederöm ? Gij helpt ons uitzuipen , en komt
 maar uw ledige darmen vullen ; ik versta niet , dat
 gij voortaan uwe voeten over mijn dorpel zet , en
 diergelijke zoetigheden meer ; doch hij , die dit om
 den smul , of veel liever om het nat , met een goe-
 de gratie konde verkroppen , keerde alles ten bes-
 ten ,*

ten, zeggende met een lachenden mond : *Waarlijk Zuſter , die u niet kende , zoude immers moeten denken , dat gij mij niet wel zetten mogt ; maar ik , die u kenne , weet , wat gij met die woorden zeggen wilt . Andere botmuilen konden ze zo niet verſtaan ; maar ik zalze u uitleggen . Ze willen in 't Griekſch zeggen : Lieve Broeder , waaröm komt gij ons dus zelden bezoeken : Wij belijden openlijk , dat wij zonder u niet kunnen leven , noch ons vrolijk maken , daaröm kom dagelijks bij ons ; want uw gezelschap is ons ten hoogſten aangenaam ; ook weet ik , Zuſter , dat gij , zo ik zelf u niet kwam helpen , man en maagd om mij zenden zoud , en kwaad worden , wanneer ik niet kwam ; en als zij daaröp weer ſchreeuwde : Blijf maar achter en beproef het eens , ſchelm ; ik wenschte , dat ik woorden vinden konde , om u uwe ſpillen te doen pakken en nooit weder te komen , ging hij voort : Dat is weder in 't Griekſch te zeggen , dat ik blijven moet en alle dagen komen ; ja dat de dag te kort valt , om u met mijn gezelschap te vermaken , en daaröm den nacht 'er aan moet knopen ; ik begrijp wel , lieve Zuſter , dat ik , door dag en nacht hier te zitten , u de grootſte vriendschap doe . Kortöm , wiſt Juffrouw Floris met haar Duitſch ſpreken een ſpijker , Jaques Floris wiſt met zijn Griekſch een gat ; invoegen het gezelschap zich van lachen niet onthouden konde , en zelf ook niet Juffrouw Floris , die daar bij van den lik zo min als Jaques vijs was . Om die wanſchiklijke en ongeregelde huishouding geraakte de goede FLORIS in opſpraak , en werd niet zelden de zaak met leugens vergroot . Dikwils beklaagde hij zeer hartlijk zijn' verſpilden tijd , en dat hij op den doolweg geraakt was ; en vermaande zijne Kinderen en Discipelen tot naarſtigheid , en om den Heere te bidden , hen tot
leer-*

leergierigheid te bewerken ; want offchoon ik ; (zeide hij) in mijne hooge jaren achtloos geworden ben , heb ik echter in mijne jeugd meenigmaal God gebeden ; dat hij mij , ware het mij zalig ; een leerzaam hart gave ; ook klaagde hij ; dat het hem door zijn verzuim en nalatigheid tegengelopen was , en hij ; alëer de bovengenoemde timmering een begin nam , jaarlijks meer dan duizend guldens (ten dien tijde een aanzienlijke fomme) overgewonnen had , daar hij nu in tegendeel met zwaare schulden beladen was ; welken hij echter met zijn schilderen ligtlijk zoude hebben konnen te boven komen , indien hij door de gewoonte , zo 't schijnt , niet te verre verzeild geraakt ware , en het gezelschap der drink-broederen maar hadde konnen verlaten , die zeer gaarne bij hem waren .

Nadien *Floris* dan voor een sterk drinker vermaard was ; waar van eenige zuipers en zwelgers afgunstig waren ; gebeurde het op een zekeren tijd ; dat zes wakkere drink-broeders ; die overal elders den boventoon hadden , van *Brussel* ; te *Antwerpen* kwamen , alleen om hunne Kunst tegen hem te beproeven , en met hem in het wed-perk te treden , waarin hij zich zo wel kweet ; dat drie van dezelve , reeds ter halver maaltijd , de vlag moesten strijken . Twee der drie anderen ; die het langer tegen hem uithielden ; begonnen door de langdurigheid van den strijd te lisptongen , waardoor de moed van *FLORIS* zodanig aanwakkerde ; dat hij hun door een grooten handhouwer , of wakkere Frankforder beker ; onder de tafel deed zigen , waarna de laatste , die het langst stand hield ; eindelijk *FRANS* voor zijn Meester moest erkennen ; want als deze hem in het scheiden uit de herberg naar buiten op de plaats geleidde , alwaar zijn paard

paard ſtond en zich vijf of zes Discipelen ongedekt bevonden, deed hij (FRANS) noch een kan Rijnwijn tappen, die hij in de hand nam, en, ten blijke van zijn groote Zwelg-kunſt, op één been ſtaande, zijnen Kampiöen in eenen teug toebragt, waarna hij op zijn' ſchimmel ſteeg, en 'snachts als Overwinnaar naar huis reed. Op eenen anderen tijd zich bevindende in het gezelfchap der Hoofdmanen en die van het Gild der Lakenbereiders te *Antwerpen*, beſtaande uit dertig perſonen, bragten dezen hem alle toe en hij hun, zulks hij, hoe ongelooflijk het ſchijnen mag, zeftigmaal tegen hen tweemaal dronk, gelijk hij zelf 'savonds te bedde gaande verhaalde, in de tegenwoordigheid van zijne Discipelen, die gewoon waren, zich in zijne ſlaap-kamer, welke met goud-leer behangen was, te laten vinden, om hem een goeden nacht te wenſchen, en waarin altoos twee van hun bleeven, om hem te helpen ontkleden, en zijne ſchoenen en kouffen uit te trekken.

Altoos had hij groote en voortreffelijke Werken, zo Outer-ftukken als anderen, onder handen. Onder dezen verdiend inzonderheid gedacht te worden aan het Schermers, of het *St. Michiels* Outer-ftuk, in Onze Lieve Vrouwe Kerk te *Antwerpen*, verbeeldende den Val van *Lucifer*, welk wonderlijk fraai geordineerd, kunſtig en wel geſchilderd tafereel alle Kunſtenaars en Kunſt-kenners verwonderd doet ſtaan en met verbaaſtheid aandoet. Het zeldzaam getuimel en onderëen vallen van verſcheiden naakte beelden der booze Geelten, waarin een uitnemende kundigheid van de zenuwen en muskelen of ſpicren doorſtraalde, gaven blijken van eene groote oplettendheid en van veel verſtand, en de koppen van een draak met zeven hoofden,
in

in dat tafereel te pas gebragt , zijn zeer natuurlijk verbeeld en verwekken ijzing door hunne vreeslijke blikken. Op eene der deuren van dat stuk is de Hoofdman van het Schermers-gild afgemaald , met een slagzwaard in de hand , overschaduw door een bruine wolk , die 'er een fraaije schaduw in te weeg bragt ; ook was welëer in de zelfde Kerk te zien het hoog-Outer-stuk , door onzen FRANS op een grooten tijkdoek geschilderd , verbeeldende de Hemelvaart van *Maria* , waarin de kleding der vliegende Engelen zeer fraai geplooid was , doch welk heerlijk , rijk geördineerd en wel geschilderd stuk , tot jammer van de Kunst , in de onzinnige Beeld-storming aan stukken gescheurd is ; hoewel eenigen meenen , dat het noch in het *Escuriaal* in *Spanje* bewaard en in groote waarde gehouden zoude worden. Noch zag men van hem in de zo evengemelde Kerk een zeer fraai Outer-stuk op doek , zijnde een Kersnacht ; te *Brussel* mede een Outer-stuk , verbeeldende het Laatste Oordeel , waarin veele fraaije en kunstige Naakten gezien werden ; voorts te *Gent* achter in de *St. Fans* Kerk in de Kapel van den Abt van *St. Bavo* (*) vier dub-

(*) *St. Bavo* en *St. Amand* zijn de twee Bescherm-heiligen van de *Gentenaars* , de eerste was een vermogend Edelman , en de andere een Bisschop van *Tongeren* ; zij beiden (zegt men) hebben in de 7. Eeuw het Evangelie aan de *Gentenaars* gepredikt. Uit de goederen van *Bavo* richteden zij te zamen verscheiden Kerken en Kloosters op , tot dat *Bavo* te *Gent* in den jare 630 overleed. De Hoofd-kerk der Stad is aan hem in 941 gewijd , en werd door *Paulus V.* in 1559 tot een Bisschoppelijke verheven. Voorts heeft men tot *Gent* wel een Abt van *St. Pieter* en *Bandelo* , en noch eene Abdij van *Drongen* even buiten de Stad , waar van de eerste Recht-gebied (wereldlijk) heeft over een groot

dubbele deuren , aan onzen FRANS door den Abt *Lucas* aanbesteld , verbeeldende van binnen de historie van *St. Lucas* , en van buiten eene zittende *Maria* met het kind op haar' schoot , en een Engel bij haar , wordende door een licht van boven bestraald. Aan de andere zijde werd de bovengenoemde Abt , naar het leven geschilderd , knielende gezien ; gekleed in zijn plechtgewaad , met zijn' Mijter bij zich en nevens dien geestlijken een grooten fraaijen waterhond , zo natuurlijk verbeeld ; dat de honden 'er aan kwamen rieken , gelijk ik zelf gezien heb ; want wij die deuren bij *Lucas de Heere* op onzen schilder - winkel hadden , alwaar zij voor den Beelden - storm bewaard waren ; en ons daaglijks tot onze leering dienden. Het Portret van den gemelden Abt , die een volle , deftige en bejaarde tronie had , was zo wel getroffen , dat het ten bewijze strekte , dat *FLORIS* de beste Portret - schilder was , die men vinden konde. In de historie van *St. Lucas* had hij dien Heilig verbeeld ; als bezig zijn Evangelie uit den mond van *Maria* op te schrijven ; en in een ander perk , als hield hij zich onledig met zijne schriften tegens die der andere Evangelisten te vergelijken. In een derde afdeeling scheen dezelve Euangelist *Maria* , met het Kind op haar' schoot , af te malen , waarin hij alles verwonderlijk aartig geördineerd en vol uitnemende , zo oude als jonge tronien en geestige offenkoppen geschilderd had. De Prediking van

groot gedeelte der Stad , en waar van de Kerk in 1718 prachtig herbouwd is , maar ik heb geene Abdij van *St. Bavo* kunnen naspeuren , waar van de hier genoemde Abt zijn naam zou dragen. De *St. Baafs*-kerk wordt ook *St. Jans*-kerk genoemd.

van *St. Lucas* had hij op een ander Tafereel verbeeld en daarin eenige toelufferende Vrouwen met fraaije hulfels te pas gebragt , en in noch een ander stuk het gevangen-nemen van den gezegden Heilig , die in't verſchiet aan een Willigen-boom gehangen wordt , voorts eenen grooten *St. Macharis* en een' anderen Heilig , alles zo ongemeen geestig en kunstig behandeld , dat men , dit ziende , zich 'er over verwonderen moet , inzonderheid , wanneer men tevens zijne groote vaardigheid hoort roemen , en wat hij op eenen dag af konde doen ; want uit zijne tronien en naakten zoude schijnen , dat daaraan veel tijd en arbeid besteed was , inzonderheid , wanneer men dezelve op een geringen afstand beschouwt , nadien zich dan dingen openbaren , die van nabij niets schijnen , of ook niet zijn. Zijne manier van hair-schilderen was mede wonderlijk , en zijne diepfels , hoogfels en rondingen nam hij ongemeen wel in acht , en schilderde zeer poezelachtig.

Van zijne vaardigheid gaf hij doorſlaande bliken , ten tijde de Keizer *Karel* zijne zegepralende intrede binnen *Antwerpen* zoude doen ; want hij , tot het schilderen der ſieraadjen gebruikt wordende , gedurende vijf volle weeken daaglijks zeven naakte beelden schilderde , hebbende van elk beeld een pond Vl. , en daar aan dag voor dag slechts zeven uren arbeide ; en wanneer hij voor zijne Discipelen schilderde , betaalden zij hem agttien of twintig guldens 's daags. Offchoon hij nu gewoon was , lang te slapen , niet voor 's morgens ten negen uren aan het werk te gaan , en 's avonds ten zeven uren uit te scheiden , heeft hij nochtans zeer veele fraaije Werken aan 't licht gebragt. Toen de Koning *Filips* te *Antwerpen* kwam , schilderde

FLORIS in eenen dag op een groot doek eene Zegepraal, waarin hij eenige gebonden liggende gevangenen en veel Antiek krijgstuig te pas bragt; welke wonderlijk fraaije ordinantie, door hem in koper geëst; het licht ziet. Ongemeen geestig was hij in allerlei bijwerk, 't zij aloude gesneden of gevlochten gestoeltens, zeldzame vaten, hulfels, tooifels, schoenen, laarzen, helmen en dergelijken. Zijn huis had hij uitwendig bemaald met de zinbeeldige beeldenissen der Schilder-kunde en van de andere Vrijë Kunsten in koper-geel en als koper geschilderd. De laatsten zijner Werken, die hij onder handen had, toen hij overleed, waren voor den Groot-priör van Spanje geschikt, en beïtonden onder anderen inzonderheid in een Gekruisten *Christus* en de Opstanding van den Zaligmaker; ijder zeven en twintig voeten hoog, welke heerlijke stukken voor zijn dood t'eenemaal afgeschilderd waren; doch andere historiën op de deuren waren slechts aangelegd en gedoodverwd, en werden selderd door *Frans Pourbus*; *Krispiaan van den Broeke* en anderen opgemaakt.

Van zijne Werken, die door de Kunst-lievenden in groote waarde gehouden en door de voornaamste Schilders zelven gaarne gezien en hoog geächt werden; vindt men te *Middelburg*; bij *Melchior Wijntgens* een uitmuntend stuk; verbeeldende de negen slapende *Musen* of Zang-godinnen; ook heb ik van hem in de gemelde Stad op een grooten doek vol naakte Beelden een zeer fraaie Zeebruiloft of banket gezien. De Kunst-lievende *Jan van Endt*; te *Amsterdam* op den Dam; bezit van hem een wonder heerlijk Tafereel, verbeeldende *Christus*; de kinderen tot zich roepend, in welk stuk veele fraaije troniën, aartige opschortingen

en bindselen van Vrouwen-klederen, poezelige Kindertjens en dergelijke dingen te zien zijn; voorts een ander uitmuntend behandeld Tafereel, waarin *Adam* en *Eva* na hunne uitdrijving uit het Paradijs verbeeld zijn, en eene Beweening van *Abel*. Wel-
 òer waren door *FRANS* te *Antwerpen* bij den Kunt-
 minnaar, *Klaas Jongeling*, in zijn nieuw gebouw
 in *Markgraven-Leijè*, in eene kamer, geheten *de*
kamer van Herkules, zo ik meen, in tien stukken,
 de Daaden van *Herkules* verbeeld, en in een ande-
 re kamer, die *der Zeven Vrijè Kunsten* genaamd,
 de gezegde Kunsten afgemaald. Van alle die ta-
 fereelen, welken zeer heerlijk geschilderd, uitne-
 mend fraai geördineerd, vol naakte Beelden en met
 veele aartige kledingen versierd waren, worden de
 prenten, door *Kornelis Kort* in koper gesneden,
 en door *SIMON JANSZ. KIES*, van *Amsterdam*,
 Discipel van *Heemskerk* en *FLORIS*, naar de Schilderijèn getekend, gezien; doch waar die stukken
 gebleven zijn, weet ik niet aan te wijzen; dit is
 ondertusschen zeker, dat de veele Tafereelen van
FLORIS, zo in *Spanje* als andere landen verftrooid,
 alomme de uitnemendheid zijner Kunst doen geden-
 ken en waardeeren.

De Schilder-lust van onzen *FRANS* was zo groot,
 dat hij, dikwils half of iet meer beschonken te
 huis komende, hand aan de penseelen sloeg, en
 veel werks afdeede, waarin zijn geest dan aller-
 meest uitblonk; zeggende niet zelden: *Als ik*
werk, leef ik; maar als ik speelen gaa, sterf ik,
 't geen te wenschen ware, dat wij van de heden-
 daagsche Schilder-jeugd mede hoorden zeggen en
 in der daad en naar waarheid zagen navolgen. In
 den jare 1539 kwam *FRANS* in het Schilders-gild,
 overleed in den jare 1570, oud in de vijftig ja-
 ren,

ren , en werd op *St. Franciscus* dag eerlijk begraven. Hij liet eenige Zoonen na , die de Kunst oefenden. Een van dezelve , geheten BAPTISTA FLORIS , werd door de Spanjaarden te *Bruffel* heerlijk omgebragt. Een andere , FRANS , bevindt zich te *Rome* , en behaalt veel roem door het ſchilderen van kleine ſtukjens.

Aanmerklijk is het groot getal goede Discipelen , door onzen FRANS FLORIS in de Kunst onderwezen , en waarin hij alle de Nederlandsche Schilders overtroffen heeft ; zulks veelen der beſte Meesters in alle de Koningrijken en Landen van het Chriſtendom zijne Leerlingen geweest zijn. Hier over heb ik wel eens geſproken met FRANS MENTON (*), van *Alkmaar* , zijn Discipel , en over de oorzaak , waaröm de beſte Meesters thands zo weinig goede Discipelen voortbrengen ; waaröp hij mij antwoordde , dat zulks toe te ſchrijven was aan de veele groote Werken , die *Frans* geſtadig onder handen had , en hij door zijne Leerlingen in dood-verw deed brengen , naar de voorwerpen , door hem met krijt getekend , zeggende : *brengt daar en daar zodanige troniën te pas* , welken hij hun aanwees , en waarvan hij altoos een goed gedeelte op panneelen bij zich had. Hier door verkregen zij eene zo ſtoute behandeling , dat zij zelven ondernamen , het een en ander te *ordineeren* , aan te leggen , en uit den geeft op te ſchilderen ; behalven noch , dat meeft alle de vluſte Geeften , die reeds bij anderen geleerd hadden en lang aan de Kunst geweest waren , dan

(*) Deze FRANS MENTON is ook te *Alkmaar* overleden op den 24. van Louwinaand 1615 , en aldaar in de Grootte Kerk begraven. *Uit Medeged. bijzonderk:* Zie ook bl. 231.

dan noch bij hem kwamen. Eenigen der oudste Discipelen van FRANS op eenen zekeren tijd onderling koutende , berekenden meer dan honderd en twintig Schilders , die allen zijne Leerlingen geweest zijn , en waarvan ik eenigen noemen zal , naamlijk :

BENJAMIN SAMMELING , een hoog bejaarde vrijer , in den jare 1520 te *Gent* geboren en thands (in den jare 1604) noch in leven , in zijn' tijd een goed *Kolorist* , gelijk onder anderen blijkt uit de historiën aan de Dokzaal , in de *St. Jans*-kerk te *Gent* door hem naar de tekeningen van *Lucas de Heere* geschilderd ; ook was hij een goed Portret-schilder.

KRISPIAAN VAN DEN BROEKE , van *Antwerpen* , die in *Holland* overleden is , was vernuftig in *inventiën* , fraai in naakte Beelden en een kundig Bouw-meester , van wien op veele plaatsen bij de Liefhebbers noch verscheiden Werken gezien worden. Geen ander bericht heb ik , wegens onwilligheid van hun , die 'er om verzocht waren , konnen bekomen (*). Jo-

(*) Zijn Portret is te vinden in de Plaat BB. n. 2. Onder zijn Afbeeldsel , dat in den vorigen druk van *Van Mander* gevonden wordt , is het volgende Latijnsch vers :

*Inventor felix habitus , pictorque peritus
Tectonices , laudas quem , ingeniose faber.
Corpora pingebat magnis expressa figuris
Ad vivum , quorum tegmina nulla vides.*

't Welk dus kan vertaald worden :

Dat Bouwliën , Kunstenaar , verdienden lof u geven
Wiens vindingrijke geest gekend wordt uit uw werk ,
Wiens keurelijk penfeel zo treffelijk en sterk
Natuur volgt dat men haar meent naakt te zien en 't leven.

JORIS VAN GENT, die Schilder van den Koning van *Spanje* en van de Koningin van *Vrankrijk* werd.

Dezen waren ook zijne Leerlingen : MARTEN en HENDRIK VAN CLEEF. LUCAS DE HEERE. ANTONI BLOKLAND. THOMAS VAN ZIERIKZEE. SIMON VAN AMSTERDAM. IZAAC KLAASZ. KLOECK, Tekenaar en Schilder te *Leiden*.

Gelijk mede FRANS MENTON, van *Alkmaar*, of aldaar noch woonächtig, een verftandig man, een goed Meefter in de Kunft, een bekwaam Tekenaar en Plaatsnijder, en een ervaren Portret-fchilder, die door zijn goed onderwijs ook goede Discipelen gemaakt heeft.

Voorts GEORGE BOBA, goed Schilder en Tekenaar, en de uitmuntende FRANS POURBUS van *Brugge*.

JEROON FRANKEN, van *Herenthals*, een zeer goed Meefter, thands wonende te *Parijs* in de Voortad *St. Germain*, van wien veele fraaije Werken en Portretten naar het leven gezien worden. FRANS FRANKEN, Broeder van den laatftgenoemden, een goed en deftig Meefter, die in den jare 1561 te *Antwerpen* in het Schilders-gild kwam en redelijk jong overleden is. AMBROSIUS FRANKEN, derde Broeder, thands noch wonende te *Antwerpen*, een voortreflijk Meefter in *Ordinantiën* en Beelden, en een kloek Schilder, dien ik in mijne jeugd, en toen ik bij *Pieter Vlerick* woonde, binnen *Dornik* gekend heb, ten tijde hij aldaar bij den Bifchop woonde. Ik zoude van deeze Broeders omftandig gefchreven hebben, hadde men mij van *Antwerpen*, daar ik naar hen vernomen heb, met goedwilligheid bericht gezonden; doch men heeft

daar de moeite van behoorlijk onderzoek niet willen doen.

JOOST DE BEER, van *Utrecht*, die bij den Provinciaal van den gemelden *Doornikfchen* Biffchop gewoond heeft en binnen *Utrecht* overleden is.

HANS DE MAJER, van *Herenthals*, en APERT FRANSSEN, van *Delft*, die de Kunst niet oefend; doch niettemin een beminnaar van dezelve is, hebbende zijne dingen in eene zeer fchoone orde, en maakt tevens dagelijks de Kopy van *Bacchus*, of den Wijn, waarin de Lieden zo groot behagen hebben als in het *Origineel* zelf (*).

LOUIS VAN BRUSSEL, een treffelijk Schilder, Luitfpieler en Harpfleger. THOMAS VAN KEULEN. De STOMME VAN NYMEGEN. HANS DAALMANS, van *Antwerpen*. EVERT VAN AMERSFOORT.

HER-

(*) De woorden van *Van Mander* zijn eigenlijk deze: *en is een Conterfeiter van Bacchus, of den Godt en Mensch verblijdenden wijn, welken hij daaglijks nacopiëert, daar menig hem mede vermaakt, en zo goed behagen in heeft, als in het principaal.* 't Is duifter, wat 'er de Schrijver mede zeggen wille; doch ik twijffele niet, of hij (volgens zijn' gewoonen bloemrijken fchrijfrant) wil aanduiden, dat deze APERT FRANSSEN van *Delft*, die eigenlijk geen Schilder van kostwinning was, een Bierbrouwer geweest is. Men zal 't met mij eens zijn, zo men hier mede vergelijke de volgende woorden uit Zijne Opdracht van dit Werk aan *Jan Matthijsz Ban* en *Kornelis Gerritsz Vlasman*: — *daarenboven beleefdelyk fchenkt van UE Kunst, te weten den nagbootften Bacchus, of den God zelf: gelijk uwer E. beide eerlyke Voorders (Voorouders) van outs hebben over menigen tijd gepleegt deze nutbaar oefeninge en Kunst, die van den Krijgsbeld en eerften Bierbrouwer Baccho oft Dionijfo (zo men hem noemen wil) gevonden en voortgekomen is, onder den volcken, daar het onbequaam was wijn te teelen enz.*

HERMAN VAN DER MAST, geboortig van *Brielle* en thands wonende te *Delft*. Deze ging na den dood van FRANS FLORIS, zijn Meester, wonen bij *Frans Franken*, bij wien hij kopiëerde een Kruisdrager van FLORIS, die de eene hand op een witachtig Kruis hield; en vermids toen op het Kruis van het *Origineel* een beest of spin met lange pooten kwam zitten, bootste hij dat diertje na op zijne Kopij, en nam de ſchaduwe 'er van en voorts alles nauwkeurig in acht. De Meester, boven komende, zeide: *ik zie wel, dat gij niet te naarstig geärbeid hebt; want de spinnen uw werk beſch*, en wilde het diertje met zijn hoed weggagen; doch werd, ziende dat het geſchilderd was, verlegen, en gebood, dat men het zoude laten ſtaan en niet wegvegen. HERMAN dit zijn medegezel *Gheldorp* des anderdaags vertonende, vertelde hem tevens het voorgevallene met zijn Meester, en roemde, uit boerte, dat *Zeuxis* de Vogelen, doch hij zijn' eigen Meester, bedrogen had. VAN DER MAST begaf zich naar *Parijs*, en woonde twee jaaren bij den Aartsbiſſchop van *Bourges*, bij wien hij een *St. Sebastiaan* ſchilderde, en in dat ſtuk den Muilzél van den Aartsbiſſchop te pas bragt, met allerlei betredene en onbetredene Kruiden, zo beſtipt naar het leven gevolgd, dat het een en ander door veelen en ook door 'sKonings Lijf-ärts gekend werd. Dat ſtuk bragt te weeg, dat de Heer *de la Queſte*, Ridder, Preſident en Procureur Generaal van den Koning van *Vrankrijk*, hem van den Aartsbiſſchop verzocht: bij dezen Heer bleef hij zeven jaaren, en genoot, gedurende dien tijd, een goed onthaal en veel vriendschap. Vier jaaren was hij *Escuier*, dat is, Schild-knaap [of Lei-jonker] van de Gemalin van den gemelden

Heer *de la Queste*, die eene der Staat-dames van de Koningin was, weshalven hij haar alömme in haare koets verzelde. Op eenen Vasten-äavond gaf de Koningin, Moeder van den Koning, zelf hem het Rapier, en wilde, dat hij het ten teken van Adeldom in de tegenwoordigheid van de zo evengemelde *Dame*, ten verzoeke van welke die gifte geschiedde, en andere edele Heeren en Vrouwen dragen zoude; doch die weelde was oorzaak, dat hij in de Kunst weinig vorderde, daar hij in het tegendeel, zo in het Portretteeren als anderzins, veel verder gekomen zoude zijn, wanneer hij in zijne vorige naarstigheit had blijven volharden.

DAMIAAN VAN GOUDA was mede een Discipel van FRANS FLORIS, en werd een Archer [of Lijftrawant] van den Koning van *Spanje*.

VOORTS JEROON VAN VISSENAKEN. STEVEN KRONENBERGH, uit 's *Gravenhage*, en DIRK VAN DER LAAN, van *Haarlem*, welke laatstgenoemde zeer fraai in 't klein schildert.

Veel meer anderen, die in *Spanje* en elders verstrooid en goede Meesters zijn, laat ik der Kunste en het goed geruchte bevolen. [De beeldnis van FRANS FLORIS wordt gezien in de Plaat U. n. 2.] Lampsonius hem aansprekende zegt:

*Si pictor quantum natura, FLORE, valebas,
Tantum adjunxisses artis & ipse tibi,
Dum tibi multa libet potius, quam pingere multum,
Nec mora te limæ justa, laborque juvat:
Cedite, clamarem, pictores, omnibus oris
Quos vel avi, nostri vel genuere patres.*

Welk op deezen zin uitkomt:

Natuur had Kunst en Geest in u ô FLOOR gelegd,
Zo gij aan Vlijt die gaaf op woeker hadt gegeven,
En

En minder ſtukken maar wat eeler 't werk berecht,
Waaröp uw fijne ſchaaf was met geduld gebleven,
U naam werd wiſ aan 't hoofd der Schilders-roll'
geſteld

⁂K zou roepen: Schilders, wijk voor deezen Schil-
derheld.

En *Lucas de Heere* zijn zeer toegedaane en trouw-
hartige Leerling, had op hem gemaakt een Lof-
dicht, hier op uitkomende:

Apelles naam, die door alle eeuwen wijd en zijd
In achting was, zal men voortaan min hooren noemen;
Hij zeg niet meer, die nu een' Schilder hoog wil
roemen:

'Tis een *Apel*; maar: 't is een *FLORIS van zijn' tijd.*

PIETER AARTSEN anders LANGE PIER.

Onbegrijpelijk en zeldzaam is 't, dat de Natuur
ſomtjds heimlijk in de jeugd buiten kennis en zelfs
tegen den wil der Ouderen eene geneigdheid en
begeerte verwekt tot het oefenen van de eene of
andere Kunst, die niet zelden tot nut en voordeel
dier jonge lieden ſtrekt, gelijk gebleken is in *PIE-
TER AARTSEN*, uitmuntend Schilder van *Amſter-
dam*, om zijne lange en rijzige geſtalte doorgaands
LANGE PIER genaamd, welken naam hem ook de *Ita-
liänen*, bij wien hij, ter oorzaak zijner verdienſten,
beroemd geworden is, geven, hem noemende
Pietro Longo, 't geen zijn Geſlacht niet kwalijk
tot een toe- of Geſlacht-naam voegen zoude. *PIE-
TER AARTSEN* dan, werd geboren te *Amſterdam* in
den jare 1519. Zijne Ouders, die uit de *Purmer*
herkomstig waren, woonden te *Amſterdam*. Zijn
Vader, een Kouffen-wever, wilde *PIETER* zijnen
Zoon in dat beroep opbrengen, waartegen zich
noch.

nochtans de Moeder kante, die begeerde, dat de lust en neiging van haren Zoon tot de Kunst niet uitgedoofd zoude worden, zeggende: *Al zoude ik het geld met spinnen moeten winnen, zal hij leeren Schilderen.* Des werd PIER besteld bij eenen ALLARD KLAASZEN, ten dien tijde een der beste Schilders te *Amsterdam*, van wien op den Doele binnen die Stad noch eenige Portretten te zien zijn (*). PIER gewendde zich, van jongs af, aan eene vaste en stoute behandeling en om alles kloek aan te tasten, waardoor hij een grooten roem in de Kunst verkreeg.

In den ouderdom van zeventien of agttien jaaren, en [omtrent het jaar 1536 of 1537.] toen van het huis te *Bosfu* in *Henegouwen* veel gesproken werd, begaf PIER zich, voorzien van een' Gunstbrief, of Aanbeveeling van den Schout van *Amsterdam*, derwaard, om 'er de voortreffelijke Schilderijen van verscheiden Meesters te zien, en vertrok van daar naar *Antwerpen*, alwaar hij zich vervoegde bij eenen *Jan Mandijn*, een *Waal*, van welken naam ik vertrouwe dat 'er twee geweest zijn, naamlijk noch een te *Haarlem*, [van wien wij boven gewag gemaakt hebben bl. 43.] die in de manier van *Jeronimus Bos* zeer grappige voorwerpen geschilderd heeft, en van de Stad *Antwerpen*, gedurende zijn leven, een zeker jaar-geld trok.

Eindelijk huwde hij in de laatstgemelde Stad
en

(*) Deze *Allard Klaaszen* heeft in 't koper gesneden in een *Gottischen* smaak, doch heel net; van hem is noch voor handen eene prent, daar de Moorman door *Philippus* gedoopt wordt, in 1524, mitsgaders eenige prentjens Doodendans enz. Hij merkte zijne prenten met eene *Gottische A* met een kleine c tusschen dezelve. Zijn Portret is te zien in de Plaat V. n. 1.

en kwam 'er in den jare 1533 in 't Schilders-gild. Zijne verkiezing bepaalde zich inzonderheid tot het schilderen van Keukens en allerleië keuken-behoef- tens en spijzen , die hij zo eigenaartig en in der- zelve eigene kleuren naar het leven afbeeldde, dat de voorwerpen natuurlijk s'cheenen te zijn , door 't welk veel te doen hij in het mengen en tempe- ren der verwen de kundigste Meester werd , die ooit gevonden is. Voorts was hij een Man , die zich zelve weinig achtte , en 'er zeer eenvoudig en boersch uitzag , weshalven hij geen aanzien ver- kregen zoude hebben , zo zijne groote Kunst en heerlijke Werken hem dat zelve niet aangebragt had- den.

Van hem was geschilderd eene Keuken , die se- dert door *Sr. Ravart* te *Amsterdam* gekocht werd , waarin hij zijn tweeden Zoon , toen een klein kind , genaamd *Aart Pietersz* , thands noch in leven , ge- bragt heeft , en onder anderen ook een gevilde os- sekop komt , zo als de Slagters dien toemaken , welk Tafereel de oorzaak was , dat hem het schil- deren van het Hoog-Outerstuk in de Oude of Lie- ve-vrouwe-kerk te *Amsterdam* aanbested werd. Toen *PIETER* ter plaatse gekomen was , alwaar de Heeren met hem zouden spreken , en hij bij den haard zat , werd naar den Meester gevraagd , waar- voor men hem geenzins kende , onder anderen door den Burgemeester *Jooft Buik* , een zeer def- tig man , (die van Stadswegen den Koning *Filips* van *Spanje* in het bezweeren van het beschermen van 's Lands Wetten en Vrijheden den Eed afge- nomen had) wien men toen den Schilder , Zoon van den Kouffen-weever *Aart Pietersz* , aanwees , waaröp de Burgemeester hem aansprak en zeide : *Zo gij een zo goed Schilder zijt , als uw Vader een*
Kous-

Kouffen-wever geweest is , zijt gij een groot *Kunste-naar* ; want sedert uw *Vaders* dood heb ik nooit iemand gevonden , met wien ik zo wel gediend was. Het binnen-panneel van dat *Outerstuk* verbeeldde het sterfbed van *Maria* , waartoe het binnenste der deuren mede betrekkelijk was , die van buiten met de drie *Koningen* bemaald waren. Dat heerlijk , ongemeen kunstig en zeer gloeiend geschilderd *Tafereel* had , volgens de getuigenis van *Vasari* , twee duizend kroonen gekost.

Vervolgens werd onzen *PIETER* aanbesteed het *Hoog-Outerstuk* in de *Nieuwe Kerk* te *Amsterdam* , om 't welk te schilderen *Michiel Coxie* van *Mechelen* ontboden geweest was ; doch die op het gezicht van het even te voren gemelde kunstig Werk en 't hooren van den geringen prijs , waarvoor het geschilderd was , met verbazing gezegd zou hebben : „ die het eene gemaakt heeft , zal het ander ook wel „ maken , ” en vervolgens weder was vertrokken. Het laatstgemelde *Tafereel* in de *Nieuwe Kerk* verbeeldde een' *Kersnacht* , en had vier deuren , waarop van binnen de *Boodschap* des Engels aan *Maria* , de *Befnijdenis* van den *Zaligmaker* , de aanbidding van de drie *Koningen* , of dergelijke historien , en van buiten de *Onthoofding* van *Ste. Katharina* geschilderd waren. Dat *Tafereel* , waarvan het *Karton* zo groot als het stuk zelf was , en noch te *Amsterdam* gezien wordt , was meesterlijk en stout aangetast en de naakte *Beelden* en veel ander bijwerk zo krachtig kort na de tekening in eens opgeschilderd , dat het op een betaamlijken afstand , (want het uit het oog gezien moest worden) een voortreffelijke werking deed ; weshalven men , mijn's erächtens , geen kloeker noch fikser penseel-streeken of behandeling konde aantreffen. Dat heerlijk

en prijſwaardig Gedenkteken van een zo groot Meeſter is , tot jammer van de Kunſt , door de woefte en ſchendige handen van onkundigen vernield , gelijk meer anderen zijner Werken wedervaren is , en onder dezen aan 't groot Outerſtuk te *Warmenhuizen* , in *Noord-Holland* , door hem geſchilderd , verbeeldende den gekruiften *Chriſtus* en het breken der beenen van een der Moordenaaren , tot welke gebeurteniffen het binnenſte der deuren mede betreklijk was ; want ten tijde het doldriftig graauw in den jare 1566 aan het muiten geraakte en de Beelden en Schilderijen in de Kerken aanrandde , werd dat ſtuk , waar voor de Vrouw van *Zonneveld* te *Alkmaar* honderd ponden geboden had , toen men het uit de Kerk haalde , om aan die *Matrone* te leveren , door de onzinnige Boeren aangevallen en met bijlen in ſtukken geſlagen (*).

In

(*) Onze VAN MANDER gedenkt te recht dezer Beeldſtorminge hier en daar met betoning van veröntwaardiging , en als den Rooms-Katholijken Godsdienſt toegedaan , is hem niet kwalijk te neemen , dat hij 'er zomwijlen tegen uitvaart. 't Was in zich zelve een hatelijk werk , dat bijzondere Perſonen zonder openbaar gezag , zich aanmatigden de Kerken of liever de Heiligdommen van den heerſchenden Godsdienſt te ſchenden. Doch een onzijdig Lezer behoort zo wel als een onzijdig Schrijver de zaak in hare omſtandigheden te beſchouwen , wanneer deze in een min hatelijk gezicht zich vertonen zal. En (om met zekeren Schrijver te ſpreken) 't was wel waar , dat men het Gemeen , 't geen zelden den tijd in Raadkamers doorbrengt , een geweldigen weg zag inſlaan en niet eerder tot bedaren gebragt , dan toen allerwegen Altaren , Beelden , Schilderijen en andere Kerkſieraadjen verbroken , geſchonden of van hunne plaats geraakt waren , en 't prediken van den Hervormden Godsdienſt in het open veld , onder een' ongelooflijken toeloop , ingevoerd of toegelaten werd. Zulks was openbaar geweld ,
wjl

In het *Karthuizer*-klooster te *Delft* had PIETER
AART-

wijl geene bijzondere personen recht hadden, om zich zelve, offchoon hunne verzoeken al onverhoord bleeven, dus (zo zij meenden) recht te verschaffen. Maar niet min zeker is het, dat geene Magt op aarde wettig recht heeft; om hen, die naar alle burgerlijke wetten onberispelijk leven; uit hoofde van zekere gevoelens, welker grond zij in de Heilige Schriften vinden en zulks bereid zijn aan te toonen, zo men ze slechts wille aanhoren, te veroordeelen en ter dood te brengen. Meent men dan reden te hebben, om zich omtrend de woeste Beeld-storming, als gruwende van zulk eene wandaad; uit te laten, geen minder reden had welêer eene der Hervorminge toegedane Gemeente, om zich gevoelig te toonen over de wreedheid, door den Spaanschen Landdaard in de *Nederlanden* gepleegd, over het schenden der aloude Voorrechten en Handvesten, over het invoeren van gewetensdwang en het ombrengen van zo veele Zielen, ja van zulken, wien met grond niets konde ten last gelegd worden. Overheden, die door zulk eene handelwijze hunne onderdanen tot vertwijffeldheid en de daar uit, ten minsten bij de kleine Gemeente, spuitende woeste wanhoop brengen, wien hebben zij de naare gevolgen daar van te wijten, dan zich zelve? De onêdele *Nederlandsche* Gemeente was voor een groot gedeelte, als menschen die een gezond oordeel hadden, overtuigd van de mislagen en nodige Hervorminge in 't stuk van den Gods-dienst: hadde men, dit hun aantoonende; tevens niet nagelaten dezen onêrvaren hoop de plichten van ingezetenen jegens hunne Overheid; schoon die haren plicht vergate, in te boezemen, de zaak ware zo ruw niet uitgevoerd. Zij; die nu in den Gods-dienst beter meenden onderricht te zijn, hadden omtrend andere zaken zulke onderrichting niet; hunne ongeregelde opvoeding, zo eigen aan den lagen burgerstaat, dreef hier in die algemeene verbittering boven, en was 't hun niet mogelijk hunne driften te beteugelen. 't Was dan in hun wel een doldriftig bestaan, te breken de Beelden van *Jesus Christus* en der Heiligen, maar was 't niet eene oneindig grootere razerij en meer blinde ijver, dat beter opgevoeden, beter geleerden, om zaken van Geloof het Beeld van den levendigen God, wiens voorzorge en bescher-

fcher-

AARTSEN mede een gekruisten *Christus*, op de deuren van binnen een Kersnacht en de drie Koningen, en van buiten de vier Evangelisten geschilderd; gelijk ook het Hoog-outerstuk in de Nieuwe Kerk binnen de gemelde Stad, verbeeldende de drie Koningen, en op de deur een' *Ecce Homo* en andere geschiedenissen, behalven noch verscheiden Outerstukken te *Louven*, *Diest* en op meer andere plaatsen, waarvan de Kartons ten getale van ontrent vijf en twintig noch voor handen zijn: Te *Amsterdam* worden van onzen PIETER verscheiden stukken gezien, als bij eenen *Jaques Walraven* een *Lazarus*, *Martha* en *Maria*, groote Beelden; in 't Hof van *Holland*, bij Meester *Klaas*, de *Emausgangers*, mede groote Beelden, zeer fraai geschilderd, en bij *Jan Pietersz. Reël* insgelijks eenige stukken. Ook berust onder den Schilder *Kornelis Kornelisz.* te *Haarlem* van hem een *Lazarus*, *Martha* en *Maria*, en op de *Bakkenisse*-gracht eene *Kermis*.

In kleine Beelden was PIETER AARTSEN min uitmuntend, dan in groote voorwerpen, waarin de kracht der Kunste gelegen is, en hierin betoonde hij een voortreffelijk Meester te zijn. De Bouwkunde en het *Perspectief* verstond hij zeer wel, bragt in zijne Tafereelen niet zelden dieren en andere

scherming hun toevertrouwd was, verbraken? datze zo veele duizenden van Zielen op eene barbaarsche wijze tot elendige en van't hunne beroofde ballingen maakten, of wreedelijk van kant hielpen? en dit enkelijk, om dat hunne begrippen niet overeenkwamen met die van de Kerk, zo als die toenmaals gesteld was; schoon ze bereid waren aan te toonen, dat God naar zijn woord en bevel te dienen, hun oogmerk was, en dit hunne eenige misdaad.

dere voorwerpen te pas, en kleedde zijne Beelden zeer vreemd, en op een grappige *Maskeraad*-achtige wijze. Voor zijne stukken, waarvan veelen door *Jacob Raeuwwaard* gekocht werden, begeerde hij slechts een geringen loon, en was niet zelden mistroostig, dat zijne Werken, die hij der wereld ter zijner gedachtenise meende na te laten, zo, als boven gezegd is, vernield werden, waaröver hij wel eens tot zijn eigen gevaar met alzulke Kunstvijanden in hooge woorden geraakte.

PIETER AARTSEN overleed te *Amsterdam*, den 2. van Zomermaand 1573, in den ouderdom van 66 jaren(*), nalatende drie ZOONS, naamlijk PIETER PIETERSZ., AART PIETERSZ. en DIRK PIETERSZ., die mede de Kunst geöefend hebben. PIETER PIETERSZ., die een zeer goed Meester, een welsprekend, schrandder en geleerd Man was, en in den jare 1603 te *Amsterdam* in den ouderdom van 62 jaren overleden is, een Zoon nalatende, die zijns Vaders voetstappen in de Kunst manlijk natreedt, volgde allerëerft de manier van zijnen Vader en Leermester, doch begaf zich sedert, vermids ten zijnen tijde weinig groote Werken besteed werden, aan het portretteeren. Voor de Bakkers te Haarlem heeft hij

(*) Want de Schrijver vergift zich, als hij boven zegt, dat PIETER in 1519 geboren is; vermids hij in den jare 1507 ter wereld kwam. Zeker is 't, dat hij binnen die Stad overleden en 'er in de Oude-kerk, bezijden het Koor, begraven is. Op zijn graf liggen twee zarken, waarin het volgend graffchrift gehouwen is :

**De meester schilder Lange Pier
Met bej zijn Zonen schilders hier
Begraven lang en oud bejaard
Blijven nog al in konst vermaard. 1573.**

hij in een fraai geördineerd stuk de drie Jongelingen in den gloeienden oven geschilderd, en zoude wonder heerlijke dingen in de Wereld gebragt hebben, zo hij zich 'er op hadde willen toeleggen. AART PIETERSZ., een man thands van omtrend 54 jaren, is mede van jongs af zeer vlug en naarstig in het oefenen van de Kunst geweest, doch zowel als zijn zo evengemelden Broeder door het Portret-schilderen, waarin hij uitmunt, afgetrokken van het malen van Historiën en *Ordinantiën*, tot welken zijn Geest altoos ongemeen bekwaam geweest is, en zijne geneigdheid zich uitstreckte. DIRK PIETERSZ., agt jaren jonger dan zijn Broeder *Aart*, was mede een Schilder en Discipel van zijnen Vader, en heeft zich naar *Fontainebleau* in *Vrankrijk* begeven, alwaar hij ten tijde van den laatsten oorlog ongelukkig is omgekomen (*).

[Van den ouden PIETER AARTSZEN is het Portret in de Plaat U. n. 3; dat van zijn' Zoon PIETER PIETERSEN in de Plaat AA. n. 2.]

(*) Onder de afbeelding van onzen LANGEN PIER in den vorigen druk staat dit *vers* te lezen:

*Chromata mirantur docti, ductusque viriles
Et tabulas magnas, quas tua dextra dedit.
Corpore longus eras: & formans corpora longa
Tu, LONGE, ostendis magna placere tibi.*

Dat is;

Uw vloeiend zacht penseel, uw mannelijke streeken
En grootfche stukken doen een Mensch verwonderd staan,
Lang waartge, groot was ook uw Beeld-werk; 't is gebleken,
Dat ook het grootfche alleen uw grooten Geest deed aan,

MARTEN HEEMSKERK.

Wij bevinden dikwils , dat onze voornaamste Puik-schilders hunne onbekende Geboorte-plaatsen in verscheiden Landen berucht gemaakt hebben , offchoon het niet zelden slechts eenige geringe Dorpen geweest zijn ; want in welken hoek der meest-bekende Wereld is het Dorp *Heemskerk* in *Holland* niet berucht , om dat 'er de Kunstrijke Schilder MARTEN HEEMSKERK zijn' naam en oorsprong van had , en daar in den jare 1498 geboren is. Zijn Vader , geheten *Jacob Willemsz. van Veen* , was een Huis-of Bouwman. MARTEN , van jongs af tot de Schilder-kunst genegen , genoot daarin allerëerst het onderwijs van *Kornelis Willemsz. te Haarlem* , Vader van *Lucas* en FLORIS (*), die bei-

(*) Daar is een Haarlemmer Schilder FLORIS VAN DYK geweest, die veele jaren in *Italië* verkeerd heeft. Te *Rome* zijnde in 't jaar 1600, schilderde hij voor den Paus Klement den VIII; doch verviel in een zware ziekte , te gelijk met *Josef Arpinas* , met wien hij in goede vriendschap leefde, helpende dien ook veel in 't schilderen. Zijne H. veel werk van hun makende , zond 'er zijn eigen Lijfärts naar toe , die hun beiden met een kostbare olie , waarvan de once veel gouden kroonen waardig was , het gansche lichaam besmeerde en bestreek. Door dezen balzem , die de *olie van den Groot-Hertog* genoemd werd, geraakte *Floris* weder tot vorige gezondheid , vertrok eenige jaren daar na naar zijne geboortestad *Haarlem* , en begaf zich daar aan 't schilderen van Bloemen , Vruchten , Tafels met toegerichte spijzen daar op , en andere soort van stil-leven , gelijk in dien tijd zulke schilderijen in den sijnak kwamen. Hij overleed te *Haarlem* in 't jaar 1648. Wonder is 't, dat op dezen zo juist past, 't geen in 't *vers* onder de afbeelding, (in den vorigen druk van *Van Mander*) van eenen FLORENTIUS DIKIUS gezegd wordt , dus luidende :

beide redelijk goede Schilders geweest zijn , en
Ita-

FLORENTIUS DIKIUS HARLEMENSIS PICTOR.

DIKIUS *hic clarus vario vivoque colore ,
Qui folia & flores pinxit odoriferos ,
Struxit & ad vivum letas sine sanguine Menſas ,
Quae paſcunt oculos deliciae atque animum.*

't Geen wij dus overbrengen :

VAN DIJK , zeer kunſtig in gebloemte en ſierlijk ooft ,
't Geen oog en hart verkwikt , ja ſnoepluſt kan verwekken ,
Uw tafels weet gij zo met keur van ſpijs te dekken ,
Dat ijder Man uw Kunſt met vollen monde looft.

Dit Portret hoort zeer waerſchijnlijk met zijn lofdicht bij dezen FLORIS , hier bij *Van Mander* als den Zoon van *Korn. Willemsz. Heemskerks* eerſten Kunſtmeester , opgegeven , te huis ; doch hoe wonder het ook ſtrooken mag , met het geen wij boven uit het aan ons *Medegedeeld bericht* van eenen *Floris van Dijk* , ook een Haarlemmer , opgegeven hebben , kan het echter bij geene mogelijkheid een en dezelfde man zijn geweest ; want geſteld , dat de *Floris van Van Mander* eens 10 jaren jonger zij geweest , dan *Heemskerk* , die op zijn hoogſt 20 jaren kan geweest zijn , toen hij Leerjongen werd , 't welk dan is geweest (volgens zijne geboorte in 't jaar 1498) in den jare 1518 , zo zoude volgens deze voorönderſtelling , die *Floris* in denzelven jare 1518 een kind van tien jaren zijn geweest , bij gevolg , toen hij in 1600 bij den Paus ſchilderde , reeds 92 jaar hebben bereikt , en , dat noch harder draaft , in den jare 1648 , toen hij overleed , 140 jaar geteld hebben. Wij denken dan , dat de FLORIS , waar van wij hebben aangetekend , een Zoon of liever een Zoons Zoon van dien van *Van Mander* zal geweest zijn , die ook zal gereisd , en in den ſmaak van ſchilderen zijn' Vader of Grootvader , wiens naam hij droeg , opgevolgd hebben ; te meer , om dat het ten zijnen tijde de heerſchende ſmaak bij de Liefhebbers werd. Voor 't overige kan men den ouden FLORIS , bij *Van Mander* gemeld , ook hier in de Plaat YY. n. 3. zien , gevolgd naar 't Portret in den vorigen druk te vinden.

Italië, Rome en andere Plaatsen, bezocht hebben.

De oude *Jacob Willemsz.* vermoedelijk denkende, dat het schilderen niet veel om 't lijf had, nam MARTEN weder t' huis, om hem in den Landbouw en het Boeren-werk te gebruiken, tot geen gering verdriet van dezen, dien het finertte, in zijn begonnen werk niet te mogen voortgaan; waarom hij op eenen zekeren tijd, gemelijk van het koemelken en voortgelijken arbeid terug komende, met een' melk-ëmmer op het hoofd, denzelven genoegzaam moedwillig tegen den tak van een' boom stootte, zulks de melk 'er uit stortte, waarover zijn Vader zich zo zeer verstoorde, dat hij hem met een stuk houts naliep, 't geen MARTEN deed besluiten, om den volgenden nacht zich van kant te houden, en in een' hooiberg te gaan slapen. 's Anderdaags verzorgde zijne Moeder hem een' knapzak en eenig reisgeld, waarmede hij noch den zelfden dag door *Haarlem* naar *Delft* reisde, zich aangaf bij zekeren *Jan Lucas*, bij wien hij zo groot eene vlijt met tekenen en schilderen aanwendde, dat hij welhaast in de Kunst kenlijk toenam; doch nadien ten dien tijde *Jan Schoorl*, ter oorzaak van de nieuwe schilder-manier, door hem uit *Italië* gebragt, en waarin MARTEN veel behagen schiepte, zeer berucht was, begaf hij zich naar *Haarlem* en bij dien Puik-schilder, door wiens onderwijs hij dezen zijnen Leermeeester eindelijk in de Kunst achterhaalde, invoegen men hun beider Werken bezwaarlijk van elkander onderscheiden konde, 't geen te weeg bragt, dat *Schoorl*, uit wangunst, (meende men) en opdat zijn Discipel hem zijn roem niet betwisten mogt, den zelveu zijn afscheid gaf.

Van daar ging MARTEN wonen ten huize van
Pie-

Pieter Jan Fopfen, welker bewoond door *Kornelis van Berenſtein*, en ſchilderde in het zelve verſcheiden dingen, onder anderen een *Sol* en *Luna*, levensgrootte, aan de bedſtede in eene achterkamer, en in een ander vertrek een *Adam* en *Eva*, beiden mede levensgrootte, en, zo men zegt, naakte Beelden naar het leven. De Vrouw van den gemelden *Pieter Jan Fopfen*, onzen MARTEN niet ongenegen, wilde niet, dat men hem ſlechts *Marten* noemde, maar zeide tot die naar hem vraagden, dat men hem, om zijne verdienſten, *Meeſter MARTEN* moest noemen. Van hier ging hij te huis bij eenen *Joost Korneliſz.*, Goudſmit, mede te *Haarlem*.

Onder de veele Tafereelen, door MARTEN geſchilderd, behoort geſteld te worden het Outerſtuk van *St. Lukas*, 't geen hij den Schilderen te *Haarlem*, als een afſcheid, bij gelegenheid zijner reize naar *Rome*, verëerde. Dat ſtuk, verbeeldende *St. Lukas*, bezig met het ſchilderen van de Maagd *Maria* met het Kind op haar' ſchoot, is een uitmuntend Werk; de Beelden komen wonderlijk fraai uit en ſteken wel af, doch in de manier van *Schoorl*, en midsdien de dagingen eenigzins te ſcherp en te kantig afgeſneden. De tronie van *Maria* is ongemeen bevallig, hare *aktie* deſtig en het Kind zeer vriendlijk. Over den ſchoot der Moeder-maagd ligt een Indiaanſch kleed van verſcheiden kleuren, onverbeterlijk, aartig en behaaglijk geplooid. De *St. Lukas*, wiens tronie naar die van een' Bakker gevolgd is, is een zeer fraai Beeld, en vertoont zich als vlijtig bezig met het beſtipt volgen van zijn voorwerp; ſchijnende de linker hand; waarin die Heilig het *Palet* houd, buiten het panneel uit te ſteken. Achter den *St. Lukas* ſtaat een Dichter,

immers een Man , wiens hoofd met klim of eilooft omvlochten is , en die waarschijnlijk MARTEN zelve ten dien tijde naar het leven verbeeldde ; doch of hij daar mede te kennen heeft willen geven , dat hem het Schilderen en Dichten beide gemeen waren , en de Schilders met een' Poëtischen Geest bezielde behooren te zijn ; dan of hij 'er mede wilde beduiden , dat hij die historie zelve voor een versierfel gehouden hebbe , weet ik niet. Voorts ziet men in dat Tafereel een fraai geschilderden Engel , houdende een brandende fakkel in de hand. Mijn's erächtens vindt men in geen der Werken van MARTEN vriendlijker troniën , dan in dat stuk , waarin ook veele vlakke muuren , en een Papegaai , boven in een kooi hangende , verbeeld zijn. Onder aan het Gebouw heeft hij een briefje geschilderd , als ware het met wasch vastgehecht , waarop de volgende regelen staan :

Tot een memorij is dese tafel gegeven
 Van Marten Heemskerck / die 't heeft getracht /
 Ter eeren S. Lucas heeft hij 't bedreven
 Dus gemeen gesellen heeft hij mede bedacht.
 Wij mogen hem danken / bij dage / bij nacht /
 Van zijn milde gifte / die hier staat present :
 Dus willen wij bidden / met alle onse macht /
 Dat Gods gratie hem wil zijn ontrent.
 Anno Duijst. Vc. XXXII. is 't volent.

Den 23. Meij.

Dat Tafereel , 't welk hij , oud zijnde 34 jaaren , gelijk uit het jaar zijner geboorte blijkt , geschilderd heeft , wordt noch (gelijk het waardig is) door de Overheid der Stad *Haarlem* in de Zuid-kamer van het Prinzen-hof binnen die Stad bewaard , en door de aanschouwers zeer geroemd.

MAR-

MARTEN lang beluſt geweest zijnde , om de Antieken en de groote Meesters in *Italië* te zien , begaf zich met brieven van aanbeveeling naar *Rome* , alwaar hij door dien weg zijn beſtaan bij een' Kardi-naal vond. Wel verre van zijn tijd met de Ne-derlanders in ongebondenheden te verſpillen , be-ſtudeerde hij de Antieken en de Werken van *Michel Angelo* , tekende vlijtig naar kunſtige voorbeel- den en ſchetſte de *Ruïnen* en andere Zeldzaamhe- den af , welken overvloedig in die Stad gevonden worden , met welken arbeid hij zich gemeenlijk bij goed weêr onledig hield. Op eenen zekeren tijd tot die gewoone oefening uitgegaan zijnde , ge- gebeurde het , dat een Italiiaan , zijnde een zijner be- kenden , buiten zijne kennis op zijne kamer geko- men zijnde , twee doeken van de raamen ſneed , en die , benevens eenigen zijner Kunſt- ſtukken uit zij- ne kisten met zich nam , 't geen MARTEN , t' huis gekomen zijnde , deerlijk ſnerette , waaröm hij , vermoeden tegens dien Italiiaan opgevat hebbende , hem opzocht , en het ontroofde te rug bekwam ; doch van een vreesächtigen aart zijnde , en eenig kwaad van dien Italiiaan duchtende , week hij , na een verblijf van slechts drie jaren , uit *Rome* , en keerde met veele goede tekeningen en een' buidel overgewonnen geld naar *Nederland*.

Te *Dordrecht* gekomen zijnde met een' brief van een zekeren Jongman uit *Rome* , een' zijner goede bekenden , aan deſſelfs Vader , zijnde een Herber- gier binnen die Stad in het huis , daar nu de Brou- werij van het *Anker* is , 't geen ten dien tijde een moordkuil was , waarin reizende Kooplieden en an- deren heimlijk vermoord werden , werd hij geno- digd , des avonds in die herberg te blijven , hoe- wel een zeker Kunſt-beminnaar , *Pieter Jakobsz.* ,

hem gaarne bij zich behouden had; doch een schip aangetroffen hebbende, vertrok hij noch den zelve avond tot zijn groot geluk; want in dat huis, na dat de zaak openbaar geworden was, een groote kuil met doode lijen gevonden werd. Eene der dochteren van den moorddadigen Herbergier, welke naar *Venetie* geweken was, en daar bij den kunstigen Schilder, *Hans of Jan van Kalker*, een jongman, haar verblijf hield, werd voor de Regeering aldaar ontboden (*), aan welke zij de waarheid beleed, en verklaarde, zich gedwongen gevonden te hebben, dat moordenaars-huis te verlaten, om niet langer die gruwelen te zien, doch dat de natuur niet gehengd had, hare Ouders te beklappen, om welke reden zij dan ook ontslagen werd.

HEEMSKERK in zijn Vaderland terug gekomen zijnde, had zijne vorige schilder-wijze, die naar den trant van *Schoorl* was, nu veranderd, doch, naar het begrip der beste Schilders, niet verbeterd, behalven dat hij de dagingen thands meer rondde, en minder schraal en kantig affneed. Een zijner Leerlingen hem berichtende, dat men zeide, dat hij welëer op de wijze van *Schoorl* beter schilderde, dan sedert hij uit *Rome* gekomen was, antwoordde hij: *Mijn Zoon, toen wist ik niet, wat ik maakte.* Dat onderscheid is te zien op de Zaal van het bovengenoemde Prinses-hof aan de twee deuren van het Outer der Laken-drapiers, waarop van binnen de Geboorte van *Christus* en de Aanbidding der drie Koningen met veel bijwerk deftig geschilderd zijn, bij welke gebeurtenissen hij, behal-

(*) Zo 't schijnt, op verzoek der Heeren van Dordrecht.

halven zijn eigen Portret , ook die van eenige geringe lieden te pas gebragt heeft. Buiten op die deuren is de Boodschap van den Engel aan *Marid* verbeeld , met zeer fraaije troniën naar het leven. De onderste slippen van het kleed van den Engel , die ongemeen vreemd en sierlijk getooid is , zijn purper-verwig , en geschilderd door *Jacob Raawaart* , welke ten dien tijde bij hem woonde , gelijk ik hem wel eens heb hooren verhalen. Dat Werk toont , hoe groot een Meester HEEMSKERK geweest is , en hoe genegen tot sieraadjen , tegens het gemeen spreekwoord , 't welk hij veel in den mond had :

En ijder Schilder / die wil bedijen /
 Vermijde Cieraten en metselarijen.

Ook geeft het blijken van een ongemeene opletendheid ; want het schijnsel van den Engel , die op een gladden marmeren vloer verbeeld wordt te staan , zich bij terugkaatsing op dat marmer ver-
 toont , als of hij op glad ijs stond.

MARTEN heeft veele groote Werken in Kerken geschilderd ; als te *Amsterdam* in de Oude Kerk twee dubbele deuren van een Outerstuk , verbeeldende een gekruisten *Christus* , door *Schoorl* geschilderd , op welke deuren hij van binnen eenige gebeurtenissen uit het Lijden en de Verrijzenis van den Zaligmaker , en van buiten koper-geele *figuren* ongemeen fraai gemaald had ; te *Alkmaar* in de Groote Kerk het Hoog-outerstuk , verbeeldende mede den Zaligmaker aan 't Kruis , van binnen op de deuren het Lijden van den Heiland , en buiten op dezelve de historie van *St. Laurens* ; te *Delft* verscheiden tafeleeren , zo in de Oude als Nieuwe Kerk ; in de

de Kerk van *St. Agatha* een Outerstuk , zijnde de drie Koningen , zodanig geördineerd , dat in het binnen-tafereel een Koning , en op ieder van de beide deuren mede een Koning gezien werden , en voorts buiten op die deuren in 't graauw de Slangenbijting verbeeld , voor welk uitmuntend Werk hij eene jaarlijksche Rente van honderd gulden genoot ; want hij bijzonder bedacht was , veele lijfrenten te verkrijgen. In het Dorp *Eertswoude* [in de vier Noorder-koggen] in *Noord-Holland* , schilderde hij op de beide deuren van het Hoog-outer ; 't welk gebeeldhouwd was , van binnen in verscheiden perken het Leven van *Christus* , en van buiten het Leven van *St. Bonifacius*. Het Hoog-outerstuk in de Kerk van *Medenblik* was mede van zijne kunstige hand. Voor den Heer van *Affendelft* beschilderde hij twee Outer-deuren met de Verrijzenis en de Hemelvaart van *Christus* ; en in de Grootte Kerk in 's *Hage* de Kapel van den zo evenge-noemden Heer.

Onmooglijk ware het , alle de Outerstukken , Schilderijen , Graf-tafereelen en Portretten op te noemen , die door HEEMSKERK geschilderd zijn ; want hij zeer naartlig was , gestadig arbeidde , en eene ongemeen vaardige handeling had. Onder anderen zijner kunstige Tafereelen behoort gesteld te worden een zeer uitmuntend redelijk groot stuk , vol werk , verbeeldende de vier Uiteëndens des menschen , naamlijk den Dood , het Oordeel , het Eeuwig leven en de Hel , waarin veele naakte Beelden en verscheiden aktien kwamen en de menschlijke gemoeds-bewegingen van angsten des doods , vreugden des hemels , en pijnen der helle met veele veranderingen in acht genomen waren. Dat stuk was hem besteld door zijn bevorens gemelden Leerling ,

Ja-

Jacob Rauwaard, ten zijnen tijde een voortreffelijk Kunst-minnaar, die HEEMSKERK daar voor een goed deel dubbele gouden dukaten telde, tot zo lange deze zeide: *het is genoeg*. Ook heb ik bij den kunst-lievenden *Paulus Kempenaar* en sedert bij den Kunst-minnaar *Melchior Wijntges* een langwerpig ſtukje van hem gezien, verbeeldende een *Bacchus-feeſt*, waarvan genoegzaam de *ordinantie*, in koper gefneden, het licht ziet, verbeeldende veele poezele naakte Beelden en de oude dertelheden der Heidenen bij dergelijke feeſt-vieringen; welk ſtukje het beſte is van al wat hij ſedert zijne komſt van *Rome* geſchilderd heeft. Bij *Arnoud van Berestein* is mede van hem te zien een *St. Kriſtoffel* in een fraai Landſchap met een heerlijk verſchiet. Voorts beruſten te *Alkmaar* bij zijn' neef, *Jaques van der Heck*, zijne eigene Portretten, door hem zeer heerlijk, aartig en deſtig in onderſcheidene jaaren zijnes ouderdoms met olie-verw geſchilderd. Kortom HEEMSKERK was algemeen, geöefend in alle dingen, en bijzonder bedreven in de Naakten; doch ſomtijds eenigzins te berispen, wegens de ook hem aanklevende Nederlaudiſche ſchraalheid en dorheid, en dat aan zijne troniën niet zelden een zekere *gratieuſe* vriendlijkheid ontbrak, die (gelijk ik te meermalen aangemerkt heb) het werk van een Kunſtenaar geen gering ſieraad bijzet. Voorts was hij een goed *Ordineerder*, en een Man, die ſchier de gantsche Wereld met zijne *Inventiën* vervuld heeft; ook toonen zijne Werken overvloedig, dat hij een goed Bouw-kunſtenaar geweest is.

Bijna onëindig is het getal der prenten van MARTEN (*), en van de aartige zinrijke beduidſelen,

on-

(*) De Burgermeester *S. van Huls* in 's Hage had 648 van

onzen Puik-schilder door den vernuftigen Wijsgeer, DIRK VOLKERTSZ. KOORNHART (*) opgegeven, en door hem in 't licht gebragt, hoewel hij zelf niet sneed (†), maar verscheiden Plaatnijders had (§), voor welken hij veele goede dingen met de pen zeer aartig, zuiver *geârseerd*, en ongemeen los tekende, en onder anderen voor den zo even gemelden *Koornhart*, wiens geest, verstand en handen bekwaam en vaardig waren, om alles te begrijpen en uit te voeren, wat een mensch te verstaan of te doen mooglijk is. Deze heeft eenige dingen geëft en gesneden (**), inzonderheid zeer net en aar-

van dezelve verzameld; weshalven *le Comte* zich vergift, door het getal van alle de prenten van *Heemskerk* op slechts 580 stuks te bepalen. Zie zijn *Cabinet d'Architecture, Peinture &c. Tom. III. pag. 283.*

(*) Is geboren te *Amsterdam* in den jare 1522, en heeft veele jaren te *Haarlem* gewoond, alwaar hij *Secretaris* en ook *Notaris* geweest is. *Klement en Frans Volkertszen Koornhart* in den jare 1666 onder de voornaamste Onroomschen te *Amsterdam*, schijnen Broeders van onzen *Dirk* geweest te zijn. *Frans* was onder de ingedaagden in 1668. Zie des Heeren J. WAGENAAR Besch. van *Amst.* 3. St. bl. 189, 234, 272 en 275: Verders van dezen bl. 138, 140, 190, 192, 200, 234, en 4. St. bl. 20, en van *Dirk Zoon* van gemelden *Clement* 3. St. bl. 398.

(†) Nochtans worden van *Heemskerk* eenige houtsneden prenten gezien, en onder anderen de historie van den *Verloren Zoon*, 4 stuks.

(§) Naamlijk, behalven *Koornhart*, ook *Kornelis Kort*, *Jan Muller*, *Philip*, *Jan* en *Theodoor Galle* en anderen.

(**) De voornaamste, kapitaalste en beste prenten van *Heemskerk* zijn door KOORNHART in 't koper gebragt, als de groote Kindermoord, de Balk, het Bachanaal, de groote Kruisfiging, de 12 Schermers, de 12 Patriërchen, het Leven en Lijden van *Jesus Christus*, en een groote meenigte anderen. KOORNHART, die, een bijzonder goed vriend van *Heemskerk* was, en in den jare 1590 te *Gouda* overleden is,

aartig de bedrijven van den Keizer , behalven het gevangen-nemen van den Koning van *Vrankrijk* , 't geen van eenen *Kornelis Bos* is (*).

Eenigen tijd na dat *MARTEN* uit *Rome* terug gekomen was , trouwde hij , een bejaarde vrijër wende , met een ſchoone jonge dochter , geheten *Maria* , *Jacob Koning's* dochter , ter eere van welk huwelijk de Rhetorikers eene *Komedie* of *Klucht* ſpeelden. Deze zijne Huisvrouw overleed , anderhalf jaar getrouwd geweest zijnde , in het *Kraambedde*. 't Was drie of vier jaaren 'er na , dat hij de te voren (†) gemelde deuren ſchilderde , die in 't *Prinſen-hof* te *Haarlem* aan 't ſtuk , de *Kindermoord* van *Kornelis Korneliſz.* (§) te zien zijn. *MARTEN* begaf zich ſedert in een tweeden *Echt* met een bejaarde dochter , min met ſchoonheid en verſtand dan tijdelijke middelen begaafd , en zo zeer begeerig

oefende de *Kunſt* ſlechts tot eene uitſpanning , en was zo naarſtig in het waarnemen van zijn beroep ; dat hij op een zekeren tijd buiten *Haarlem* in het *Hout* wandelende , om zijn Geest eenigzins te verluſtigen , op het zien van veel volk , 't welk voor de kroegen zat te drinken , zuchtende zijde : *Is 't niet droevig , dat die menſchen te veel bebden , 't geen ik te weinig heb* , daarmede beoogende den koſtbaren tijd , dien zij nutloos verſpilden. De verdere bijzonderheden van het leven van *KOORNHART* , wiens afbeeldſel in de *Plaat Y. n. 3.* gezien wordt , zijn te vinden voor zijne *Godgeleerde* en andere *Werken* , in 3 *Boekdeelen* in *folio* gedrukt.

(*) Deze , die lang in *Italië* gewoond had , was een bij uitſtek kunſtig *Plaatſnijder* , en heeft veele voorname ſtukken in 't koper gebragt , als in 't jaar 1503 het ſchaars voorkomend *Oordeel* van *Michel Angelo* ; den *Rijken Man* in de hel , naar *Heemskerk* 1547 ; de *Laüchoön* 1548 ; den ſtrijd der *Centauren* en *Lapithen* 1550 in een groote prent in twee bladen , en andere fraaije ſtukken , waar van de *Abt de Marolles* 99 ſtuks verzameld had.

(†) Bl. 250. (§) Zie beneden 't *Leven* van dezen.

rig naar eens anders goed , dat zij veele dingen kocht , zonder te betalen , of vond , alëer zij verlooren waren , tot groote smerte van MARTEN , die een ijgelyk verzocht haar niet te beschamen , en de beschadigde lieden als een eerlyk en oprecht Man voldeed. Twee en twintig jaaren lang , en tot zijn' dood toe , was hij Kerkmeester te *Haarlem*. Ten tijde die Stad in den jaare 1572 door de *Spanjaarden* belegerd werd , begaf hij zich , met verlof van den Raad naar *Amsterdam* , en nam zijn intrek bij *Jacob Rauwaard*.

Van nature was hij spaarzaam en zuinig , zeer kleinhartig en zo vreesächtig , dat hij in den top van den Kerk-toren klom , om in den omgang de schutters te zien voorbij trekken , vrezende anderzins voor hun schieten niet veilig te zullen wezen. Bekommerd , dat hij in zijn' ouderdom tot armoede mogte geraken , droeg hij altoos en tot zijn' dood , een goed getal gouden kroonen , in zijne klederen verborgen bij zich. Nadat *Haarlem* den *Spanjaarden* in handen gevallen was , maakten dezen zich veelelijker Werken eigen , onder voorwendfel van dezelve te willen kopen , en zondenze naar *Spanje* ; en nadien daarenboven meest alle zijne kunstige stukken in de razende Beeld-storming schendig vernield zijn , worden 'er thands zeer weinigen van dezelve hier te lande gevonden.

MARTEN een rijk en vermogend Man wezende en die geene Kinderen naliet ; bestemde veele almoessen , om na zijn' dood uitgedeeld te worden ; onder anderen vestigde hij eenig land , uit welks jaarlijksche inkomsten hij wilde dat een huwelijgs-gave zoude worden gegeven t'elken jaare aan een paar , 't welk op zijn graf trouwen zoude , gelijk ook altoos geschiedt. Op het kerkhof te *Heemskerk*
deed

2

1

3

For Admiral's Port

W

deed hij op het graf van zijn Vader een blaauwe ſteenen *Piramide* of Grafnaald oprechten , op welke de beeldenis van zijn' Vader en een Graffchrift in het Latijn en Duitſch gehouwen zijn , als mede een Kind , ſtaande op doods-beenderen , ruſtende op een brandende fakkel en met den rechtervoet op een doods-hoofd , welk gedenkteken , waarop men ook de woorden *cogita mori* leeft ; der Onſterflijkheid gewijd ſchijnt te zijn. Onder aan het zelve ſtaat zijn Wapen ; in 't welk aan de rechter zijde een halve dubbele Arend , aan de linker zijde een Leeuw , en voorts op het half over-dwars doorgeſneden onder - gedeelte van het ſchild een naakte gevleugelde arm met eene pen of penſeel in de hand , en ruſtende met den elboog op eene ſchildpad gezien worden , daarmede denklijk zinſpelende op het ſprekwoord van *Apelles* , dat men niet traag in het arbeiden behoort te zijn , noch den geest met te veel werken te overladen. Tot het in ſtand houden van die Grafnaalde had MARTEN mede de inkomſten van eenig land beſtemd ; 't geen zijne Vrienden , ingeval men dat Gedenkteken liet vervallen , zouden kunnen naaſten. HEEMSKERK , die ten zijnen tijde der Kunſte tot een bijzonder licht verſtrekt heeft , [en wiens afbeeldſel in de *Plaat W. n. 2.* gezien wordt (*)] overleed den eerſten van

Wijn-

(*) Onder zijne afbeelding in *Van Manders* vorigen druk leeft men dit vier-regelig *vers* :

*Quæ regio HEMSKERKI Bâtavi non plena laboris ?
Tot pinxit , finxit qui ingenio tabulas.
Urbes admirans , turres , tristesque ruinas ,
Dices Dædaleas composuisse manus.*

Wijnmaand 1574, in den ouderdom van 76 jaaren, dus twee jaaren minder, dan zijn Vader beleefd had, en is te *Haarlem* in de Kapel aan de Noordzijde van de Groote Kerk begraven, nalatende een' roem, welke, zo lang de Schilder-kunst onder het Menschdom geächt wordt, nooit te niet gaan zal.

RYKAART AARTSZ. gebijnaamd:
RYK. *met de Stelt.*

Wie doch kan begrijpen of zeggen, wat voor een zuivere Zee-lucht het Noordelijke *Holland* bewaasfemen mag, dat dit Land zo zeer genegen schijnt, bij tijden eenige edele en vernuftige Geesten in onze Schilder-kunst voort te brengen, gelijk *Beverwijk*, *Schoorl*, *Heemskerk* en *Wijk op Zee* gedaan hebben, alwaar men onder de boersche jeugt, zonder schier eenig uitlokkend voorbeeld te hebben, zodanig eene geneigdheid tot de Kunst bespeurd heeft.

In het laatstgenoemde Zee-dorp dan woonde een Visscher, genaamd *Aart*, wiens Zoon RYK geheeten, noch jong zijnde, bij ongeluk zijn been brandde, waaröm hij ter heeling naar *Haarlem* gebragt werd, alwaar men dat been naderhand, als verdorven, moest afzetten. De Jongeling, die veeltijds bij het vuur zat, door de Natuur tot de Tekenkunst

't Welk dus vertaald kan worden :

Waar zag men 't Landschap ooit zo uitgewerkt als hier Door HEEMSKERKS fijn vernuft, gepaard met lossen zwier: Beschouw dees muren, dees' door tijd gesloopten toren Wis zegt gij: een *Dadaal* is hier op nieuw geboren.

kunst gedreven , begon met houts-kool op den haard en den witten muur eenige *figuren* te krab-belen , waaröm men hem vraagde , of hij genegen was te leeren schilderen , 't welk hij gereedelijk met *ja* beantwoordde. Midsdien werd RYK , tot het leeren der Schilder-kunste , besteld bij *Jan Mostert* , onder wiens onderwijs hij zo veel vlijt aanwendde , dat hij wel haast een goed Meester werd. Op de deuren van het Outerstuk voor het Draggers-gild , 't geen welëer door Meester *Jacob van Haarlem* , den Meester van *Jan Mostert* , geschilderd was , heeft RYK de Historie van *Joseph* afgemaald , die , als een Koning , in groote heerlijkheid gezeten , zich voor zijne broeders , welken in *Egipte* gekomen waren , om koren te kopen , bedekt houdt , en meer andere gebeurtenissen. Veelen der Werken van RYK , [doorgaands RYK MET DE STELT , ge-heten , om dat hij met eene stelt ging ,] zijn naar *Vriesland* , en ten deele ook te niet geraakt , waar-öm ik geenen van dezelve weet aan te wijzen.

Hij was een stil , hupfch , vreedzaam en vroom Man , die de gewijdde Schriften en de rust der zie-le ongemeen beminde. Zich met 'er woon naar *Antwerpen* begeven hebbende , leefde hij aldaar eindelijk stil en geruft , zonder iet anders , dan de Naakten in de stukken van verscheiden Schilders voor een gewoone beloning te schilderen. Geenen zijner Kinderen bragt hij in de Kunst op. Toen in zijnen hoogen ouderdom zijn gezicht zo zeer ver-zwakt was , dat hij naauwlijk zien konde , wat hij schilderde , lei hij de verwen zo dik op de pannee-len , dat men dikwerf dezelve 'er af schrappen moest , 't geen te weeg bragt , dat niemand meer behagen in zijn' arbeid schepte , en hij zich daaröm niet zelden geemlijk maakte. 't Was in het jaar

1520, dat hij te *Antwerpen* in het Schilders-gild kwam van de Kamer, de *Violiere-bloem* geheten, onder de zinspreuk: *Uit jonsten versaemt*, welke kamer in het jaar 1400 gesticht is. *Frans Floris* heeft RYK geportretteerd als een *St. Lucas*, die de *Maagd Maria* schildert, in een stuk, 't welk op de Schilders-kamer te *Antwerpen* geplaatst is; want hij zeer bemind en een vrolijk Man was, die dikwils zeide: *ik ben rijk en wel gesteld*, ook een schoon en schilderachtig wezen had.

Omtrend Bloecimaand van het jaar 1577, en dus een half jaar na de plundering en ontmenschte wreedheid der *Spanjaarden* binnen *Antwerpen* [in Slagtmaand 1576,] is hij in den ouderdom van 95 jaaren overleden. [Zijn Portret, naar het zo even gemelde gevolgd, wordt gevonden in de Plaat X, zonder Kunstgenooten bij zich.]

HUBERT GOLTZ.

De groote roem, die *Lambert Lombardus* door zijne uitmuntendheid in de Schilder-kunst verkregen heeft, als hebbende een nieuwe en betere manier, dan de oude, gevonden, deed denzelven veele Leerlingen verkrijgen. Onder dezen was HUBERT GOLTZ, of GOLTZIUS, geboren te *Venlo*, doch herkomstig van *Wurtsburg*, daar zijne Voorouders geboren waren. Bij den gemelden *Lombardus* zag en kopiëerde GOLTZIUS verscheiden dingen naar de Antieken, zowel Roomschen als anderen, die van de oude *Franken* in *Duitschland* nagebleven waren, en welken in hem een' ijver en lust verwekten, om met behulp van zijne geleerde belezenheid, die Roomsche Oudheden te onderzoeken, waarin hij zeer ervaren geworden is, en door de handleiding van

van den Heer van *Watervliet* heerlijke zeldzaamheden voortgebracht heeft.

Gedurende twaalf jaaren hield hij zich onledig met het bijëenzamelen der penningen, pronkende met de afbeeldfels der Roomſche Keizeren, welken hij door een zeker Schilder van *Kortrijk*, geheten *Joost Gietleugen*, een welgeleerd en vernuftig Man, wiens levenswijs geenzins dien bijnaam verdiende, deed tekenen en in hout ſnijden, en, die hij op verſcheiden gronden gedrukt, in een groot boek uitgegeven heeft. Dat Werk, waaraan *Goltzius* veel arbeid beſteed had, en 't geen de Borſt-beelden van alle de Keizers bevattede, van *Julius Cæſar* af tot *Karel den Vijfden* en *Ferdinand*, met inlaſſing van eenige ledige ronden voor de troniën der Keizeren, van wien geene Gedenkpenningen te vinden zijn, had hij met zwaare koſten in verſcheiden Talen te *Brugge* in *Vlaanderen*, zijne woonplaats, op zijne eigene Drukkerij doen drukken, die van zeer fraaije letters voorzien was, offchoon hij geen open' winkel hield. Behalven dat Boek heeft hij verſcheidene anderen uitgegeven, die bij de Geleerden in veel achting en aanzien zijn, als in den jaare 1563 een Werk in 't Latijn, ten tijtel voerende *Cajus Julius Cæſar*, of de Hiſtorie der Roomſche Keizeren, uit Gedenkpenningen opgemaakt, en met het leven van *Julius Cæſar* verrijkt, welk werk hij den Keizer *Ferdinand* opdroeg; ook gaf hij in den jaare 1566 een ander Werk in de evengenoemde tale, in 't licht, genaamd *Faſti*, vervattende de Overheeringen en Feest-vieringen der oude Romeinen van de grondlegging van *Rome* tot den dood van *Augustus*; alles met Gedenkpenningen eigenhandig door hem geſneden en met uitleggingen verrijkt: 't geen hij

den Roomfchen Raad of *Senaat* opdroeg, die hem in den jaare 1567 in erkentnisse van zijne voortreffelijkheid en geleerdheid op het *Kapitolium* bij een bezegelden Brief, wiens affchrift in zijn federt uitgegeven Werk, *Cæsar Augustus* betiteld, gevonden wordt, tot een *Edel Roomfch Burger* verklaarde. Het laatstgenoemde Werk, in twee Boeken verdeeld, waarin de levens-bijzonderheden van *Cæsar Augustus* in de Latijnsche tale beschreven zijn, gaf hij uit in den jaare 1574, en verrijkte het met Platen der Gedenk-penningen en hunne *Reversen* of tegen-zijden. In het jaar 1576 gaf hij in het licht een Latijnsch Werk, onder den titel van *Sicilia en Magna Græcia*, of de historie van de Steden en Volken van groot Griekenland met Grieksche Gedenk-penningen en hunne beschrijvingen.

De reeds gemelde en meer andere Werken door GOLTZIUS beschreven, en die allen in groote Boekdeelen kostbaar en met fraaije letteren gedrukt zijn, strekken ten getuigen van zijne vlijt en kundigheid, en doen de gedachtenis der voortreffelijke Oudheid van het Roomfche Keizer-rijk herleven.

Offchoon ik van zijne Penfeel-werken weinig te verhalen weet, is mij nochtans bekend, dat hij verscheiden dingen, onder anderen te *Antwerpen*, ten tijde van het Feeft der Orde van het Gulden Vlies, voor de *Oosterlingen* geschilderd heeft. Voorts was GOLTZIUS stout in het ondernemen en kloek in het uitvoeren.

Zijne eerste Huis-vrouw was de Zuster van de laatste Huis-vrouw van *Pieter Koek van Aalst*, bij welke hij eenige kinderen teelde, die hij Romeinsche naamen deed geven, als *Marcellus*, *Julius* en dergelijken. Staande dat Huwelijk vertrok hij naar

Ro-

Rome buiten weten van zijne Echtgenote , die meende , dat hij zich naar *Keulen* begeven had. Ten tijde hij te *Brugge* woonde , ſchreef hij veel vermaant en uitſpanning in de *Sermoenen* van zekeren graauwen Monnik , geheten *Broer Kornelis* , en deeze *Sermoenen* zijn (zo gezegd wordt ,) door hem beſchreven en gedrukt ; ook heeft hij dien Monnik op een panneel in olië-verw genoegzaam van voren geportretteerd en , hoewel uit het geheugen , zeer wel getroffen met alzulk een verſtoord wezen , als hij zettede , wanneer men hem met ſchimpdichten en ſchotſchriften te voren had getergd. Dat Portret , 't welk , zo veel de *Kunſt* betreft , wel behandeld was , heb ik gezien en in handen gehad.

Zijne Huis-vrouw overleden zijnde , begaf hij zich in een tweede Huwelijk met eene Vrouw van geen te goed geruchte , tot ſmerte van zijne Kinderen en Vrienden en tot zijne eigene onruſt , ſchade en ſchande , gelijk meer aan wijze en verſtandige Mannen wedervaren is , die te veel vertrouwen ſtellende op zich zelve , de ongeſtadigheid van ſommige Vrouwen gemeend hebben door de Reden te zullen kunnen matigen , de ingekankerde kwaade gewoonte door goed onderwijs te verbeteren , en de bedorven zeden te hervormen.

GOLTZIUS , die een zeer ſtatig Man was en veel oordeel bezat , was bij Grooten en Geleerden in geen gering aanzien. Aan *Antonio Moro* een zijner Penning-werken , zeer fraai gebonden , geſchonken hebbende , zeide deze , dat geſchenk niet dan met zijne *Kunſt* te willen erkennen , en deed hem eens en andermaal 's morgens komen , om hem te portretteeren , doch weder , na hem telkens een ontbijt voorgezet te hebben , vertrekken , tot de derde

reis toe , als wanneer hij hem binnen een uur , of immers een zeer korten tijd , ongemeen fraai en welgelijkend afmaalde ; want hij ondertusschen zich het rechte wezen van GOLTZIUS in het geheugen geprent had. Naar dat Portret , 't welk noch te *Brugge* onder de Weduwe van GOLTZIUS of hare Vrienden beruft , is dat gesneden , 't welk voor een zijner Werken geplaatst is. Gelijk zijne boeken met verscheiden Latijnsche lofdichten verëerd zijn , is ook op dat Portret door een' Engelschen Gezant het volgend Bijtschrift gemaakt :

In effigiem HUBERTI GOLTZII , ab Antonio Moro expressum , Daniëlis Rogerii Angli Epigramma :

*GOLTZION arte parem pingendi cernis Apelli ,
Sculpendique parem , culte Lysippe , tibi :
Notitia imperii Graji pariterque Latini
Varroni similem , Pausaniæque simul.*

Punttdicht van *Daniel Roger* , Engelsman , op het afbeeldsel van HUBERT GOLTZ , door *Antonius Morus* :

Dit's GOLTZ. , wiens kundigheid der Grieksche en Roomsche Rijken
Voor geen *Pausanias* of *Varro* hoeft te wijken ,
Voor wien in Snij-kunst zelfs *Lysippus* onderdoet ,
Voor wien in Schilder-kunde *Apelles* zwichten moet.

HUBERT GOLTZ , [wiens afbeeldsel in de *Plaat*
T.

T. n. 3. gezien wordt (*)] overleed te *Brugge* in of omtrend den jaare 1583.

PIETER VLERICK EN KAREL
VAN YPEREN

Het gebeurt nu en dan, dat 'er eenigen van onze Kunst door Natuur gedreven, en door Lust en Geest beſtuurd, zo gelukkig zijn, dat ze anderen, hunne tijd en landgenooten, verre te boven ſtreven, bij welken het ſchraal omkomt, wegens een gering gewin of dagloon, waar uit nauwelijk het zobre koſtje te haalen is, om dat deezen zich blijven geneeren met flecht en gemeen werk, dat de naam van ſchilderen niet verdient, als beſtaande in eenig doek of behang te verwen of te ſchilderen, 't welk men in zulk eene plaats gewoon is, en doorgaands aan die Kramers, die van de eene markt naar de andere reizen, verhandeld wordt. Maar ten ui-

(*) Onder zijne afbeelding in den vorigen druk ſtaat het volgende vers:

*Ut gemma in nitido fulget praestantior auro,
Chalcographus nitidus, clarus & Historicus:
Et Sculptor, Pictor: Romana Numismata, Faſti
Romanum civem quem voluere suum.*

't Welk zeggen wil:

Die *Rome*, als Burger hem te groeten, heuſch verplichtte,
Die juist in koper etſte en keurig ſneed in hout,
De Schilderkennis voegd' bij die van 's Rijks-gelchichten,
In Oudheên doorgeleerd en Munten nieuw en oud,
En in vernuſt en geest voor niemand hoefd' te zwichten,
Dees blinkt gelijk een eël geſteent, gevat in goud.

uitersten beklagelijk is het te zien , dat , wanneer sommige edele Geesten door zwoegen en ploegen , taai geduld en langdurige oefening het zo verre gebragt hebben , dat zij anderen de loef aftaken , en op het toppunt van volkomenheid zijn geraakt , dat zulken (zeg ik) , terwijl hun de weg tot eer en voorspoed open en gebaand is , niet na rijp overleg en met welberadene voorzichtigheid eene der rijkste en heerlijkste Koopsteden tot hunne verblijfplaats uitkiezen , daar zij door hunne verkregene Kunst , die tot luister der Steden kan vertrekken , voor zich de meeste winst en voordeel , het edelst genot en grootste aanzien konden verkrijgen ; gelijk oulings de *Antieke* Schilders deden , van wien wij voormaals verhaald hebben , datze met zorg de beste en groote Steden zochten , verkiende geen Schilder voor zich een zeker Landschap , maar willende gemeen en ten dienste blijven voor alle Landen , gelijk alle Landen voor hem gemeen waren en open stonden.

Met recht moet men dan zulken voor kwalijk-bedachten houden , welken zich verblinden laten door eene te verre gaande genegenheid tot hunne geboorteplaats , die in veele opzichten ijdel en belachelijk is , door de vleiende taal van hunne bekenden onder den gemeenen hoop , of een kinderachtige en op geen mannelijken grond steunende liefde voor hunne ouders en naaste magen , die toch eindelijk veelal vruchteloos wordt ; wanneer zulke lieden door ras gemaakte kennis in 't prilft van hunne jeugd zich ligt in een onvoordeelig Huwelijk begevende , daar door veeltijds eerlang onder den last van een zwaar huisgezin beginnen te zuchten , en des niet in staat zijn , om hunnen ouderen of magen van eenigen dienst te zijn , daar zij voor
zich

zich zelveu nauwelijk het hoofd boven water konnen houden ; maar blijven dus met de handen in 't hair onder het harde juk van een morſſige armoede zitten verſtinken. Dan moeten zij al te duur hun ligtveerdig verzuim , hunne aangeborene ſlofheid en onverſtand in dit ſtuk bekoopen. En waaröm toch handelen zij op die wijze , daarze dikwils eerſt zo veele en verre afgelegene Landen en uitheemſche Plaatzten , om der Kunſte wille hebben bezocht en doorreisd ? trok hun de drift (gelijk dat den meeften gaat en niet af te keuren is) weder tot hun eigen Land en Volk , docht het hun ongeraden , bij een vreemde *Natie* als een verworpen en ongeziene Vreemdeling juist hun ganſche leven te verſlijten , waaröm doorzien zij dan niet eerſt dicht bij huis en onder het Volk van hunne tale en afkomst de naburige Steden en *Provincien* , met een verſtandige keur ter woonplaats zoekende eene Stad , die hun 't bekwaamſt en voordeeligt voorkomt , boven hunne eigen Stad of Plaats van geboorte ? Zij behoeven hierin den vogelen niet gelijk te wezen , van wien men zegt , *datze geerne blijven , daar zij gekipt zijn* ; Zij konnen of behooren daar tegen te ſtellen het Italiaanſch ſpreekwoord , dat zinrijker is , zeggende :

Tristo é l'augello , che naſſe in cattivo Valle.

Dat is :

'T is een arm beklagelijk Vogeltje , dat in een elendig dal of ſchraale ſtreek geboren is.

om dat het aldaar zoekt te blijven , hoe koud , ruw of onvruchtbaar de luchtſtreek zij , wordende
de

de gewoonte een tweede Natuur, en dat uit liefde tot de Plaats, daar 't moeders broeinest geweest is: gelijk men ook eenige zulke zotte vogels ziet, die altijd dwaazelijk, even als rampzalige Reizigers of arme *Pelgrims*, overäl den bijtendkouden winter navliegen en volgen; doende het tegenövergestelde van den voorzichtigen Oievaar, Zwaluw en andere zomer-lievende vogels, die meer vermaak scheppen in den zoelen Westen-wind, die enkelen bloem- en kruiden-geur uitademt, dan in den barschen en met een sneeuw-jagt aandruifschenden Noorden-wind. Dus vertellen de *Piemonteesen*, dat 'er in het woefte gebergte der ijsselijke en met sneeuw-bevrachte *Alpen* een Volk woont, dat, wanneer het bij tijden naar beneden en in de Steden ter markt afkomt, om daar hunne noodwendigheden op te doen, altoos grooten haast maakt, en uit deeze meer menschelijke woonplaatzen hoe eer hoe liever verlangt te vertrekken naar zijn oud verblijf, de woning van Armoede en Elende, daar zij niet dan sneeuw-water drinkende, hiervan (zo men denkt) zulke groote kroppen of kwabben aan de keel hebben (*): des mij dunkt, dat ik deeze elendelingen wel bij de voorschreven wintervogels mag vergelijken, en 'er zulken bij voegen, die in onze Kunst uitmuntende Meesters zijnde, zich in hunne armoedige geboorte-plaats ter neêr zetten, daar de Kunst nauwelijk bekend, ik laat staan in aanzien of belooning is.

Een van de zodanigen was tot zijn ongeluk **PIETER VLERICK**, te *Kortrijk* in 't jaar 1539 geboren. Zijn

(*) Zie hier over *MARIN's Diction: op Goitre*, en *HALLER Opusc. Patholog: p. 16. Lausan. 1755.*

Zijn Vader was een Rechts-geleerde en *Praktizijn* of Pleit-bezorger. Deeze ziende zijn' Zoon tot de Teken-kunde genegen, bestelde hem eerst, om daar in onderwezen te worden, bij een' Schilder in Waterverwe buiten de Doornik'sche poort, *Willem Snel-laart* geheeten, die iet meer in de Kunst vermogt, dan andere Doekschilders, die in de Stad zeer vee-len waren, gelijk noch heden ten dage. Men hoorde in deeze midden-eeuwe der Kunst veel geruchts van de buitengemeen schoone manier van tekenen en schilderen van *Karel van Yperen*, en bij deezen werd PIETER eindelijk besteld om te leeren.

Hier was het, dat hij eene gansch andere wijze van werken zag, en zich daaraan begon te gewennen: maakte derhalven *Karel* bij wijlen eenige groote kromme voeten, PIETER maakteze niet kleiner na, want hem docht, dat het des te schooner en beter stond. *Karel* nu was niet groot van gestalte en echter een moedig, ketel- en korfelächtig mannetje; 't geschiedde dan op een' avond, wanneer men te *Yperen* [delfs woonplaats] gewoon is een soort van pannekoeken te bakken, daar *Kespen* genoemd, en de plechtigheid vordert, dat elk zijn' eigen koek met de pan moet omkeeren, dat het ook onze PIETERS beurt werd om den zijnen met de pan om te keeren; maar hij 't kunstje nog niet grif genoeg (zo 't schein) hebbende, floeg den bebotterden pannekoek in zijn Meesters aangezicht, die zich, zo door hitte als vetheid, wel liet zien en gevoelen. PIETER stond benauwd te kijken om dit ongeluk, doch het liep met een matige kivaadje af. Maar op een' anderen avond gebeurde het, dat *Karel* gasten aan zijn huis hebbende, redelijk beschonken werd, en in die verheuging de gasten in den winkel bragt, om dczelven zijne Schilde-

rin-

ringen te vertoonen, zullende door PIETER gelicht worden; doch dees de keers niet naar zijn Meesters zin houdende, ontfing van hem een' slag met de vuist voor 't hoofd, zo dat de keers en kandelaar ginds en PIETER herwaard sloof: Dit konde de jongen, als een groote onredelijkheid zijnde, niet verdragen, maar pakte 's morgens vroeg zijne biezen, en *Yperen* verlatende, zonder zijn' Meester *vaarwel* te zeggen, kwam weder te *Kortrijk*. De Vader, die een gestreng Man was, en zijn' Zoon op de omstandigheden van 't geval niet wilde geloven, bekeef den jongen vast en schold op hem als een wegloper, zeggende weinig goede verwachting van hem te hebben, en nam straks een paard en den weg naar *Yperen*. Hoe moede onze PIETER was, hij moest mede, niettegenstaande het een weg (zo ik 't wel heb) van 5 mijlen is, want de Vader wilde zelf van de waarheid bericht nemen. Daar gekomen bevond hij, dat *Karel* niets van belang op zijn Zoon had te zeggen, maar zelf schuld hadde; en was echter zo bescheiden, dat hij zijn jongen in deffels tegenwoordigheid niet in 't gelijk stelde. Met den Meester dan afgerekend hebbende, nam hij PIETER mede, dien hij, te huis gekomen, gebod zijn geluk elders te beproeven en zich zelf te geneeren, gevende hem weinig of geen geld op reis mede.

De arme Jongen dus elendig uitgezet, en noch maar om de 12 of 14 jaren oud zijnde sloeg op weg, en kwam eindelijk onder den rook van *Mechelen* op een' Zon- of Feest-dag, wanneer 't volk zich buiten de Stad met wandelen verlustigde. Hier nu gong hij zitten rusten aan den weg en begon te schreijen, gelijk jonge lieden, die, van hunne vrienden en bekenden afgescheiden, geen heenkomen weten, de droefheid en neerslagtig-

heid

heid ligt bekruipt. Eenige voorbijgangers vraagden hem, waarom hij weende, en of hij geen ambacht kende en wat dies meer was? PIETER antwoordde, dat hij een Schilder was: vermids 'er nu te *Mechelen* altijd veel Waterverwſchilders zijn, zo namen ſommigen van deezen hem mede, en dewijl zij daar eene gewoonte hebben, dat hunne doeken door veele handen gaan, makende de eene de troniën en handen, de ander de kleding of 't Landschap, zo werd PIETER gezet aan 't maken van zulk buitenwerk of beſtek, waarin vervolgens letters kwamen, in welk en ander werk hij zich zo wel gedroeg, dat anderen hem van zijn' Meester zochten af te trekken, ja zelfs om PIETER in woorden en twiſt geraakten.

Hij dan, zich zelve zulk een' Baas ziende, verliet *Mechelen* om naar *Antwerpen* te gaan, want dacht nu het hoekje reeds te boven te zijn. Daar gekomen kreeg hij werk bij een' Olieverwſchilder, die hem aan 't kopiëren van eene *Serpent-bijtinge* van zijne hand, zette, hem vragende, of hij die handeling wel goed volgen zoude, en, wijl PIETER het voor eene handeling aanzag, die nauwelijk voor katten of honden goed hieten zou, antwoordde hij van ja; doch bleef 'er niet lang, rakende voorts van den een' op den anderen winkel, ook ten leſten bij *Jacques Floris*, den broeder van *Frans Floris*. Hier hielp PIETER met zijne medeleerlingen op een' avond zijn' Meester in 't ſpeelen van eene pots aan deſſelfs Broeder *Frans*; want *Jacques* dezen zijnen Broeder van verre gewaar wordende aan het licht, dat hij bij zich had, zond zijne knechts, al ſchratfende met bloote degens op de ſteenen, naar hem toe, waar mede zij denzelven zul-

zulken schrik aanjaagden, dat hij het op een lopen zette, zo hard hij konde.

PIETER dus al een heel mensch beginnende te worden, verliet voorts de Nederlanden, komende eerst in *Vrankrijk*, en van daar in *Italie*, en onthield zich een geruimen tijd bij *Jacob Tintoret* een veerdig Schilder te *Venetie*, die in hem en zijn werk goed behagen had, gelijk hij ook in dat van den Meester; en 't heeft schijn, dat, in dien zijne herffens wat meer gefloten, en hij tot verder reize niet gezind ware geweest, het met hem en de dochter van dezen *Tintoret* een huwelijk zoude geworden zijn, daar hij goede kans op had.

Doch hij, daar van daan naar andere Steden reizende, is ook binnen *Rome* gekomen. Ik weet niet beter, of hij had tot reis-gezel een' *Antwerpenaar*, *Hans in den Boog* geheten. Te *Napels* is hij ook geweest; [om dit tusschen beiden te zeggen,] en heeft buiten *Napels* te *Puzzuoli* en elders alle die bekende zeldzaamheden der Nature gezien.

Te *Rome* dan tekende hij veele fraaie gezichten van de Stad op en langs den *Tijber*; ook het Kasteel van *St. Angelo* en veele overblijffelen van oude Gebouwen of *Ruinen*; want zijn spreekwoord was, als hij geen geld had, dat hij *Ruinen* tellen moest; deezen nu waren uitnemend met de pen gedaan, en met zulke gauwigheid en natuurlijkheid, dat het niet te verbeteren was, zijnde het bijna op de manier van de pen-handeling van *Hendrik van Kleeft*. Deeze stukken heb ik bij hem hier te Lande rondöm in zijn' winkel zien hangen; maar hij moestze weder wegnemen, om dat zij hem *Rome* telkens in gedachten bragten, want kwelde zich dan, dat hij niet meer in die aangename Stad was.

Voor

Voor 't overige moet men van hem zeggen, dat hij in dit *Rome* beter geld wist te winnen; dan te bewaren, zijnde hij en zijne Medenederlanders als met een sop overgoten, en wat te veel op 't lekkere wijntje verflingerd; zo dat 'er veeltijds bij hen *Ecclips* in den zak was: dan gebeurde het wel eens, dat zij het op het elkaers beurs lieten aankomen, vermids elk vertrouwde, dat een anders buitje noch wel gespekt was; maar als men het gelag betalen zoude, had niemand geld: hier was dan goede raad duur; doch alweêr gevonden; terwijlze den Waard hunne kouffen te pand gaven; maaktenzē met zwartfel hunne beenen zwart, trokken de schoenen weêr aan, bonden de kouffebanden op en gingen dan heen strijken; als ofze *supra*-fijne kouffen aan hadden, die zeer net om de beenen sloften; had niemand wat onder handen, dat op een oor na gevild was; dit afgemaakt, verkocht en met het geld de kouffen geloft. [Dit in 't voorbijgaan]

Te *Rome* heeft hij vrij veel geschilderd en na de Antijke stukken aldaar gevolgd, ook na *Michael Angeld's* dingen uit het *Oordeel* en na deffels rond. Hij maakte ook eenige *Ordinantien*; te weten de Drie Koningen met fraaje *Ruinen* en veel gewoel van kleine Beeldjens en dergelijken; gewennende zich aan alle manieren van schilderen. Hij werkte ook veel op natte kalk. Met *Feronimo Muzziano* tot *Tivoli* [in den lusthof van den Kardinaal van *Ferrara* (*) buiten *Rome*] schilderde hij; in 't Paleis van dien *Prelaat* aldaar, de Beelden en Historien in de Landschappen door den *Muzziano* gemaakt, waar-

(*) Zie hiervan 't *Leven van versch: Italiaansche Schilders* door onzen *Van Mander*, op *Muzziano*.

waaruit men eens kan opmaken, dat hij handeling en ervarenheid in de Kunst moet gehad hebben. 'T was ten tijde van Paus *Pius* den IV, dat hij te *Rome* zich ophield.

Op zijne te rug reize uit *Italie*, had hij verscheiden vreemde en zorgelijke ontmoetingen. Door *Duitsch-land* trekkende vernachtte hij met zijn' reisgezelschap op plaatsen, daar 't Volk op eenige weinige na, die in de Herberg zaten te eeten en te drinken, uitgestorven was, en moesten zij zich met slapen behelpen op bedden, waar van men een weinig te vooren de dooden afgenomen had, doch God bewaarde hen, datze zonder ongemak 'er af kwamen; enz.

Op hunne reis naar *Italie*, hadden zij eene klucht in een kleine Stad, wanneer zij daar in een Schilders winkeltjen om werk vraagden; want de Meester geen hebbende, gongen zij huns weegs, maar werden, een weinig voortgegaan zijnde, te rug gewenkt, vermids een Heer of Bürger dier plaats den Schilder onderwijl gevraagd had, wat voor gezellen zij waren, en daarop bescheid ontfangen hebbende, van *Schilders*, die werk zochten, hen liet te rug roepen, willende hun werk geven. Dewijl nu de Italianen in het wenken de hand niet van onder na boven en naar hun wezen of borst toe halen, (houdende dit onder de kwaadäartige, schertfende of uitjouwende gebaarden) maar van boven de holle hand nederwaard naar zich toe trekken, meende *Pieter* en zijn reis-broeder, dat hun gewezen werd, datze zich spoeden moesten, vrezende dat zij zich ergens in vergrepen hadden, en des gewaarschuwd werden, om door te gaan; dus in twijffel zijnde, of zij 't op den loop wilden zetten, merktenze op 't lest, dat men hen te rug riep.

PIETER eindelijk weder in *Vlaanderen* en in zijne Geboorte-stad gekomen, werd van zijne oude kennissen vriendelijk en met blijdschap verwelkomd, en tijde dra te werk aan het schilderen van doek met water-verw. Dit eerste werk baarde bij eenige Schilders, die 'er wat beter over konden oordeelen, dan de rest, eene groote verwondering. Op een' langwerpigen doek maakte hij eene *Serpent-bijting* met groote Beelden van goeden welstand en handeling: Op een' ander' *de 4 Evangelisten*, daar fraaie troniën, eene wel verkortte hand op eene tafel liggende en schoon laken in kwam, benevens een mooie kop, kijkende op een ander' met grooten ernst. Noch schilderde hij een' doek, waar op eene *Judith*, tteekende het hoofd van *Holofernes* in den zak: dit doode hoofd was uitnemend; gelijk mede een *Crucifix* of gekruisten *Christus* in de hoogte met *Maria* en *Joannes*; aartig en fraai van laken, alles wel geschilderd: de doode *Christus* hong geheel anders, dan men hem gemeenelijk ziet van andere Schilders stellen; want *VLERICK* had hem gemaakt met nedergezwichte beenen of gebogen knieën, en dus het lighaam nedergezakt hangende, gelijk een dood mensch gewoon is, daar veele Schilders denzelven recht uitgestrekt hangende vertonen (*).

Het

(*) Hier over verdient nagezien te worden de beroemde *Arn. Houbraken*, in het I. Deel van zijn' *Schouwburg der Nederl. Kunst-schilders*, bladz. 193, waar hij bewijst, dat de Lijders op het kruis eene bijna zittende (en dus geen ineen gezakte gestalte) gehad hebben, vermids aan het zelve eene *Sedilis* of zitbank was, waar op zelfs na den dood de gekruisten bleven rusten, op dat dezelve niet afscheuren en dus ter nederstorten zouden; want het gebruik der Ro-

Het stuk, waar in hij mede zeer uitmuntte, was het schilderen van steenen Gebouwen, als Tempels en *Perspectiven*, zo dat ik met grond mag zeggen, nooit iet zo wel gehandeld gezien te hebben, wetende hij de *Colonnades* of Pilaren fraai te markeren, enze door hoogen, diepen en *canaleeren* een' uitnemenden welstand te geven; van gelijken de vloeren en andere omftandigheden, en daar mede eene aangename zachtheid te paaren. In deeze Tempels was hij eenige Historiën gewoon te maken, als: (t geen bij uitstek fierlijk is) daar *Christus* de Kopers en Verkopers ten Tempel uitjaagt, met veel klein gewoel van beeldjens, die veelerleie bewegingen maken; daar waren ook eenige *Antijke* bakken in, met water gevuld en daar in zwemmende vischen, met welken kleine kinderen speelden.

Zomtijds schilderde hij een grootsch en heerlijk Konings Paleis, waar in *Salomo* gezeten op een kostelijken Troon, en zijn eerste Vonnis gezien werd; waar door de natuurlijke moeder van 't levende kind ontdekt werd; even fierlijk was ook zijne Boodschap van den Engel aan *Maria*, in een Vertrek, waarin stoelen en eene bedstede als van hout aartig gesneden voorkomen, met een'

meinen (waar op wij in dit stuk hebben te letten) was, de lijken aan het kruis te laten hangen, tot dat ze door de vogels weggegeten, en door de lucht verteerd waren, dieneende deeze *Sedilis* ook, om de lijdens daar op te zetten, terwijl zij genageld werden; want 't is al mede verkeerd, dat van ouds af de Kunst-schilders het vastnagelen, als op het op den grond liggende kruis geschiedende, verbeelden; daar eerst het kruis van eene matige hoogte opgericht werd, en dan de uitvoering der straffe geschiedde, enz. Zie verder de bij hem aangehaalde Schrijvers.

een' inkiſk in een ander vertrek, alles zeer wel en ongemeen; of de Hiſtorie van de zeven gebroeders in de Boeken der *Machabeën*, wreedelijk gemarteld en gedood wordende, werkelijk van *ordonnantie* en ſchildering. Hij maakte ook eene *Susanna* met de Boeven, mede zeer werkelijk, waarin eene fierelijke fontein kwam, welker bak in de gedaante van een' ſchelp van marmer gehouden werd van koperen Zee goden of Godinnen, met geſpleeten viſch ſteerten; dit koper gaf verſchillende glanſſen van zich, en was op eenige plaatſen als door 't water met mos begroeit.

Hij ſchaamde zich ook niet, 't een of ander van *Titiaan's* prenten na te ſchilderen, als bij voorbeeld, daar *Jofef* van *Potifars* wijf naar 't bed wordt getrokken, en hij ontvlucht; en eene *Boodſchap* in de hoogte door een' Italiiaan geſneden, daar de Engel met de eene hand om hoog wijſt, en met de andere, waar in eene lelie, zijn' ſchoot vaſthoudt: hier worden een deel Engelen, als met den H. Geest nederdalende, verbeeld; de drijvende wolkjens en de ſtralen van den aſſchietenden glans op het gebouw ſchijnende, zijn zo wel gedaan, en van zo goeden welſtand, dat het niet te verbeteren is; van gelijken alle de Beelden, Lakens, troniën en Naaktens waren wonder net en levende; 't metselwerk van 't gebouw en de vloer was ook zodanig, dat ik geen' moed hebbe, om ooit iet veel beters van water-verw te zullen zien.

Van Olie-verw maakte hij het laatſtgenoemde ſtuk in het klein voor een' Brouwer *Jan Bonte* genaamd, dat zeer wel ſtond, als mede eenige kleine *Marie*-beelden van grooten welſtand, noch eenen middelmatig grooten en naakten *St. Jeronimus*, die als gekniel liggende, met den voorſten

arm rustte en de hand geslagen had op een doodshoofd, zo dat men het lighaam van ter zijde zag met een gedeelte van den rug; het was goed werk en door hem naar 't leven gedaan. Hij heeft ook eene Kerkvaan van *Ste Barbara* gemaakt, op welker eene zijde die *Santinne* staat met den palmtak, op de andere zijde ligt zij onthoofd, en wordt de Vader met het Zwaard, van den Duiyel in de lucht weggevoerd: dit was mede van olie-verw. Noch kwam van hem uit een *Passie*-stuk, zijnde een naakte *Christus*, zittende op 't graf, met al het *passie*-gereedschap en toebehoren daar bij; zodanig als men in de Vasten voor de Outers gewoon is te stellen. Dit was in alles zeer wel, ja meesterlijk gedaan.

Het zoude mij niet mogelijk zijn alle zijne Werken te verhalen, welken, met name die van waterverw, bij uitstek kunstig waren. Doch wat heeft het hem gebaat? al ware hij een *Apelles* of een der beste Schilders van den ouden tijd geweest, hij had 'er in dat *Kortrijk* geen talenten mede kunnen winnen; konde hij daar een' zijner doeken voor 3 of 4 pond verkopen, men schreeuwde het uit. Ondertusschen was onze goede Man gehuwd, en begon etlijke kinders te krijgen, eindelijk deed zig ten lesten eene gelegenheid op, om te *Doornik* te gaan wonen, door middel van een Werk voor een' Kanunnik, *Monsieur du Préz* geheeten; het was een Graffstuk, waarvan het tafereel eene Verrijzenis [of Opstanding] moest zijn. Dit stuk maakte hij te *Kortrijk*, zijnde het een redelijk groot Tafereel, 't welk gedoodverwd zijnde, door de Zon een barst kreeg, zo dat het herlijmd en geschaafd moest worden, waaraan hij veel moeite had; het was ook van eene fraaie *ordonnantie*. Ten lesten
trok

trok hij naar *Doornik*, omtrend het jaar 1568 of 1569. Dit was voor hem zo veel als uit de Hel (gelijk men zegt) in 't Vagevuur te komen; want daar was voor hem ook niet veel ten beſten, nademaal het mede geen rijke Koopſtad is, en de *Waaſen* weinig kennis van onze Kunſt hebben, en bij gevolg weinig liefde, blijkende dit uit het geld, dat hij voor dit groote ſtuk, met Olie-verw geſchilderd, ontfong, 't geen 3 pond Vlaamiſch bedroeg. Daar na ſchilderde hij te *Doornik* de deuren [der Kerke] en ſtofferde [of kleurde] ook al het houtwerk, verguldende op eene aartige wijze al wat verguld moest wezen, ſtrijkende bruinen Oker of roet van Lijm-verw op het ruwe hout, en bragt daar vlammen of ſtreeken op, als of het eenig vreemd hout ware geweest; dit ſtond, verniſt zijnde, zeer wel. Maar, eer hij te *Doornik* noch vrij zijne Kunſt mogt oefenen, koſtte het hem geen kleine moeiëlijkheid, want de Schilders aldaar ook een Gild hebben, waar in Deken en Overlieden op eigen gezag recht doen over zaaken, hunne Kunſt of Gild belangende; kunnende niemand daar komen ſchilderen voor eigen rekening, of winkel opzetten, indien hij niet in de Stad geboren is, en eenige jaaren onder een vrij Meester hebbe geleerd, en wat meer zulke afſchuttingen zijn, die zij hebben om een' vreemdeling, hoe groot een Kunſtenaar hij zijn mag, buiten te ſluiten; gelijk zulks te *Parijs* en meer groote Steden in 't gebruik is, doch al mede gansſch onverſtandig.

ô *Pictura*, (mag ik wel uitroepen) edele en in de Natuur onder alle Kunſten de vruchtbaarſte voor het vernuft, uit welke, al wat ſieraad heeten mag, geboren wordt, en van welke alle edele en eerlijke Kunſten haar voedsel erlangen, die geener u-

wer Medefufteren , die men *Vrijë Kunsten* noemt , behoeft te wijken ; gij waart oudstijds bij de edele *Grieken* en *Romeinen* in zo groote waarde , dat uwe kunstige beoëffenaars overal zeer welkom waren , heusch ontfangen , en van Grooten en aanzienlijken met veel bereidwilligheid voor Burgers aangenomen werden ! Maar ô tegenwoordige al te ondankebare eeuwen , waarin men op het aanstaan van onäartige broddelaars aan zulke schandige wetten , en dergelijke afgunstige ordeningen in de Steden plaats heeft gegeven ; zo dat men bijna in alle plaatsen (*Rome* uitgezonderd) van de edele Schilderkunst een Gild gemaakt heeft , even gelijk van alle plompe Handwerken en Ambachten , als Weeven , Pels- en Kledermaken , Timmeren , Smeden en dergelijken ! Te *Brugge* in *Vlaanderen* is het schilderen niet alleen een Gild , maar daar onder wordt het gareel (*) of paarden-tuig maken ook begrepen. Te *Haarlem* , die wieg en bakermat van zo veele edele Geesten in onze Kunst , zijn de Ketelboeters , Tin-gieters en oude Kleer-verkopers mede onder het Schilders-gild. Hoewel nu deeze twee Steden reden geven , waaröm dit zo is geschikt , is het echter daar mede zo verre gekomen , dat men bijna geen onderscheid meer maakt tusschen *schilderen* en schoenlappen , weeven of dergelijke ambachten : onwetenheid en onverstand wil 'er toch een *Gild* van maken , waarvan het inkomen noch met geld (zo het daar mede maar te krijgen is) gekocht moet worden : dan moet er eene proef gedaan worden , gelijk de Kisten-makers , Kleer-makers

(*) *Gareelen* (staat bij *Van Mander op den kant*) zijn , dat de peerden aan den hals hebben , om bij te trekken.

kers en andere Ambachts-lieden doen, want ('t geen noch plomper luidt) men noemt de Schilder-kunſt ook een *Ambacht*.

ô Edele Kunſt! tot welk eene laagte zijt gij, he-
laas, vervallen! en hoe weinig worden uwe edele
beëffenaars van zulken, die nauwelijk eenige ſcha-
duw of ſchijn van Kunſt hebben, onderſcheiden!
Groote Rijksvorſten, Koningen en Prinſſen plagten
u niet alleen in grooter waarde te houden, hooger
eere aan te doen, en Stads-rijdommen voor u te
geven, maar zelve met eigene handen u te beëf-
fenen; nu zijtge eindelijk met het paarden-ga-
reel-maken, tin-gieten, ketel-lappen en oude-kleer-
kopen gelijk geſteld en één Gild geworden! En
dit wordt nu door Prinſſen, Heeren en Overheden
in de Steden niet alleen toegelaten, maar zij be-
krachtigen zelfs zulke *Ordonnantien* en doenze on-
derhouden en in 't gebruik blijven, u, ô edele
Pictura, tot ſmaad en onëere, niet bedenkende, dat
uwe onëer hun tot geene eer ſtrekt, en weinig lof
aanbrengen kan! ô al te zeer ondankbare tijden!

PIETER VLERICK dan (om weder ter ſtoffe te
komen) moeſt ook zijne proef doen, welke hij deed
beſtaan in een' doek van Water-verw, zijnde een
Kindermoord van eene zeer fraaje *ordinantie*: Voor-
aan was een gewoel en getuimel van Soldaten en
Vrouwen met hare kinderen op een' voorgrond,
die een huis of gebouw verbeeldde; in 't verſchiet
zag men eene Stad of Markt met zeer fraaje hui-
zen en klein gewoel. Op dit ſtuk ſtond Mijn Heer
de *Deken* met zijn andere zukkelaars zo diepzinnig
te kijken, als ofze op een' ſlijpſteen tuurden: men
ſchouwde het voor goed, en voor eene Proef mogt
het beſtaan, en hij *Meeſter* wezen, hoewel het
(gelijk ik gezegd heb) PIETER veel moeite koſtte,

eer hij het 'er door kreeg , en zoude hij het noch zo ver niet gebragt hebben , ten ware door hulp en voorspraak van den voornoemden Kanunnik , die weder den Bisschop van *Doornik* in den arm nam , waar door genen het ten laatsten , hoewel noode , bewilligden.

Hij dus te *Doornik* wonende , nam alle werk aan , 't geen hem voorkwam , niet alleen gehouwen beeldwerk te kleuren of te beschilderen , maar zelfs 't verwen van blaasbalken en dergelijk gering werk. 'T was te beklagen , dat hij geene gelegenheid had , zijn' tijd en Kunst aan iet groots te besteden en te betonen : hij wenschte dikwerf , dat 'er eens een tijd voor hem mogt komen , dat men zeggen zoude : *Mij moetje helpen , mij moetje meeten* , gelijk men in een duuren tijd van koorn [of andere waren] gewoon is te roepen , wanneer elk om 't cerst , wegens zijne nooddruft , wil geholpen zijn , dat het bij hem ook eens zo mogt gaan.

Somtijds had hij een *Portret* te schilderen en kreeg 'er een klein stuivertje voor. 'T gebeurde dat hij voor eenige Nonnetjens eens eene Outer-tafel te schilderen kreeg , die hij op doek met olie-verw maakte , en wat langwerpig ; in 't midden was afzonderlijk een opgaand Vierkant , waar in een *Christus* aan het Kruis : op de eene zijde vooraan zat de eene van de Moordenaars , die met den Zaligmaker gekruist zouden worden , op eene kar , met een' Biecht-vader bij zich , die hem schein te troosten (*). Anderen waren bezig met het graven

(*) Voorwaar geen onäartige omstandigheid in dit schilderstuk ! deeze Biecht-vader kwam daar niet minder in te pas , dan het hammetje , waar mede zeker ander Schilder te *Soest* in 't Graaffchap van *Mark* , op de glazen van eene Luther-

ven van den kuil, waarin het kruis-hout moest geplaatst

therfche Kerk, de tafel had voorzien, waar aan de Zaligmaker met zijne Leerlingen het *Pascha* eetende gezeten was.

Meer te verfchonen was het, dat de beroemde *Raphaël*, in de hiftorij van *Attila* in het *Vatikaan* te *Rome*, den Paus *Leo* den I. en twee hem verzellende Kardinalen met kleedren, zo als de Prelaten ten zijnen tijde droegen, afgebeeld heeft; daar *PLATINA* in zijn leven der Pauffen getuigt, dat Paus *Constantinus* en de verderen van dien tijd, dat is omtrend derdehalve eeuw na *Leo* den I, die in de 5de eeuw geleefd heeft, niet dan een kleed van Kamelot droegen. In de elfde eeuw, door *Gregorius* de VII, kwamen de Kardinalen eerst recht op het Tooneel, en in het jaar 1254 ftierf *Innocentius* de V., gelijk uit deffelfs Gräffchrift te Napels in de Hoofd-kerk blijkt, en deeze is de eerste geweest, die de Kardinalen met den rooden hoed verftierde; omtrend 50 jaaren daar na fchonk *Bonifacius* de VII. hun het purperen kleed, *Paulus* de II. het roode mutsje. *Titiaan* laat paternosters, in de elfde eeuw uitgevonden, afhangen van de gordels van de 2 *Emmaus-gangers*; *Roffa*, een ander Italiäanfch Schilder, heeft in de Kerk van *St. Laurens* te *Florence* eene bruiloft van *Maria* gefchilderd, waaröp hij Monniken met hunne kappen laat komen. Maar een staaltje van onkunde niet alleen, maar van de uiterfte onbezonnenheid vindt men ook in 't *Vatikaan* in de Kapelle van *Sixtus* in het Oordeel van *M. Angelo*, daar deeze *Charon* met zijn boot de zielen overzettende inbrengt.

Niet kwalijk voegt hier bij eene plaats uit de *Zamenspraak* van *Erasmus* tuffchen een' *Abt* en eene *Geleerde Vrouw*; daar de welwetende Rotterdammer de Vrouw aan den *Abt* doet vragen, waar mede hij dacht, dat de H. Moedermaagd onder anderen haar' tijd doorgebracht hadde? en den *Abt* laat antwoorden: dat hij geloofde, dat, alsze zich met leezen opgehouden had, zij hare *getijden* zal gelezen hebben; hij wederom gevraagd, welke foort van getijden het waren, antwoorde hij: *die, volgens de Orde van Benedictus*. Deeze staaltjens zijn zo lomp; dat zij de diepe onkunde en 't gemis der Letter-kenniffe in die blinde eeuwen maar al te klaar aan den dag leggen; doch 't is overbekend, en ons werk niet hier verder in te komen.

plant worden : een van deezen lag voor over gebukt en haalde met een opgestreeken mouw en ontbloten arm de steenen of ander tuig , 't geen het graven verhinderde , uit den kuil . In 't midden en een weinig in 't verschiët had hij *Christus* gebragt hangende aan het kruis ; achter uit zag men eene ontroerde en donkere lucht , waaruit een licht kwam schieten , dat ter zijde op de beelden van *Christus* viel en die bescheen , zo dat de *Christus* meestäl beschaduwd was , hebbende hij dit noch van den Geest en vindingen van zijn' Leermeeester *Tintoret* behouden , die hem noch gestadig in 't hoofd speelden ; echter stond dit voor Schilders of Kuntken-ners gansch niet onbevallig , schoon 'er de eenvoudige Nonnen niet veel fraais in vonden . Verder in 't verschiët had hij geplaatst een anderen hoop krijgsknechten , bezig met den anderen Moorde-naar te kruiffen ; voorts zag men 'er ook dobbelaars en allerlei andere omstandigheden ; onder anderen paarden , die zeer fraaje koppen hadden : kortöm alles was zeer sierlijk gedaan . Maar zulk werk , als dit , kwam hem niet , dan zeer zelden voor , hebbende hij doorgaands , en dat noch maar nu en dan , iet van geringe waarde te vervaardigen , of daar ten minsten niet veel voor hem op zat . Hij zich in deeze bekrompenheid en door schaarsheid van werk gepraamd vindende , werd ook zijnen Gilde-broederen gelijk , dat is te zeggen : hij kon niet wel verdragen , dat anderen van buiten zich in *Doornik* zouden komen nederzetten en Meester worden , of maar eenige *Portretten* maken .

Ook lustte het hem , zich in *Processen* of gedingen in te wikkelen , waarvan hij 'er eenigen tegen het Gild had , en ook tegen anderen , latende wakker voor hem pleiten : des hij voor een zekeren pleit-

pleit-bezorger (*Procureur*) een ganſche Kamer ſchilderen moeft met *Grotesken*, [of Antijksch Beeld- en ander werk], dat groot geld waardig was, want hij was op deeze zaak ook meer dan gemeen gevat; dit deed hij, op dat deeze man zijne zaak uit al zijn vermogen zoude voortzetten; zo dat men hem dagelijks langs de ſtraat zag lopen met ganſche pakken met papieren en beſcheiden onder den arm, als of hij zelf een pleit-bezorger of *Procureur* was geweest.

Op zekeren Schilder *Michiel Gioncquoij* geheten, was hij mede zeer verſtoord. Deeze, van *Doornik* geboortig en nu onlangs van *Rome* gekomen, had van daar medegebragt zeer veele kleine ſtukjens op koper, die hij daar geſchilderd had; 't waren meeft kleine *Crucifixen*, waarvan hij de *pons* had, en *kopiëerde* dus dezelve bij menigten, hebbende eene manier, om daar lang op te zitten fijmelen, omze netjens en ſcherp te hebben; achter aan was niet veel meer, dan een zwarten grond, en onder iet om den grond te verbeelden, daar zij op ſtonden. Hier mede konde deeze man een fraai ſtuintje verdienen, want zij wilden onder de *Spanjaards* en bij anderen wel aan den man. Van deezen zal hier na noch iet gezegd worden in het Leven van *Barth: Spranger*. Deeze *Gioncquoij* nu had veel te zeggen op den eenen arm van den *Christus*, die in de Verrijzenis van *VLERICK* bij het grafteken van *Monſieur du Prés*, waar van wij boven geſproken hebben, gevonden werd; dagelijks berispte hij het maakfel van dezen arm niet alleen, maar gong heen, en bedorf dien met zijne verw, of verbeterde hem naar zijne meening. Voorwaar eene groote verwaandheid of dwaaze eerzucht van deezen menſch, die weinig tekening verſtaande of in-

ven-

ventie bezittende; echter van die roekeloosheid was, om zo iet te bestaan in eene Stad, daar de Maker woonachtig, levende en tegenwoordig was; zo dat; om voor de vuist te spreken, VLERICK wel groote reden hadde, om hier over zijne gevoeligheid te toonen, vermids het eene zeer ver gaande onbeleefdheid en onbescheidenheid was in eene perfoon; die, wat de Kunst belangt, met hem op geen eenen dag behoorde genoemd te worden.

In zijn laatste tijd heeft hij noch eene *Venus* gemaakt, waar toe hij zich (zo men zegt) zoude bediend en beholpen hebben [uit spaarzaamheid] met het naakt zijner huis-vrouwe; zeker gaat het, dat het een stuk was, 't geen zeer geprezen wordt; maar hij was, helaas, (zo als gezegd is) op eene plaats, daar zijn verkregene Kunst hem weinig nut of voordeel doen konde; waar bij noch kwam, dat 's Lands inwendige beroertens en bederf toen ter tijd, mede daar niet weinig toe hielpen.

Hij werd zelf tusschen *Kortrijk* en *Doornik* van het krijgsvolk gevangen, en moest veel zukkeling ondergaan. Bij zijne huis-vrouw had hij verwekt twee of drie dochtertjens, die zeer schoon waren, en welken hij groot behagen had; op de Italiïanische wijze gehuld en gekleed te zien. Deeze sterven aan de pest, welke ziekte hem, helaas! ten laatste ook aantafte, en op den dag van Vastenavond in 't jaar 1581, in den ouderdom van maar 44 jaaren en een half, wegfleepte (*).

Hij

(*) Te voren heeft *Van Mander* gezegd, dat VLERICK geboren was in 't jaar 1539; doch dan zoude hij niet in zijn 45, maar in zijn 42 jaar zijn gestorven, of niet veel over de 42 jaaren; vermids vasten-avond in 't begin van 't jaar komt, en VLERICK wel op 't laatste van het jaar konde gebo-

Hij was , [om noch iet van hem te zeggen] een Man van wakkeren geeft in de Kunft , en die in zijn eigene oogen niet hoog was ; want dikwils zei- de hij mij , die wat meer dan een jaar bij hem ge- woond hebbe : *indien ik wiſt , dat gij geen beter Meefter zoudt worden , dan ik ; ik zou u raden daar uit te ſcheiden.*

Veelmalen prees hij *Frans Floris* en anderen zeer , en bij uitnemendheid de Italiïaansche Schilders *Veronees* , *Titiaan* , *Tintoret* , *Raphaël* , *Correggio* , en anderen meer. Grootelijks werd van hem geroemd eene Schilderij in de Kerk van *Cremona* , zijnde een Kruiflinge van *Chriſtus*.

Ik konde hem , om dat hij mijn tweede en laaſte Meefter is geweest , niet verzwegen laten , dewijl zijne werken meeft te *Doornik* en *Kortrijk* zijn , en dat noch in kleinen getale , wordende op andere plaatfen niets of weinig van hem gezien ; waar bij komt , dat hij , die in alle deelen der Kunſte ver- ſtandig , en op allerlei foort van werken en behan- deling wel afgerecht was , zulks wel verdient , op dat zijn naam in eere en goed geruchte , en der onſterffelijkheid aanbevolen blijve.

Doe hij noch te *Kortrijk* woonde , had hij een Leerling , daar ter plaatſe van geboorte , *Louis He- me* geheeten , deeze kwam hem al vrij nabij , be- zonder in 't ſchilderen van Gebouwen en verre uitzichten of *perſpectiven* , en is , van die te *Kort- rijk* van onze Kunſt gevonden worden , wel de beſte. En hier mede laten wij *PIETER VLERICK* beruſten , en wenden ons tot zijn tweeden Meefter , van

wien-
ren zijn , zeggende *Van Mander* maar eenvoudig , dat hij in 't jaar 1539 ter wereld is gekomen.

wienwe hier voor een weinig hebben verhaald , te weten :

KAREL VAN YPEREN.

Deeze heeft zijn' bijnaam aan zijne geboorteplaats *Yperen* te danken. De tijd zijner geboorte is mij onbekend , gelijk ook de Meeſter of Meeſters , bij welken hij geleerd heeft. Hij hield zijne wooning mede te *Yperen* , en heeft daar verſcheiden Werken geleverd , als 't beſchilderen van gevels van huizen , Kerk-tafelen , en noch verſcheiden dingen buiten *Yperen* in eenige Kloofsters , waar men zegt , dat hij onder anderen , ook een ſtuk op de natte kalk zoude gemaakt hebben. In het huis van zekeren Kanunnik te *Doornik* heb ik van zijne hand gezien eene Bekeeringe van *Paulus* in 't wit en zwart met groote Beelden : noch heb ik van hem gezien eene *Verrijzenis* van Olie-verw op een paneel als tot eene kaffe dienende , om over een *treſoor* te zetten , 't geen niet kwaad gehandeld was. Op een dorp bij *Roeffelaar* , *Hoogſtede* geheten , was van hem in de Kerk te zien een *Oordeel* van groot *formaat* met Olie-verw geſchilderd , waarin hem zijn Leerling *Klaas Snellaart* , de zoon van P. VLERICKS eerſten Meeſter geholpen had , zo in eenige verſchietende dingen in de lucht , als op andere plaatſen. Deeze *Klaas* [om dit in 't voorbijgaan te zeggen] was tamelijk ver in het teekenen , in het maken van Gebouwen , *Kompartimenten* , en andere dingen , tot opſieringe der ſtukken dienende , en is in 't jaar 1602 te *Dordrecht* overleden , in de 60 jaaren oud zijnde.

Ik heb noch van KAREL gezien een *Oordeel* ; getekend op een *Lombaards-blad* ; met de pen gedaan

daan en gewaſſchen , 't welk zijne Weduwe had geſchonken aan een' Schilder , die haren Man [in zijne zwaarmoedigheid ; waarvan wij ſtraks zullen ſpreken] had helpen bewaren ; ik meene dat het van deeze *Ordonnantie* was : daar was veel ſieraad in , en vol van fraai gewoel ; eenigzins op de wijze van *Tintoret* ; de *Chriſtus* zat op de wolken , en hadde onder zich de tekenen of Dieren der vier *Evangeliften*.

Hij maakte ook veel de tekeningen voor de Glasſchilders , gelijk men te *Gent* in de *St. Jans* - kerk van zijne tekening ziet een ſchoone glasvenſter ; zijnde een Kersnacht , 't geen een fraai ſtuk en vol werk is.

Hij hadde *Italie* en andere Landen bezocht , en was alomme in *Vlaanderen* om zijner Kunſte wille zeer geächt en geprezen , want bij de overige Schilders daar te Lande ſtak hij zeer af , en gong die in uitnemendheid verre te boven ; maar bij andere overvliegers , die men in *Brabant* en *Holland* vindt , zoude hij kwalijk het veld hebben kunnen behouden.

Wat zijne geëartheid belangt ; hij was van een zwaarmoedig geſtel , en uit dien hoofde een man , die korſſel , en ligt geraakt was , 't welk ook ten laaſten de oorzaak van zijn bederf en dood geweest is , gelijk wij nu zullen verhalen.

Op een' tijd te *Kortrijk* gekomen , geraakte hij 'er in gezelschap op de gewoone bijeenkomst der Schilders aldaar ; deezen bewezen hem groote vriendelijkheid en deden hem een goed onthaal aan : dus te zamen goede *cier* makende , begon men [gelijk de wijn ſprekenden maakt] de monden braaf te roeren , met en op elkanderen te boerten en te ſchertſen , onder anderen op de wederzijdſe Vrou-

wen , en hoe veel kinderen zij daar bij hadden ; des werd het ook *Karels* beurt , en hij gevraagd , hoe veel kleinen hij hadde ? waar op iemand toevörde , dat hij wel eene meer dan gemeen schoone Vrouw had , doch geene kinderen daar bij tot nu toe verwekte ; een ander van de ruwsten uit den hoop rechtte het woord onmiddelijk tegen **KAREL** en zeide : *Gij zijt niet waardig , dat gij leeft , zulk eene Vrouw te bezitten , en geene kinderen te hebben (of) te maken.* Dit woord (gelijk men naderhand ontwaar werd) was bij deezen zwaarmoedigen mensch zo ter harte genomen , dat hij het niet kon verkroppen , van zich zetten of vergeten , wat vrolijkheid en geneugte zij ook , om hem te vermaken , aanrecheden. Na den middag gongen zij om eene wandeling buiten de Stad langs de Rivier de *Leije* , die door Kortrijk heen loopt , en men hoorde **KAREL** zeggen : *Ik wenschte dat ik in dat water op den grond lag.* Wijl het nu midden in den Zomer en zeer heet was , meenden zij noch , dat hij lust had om te zwemmen en zich te verkoelen in dat frissche en heldere Rivier-water. Des avonds weder gekomen zijnde in de herberg , of de plaats daar zij den zelveu dag bij den anderen waren geweest , raakte men over den maaltijd weder als voren aan het drinken ; maar **KAREL** zat den ganschen tijd even zwaarmoedig en treurig , dies zij hem tot vrolijkheid aanmaanden , en was 'er een , die hem den beker eens toedronk of bragt , en dien uitgedronken hebbende , vraagde , wat hij nu begeerde , *wit* of *rood* ? want zij dronken witten en rooden wijn over tafel. **KAREL** dan een mes onder de tafel genomen hebbende en vooröver bukkende , gaf zich daar mede eene wonde in de borst , latende het bloed op de tafel lopen , onder het

zeggen van deeze woorden : *Zie , daar hebtje rood.* Het gezelfchap dit ziende was ten uiterſten ontſteld ; vatteden hem aan ; terwijl hij nu het voorverhaalde verwijt herhaalde ; dat hij , namelijk , *niet waardig was te leven.* Allen waren zij zeer begaan met VAN YPEREN , en verzet over zulk gruwelijk ſtuk , daar bij vrezende , dat , zo de Rechters 'er achter kwamen , en hij aan de wonde overleed , hij dan buiten de Stad bij de Gericht-plaats of aan de galg gehangen zou worden , 't geen zij voor de Kunſt geen kleine vlek en ſchande dachten te zullen zijn ; Hieröm bragten zij hem des nachts in ſtilte ter ſtad uit en in eene ſchuit langs de *Leijë* naar een Kloofter , dat *Groeningën* genaamd wordt ; en een vrijdom heeft. Hier verbonden en trooſteden zij hem , zo als zij beſt konden ; aangezien de wond zo heel diep niet was ; wyl het mes op eene ribbe komende , daaröp meeft afgelchampt was. Sometjds ſcheen het iet beter met hem te zijn , en hij wat tot bedaren en nabedenken te komen , beklagende alſdan deeze zijne dwaasheid en uitroepende : *wat heb ik gemaakt !* doch daar na kwam hem de oude razerij en wanhoöp weder in 't hoofd vlicgen , en eifchende papier tekende hij daaröp allerlei ſpooken , daar bij voegende , dat hij verdoemd was. *Olivier Bart* , Schilder , geboren van *Brugge* , die hem met meer anderen bewaarde , en bewaakte , hadde genoeg te doen met hem vaſt te houden ; want hij deede op zulke tijden een vreezelijk geweld met zich te wringen , zo dat de wonde telkens weder open barſtte en van tijd tot tijd erger werd. In zulk eene woede dan eenige dagen en nachten aan den anderen volhard hebbende , blies hij ten laafden den geest uit. Dit is voorgevallen om'trend de jaaren 1563. of 1564. Daar waren 'er ,

die zeggen wilden , dat hij in *Rome* of ergens elders in *Italië* noch eene andere Vrouw had , waar aan hij wettelijk getrouwd was , dat hij over deeze zijne ontrouw altoos zo bekommerd was geweest , en zulks hem deeze zwaarmoedigheid verwekt hadde , zijne eerste Vrouw zo schandelijk bedrogen en verlaten te hebben. Kortöm , 't is dus , dat hij door een droevig ongeval op eene elendige wijze aan zijn einde is gekomen. Voorts is hij daar in het Klooster begraven.

Ik heb , dus doende , den Meester achter den Leerling geplaatst , maar mij docht , dat ik dat niet konde nalaten ; ook zal het mij ligt te vergeven zijn , bij aldien men met mij aanmerkt , dat de Leerling zijn' Meester in de Kunst heeft overtroffen , waar bij komt , dat *Pieter Vlerick* mijn Meester is geweest ; anders indien men 't naar den tijd van het sterven van beiden wilde rekenen , moest **KAREL** lang te vooren op het tooneel gekomen zijn.

ANTONIS VAN MONTFOORT of BLOKLAND.

't Gebeurt niet zelden , dat iemand uit een aanzienlijk geslacht , 't geen door tegenspoeden in verval geraakt is , herkomstig , door 's Hemels gunst den trap van eere bestijgt. Zulks wedervoer **ANTONIS VAN MONTFOORT** , uit de Heeren Baronnen en Burg-graven van *Montfoort* gesproten , gelijk mij gebleken is bij schriftlijke getuigenis van de Regeering van *Montfoort* , met het Stads zegel bekrachtigd. Zijn Vader , geheeten Meester *Kornelis van Montfoort* , gebijnaamd *van Blokland* , naar een Leen-goed , welker door zijne Voorouderen te dier

dier plaatſe bezeten, en naar een Dorp en Heerlijkheid, genaamd *Neder-Blokland*, tuſſchen *Dordrecht* en *Gorinchem* gelegen, was een geruim getal jaaren Rentmeester van den Heer van *Haren*, en van den Baron van *Moriarnex*, en sedert Schout der Stad *Montfoort*; weshalven ONZE ANTONIS VAN BLOKLAND heette naar 't *Blokland*, bij *Montfoort* gelegen, welke Heerlijkheid de Heer van *Blokland*, Neef van ANTONIS, die in den jaare 1572 kinderloos overleed, aan den middelſten Broeder van onzen ANTONIS, ten dien tijde Pensionaris van *Amsterdam*, bij *Testament* naliet.

ONZE ANTONIS nu werd geboren te *Montfoort* in den jaare 1532, en begon de Schilder-kunſt te leeren te *Delft* bij zijn' Oom, *Hendrik Affuerusz.*, een gemeen Meester, doch goed Portret-schilder. Bij dezen eenige jaaren geweest zijnde, werd hij ter zijner begeerte, en in aanmerking van den grooten roem van *Frans Floris*, bij den zelveu beſteld, en vorderde gedurende een onderwijs van twee jaaren, zeer ſterk in de Kunſt.

In den jaare 1552 weder naar *Montfoort* gekeerd, begaf hij toen 19 jaaren oud zijnde, zich in huwelijk met de dochter van een aanzienlijk burger, zijnde Burgermeester en Kerkmeester van die Stad, bij welke hij geene kinderen verwekte. Sedert trok hij naar *Delft* en woonde 'er aan den *Langen-dijk*. Door veel vlijt, geſtadige naſpeuringen en naarſtige oefeningen ter verbetering van de Kunſt, werd hij uitmuntend en zeer ervaren in de *Naakten*, kledingen, troniën en andere deelen van de Kunſt, en door zijne wonderlijk kloeke behandeling zeer beroemd en berucht; want hij vruchtbaar in uitvindingen was, en ongemeen wel naar het leven de naakten van Mannen, doch in-

zonderheid van Vrouwen, bevallig van omtrek, met een bestipte inächtning van de spieren en gewrichten, poezelig, vleeschig en natuurlijk tekende en schilderde, en de bewegingen en werkzaamheden der lighamen en leden eigenaartig verbeeldde. Allermeeft tot groote Werken genegen, schilderde hij inzonderheid kloekē stukken, en konde door de veelheid der hem aanbestelde Outer-tafelen, deuren, Tafereelen, groote doeken en dergelijken zijne natuurlijke neiging den vollen teugel vieren. Zelden schilderde hij Portretten, als niet beluſt, daarin een' roem of naam te verkrijgen, maar wel in *Ordonnantien*. Niettemin was hij een goed Meester in het Portret, gelijk blijkt uit de afbeeldingen van zijn Vader en Moeder, die kloek en vaardig geschilderd en uitmuntend zijn, inzonderheid de ongemeen aartig behandelde troniē en baard van den Vader. Die Portretten zijn te zien te *Amsterdam* in de Warmoestraat, ten huize van den Heer *Aſſuerus*, Heer van *Blokland*, neef van onzen Schilderheld, die de manier en behandeling van zijn Meester *Frans Floris* van nabij volgde. ANTONIS was veeltijds gewoon, zijne dingen met vederen, uit wicken van ganzen of ander gevogelte getrokken, te verdrijven en daarna de diepfels met het penseel in de klederen en Naakten te *artseeren*. Door de aartige behandeling zijner drapeerijē, handen, voeten en troniēn bragt hij eene zekere welstandigheid en luister in zijne Werken en was zeer geestig in het hair, en bijzonder de baarden van oude en jongere manspersonen, die aan de troniēn geen gering sieraad bijzetten; ook was hij redelijk goed in zijne Bijwerken.

Hij was een stil man, vlijtig van aart, niet prachtig, maar net, zinlijk en stemmig in zijne dragt.

In zijn huis en onder zijn huisgezin hield hij een zekere ſtatige orde en een' gemanierden regel. Bij de lieden was hij in groot aanzien en in een goed geruchte, en op het laaſt had hij, zijner afkomſte gedachtig, een knecht of dienaar achter zich. Vermids hij geene kinderen bij zijne huisvrouw verwekte, werd hij aangeprikkeld, den lang door hem wederſtanen luſt te voldoen, om te *Rome* en in *Italië* de vermaarde Antieken, Schilderijën en andere fraaiheden te gaan zien: ten welken einde hij met een' Goudſmit van *Delft* derwaard vertrok, ten zelfden tijde toen [*Lumei*] Graaf van der Mark in 't begin van Grasmaand des jaars 1572 de Stad *Brielle* innam. In *Italië* beſchouwde hij met verwondering veele Werken der voortrefflijkſte Meesters, die hem zeer wel bevielen; doch, zo eenigen willen, konde hij zo zeer geen behagen vinden in de door en door beſtudeerde Naakten van *Michel Angelo*, gelijk veele anderen in de eerſte beſchouwing van dezelve mede wedervaren is; want de voortrefflijkheden dier dingen niet dan door toenemende kennis en aanwaffend verſtand allengskens geſmaakt kunnen worden.

Na eene afwezendheid van omtrend een half jaar keerde hij in Herſt-maand weder naar *Holland*, nam zijne woning in zijne Vader-ſtad *Montfoort*, en vervolgens van daar te *Utrecht*, alwaar hij, zijne eerſte huis-vrouw overleden zijnde, in een tweede huwelijk trad, waaruit hem drie kinderen geboren werden. In de laaſtgenoemde Stad ſchilderde hij een heerlijk en uitmuntend Outerſtuk, voor een der Kerken binnen 's *Hertogenboſch*, verbeeldende de *Legenden* van *Ste Katharina*; en noch een ander Outerſtuk, waarin de *Apoſtelen* op den *Pinkſterdag* den H. Geest ontvangende, verbeeld,

en op de deuren de Hemelvaart van *Christus* en dergelijke historiën in zeer kloeke beelden geschilderd waren, welk stuk welëer in de *Ste. Geertruidekerk* te *Utrecht* gezien werd. In de Kerken te *Delft* zag men in vroegere tijden verscheiden Outerstukken van onzen BLOKLAND, en ook onder anderen te *Gouda*, een uitmuntend Tafereel, verbeeldende de Onthoofding van den Apostel *Jacobus*, doch welke Kunst-juweelen door een blinden ijver in de onbesuisde Beeld-storming vernield, en door schen-zuchtige handen aan de oogen der kunst-lievende nakomelingen ontruikt zijn; 't zelfde lot is ook aan een Outerstuk bij de Minder-broeders te *Amsterdam*, verbeeldende het Sterven en Begraven van *St. Franciscus*, wedervaren. Nochtans ziet men te *Utrecht* eenige Tafereelen en Outer-deuren van BLOKLAND, en onder anderen bij Juffrouw van *Honthorst* achter den Dom, een heerlijk stuk met twee deuren, in welk de Hemelvaart van *Maria*, en op de deuren van binnen de Kersnacht en een andere gebeurtenis, maar van buiten de Boodschap van *Maria* verbeeld zijn, en te *Amsterdam* bij de Weduwe van zekere *Keghelingen* een naakte *Venus* niet zeer groot, welk stuk hem door den man van de gemelde Weduwe besteld was, en hij zelf in veel waarde gehouden heeft; ook worden te *Amsterdam* bij *Wolfaart van Bijler* in de *Nes* in de Tralij eenige stukken van BLOKLAND gezien, die, als zijnde de laatsten zijner Werken, niet alle voltoerd zijn; zij verbeelden het Leven van den Aarts-vader *Josef*. Te *Dordrecht* op den Doele zijn van hem eenige heerlijke stukken uit het Lijden of de Kruiffinge van *Christus*, en te *Leiden*, ten huize van den kunst-lievenden *Pieter Huighessen*, in de Gulden klok, op eene boven-kamer, een badende

de *Bathſeba* , met meer andere naakte Vrouwen , door onzen ANTONI ſlechts gedoodverwd en dus mede onvolvoerd gelaten; doch welke dingen men meerder dan zijne volvoerden te achten heeft , gelijk in vroegere tijden meer bevonden is.

Hij woonde te *Utrecht* in het huis van het *Ste. Katharijnen* Klooster , en is ook aldaar in den jaare 1583 in den ouderdom van 49 jaaren (*) overleden.

Ten bewijze zijner kundigheid in de Naakten ſtrekken , behalven zijne Werken , eenige prenten , inzonderheid de Graffegging van *Chriſtus* , door *Goltzius* gefneden. Zijne vrouwen-troniën , zo in *profil* als anders toonen , hoe zeer hem de manier van *Parmens* behaagde , die hij poogde te volgen. Dus heeft BLOKLAND , door zijne uitmuntendheid in de Kunſt , zijn Geflacht , zich zelve en zijner Geboorte-ftad eene zeer loflijke nagedachtenis nagelaten.

Onder andere zijne goede Discipelen was *Adriaan Khuit* , van *Alkmaar* , een goed Portret-fchilder , die in den jaare 1604 overleed. De Vader van den gedachten *Adriaan Khuit* was een Glas-fchilder , en in het ſchilderen van Stam-wapenen geenzins onervaren ; ook leerde bij BLOKLAND een jong Edelman , die reeds een goed begin gemaakt had , en zeer fraai naar het leven portretteerde ; doch , geen werk van de Schilder-kunſt makende , onder de Schilders niet begeert genoemd te worden , ſchijnen

(*) Zo 't waar is , dat ANTONIS VAN MONTFOORT , (gelijk *Van Mander* boven gezegd heeft) in 't jaar 1532 geboren is , en in den jaare 1583 overleden , (gelijk hier volgt) is hij niet 49 , maar 51 jaaren oud geworden.

nende te meenen , dat zulks de eer en den luister van zijn geslacht zoude bezwalken , midsdien gantsch anders gevoelende , dan 't voortreflijk oud Romeinsch geslacht der edele *Fabii* , 't welk den naam van Schilder als eene pracht en sieraad aanmerkte , en denzelven met glorie voerde ; gezwegen de Ridder *Tupilius* , Keizer *Adrianus* en anderen , die door het penseel hun Geslacht en Tijtels ook met den naam der Kunst hebben getracht te verluisteren.

ONZE BLOKLAND had noch een Leerling , geheeten PIETER , van *Delft* geboortig , den Zoon van den rijken Smit. Veelen meenen , dat die PIETER meer verstand dan zijn Meester had , en , ware hij niet jong overleden , in de Kunst uitgemunt zoude hebben. Van MICHEL MIEREVELD , mede een Discipel van BLOKLAND , zullen wij hierna omstandig spreken. [Zijn Portret is in de Plaat Z. n. I. (*)].

(*) Onder zijn Portret , in den vorigen druk , is dit versje :

*Nobilis hic arte est , genere est hic nobilis idem ,
Forma qui pinxit corpora conspicua.
Cum pictam primo vidisset lumine Romam ,
Mox rediit , Romæ cedere turpe putans.*

't Komt hier op uit :

Was BLOKLAND eel van bloed , de Kunst , die hij bezat ,
Maakt hem nog eeler en zijn braave Kunst - tafreelen :
Zo dra hij 't gretig oog op *Room*' had laten speelen ,
Keert hij te rug , om dat ook Neerland Kunst bevat.

LUKAS DE HEERE.

Gelijk elders verhaald is , dat uit de kunstrijke Schilder-school van *Frans Floris* zeer kunstige Meesters gesproten zijn , die , als leergrage kinderen , uit die volle borst nijverig gezogen hebben , zo was onder dezelyen een der uitmuntendsten LUKAS DE HEERE , wiens Vader , *Jan de Heere* , ten zinnen tijde een der voortreflijkste Beeldhouweren , in de *Nederlanden* geweest is. Zijne Moeder , Jongvrouwe *Anna Smijters* , was een groote Schilderes in *Migniatuur* , die zeer kunstige , wonderlijk nette en ongemeen uitvoerige dingen met verwe en penfeel gemaakt heeft. Van haar is welëer gezien een molen met volle zeilen , een molenaar met een volen zak ten molen opklimmende , een paard met eene kar onder op de molen-werf en eenig voorbijgaand volk , 't geen alles met een half koorn-graan bedekt konde worden. Uit die ouders werd LUKAS DE HEERE in den jaare 1534 te *Gent* geboren.

In zijne vroege jeugd leerde hij de Teken-kunst bij zijn' Vader , die niet alleen een verstandig Beeldhouwer , maar ook een Bouw-meester was , en veele heerlijke werken uit Albast , Marmer en Toets-steen maakte , weshalven hij dikwils , tot het halen van Marmer , naar *Namen* en *Dinant* reisde , als wanneer hij zijn' Zoon niet zelden mede nam , die verscheiden Gezichten langs de *Maze* , vervalLEN Kasteelen en Steden fiks , net en aartig met de pen naar het leven tekende.

LUKAS door zijn's Vaders onderwijs een redelijk goed Tekenaar geworden , werd eindelijk besteld bij *Frans Floris* , een groot Vriend van zijn' Vader.

Bij

Bij deezen vorderde hij sterk in de Kunst , en nam in dezelve zodanig toe , dat hij zijn' Meester niet weinig bevorderlijk was , inzonderheid in het tekenen voor Glas-schilders en Tapijt-werkers, welke tekeningen onder den naam van zijn Meester doorgingen , waariit zijne ervarenheid in dat deel der Kunst op te maken is. Vervolgens vertrok hij naar *Vrankrijk*, tekende 'er tapijt-patronen voor de Koninginne Moeder, en begaf zich dikwerf naar *Fontainebleau*, tot het bezichtigen van de aldaar zijnde kunstige werken, antieke Beelden, Schilderijen en andere kostbaarheden. Uit *Vrankrijk* terug gekomen, begaf hij zich in huwelijk met de deugdzame Jongvrouwe *Eleonora Karboniers*, dochter van den Rentmeester der Stad *Veere*.

Veele portretten heeft hij geschilderd, waarin hij door zijn wel stellen eene zo vaste hand bekwam, dat hij iemands gelijkenis uit het geheugen zodanig wist te treffen, dat men de geschilderde persoon konde kennen. Den Heer en de Vrouw van *Wakken* portretteerde hij met *Kozijntje*, den Gek van dien Heer, op twee Outer-deuren. In de *St. Pieters-kerk* te *Gent* waren van hem ook deuren, waarop de Apostelen op den Pinksterdag bijeen zijnde in heerlijke kledingen verbeeld waren, en te *St. Jans*, eene voortreffelijke Graf-schilderij, vrij groot, verbeeldende in het midden de Verrijzenis van *Christus*, op de eene deur de *Emmaus-gangers*, en op de andere *Magdalena* bij *Christus* in den Hof *Gethsemane*.

Hoe veele kunstige Tafereelen en Portretten hij geschilderd moge hebben, had hij nochtans veel meer zijner Werken der wereld kunnen nalaten, zo hij zijn' tijd niet verspild had bij en met vermogende en aanzienlijke lieden, bij wien hij, zo om zij-

ne ſpraakzaamheid en bevalligen omgang , als bedrevenheid in de Schilder- en Dichtkunde , in geen geringe achtung was ; ook beminde hem eenige Vorſten zo zeer , dat zij hem met aanzienlijke Bedieningen bekleedden. In *Londen* zijnde , werd hem door den Admiraal van *Engeland* beſteld , in eene Zaal alle de drachten of kledingen der verſcheiden *Natiën* te ſchilderen , 't geen hij deed , behalven alleen die der *Engelſche Natie* , welke hij naakt verbeeldde met allerlijë bij zich liggende zo lakenen als zijden ſtoffen , eene kleërmakers ſchaar en een ſtuk krijt , waaröm de Admiraal , dat beeld ziende , vraagde , wat *LUKAS* 'er mede bedoelde , die antwoordde : *Een' Engelſchman* ; vermids hij , aangemerkt de *Engelſche Natie* daaglijks van kleding-wijze veranderde , niet wiſt , wat gedaante of maakſel van kleding hij hem geven zoude , want , zeide hij , zo ik het Beeld heden dus gekleed had , zoude ik het morgen weder zo hebben moeten kleeden , 't zij naar de *Frantiſche* , *Italiïanſche* , *Spaanſche* , of *Nederlandſche* wijze , en daaröm heb ik allerleie ſtoffen en het gereedschap 'er bij gelegd , op dat men ten allen tijde zoude kunnen verkiezen , wat men begeert. Dit werd door den Admiraal der Koninginne aangezegd en getoond , die zeide : *Is die ongeſtadigheid niet eene zo groote dwaasheid van de Natie , dat zij wel verdient dus door de vreemdelingen beſpot te worden ?* Doch , om de waarheid te zeggen , de *Engelſchen* of *Frantiſchen* zijn niet alleen van zulke geſtadige veranderingen te beſchuldigen , maar ook wij *Nederlanders* , die de kledingen van verſcheiden Volkeren , inzonderheid de naaſt-gelegenen , of met wien wij handelen , te veel nabootſen. Allermiñſt zijn hier-

in de Duitschers en Zwitschers te berispen , die altoos met hunne van ouds hergebragte kleding te vreden zijn ; waartegen men bij ons met van onderen zaamgetrokken wijde broeken gaat scharrelen ; zo , dat men naauwlijks voort kan. Thands hebben wij ons buiken gemaakt , die over den gordel hangen , en op eenen anderen tijd gaan wij weder zo naauw gedrongen en geperst in onze klederen , dat men bezwaarlijk de armen bewegen of den adem halen kan , en met galeij-broeken , als de roejende slaven , de een naar de Fransche , de andere naar de Spaansche en de derde naar de Portugeesche wijze ; in tegendeel zijn somwijlen de broeken zo nauw , dat men dezelve niet kan aantrekken. Doch allerbelachelijkst is de kleding onzer Jufferschap met hare *Cass' enfants* , te recht dus genaamd : hiermede gelijken zij van onderen zo breed en gebild als de zeldzame Rosbajjert , zo dat zij naauwlijks door de deuren kunnen geraken , en dwingen daartegen hunne bovenlijven zo nauw toe , dat zij zich bezwaarlijk kunnen buigen of eene vrijë ademhaling hebben. Niet te vreden zich zelven dus te radbraken , kwellen zij met dergelijk prangen en knellen de onnozele jonge meisjens zodanig , dat die arme wichtjens in vleesch noch bloed kunnen toenemen. Men is hier te Lande in zo eene zotte dwaling en gevoelen vervallen , dat men de rankheid , spichtigheid of magerheid (die te recht eene *Secte* geheeten mag worden) als welstandig en fraai aanmerkt ; doch ten welken opzichte de Italianen veel prijslijker en wijzer handelen , want dezen van ouds en altoos gaarne gezette ; vollijvige en wel in 't vleesch zijnde Vrouws-personen zagen , gelijk zij noch doen , en derhalven de klede-

ren der vrouwen zo los maken, dat men dezelveu 'er uit zoude kunnen ſchudden, 't geen ook voor de beſte wijze te houden is.

Onze LUKAS, tot wien wij weder terug keeren, heeft verſcheiden dingen berijmd, als onder anderen den *Boomgaard der Poëſijë*, in welken hij uit het Franſch van *Marot* den Tempel van *Kupido* en andere onderwerpen vertaald, en veelen zijner eigen vindingen gebragt heeft; doch toen niet op de Franſche voet-maat, die hij ſedert echter volgde; ook had hij begonnen, het Leven der Schilders in Dicht te beſchrijven, welk begin ik, wat moeite ik daartoe aangewend heb, niet heb konnen magtig worden, om 'er mij ten minſten van te bedienen, of het in 't licht te doen komen.

LUKAS was een Man van veel verſtand en oordeel, en een groot beminnaar van Oudheden, *Medailles* en andere zeldzaamheden, waarvan hij een taamlijk fraai *Kabinet* verzameld had. Onder anderen bezat hij eenige kleine koperen *Merkurius*-beeldjens zeer aartig van ſtand, die te *Velfeke*, bij *Oudenaarden* in Vlaanderen, alwaar men meent, dat de Stad *Belgis* geſtaan zoude hebben, gevonden waren, en een antieken ſchoen, zijnde eene voetzool met aartige bindſelen, gelijk men te *Rome* aan de antieke Beelden ziet; deeze was in *Zeeland* uit den grond gegraven. Ter zijner liefde en omdat hij mijn Meester was, had ik hem ook gezonden eene natuurlijke groote kies of kaak-tand, wegende vijf ponden, die tuſſchen ons Dorp *Meulebeke* en *Inghelmuſter*, op eene plaats, genaamd *Het dooder lieden land*, met ander gebeente, en een wonder zeldzaam harnas of ijzeren wapentuig gevonden was. Zijn *Devies* of Spreuke was, bij een zeer aartig *Anagramma* of Letter-verzetting uit even
veel.

veel letteren van zijn' naam *Lukas de Heere* t'zamen-
 mengesteld , naamlijk : *Schade leer u* , 't geen mij
 dunkt zeer vernuftig uitgedacht en tevens eene
 leer-rijke Spreuke te wezen ; want men , zijn ei-
 gen nadeel bevroedende en de oorzaak bespeuren-
 de of ook eens anders schade ziende of hoorende ,
 bij overweeging waaruit dezelve gesproten is , al-
 lerbest leeren kan , zijne eigene schade te verhoeden
 of te ontwijken. LUKAS overleed den 29. van
 Oogstmaand in den jaare 1584, oud 50 jaaren.

J A Q U E S G R I M M A A R.

In den jaare 1546 kwam JAQUES GRIMMAAR te
Antwerpen in het Redenrijker Schilder-gild. Hij
 had de Kunst geleerd bij *Matthijs Kock* , en sedert
 bij *Christiaan Queborn* te *Antwerpen*. Omtrend die
 Stad en elders tekende hij veele Gezichten naar het
 leven , en was zo uitmuntend in het Landschap ,
 dat ik in zekere deelen geen beteren in die soorte
 van schildering kenne ; want hij zijne Luchten zeer
 natuurlijk en aartig verbeeldde , en voorts in alle
 dingen , 't zij Gebouwen , Verschieten of Voor-
 gronden bestipt het Leven volgde : daarenboven was
 hij bijzonder vaardig in zijn' arbeid. Ten aanzien
 der Beelden weet ik niets bijzonders van hem te
 zeggen. Hij was der Redenrijk-kunste toegedaan
 en een zeer goed *Akteur* in het speelen. De edele
 Werken van onzen JAQUES , die te *Antwerpen* over-
 leden is , worden door de Lief-hebbers in groote
 waarde gehouden , en zij verdienen het ook.

KORNELIS MOLENAAR

gebijnaamd *Scheele Neel*.

De Schilder-kunst; met betrekking tot het Landschap; zoude zich grootliks kunnen belgen; zo ik zweeg en het geheugen niet bewaarde van KORNELIS MOLENAAR, om zijn scheel gezicht, gemeenlijk *Scheele Neel* geheten; want ofschoon men veele kunstige Landschap-schilders gevonden heeft; die in Boomen en andere onderwerpen uitnunteden; ziet men nochtans, mijn's erächtens en onder verbetering; van niemand fraaijer en schilderächtiger slach van bladen; dan van hem. Van de *Ordinantie* zijner Landschappen en Verschieten heb ik niet veel anders te roemen; dan dat alles, wat men van hem ziet, den Schilderen wel bevalt; doch hij had geene handeling in het schilderen van Beelden. Op de wijze der *Miniatuur*-schilders schilderde hij zonder maalftok, en was wonder vaardig; werkende voor den een' en den ander in dag-huur. In eenen dag, als men hem te vooren 't werk wat aangelegd had; schilderde hij een groot fraai Landschap, waarvoor hem een *Daler* betaald werd; en somtijds voor een verschiet of grondje zeven stuivers. Hij was zeer goedäartig en veele Schilders gebruikten hem tot hun eigen voordeel. Te huis had hij niet veel te zeggen en leed groote armode; want hij door de liefde tot den drank zich zelve niet wel konde bestuuren, waarvan de schuld; als veel geschiedt, op de vrouw gelegd werd, die dikwils 't geld te voren ophaalde, terwijl het werk 't huis onafgedaan bleef. Zijn Vader was een gemeen Schilder, en na den dood van dezen leerde hij bij zijn' stief-vader, mede geen' overvlieger.

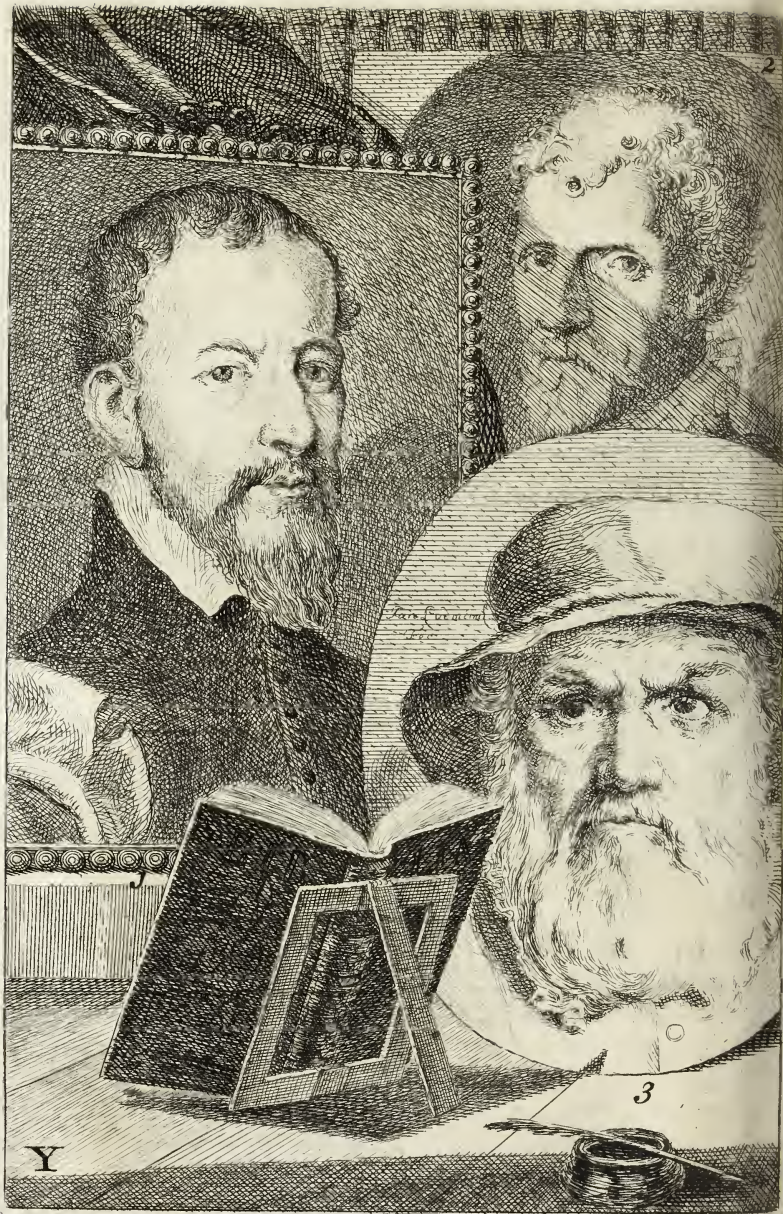
De Werken van KORNELIS, die te *Antwerpen* overleden is, worden bij de Kunst-lievenden in geen geringe waarde gehouden. JAN NAGEL van *Haarlem* of *Alkmaar*, die in den jaare 1602 in 's *Gravenhage* overleden is, volgde, doch achterhaalde hem nooit in het Landschap, maar streefde hem in de Beelden voorbij.

PIETER BALTEN.

In den jaare 1579 kwam te *Antwerpen* in 't Schilders-gild PIETER BALTEN een zeer goed Landschap-schilder, die de manier van *Pieter Breugel* volgde en oök fraai met de pen tekende. Hij had mede verscheiden Landen bezocht en veele Gezichten naar het leven getekend. Op eene schoone en vaardige wijze arbeidde hij in water- en olie-verwen, en was oök goed in Beelden, schilderen de Boeren-kermiffen en andere soortgelijke voorwerpen; zulks zijne werken ook wel begeerd worden. De Keizer bezit van hem eene Prediking van *Joannes*; doch die Vorst heeft in plaats van *Joannes* een' Olifant doen schilderen; weshalven al het volk den Olifant schijnt te komen bezien, van welke verändering ik de reden niet bevroeden kan, 't zij dat 'er iet verborgens in ligge, of dat het eene zinlijkheid was.

PIETER, die te *Antwerpen* overleden is, was ook een goed Dichter of Rethoriker en *Akteur*. *Kornelis Ketel* van *Gouda* en hij hebben elkander' dikwerf met Gedichten en Liederen vermaakt.

2

3

Y

J O O S T V A N L I E R E.

Te *Antwerpen* is mede geweest een uitnuintend Meester en ongemeen kunſtig Landschap-schilder in Olie- en water-verw; die zeer vaſt in zijne Beelden en ook een Schilder van tapijt-patroonen was, geheten J O O S T V A N L I E R E; geboortig van *Bruffel*. In de laaſte onluſten vertrok hij uit de *Nederlanden*, verliet het ſchilderen en begaf zich naar *Frankenthal* in de *Paltz*, alwaar die zeer geſchikte Man lid van den Raad werd. Der Leere van *Kalvijn* toegedaan zijnde; kwam hij te *Swindregt* in het Land van *Waaſ* twee mijlen van *Antwerpen* gelegen; en werd daar ter plaatſe Predikant onder de Belijders dier Leere, werwaard de aanhangelingen deezer gezindheid uit de Stad *Antwerpen* ook ter preeke kwamen. Omtrend een jaar voor het beleg van *Antwerpen* (*) en dus ongevaar in den jaare 1683 overleed hij te *Swindregt* voornoemd. Zijne ſchaars voorkomende Werken worden billijk in groote achting gehouden. [Zijne beeldnis is in de Plaat Y. n. 1.]

(*) Door *Parma* in 1584, 't zelve jaar, waar in Prins Willem de I., op den 10^{den} van Oogſtmaand, vermoord werd.

PIETER EN FRANS POURBUS.

Zo't bekend ware, wat vlijt en moeite ik, schier boven mijn vermogen, heb aangewend, om bericht wegens de Levens-bijzonderheden der vermaarde Schilders te bekomen, zoude men mij met deernis vergeven, dat ik minder opgespeurd dan bejaagd heb; doch ik troofte mij, dat'er weinigen zijn, die alles erlangen, of hun goed en ernstig voorneemen zo volbrengen kunnen, dat'er niets aan ontbreeke. Nochtans zoude ik ongaarne de voornaamsten dier Schilders geheel verzwijgen, weshalven ik alhier spreken zal van PIETER POURBUS, die, uit de Stad *Gouda* in Holland afkomstig of geboortig, zich van jongs af te *Brugge* opgehouden heeft, zijnde aldaar met de dochter van *Landflood Blondeel*, gehuwd, gelijk elders verhaald is (*).

Hij was een goed Schilder in Beelden, Inventionen en Portretten. Te *Brugge* waren van hem verscheiden Tafereelen en Werken; doch zijn beste arbeid werd gezien in de Groote Kerk te *Gouda*, verbeeldende de historie van *St. Hubrecht*: op het binnen-tafereel zag men een Bisschop den Doop aan twee personen verrichten, en twee andere personen met toortsen in hunne handen in een fraaijen Tempel, waar in het *Perspectief* zeer wel in acht genomen was. Op de eene deur van binnen was de Heilig verbeeld, wien de booze Geesten door de vertooning van schatten, welken hij van de hand wees, trachtten te bekooren, en op de andere deur een dergelijke bekooring door Vrouwen. Buiten op die deuren waren in't graauw *Maria*, de trappen opklimmende, en de groetenis van *Elisabeth*

ge-

(*) Zie boven bl. 40.

geſchilderd , welk werkſtuk thands binnen *Delft* gevonden wordt. PIETER, die ook een goed Landmeter was , ſchilderde voor de Heeren van het *Vrije van Brugge* op een grooten doek in olie-verw het Land van 't *Vrije*, met alle de dorpen en plaatſen 'er onder behorende ; doch vermids hij den doek te dik met lijm-verwe beſtreken had , en hij dikwerf op en afgerold werd , ſprong of ſchilferde die op veele plaatſen af. Het laaſte , dat ik van zijne Werken gezien heb , was het Portret van den Hertog van *Alençon*, door hem te *Antwerpen* naar het Leven geſchilderd en bijzonder uitnemend bewerkt. Nooit zag ik bekwamer Schilderſchole of Winkel , dan van onzen PIETER , die omtrend den jaare 1583 overleden is.

FRANS POURBUS , deſzelfs Zoon en Discipel , en federt Leerling van *Frans Floris* , heeft zijn' Vader in de Kunſt verre overtroffen , en was de beſte , die uit de ſchole van FLORIS voortgekomen is , waaröm deze wel eens half uit ernſt zeide : *Dat is mijn Meeſter , of daar gaat mijn Meeſter*. FRANS POURBUS was zó vriendlijk en liefſtallig van omgang , dat hij de beleefdheid zelve ſcheen te wezen. In den jaare 1564 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders gild.

Veele ſchoone en heerlijke Werken heeft hij ter wereld gebragt , en muntte uit in het portretteeren , waarvan hij eene bijzonder ſchoone en bevallige handeling had. In den jaare 1566 was hij gezind , eene reis naar *Italie* te doen , en ik heb hem in zijne reisklederen gezien , ten tijde hij te *Gent* van *Lucas de Heere* aſſcheid kwam neemen ; doch zulks ook te *Antwerpen* doende , werd hij in zijn voornemen weêrhouden , door de ſtrikken der Liefde , welke hem eindelijk zich in huwelijk deed ver-

binden aan de dochter van *Kornelis Floris*, broeder van *Frans*, zijn' Meester. In het schilderen van Dieren naar het Leven was hij voortrefflijk, en ik heb van hem gezien een Paradijs met veel vee en boomen, die zo beftipt naar het Leven gevolgd waren, dat men de peer-appel- en nooteboomen bekwaamlijk van elkander' konde onderscheiden, welk Tafereel, offchoon in zijne jeugd geschilderd, wonder fraai was; ook heb ik van hem in de *St. Janskerk* te *Gent* verscheiden Outerstukken gezien, en onder anderen een voor den President *Viglius*, verbeeldende een Doopsel, en op eene der deuren eene Besnijdenis met andere Voorwerpen, en ook onderscheiden Portretten. In een Klooster te *Oudenaarden* zag men een zeer wel behandeld Outerstuk, 't geen een Kersnacht, de Aanbidding der drie Koningen, en noch iet anders verbeeldde. Te *Brugge* was ten huize van zijn Vader mede een Outerstuk, voor die van *Duurkerk*, daar 't nu ter tijd noch is, geschilderd, waar op de onthoofding van *St. Joris*, in 't verschiet in een fraai Landschap het vellen van den Draak, en op de deuren eenige andere gebeurtenissen van dien Heilig, als daar men hem tot Afgoderij wil dwingen, verbeeld worden. Dat Tafereel was zo heerlijk, fraai en wel geschilderd, dat het, offchoon men niet anders van zijn künftige hand zag, tot een genoegzaam bewijs zijner uitnemendheid in de Kunst konde verstreken. *FRANS POURBUS* was Vendrig van de Schutterij te *Antwerpen*; had, op eenen zekeren tijd ter wacht trekkende, zich door het zwieren met het vendel sterk verhit, en in het wachthuis een kwaade lucht uit een gevaagde stinkende goot ingeädemd, 't geen hem zo zeer trof, dat hij, t'huis komende, ziek werd en haastig overleed

3

P. Perin

AA

leed in den jaare 1580, nalatende eene Weduwe, zijne tweede huisvrouw, die ſedert in huwelijk trad met HANS JORDAANS, Discipel van *Marten van Cleef* en een zeer goed Meeſter, zo in Beelden en Landſchappen als Hiftoriën, ongemeen vlug van geest en bedreven in het ſchilderen van allerleië voorwerpen, als Boeren, Soldaten, Schippers, Viſſchers, Nachten, Branden, Rotzen, en dergelijke fraaiheden. HANS JORDAANS kwam te *Antwerpen* in 't Schilders gild in den jaare 1579 en woont thands te *Delft* in *Holland*. FRANS POURBUS [wiens Portret is in de Plaat AA. n. 1.] heeft ook een Zoon nagelaten, die zijns Vaders naam draagt, en een goed Portret-ſchilder is (*).

(*) Deze FRANS POURBUS *de Jonge* is geboren te *Antwerpen*, en overleden in 't jaar 1622. De oude FRANS POURBUS, Zoon van PIETER, ſchijnt te *Brugge* geboren te zijn; immers ſtaat 'er boven het vers onder zijne afbeelding in den vorigen druk van *Van Mander: Franciscus Pourbusius Brugenſis*: te meer om dat *Van Mander* getuigt dat *Pieter*, ſchoon te *Gouda* geboren, zich meest te *Brugge* heeft opgehouden. 'T-vers onder dit Portret van FRANS *den Ouden* is:

*Patre fuit pídore satus POURBUSIUS; arte
Verum patre prior: sic monumenta docent.
Vivunt, quas pinxit, pecudes píctæque volucres,
Pídoris lugent quæ simul interitum.*

Dat is:

Dit's POURBUS, die in Kunst zijn' Vader gong te boven,
Dit tuigt hun beider Werk, men moet hier 't oog geloven.
Zijn beesten, vogels, en wat hij ook maalde, 't leeft,
'T ſchijnt of des Schilders dood hen ook getroffen heeft.

MARKUS GEERARDS.

MARKUS GEERARDS, van *Brugge*, strekt mede tot een sieraad onzer Schilderkunste, en verdient te recht in den rang der vermaarde Kunstenaaren gesteld te worden; want hij niet alleen een goed Meester was, die binnen *Brugge* en elders verscheiden Werken gemaakt heeft, maar ook bijzonder bedreven in al wat tot de Kunst behoort, als Beelden, Landschappen, Gebouwen, *Ordinantiën*, en Tekening, en daarboven ervaren in het etsen, *Migniatuur*-schilderen enz. In zijne zeer aartige Landschappen bragt hij niet zelden een hurkend Vrouwtje te pas, zittende ergens op een bruggetje of elders haar water te maken; ook tekende hij veel voor Glas-schilders en anderen.

Toen in den jaare 1566 de Kunst door het nieuwe werk der Preekē stil stond, etste hij zeer fraai de *Fabelen* van *Esopus*, na te voren den platten grond van de Stad *Brugge* in 't groot, mijns erachtens, onverbeterlijk in koper gebragt, en 'er veel arbeid, netheid en naauwkeurigheid aan besteed te hebben. Eindelijk is hij in Engeland overleden. Hoe gaarne ik zijn' ouderdom gewenscht hadde te weeten, en wanneer hij overleden zij, heeft zijn Zoon nochtans zulks mij ten gevalle niet willen doen weeten, als of het hem niet paste, of der pijnne waardig was, mij iet tot lof van zijnen Vader in een' brief te melden.

CHRISTOFFEL SWARTS.

De Paarel onzer Kunſte in gantsch *Duitſchland* ten dezen onzen tijde , was KRISTOFFEL SWARTS van *Munchen* , Hof-ſchilder van den Keurvorſt van Beijeren , en een uitmuntend Meester , gelijk deſſelfs zeer groote voortreflijke Werken in de Kerken te *Munchen* , inzonderheid in die der *Jefuiten* en ook elders , getuigen. Verſcheiden zijner Inventien zijn door *Joan Sadeler* (*) in koper gebragt , en onder anderen het Lijden van den Zaligmaker , dien hij meest altoos onder de voeten of op de aarde liggende verbeeldde , met veele andere prenten , die gedeeltlijk ten blijke van zijn' geeft in het *ordineeren* en ſtellen der Beelden verſtrekken. *Goltzius* , in den jaare 1591 te *Munchen* zijnde , portretteerde hem in *Kraion*. KRISTOFFEL SWARTS , [wiens beeltenis in de Plaat M. n. 2. gezien wordt] overleed in den jaare 1594.

(*) Van dezen JOAN SADELER en zijn' broeder *Rafaël* , en van *Gillis* , broeders zoon van *Rafaël* en *Joän* , alle drie zeer vermaarde Plaatsnijders , zal beneden in eene Aanteekening geſproken worden onder HANS VAN AKEN , daar *Van Mander* van hun gewaagt.

MICHEL COXIE.

Van hoe groot vermogen in sommigen een edelmoedige geest is, door lust aangedreven, om anderen in Kunsten te overtreffen, heeft gebleken in den beruchten Schilder MICHEL COXIE, geboren te *Mechelen* in den jaare 1497. Deze was een Leerling van *Bernard van Brussel* [of *van Orleij*,] en van jongs af genegen, het gemeene spoor zijner slechthoofdige medeburgeren voorbij te streven; des hij veel vlijt ter leeringe aanwendde.

Buiten 's Lands gereisd, hield hij zich een geruimen tijd in *Italië* op, alwaar hij vlijtig naar de werken van *Raphaël* en anderen tekende. Ook schilderde hij in de *St. Pieters*-kerk te *Rome* eene Verrijzenis in *Fresco* of op de natte kalk, en in de Duitfche Kerk van *Ste Maria del Pace* en op andere plaatsen verscheiden Tafereelen. Te huis keerende, bragt hij eene Italiïansche Vrouw mede, die, zo in *Italië* als hier, genoegzaam de broek aan had, hem niet zelden door hare vermaningen aan den arbeid hield en te weeg bragt, dat hij een kunstrijk en welvarend Man werd. Na het overlijden van die Vrouw hertrouwde hij, doch verwekte geene kinderen bij zijne tweede Echtgenootte.

Zijn eerste en fraaiste Werk was het groot hoog Outer-stuk in de Kerk van *Halsenberg*, twee of drie mijlen van *Brussel*, op 't welk een gekruisde *Christus* zo uitmuntend en kunstig geschilderd was, dat meenig Kunstenaar van *Brussel* het kwam bezichtigen. Dat voortrefflijk stuk werd in de *Nederlandsche* beroerte door eenen *Thomas Werrij*,
Koop-

Koopman van Brussel, die veele fraaije dingen uit *Nederland* naar *Spanje* gebragt heeft, derwaard gevoerd en aan den Kardinaal *Granvelle* voor rekening van den Koning *Filips* verkocht. In de Kerk van *Ste Gudula* te *Brussel* was ook een Tafereel van *Coxie*, verbeeldende het sterfbed van *Maria*, 't welk mede een zijner voortreflijkste Werken was en hier goedkoop, maar in *Spanje* duur verkocht is; noch is in de zelfde Kerk door hem in een Outer-stuk het Avondmaal zeer fraai verbeeld. Te *Mechelen* had hij de deuren van het Outer-stuk van *St. Lukas*, door Meester *Bernard van Brussel* geschilderd, zeer kunstig bemaald, welke deuren de Aartshertog *Matthias*, uit de Nederlanden vertrekkende, medenam. Het welgeschilderd Outer-stuk voor die van den Handboog in de *Lieve Vrouwekerk* te *Antwerpen* was mede van zijne hand, behalven veel meer Outer-en andere stukken; die op verscheiden plaatsen gevonden worden; want hij, gedurende zijn lang leven, zeer veel geschilderd heeft, 't geen hem zo groote rijkdommen deed vergaderen, dat hij onder anderen te *Mechelen* drie zeer prachtige huizen of Paleizen bezat. Van *Coxie* zijn verscheiden Tafereelen in wezen, die men voor geld niet bekomen kan, en 't algemeen gevoelen is, dat zijne laatste Werken zijne eersten niet te boven gaan, maar datze geenzins zo goed zijn. Hij had eene wonder bevallige en vloejende schilder-manier, was zeer net en zuiver in zijne sieraadjen, en gaf zijnen Vrouwen-beelden een groote welstandigheid; doch was niet zeer rijk in *ordinantie*, waartoe hij zijne Italiïansche studiën te baat nam; weshalven hij te onvreden was op *Jeroen Kock*, toen deze de zogenaamde *Schole van Raphaël* in prent bragt, waar uit hij veel te pas gebragt

bragt had in het te vooren gemelde Outer-stuk in de Kerk van *Ste Gudula* te *Brussel*, verbeeldende het sterfbed van *Maria*; 't welk toen aan een ijder bleek.

Wanneer hij een weinig beschonken was, bekrabbelde hij alomme de muuren met houts-kool. Zeer vlug van geest was hij om iemand vaardig antwoord en een behendige streek met de tong te geven. Op eenen zekeren tijd verzocht zijnde, veele fraaije Ronden en andere dingen te zien, uit *Rome* door een jong Schilder medegebragt, die dapper klaagde dat zijne schouderen hem door het torschen van dien last noch weê deden, vraagde hij, of hij dat pak niet gemakliker voor in den boezem, dan op de schouderen had kunnen dragen, waar over zich die jongeling verwonderde, niet begripende, dat COXIE door den *boezem* het geheugen verstonde, en te kennen wilde geven, dat het beter geweest ware, als een goed Meester terug te keeren, dan zich dus met de Werken van andere Meesters te beladen.

Onze COXIE eindelijk te *Antwerpen* bezig met in zijne hooge jaaren op het Stadhuys eenig werk te schilderen, had het ongeluk van te vallen van de stijgering en overleed eenigen tijd 'er na, in den jaare 1592 en den ouderdom van 95 jaaren. [Zijn Wezen is te zien in de Plaat W. n. 3. (*)].

DIRK

(*) In den vorigen druk staat onder zijne Beeldenis:

*COXIUS illustris pictor, Mechlinia cujus
Patria, doctorum quae fuit artificum.
Hic magno pinxit, nam Zeuxis creditur esse,
Carus divitibus, principibusque Viris.*

Dat

DIRK BARENDZEN.

Wanneer de beste Voedsterlingen, door de Natuur tot de Kunst krachtig aangespoord, eenige volle of overvloedige borsten van volmaakste ondervijzing zuigen, wordt men in hen een grooten wasdom en kracht ontwaar, en ziet van hun zodanige Werken te voorschijn komen, dat zij onder de uitmuntendste en vermaardste Schilders gesteld mogen worden. Dit bleek in DIRK BARENDZEN, die, een Schilder geboren, noch daarënboven het onderwijs van den grooten *Titiaan* genoten heeft en zodanig een Man geworden is, dat men naar waarheid getuigen kan, dat hij de voornaamste is van die, welken de rechte, zuivere en onvermengde Italiïansche manier in Nederland gebragt hebben.

DIRK werd in den jaare 1534 te *Amsterdam* geboren. Zijn Vader was een taamlijk goed Schilder, doorgaands geheten DOOVE BAREND, van wien op het Stadhuis te *Amsterdam* gezien wordt een Tafereel, verbeeldende de opschuddingen, door de Wederdopers verwekt, die in den jaare 1535 uit eene onzinnige drift die Stad dachten te vermeesteren, in welk stuk, naar dien tijd niet kwalijk behandeld, de woede van dien miltzuchtigen hoop zeer vreemd en verschriklijk uitgebeeld is (*).

Toen

Dat is:

Beroemde COXIE, recht mag *Mechlen* met u pralen
 Bij andere Kunstenaars geteeld in zijnen schoot,
 Gelijk aan *Zeuxis*; lietge uw Kunst ook wel betalen;
 Geen wonder, want gij waart bij Vorst en Rijkdom groot.

(*) Het Portret van dezen DOOVEN BAREND is in de Plaat V. n. 2. te zien.

Toen DIRK den ouderdom van omtrend een en twintig jaaren bereikte, vertrok hij naar *Italië*; hield zich te *Venetië* op bij *Titiaan*, wien hij zeer aangenaam was, die hem als een kind in huis nam, en vergunde, ja zelfs beval, zijne te *Venetië* komende Landslieden wel te onthalen. Hij van een edeläartigen geest en met een overvliegend verstand begaafd zijnde, verkeerde allerlieft met deftige en vermogende lieden, of Geleerden, gelijk hij zelf in de fraaije Letteren bedreven, der Latijnsche tale magtig, en zeer belezen was. In *Italië* hield hij gemeenzame kennis met den Heer van *St. Aldegonde*, welke vriendschap en goede verstandhouding sedert in *Nederland* tusschen hen altoos in wezen bleef; zulks de Heer van *Aldegonde* nimmer te *Amsterdam* kwam, zonder DIRK te bezoeken, vermaak scheppende in desselfs bijwezen. Kortom hij was een deftig en welgezien Man. Zijne liefhebberij en uitspanning bestond in de behandeling van de *Muziek*, spelende hij zeer wel op verscheiden Speeltuigen, die hij altoos in huis had: Ook hield hij groote kennis met den dichtkundigen *Lampsonius*, en zij beiden onderlinge briefwisseling in de Latijnsche tale.

Na eene afwezendheid van omtrend zeven jaaren keerde DIRK door *Vrankrijk* naar *Holland*, en trad te *Amsterdam* in huwelijk met eene dochter uit een der treflijkste huizen van die Stad. In den ouderdom van 28 jaaren portretteerde hij zich zelve en zijne huisvrouw, welke stukken noch te *Amsterdam* onder zijne Dochter berusten, en zeer aartig en fraai behandeld zijn; ook wordt aldaar noch een ander Portret van hem van een later tijd gezien. Offchoon hij zich veel aan het Portret hield, waar in hij een zeer vaardige en bevallige manier had, heeft

heeft hij ook nochtans eenige fraaije Outer-ftukken geſchilderd, als onder anderen een voor de Schutters van *Amſterdam*, verbeeldende den Val van *Lucifer* met veele naakte Beelden, uitmuntend behandeld, 't geen in de Beeldſtorming gebroken, doch waar van noch een ſtuk te *Amſterdam* op den Doele gezien wordt; ook vindt men noch in die Stad eene *Judith*, zijnde het beſte van alle de ſtukken, die hij ooit geſchilderd heeft. Voorts beruſt van onzen DIRK te *Amſterdam* bij *Jaques Razel* een groot en wonder wel behandeld ſtuk op doek in de hoogte als een Outer-ftuk, verbeeldende den Zaligmaker gekruist, en *Magdalena* het Kruis van onder omvattende. Bij den Kunſt-lievenden *Ysbrand Willemsz.* in de laatſtgenoemde Stad en op meer andere plaatſen vindt men van hem mede veele fraaije Tafereelen, terwijl het getal zijner geſchilderde Portretten alomme zeer groot is; doch inzonderheid beruſten op de Doelen of Schuttershoven te *Amſterdam* veele zijner Portretten, beſtaande in Rotten of Gezelschappen van Schutters; en wel eerſt op den Voetboogs-doele een rot, waar in onder anderen een Koperſlager voorkomt; voorts op de Kolveniers-doele een ander rot, 't geen aan eene tafel eene foort van viſch, in *Holland Poſt* geheten, eet. Noch op den *St. Sebaſtiäans*-doele een rot, waarönder verſcheiden Schippers of Zeevarenden met bruine troniën en boven op eene Gaanderij eenigen, die een ongemeen fraai geſchilderden grooten zilveren beker bij zich hebben, verbeeld zijn. Te *Leiden* beruſt ten huize van *Sijbrant Buik* eene *Venus*, deſtig door onzen DIRK geſchilderd; en in het Fraters-huis te *Gouda* een Kersnacht, wonder wel op de Italiäanſche wijze behandeld; weshalven men zo in dat

ſtuk

stuk, als in anderen zijner werken kenlijk ontdekken kan de voortreffelijke manier van *Titiaan*, welken hij ook geportretteerd heeft, alzo dit stuk noch onder den Schilder *Pieter Isaaksz te Amsterdam* beruft.

DIRK behield in het spreken van de Italiïansche tale den Venetiaanschen tong-val en beminde den Landbouw, zonder denzelven nochtans te oefenen. Zijne schichtigheid voor de zee en het water bragt te weeg, dat hij aan zijne begeerte om *Haarlem* of andere steden te bezoeken, schroomde te voldoen, terwijl zijne zwaarlijvigheid hem belette, in een rijtuig derwaard te reizen. In het Gasthuis te *Amsterdam* werd hem een Werk aanbesteld, 't welk noch onafgemaakt, en in een Oordeel en de Zeven werken der Barmhertigheid bestaande, aldaar te zien is; want hem, daar aan bezig zijnde met schilderen, overviel de dood, en rukte hem uit dit leven, in den ouderdom van agt en vijftig jaaren, in 't jaar onzes Heeren 1592, omtrend Pinksteren. [Zijn afbeeldsel is te zien in de Plaat Z. n. 2. (*).]

(*) Onder zijn afbeeldsel in den vorigen druk staat dit vers tot zijn' lof:

*Vir gravis & doctus, pictor clarissimus idem
Titiani magni prodit ipse scholâ;
Usus, & hic doctis, Algondo imprimis, & ipso
Pictorum summo iudice Lampsonio.*

Dat is:

Een wijs en deftig Man, beroemde Kunsten-vrind;
Uit de eedle schole van een *Titiaan* gesproten,
Om zijn geleerdheid van een' *Aldegond* bemind
En *Lampson*, de echte Waag van zijne Kunstgenooten.

LUKAS EN MARTEN VAN
VALKENBURG.

Nadien het ſchilderen met water-verw op doek (een bekwaame manier, om bevallige en behaaglijke Landſchappen te malen) welèer te *Mechelen* veel in gebruik was, zijn uit die Stad, door de veelvuldige oefening, verſcheiden goede Meesters hervoort gekomen, gelijk reeds elders gezegd is, en onder anderen LUKAS en MARTEN VAN VALKENBURG aldaar geboren: Deezen hebben, zo veel ik weete, in hunne jeugd nooit buiten 's Lands gereiſt, maar zich meest te *Mechelen* en *Antwerpen* opgehouden, tot den tijd der eerſte Beroerte, die in den jaare 1566 een' aanvang nam, als wanneer zij zich, met *Hans de Vries*, naar *Aken* en *Luik* begaven, en 'er, vermids langs de *Maze* en omtrend *Luik* veele ſchilderächtige Landſtreeken gevonden worden, geen gering getal Landſchappen naar het Leven ſchilderden, vermakende zich onderling in elkanders gezelfchap en met ſpeelen op de Duitſche fluit, waar in zij, inzonderheid LUKAS, wel ervaren waren. Na de omwending van zaken, en federt de Prins van *Oranje* zich met de Staaten des Lands tegen de Spanjaarden verzet had, kwamen zij in hun Vaderland terug. LUKAS, die niet alleen zeer aartige Landſchappen, maar ook kleine Beeldjens en kleine Portretjens in olië-verw en *Migniatuur* ſchilderde, geraakte door zijne Kunſt bekend bij den Aartshertog *Matthias*, met wien hij zich, toen deeze uit de *Nederlanden* vertrok, naar *Lintz* op den *Donau* begaf, en in dienſt van dien Prins veele ſtukken ſchilderde; doch eindelijk

weder van daar vertrok, toen de Turken *Hongarijē* bestookten.

LUKAS is hoog in *Duitschland*, en MARTEN te *Frankfort* overleden, hebbende deeze ook eenige Zoons, in onze Kunst bedreven, nagelaten. [’t Portret van MARTEN is te zien in de Plaat BB. n. 1.]

H A N S B O L.

Gelijk ik hier voor verhaald heb, dat *Pieter Vlerick* een’ trap van uitnemendheid in onze Kunst beklommen heeft in eene Stad (*), waarin veele slechte Doek-schilders woonden, alzo is onder soortgelijken te *Mechelen*, alwaar welēer meer dan 150 zulke Schilder-winkels gevonden werden, ook hervooft gekomen en heeft uitgemunt HANS BOL, die ’er den 16 van Wintermaand des jaars 1534 het licht zag, en gesproten was uit een goed geslacht. Den ouderdom van 14 jaaren bereikt hebbende, begon hij aldaar, bij een dier Breekebeenen de Kunst te leeren, en volhardde daar in omtrend twee jaaren, als wanneer hij eene *Duitsche* reis in ’t hoofd hebbende, zich naar *Heidelberg* begaf, en in die Stad mede twee jaaren arbeidde. Hierna keerde hij naar *Mechelen*, en oefende zich, zonder behulp, of verder eenig onderwijs van Meeſter of Voorganger te genieten, alleen bij zich zelve, uitvindende verscheiden *ordinantiën* van Landschappen en andere onderwerpen. Zijn vaste woonplaats vervolgends binnen de gezegde Stad verkozen hebbende, schilderde hij zeer vrolijk, bevallig en zuiver met water-verw op doek, in acht

1155-

(*) Kortrijk.

neemende een goede handeling ; en een vaste en fikke manier in het aanleggen en opmaken zijner Werken.

Ten huize van mijnen neef ; Meester *Jan van Mander* , thands *Pensionaris* der Stad *Gent* , heb ik van hem gezien een groot stuk in water-verw op doek , verbeeldende de historie , of het verdichtfel van *Dedalus* en *Ikarus* , die door de opene lucht hunner gevangenisse ontvliegen. In dat stuk had hij eene Rots in het water ; en op dezelve een Kasteel verbeeld ; dat onverbeterlijk gedaan was ; zijnde de Rots als natuurlijk met mosch begroeid , en fraai door verscheidenheid van kleuren ; het uitheemsch oud Kasteel , scheen uit de Rots gewassen : kortom alles was zo sierlijk , dat zich het oog met dat gezicht niet genoeg kon verlustigen. Voorts maakte het Landschap in 't verschiet , en de bruinheid van 't water met den weerschijs van de Rots ; die zich daar in spiegelde , en de pluimen , gevallen uit *Ikarus* gesmoltene wasschen vleugelen , die daar op dreeven , eene zeer natuurlijke vertoning. Ook deeden zich eenige nadere Landschappen op den voorgrond op ; als een Schaapherder met zijne Schaapjens omtrend vooraan ; en een weinig verder een Landman achter den ploeg ; welke beiden met de grootste verwondering ; en dat niet zonder reden , dit vliegen in de hoogte aanschouwden. Meer andere Landschappen van verscheiden *ordinantiën* zijn noch van hem gedaan ; en daar van eenigen mij voorgekomen. Zijne Werken waren bij de Kooplieden gewild , en werden wel betaald.

Eindelijk bij de jammerlijke plundering van *Mechelen* in 't jaar 1572 ; toen die Stad door 't krijgsvolk overrompeld werd , kwam hij beroofd en berooid te *Antwerpen* , en werd daar door een' Kunst-

minnaar van *Belle* in *Vlaandren*, *Anthoni Couvreur* genaamd, zo wel ontvangen, en op nieuw uitgedofcht uit achting voor zijne Kunst, dat hem niets ontbrak, en hij met *Bias* wel mogt zeggen: *Al het mijne draag ik bij mij*. Onder andere fraaiheid, geduurende zijn verblijf te *Antwerpen* van hem voortgebracht, was een boek met allerhande soorten van gedierte, visschen en gevogelte naar 't *Leven* en met de kleuren afgetekend, en waardig om gezien te worden. Daar zijnde, begon hij 't doek-schilderen geheel ter zijde te stellen, om dat men zijne doeken kocht, namaakte, en voor eigen werk uitgaf, waaröm hij zich voortaan toelei op *Landschappen* en *Historiën* in *Miniatuur*, zeggende: *Laat ze nu op den duim fluiten, en mij dit eens na-doen*.

In 't jaar 1584 vertrok hij van *Antwerpen*, om de aanstaande beroerte, en bittere gevolgen van den Oorlog, geslagen vijand van de Kunst, kwam te *Bergen op den Zoom*, van daar te *Dordrecht*, waar hij omtrend twee jaaren woonde. Toen begaf hij zich naar *Delft*, en eindelijk naar 't rijke en bloeiënde *Amsterdam*, daar hij verscheiden schoone tekeningen in *Miniatuur* heeft gemaakt, onder anderen die zelve Stad naar 't *Leven* afgemaakt, van den Ykant met haare Schepen te zien, ook van de Land-zijde met *Gezichten* van eenige Dorpen: hiermede won hij zeer veel geld. Van zijne kunstige hand vindt men noch eenige geen onäartige *Gezichten* bij den Kunst-minnaar, Heer *Jakob Razet*, inzonderheid een' gekruisten *Christus*, van redelijke grootte, rijkelijk gestoffeerd, waar op veel werk is gedaan, zo omtrend de *Beelden* gekleed en ongekleed, als *Paarden*, *Landschappen*, en *Gebouwen*, gelijk het een ruim veld is om in te
wei-

weiden , kunſtig geördineerd en wel uitgevoerd. Eene menigte van Prenten ziet men in druk naar zijne tekeningen en vindingen gedaan. Hij ſtierf te *Amſterdam* in 't jaar 1593, den 20. van Slagtmaand, oud 59 jaaren. Hij had maar eene Vrouw gehad, met welke hij zich in den Echt begaf, terwijl zij Weduwe was; doch verwekte geene kinderen bij haar; dan zij had een' Voorzoon, met naame FRANS BOELS, Leerling van onzen BOL, die al eene vrij goede hand had in het tekenen van Landſchappen in *Miniatuur*. Hij overleed weinige jaaren na zijn' behuwd-vader.

Noch had BOL tot Discipel JAKOB SAVERY van *Kortrijk*, die, in 't jaar 1602, te *Amſterdam* door de peſt werd weggeſleept, zinde wel zijn beſte Leerling geweest, vlijtig, net, oplettend en onvermoeid in den arbeid, gelijk hem op dat ſpoor thands noch volgt zijn broeder en Discipel, ROELAND SAVERY (*), die zijnen Meester in de Kunſt niet behoeft te wijken. BOL's afbeeldſel is, genoegzaam als een *Epitaaf* of grafſieraad, in koper ge-

(*) ROELAND SAVERY of SAVRY is te *Kortrijk* geboren in 't jaar 1576, ſchilderde zeer kunſtig Landſchappen met Rotſen en Dieren, was ook een deſtig Historie- en Bloemſchilder, ja vrij algemeen in de Kunſt. Hij is Schilder geweest van de Keizers *Rudolf* en *Matthias*, welke beiden groote achting voor hem hadden, hem keizerlijk beloon- den, en daarenboven ijder met een zwaare gouden keten en eene daarvan afhagende gouden *Medaille* beſchonken. Na dat hij met eer en geld als overladen was, vertrok hij tot een ſtil Leven naar *Utrecht*, daar hij de Kunſt echter bleef oefenen; doch op het laaſte zijns levens begon hij ſomwijlen tekens te toonen van ontfelde herſſenen. Hij overleed binnen die Stad in 't jaar 1639, en dus in den ouderdom van 63 jaaren. Zijn afbeeldſel kan de Lezer vinden in de *Plaat ZZ. n. 2.*

gebragt door *Goltzius*, zeer wel getroffen, en hem bijzonder gelijkende (*). [Zijn Portret is in de Plaat CC. n. 1. (†)].

FRANS EN GILLIS MOSTAART.

Schoon men 't onder honderden, ja duizenden nauwlijk eens zal vinden, dat twee menschen elkanderen in wezen volkomen gelijken, dewijl 'er noch altijd eenig onderscheid is te bespeuren, zag men echter het tegendeel in de Tweelingen, FRANS EN GILLIS MOSTAART, die ter zelve ure geboren, elkanderen zo net geleeken als twee druppelen waters, zo dat zelfs de Ouders den een van den anderen niet konden onderkennen. Zij waren geboortig van *Hulst* in *Vlaanderen*, niet zeer verre van *Antwerpen*; en woonden met hunnen Vader, een gemeen Schilder, in de laatste Stad; doch was hun-

(*) HANS BOL heeft fraai in 't koper geëst op eene tekenächtige manier, zo Landschappen met Boeren-kermiffen, als Bruiloften enz.; die bij de Liefhebbers met groote achtting bewaard worden. *Medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Onder dat in den vorigen druk leeft men dit vers:

*Pictorum sedes dedit hunc Mechlinia BOLLUM,
Arte, nitore urbes quæ superat reliquas.
Rura, lacus, aqueo quamvis sint ducta colore,
Non tamen hæc abeunt more fluentis aqua.*

Dat is :

'T fraai *Mechlen*, 't eel verblijf der Schildren van voor lang, Roemt dat uit zijne Vest JAN BOL is voortgekomen, Wiens water-verw ons geeft veld, stroom en watergang Bestendiger van aart, dan de onstandvaste stroomen.

hunne afkomst uit *Holland*, en zij nabestaanden van den ouden *Jan Moſtaart* te *Haarlem*. 'T geviel, dat *GILLIS* zijns Vaders werk eens opneemende, onvoorziens ging zitten op den ſtoel daar dezelfde *palet* op lag; de Vader de verw daar op zo geweldig geplakt en doorëen gefmet ziende, riep *FRANS* fluks boven, maar deeze had ſmet noch letſel aan zijne klederen, en was onſchuldig; toen was 't de beurt van *GILLIS* om boven te komen, en hier goede raad duur: *FRANS* nu was kenbaar aan zeker mutsje; dit aan *GILLIS* opgezet, en die daar mede naar boven gegaan zijnde, liep deeze mede vrij: wordende dus de beide Zoons van den Vader onſchuldig gehouden; zo weinig onderscheid wift hij tuſſchen beiden te maken.

GILLIS leerde de *Kunſt* bij den potsigen *Jan Mandijn*, *FRANS* bij den werkzamen *HERRI met de Bles*, en beiden werdenze zeer goede Meesters, *FRANS* in *Landschappen*, *GILLIS* in *Beelden*, inzonderheid in kleine ſoort. *FRANS* plagt in 't eerst wel zijn beeldwerk zelf te maken, maar naderhand liet hij 't doen door een ander'. Deeze gebroeders kwamen in 't *Schilders-gild* te *Antwerpen* in 't jaar 1555. *FRANS* ſtierf aan eene ziekte, die hem in deszelfs jonge jaaren ſchielijk wegrukte, wanneer hij zich reeds door zijne *Kunſt*-ſtukken beroemd gemaakt had. Zijn voornaamſte *Leerling* was *HANS SOENS* (*), een voornaam *Meester*, woonächtigt te *Parma* in *Italië*, die in 't *Schilderen* van *Landschappen* en *Beelden* voor niemand te *Rome*, *Parma* of elders behoeft te wijken, waar van getui-

ge-

(*) Van deezen zal beneden nader beſcheid gegeven worden in zijn *Leven*.

genis draagt al wat door zijne kunstige hand gedaan is.

GILLIS verstond zich wonder wel op Beelden en Historiën, was ongemeen vermakelijk in zijne redenen, en zijn bijzijn dubbel waardig. Hij was gansch niet bijgeloovig in 't stuk van Gods-dienst, ook niet heel goed *Spaansch*, en rechte meenige aartige klucht aan. Onder anderen is van hem, dat hij een *Marië*-beeld voor een' Spanjaard gemaakt hebbende, die hem niet behoorlijk wilde betaalen, het zelve met Lijm-wit overstreek, en de *Maria* heel wild en wulpsch schilderde, als eene Lichtekooi. Daarop gaf hij den Spanjaard gelegenheid om boven te komen, en 't stuk weder te zien, zich gelatende niet t'hujs te zijn. Deeze 't stuk omkeerende, dat hij van buiten kende en getekend had, en ziende een *Marië*-beeld met zulk een optooifel, werd toornig, en liep te poste om den Markgraaf, zijnde diestijds *Ernestus*. Midde-lerwijl had GILLIS het stuk afgewasschen, en wel afgedroogd laten stellen op den ezel. De Markgraaf aan deszelfs huis gekomen zeide, wat hoor ik GILLIS? daar vallen klagten over u, dat mij leed is, wat beweegt u zulke dingen te doen? GILLIS liet hem daar op boven komen, en 't stuk zien, dat wel in orde zijnde, stond de Spanjaard met beschaamde kaaken, zonder te weeten, wat hij zeggen zoude. Daarop begon GILLIS op zijne beurt een boekje open te doen, en te klaagen over den Spanjaard, dat hij hem, voor all' zijnen arbeid niet naar behooren wilde betaalen, en daarom alle verdriet en moeiëlijkheid zocht aan te doen, zo veel hij maar kon of mogt, om langs dien weg eindelijk 't stuk voor niet te hebben. Met een woord, de Spanjaard kreeg den bout op den kop,
en

en werd geheel in 't ongelijk geſteld. Dergelijke ſtaaltjens worden van hem meenigvuldig verhaald; als van een vechtend Avondmaal, dat hij ook kon afwaſſchen; van een Oordeel, waar in hij zich zelve met eenen zijner goede bekenden had verbeeld, in de Helle zittende te tiktakken, en meer andere ſnakerijen, te lang om te melden, dewijl 'er wel een boek van was te beſchrijven. Bij zijn ſterven liet hij zijne kinderen de geheele wereld na: daar was goed in overvloed in te vinden, voor hen die handen uit de mouw wilde ſteeken; zij moeſten 't, was zijn zeggen, zien te winnen. Hij ſtierf in hoogen ouderdom, den 28. van Wintermaand 1598.

Veelen zijner Werken zijn bij Liefhebbers van de Kunſt te zien. Te *Middelburg* vindt men bij den Heere *Wijntjes* een groot ſtuk, daar de Heeren *Schetsen*; als Heeren van *Hoboke*, zeer ſtaate-lijk door 't Landvolk van die plaats worden ingehaald, zijnde vol werk en Beelden? Noch is 'er van hem een kruis-dragende *Chriſtus*, en een Nachtgezicht, daar *Petrus* van den Engel verloſt, en uit den kerker geleid wordt, en meer andere dingen, alle uitneemend wel gedaan. [Zijn Portret is in de Plaat Q. n. 3. (*)].

MARI-

(*) Onder dat in den vorigen druk leeft men:

Nomine MOSTARTI duo ſunt, fratresque gemelli,

Arte pares, vultu, moribus, ingenio.

GILIUS inventor felix, letusque colore:

Sic color in verbis & ſine felle ſales.

M A R I N U S D E
Z E E U W.

De Faam gedooft niet , dat de lof verzwegen worde van den kunftigen Schilder, MARINUS VAN ROMERSWALE, of MARINUS DE ZEEUW, van wien veele ftukken in *Zeeland* gezien worden. Zijn vaardig penfeel, fchoon op de nieuwe wijze, bragt te weeg, dat zijne dingen meer ruw dan net waren , ten minften de Tafereelen , die ik van hem gezien heb. De Heer *Wijntges* te *Middelburg* bezit van hem een zeer wel geördineerd en fraai behandeld ftuk , waarin een Tollenaar , in zijn kantoor zittende , verbeeld wordt. De tijd zijner geboorte , of die van zijn overlijden is mij niet bekend , maar wel , dat hij ten tijde van *Frans Floris* bloeide.

Dat is :

Twee eedle MOSTAARTS zijn ter eener dragt geboren ,
In Kunst, in wezen , aart en zeden even eël.

Uw boert en zachte Scherts , uw trefflijk Kunst-penfeel
ô GILLIS ; kan het oog en geeft te zaam bekoren.

HEN-

HENDRIK VAN STEENWYK.

Gelijk de uitnemende Werken van HENDRIK VAN STEENWYK bij de Liefhebbers om hunne waarde niet zonder reden hoog geſchat zijn, zo mag men ook zijn naam te recht plaatzen onder braave Meesters, als die in onsterflijke gedachteniſſe verdient bewaard te worden. Naar 't mij voorkomt, zal hij te *Steenwijk* gebooren, en een Leerling geweest zijn van *Hans [Fredeman] de Vries*. Inzonderheid maakte hij zijn werk om in 't klein te ſchilderen de binnen-verſchieten der hedendaagſche Kerken in *Perspectief* te zien, waar van de behandeling ongemeen zuiver en aartig was, de vinding fraai, en alles met zo veel beleid en oplettendheid gedaan, dat men nauwlijk iet beters heeft te wachten. Meestentijds volgde hij met woonplaats de [Broeders] *Valkenborgh*, en *Hans de Vries*, [boven gemeld] en verliet ook *Nederland*, om de woede des oorlogs te ontgaan, en zette zich cindelijk te *Frankfort aan den Main* ter neder, alwaar hij ook, zo ik wel heb, overleed in 't jaar 1603, nalatende een' Zoon, die denzelven trant volgde, makende ook veel *Perspectief* naar de bouwördens der antieke pijlaaren (*). [T Portret van HENDRIK is in de Plaat DD. n. 1.

(*) Volgens aantekening van anderen, heeft deeze Zoon eenige jaaren in *Engeland* gewoond, daar hij aanzienlijk leefde, veel voor Koning *Karel* ſchilderde, en als *Architect* verſcheidene Gebouwen voor dien Vorst ordeneerde. Hij ſtierf te *Londen*, en zijne Weduw vertrok naar *Amsterdam*, waar zij zich nederzette; naar de grondregelen van haaren Man, dien zij tot Leermeeſter had gehad, *Perspectieven* en *Gezichten* naar 't *Leven* ſchilderde, waar in zij wonder wel ſlaagde. DE PILES *Abregé des vies des Peintres*.

BERNARD DE RYKE.

Men is verplicht met Lof te gedenken aan BERNARD DE RYKE, Schilder van *Kortrijk*, die een zeer vloeiende, welgeschikte en behaaglijke manier had, gelijk aldaar te zien is in *St. Martenskerk* aan een Outer-stuk der Kruis-broederen, zijnde eene Kruis-draging, schoon al in vroeger jaaren van hem gedaan. Naderhand heeft hij zijne handelwijs iets veranderd, en volgens zijne gedachten verbeterd; doch ik laate aan anderen over, om te beoordeelen, of 't waarlijk zo was, dan niet. In 't jaar 1561 kwam hij in 't Gild te *Antwerpen*, en is binnen die Stad ook overleden.

GILLIS COIGNET.

Onder de Nederlanders, die bij uitstek de Kunst verstonden van met de verwen wel om te gaan, en daar in uittemunten, komt GILLIS COIGNET, Schilder van *Antwerpen*, met recht in aanmerking, die voor zijn vertrek naar *Italië*, in de genoemde Stad woonde bij *Antonis Palermo*. Tot metgezel had hij in *Italië* zekere persoon, in de wandeling genaamd *Stello*, met wien hij verscheidene Werken had gemaakt, onder anderen binnen *Terni*, tusschen *Rome* en *Loretto*, eene kamer op de Fransche wijze in *Grotesk*, en een Outer-stuk in *Fresco*. Bij 't vieren der Pausselijke Feestdagen bleef *Stello* dood op de brugge van 't Kasteel door een' vuurpijl, die hem trof op de borst. COIGNET bezocht ook *Napels*, *Sicilië* en andere gedeeltens van *Italië*, makende verscheiden dingen in Olie-verw en in *Fresco*. In 't jaar 1561 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders-

ders-gild , of de Kamer der *Violieren* , houdende daar ſedert zijn verblijf , en zich doorgaands bezig , meeft met doeken en tafreelen te ſchilderen ; ook bediende hij zich nu en dan van de hand van *Kornelis Molenaar* , anders genaamd , *Scheelen Neel* , om zijne gronden en verſchieten te maaken. Veel werkte hij voor *Kooplieden* , werd zeer vermaard , en doorgaands geheeten *GILLIS met de Vlek* , wegens zeker Lid-teken op de wang , waar mede hij gebooren , en 't geen met hair bewaſſen was , als dat van eene muis , welk beeftje zijner moeder , van hem zwanger zijnde , een' ſchrik op 't lijf gejaagd had.

Ten tijde van den Prins van *Parma* week hij wegens den oorlog , naar *Amſterdam* , zette zich daar metter woon neder , en voer 'er niet kwalijk ; echter trok hij van daar , 't zij om den Godsdienſt , of anders , naar *Hamburg* , alwaar hij ſtierf omtrend het jaar 1600.

Hij was een man kortswijlig en vrolijk van aart , kluchtig en fiks in zijn ſchilderen , op alles gevat , 't zij van Beelden of Landſchappen , gronden of anders. Ook had hij een zonderlinge manier van *Nacht-gezichtjens* te verbeelden , veeltijds daar eenig goud in te pas brengende , om van het licht van kaars , fakkel of lamp , eene meer levendige en natuurlijke nabootſing te geven ; en ſchoon dit van eenigen is berispt , om dat een Schilder , zo zij meenden , alles met verw behoorde uit te beelden , keuren anderen al goed , wat wel ſtaat , en 't oog der aanschouweren beſt bedriegten kan. Met meer grond klaagt men over hem , dat hij zijner *Leerlingen* kopijën voor echte ſtukken en zijn eigen werk verkocht , wanneer hij daar ſlechts hier en daar iet aan gedaan hadde.

Onder alle zijne Leerlingen was geen van de minsten de Zoon van eenen *Klaas Pieterz.*, Goudsmit te *Amsterdam*, die al vroeg blijken gaf van bekwaamheid. Jammer was 't, dat hij in zijne jeugd door eene uitteerende ziekte naar 't graf gelleept werd; gelijk dat lot ook deszelfs oudsten Broeder trof, die mede een goeden opgang maakte.

JORIS HOEFNAGEL.

Een betere gewoonte vinde ik bij onze Nederlanders, dan wel bij andere Volken, hier in bestaande, dat Ouders, schoon wel gegoed en gezegend met tijdelijke middelen, hunne kinderen al vroeg in de jeugd tot de eene of andere kunst of handwerk opbrengen, 't geen in tijd van ongeval, van oorlog, ballingschap of als men uit zijn Land verdreeven wordt, doorgaands ongemeen wel te stude komt, dewijl men ziet dat 's werelds wisselvalligheid, en 't lot van tegenspoed minder vermogen heeft op kunst en wetenschap; dan op rijkdom, en dat, het geen men in zijne jeugd heeft geleerd, altijd bijblijft, in nood dikwils een plechtanker is, om zich daar op te verlaaten; en een veilige toevlucht om voor te komen de jammerlijke Schipbreuk eener nijpende armoede. Dit onderzond *JORIS HOEFNAGEL* van *Antwerpen*; geboren in 't jaar 1545, van zeer vermogende Ouders, die hem tegen wil en dank, en hoe strijdig het ook was met zijn' inborst, in den Koophandel zochten op te trekken; want een natuurlijken trek hebben de tot de Schilder-kunst, liet men het kind, t'huis of school zijnde, niet toe; 't geen hem de natuur gebood, en hij niet scheen te kunnen nalaaten: nam hem de Meester in 't school 't papier af, hij

be-

bediende zich van mul of zand op den vloer , en maakte daar in eenige trekken met een ſtokje of zijn' vinger , of wel met krijt , als hij t'huis ſtil op zolder verborgen zat , en had eens op een plank met de eene hand , de andere nagebootſt , 't welk gezien wordende van den Afgezant des Hertogen van *Savoiën* , ten zijnen Vaders huize geherbergd , kreeg onze HOEFNAGEL door tuſſchenſpraak van deezen , als ook van den Schoolmeester , eindelijk verlof om naar zijn' luſt en welgevallen te mogen tekenen. Men onderwees hem ook in de Letter-oeffening , waar toe zijn geest en geneigdheid mede grootelijk was uitgeſtrekt , zulks hij door den tijd een geleerd Man , en goed Dichter is geworden.

Zich tot reizen begeevende , om vreemde landen te bezien , vergat hij niet , naauwkeurige aanteekening te houden van al wat hem voor kwam , van al wat hij zag of zeldzaam vond , zo wegens den Landbouw , Wijnöogſt , Watervallen , Trouwen en Bruiloft-houden , Danſſerijën en Vreugde-feeſten , als ontelbaare andere dingen meer , 't welk een groot Boek vulde. Waar hij zich bevond , liet hij niet na om Steden en Kasteelen naar 't Leven af te tekenen , nevens allerleië vertooning van dragt en kleeding , gelijk zulks in een uitgekomen Boek , waar in de Steden in Plaat afgebeeld zijn , gezien kan worden , ſtaande de naam van HOEFNAGEL bij die wel het beſt van allen gedaan zijn (*).

Door

(*) Daar zijn van hem zeer fraaië Landſchappen. Ook heeft hij eenige Steden van *Europa* zeer wel afgetekend. Men vindtze in de Verzaaming van de Steden der Wereld , die meerendeels naar zijne Teekeningen gekopieërd zijn , inzonderheid de Steden van *Spanje* , *Duitſchland* en

Ita-

Door een' Nederlandsch Schilder werden hem, thands te *Calis Malis* in *Spanje* zijnde, in een beslootene doos allerlei water-verwen gezonden, waarmede de Stad *Calis* zeer wel van hem is afgemaald, zijnde dit het eerste zijner Werken in verwe.

Bij zijne terugkomst in *Nederland*, bragt hij een' schat van zeldzaamheden, allerhande soorten van vreemd gedierte, geboomte, en wat dies meer is, door hem getekend, mede; hebbende eenig onderwijs genoten van *Hans Bol*. Eindelijk te *Antwerpen* wedergekeerd, en daar woonende, verloor hij op eenmaal, al wat hij had, in den Koophandel; want met zijn' Vader in genootschap handelende in juweelen, haddenze voor eenige duizenden in eenen put verborgen, waar van zijne Vrouw en dienstmaagd mede wisten, waardoor het Spaansch krijgsvolk, in de afgrijselijke plundering van *Antwerpen*, hier van wel haast de lucht kreeg, en zich straks meester maakte van dien buit.

Na dit ongeval trok *Hoefnagel* met den vermaarden Land-beschrijver *Abraham Ortelius* naar *Venetië*, en komende te *Augsburg* bij de Heeren *Fouchers*, alwaar men hen wel onthaalde, werd hun geraaden het Kunst-kabinet van den Hertog van *Beieren* te *Munchen* te gaan zien. Dus' zich daar heen begeevende met een' brief van voorschrijvens van deeze Heeren, liet hun de Hertog alles bezichtigen, en gevraagd hebbende aan HOEFNAGEL, of hij niets van zijne Kunst bij zich had, vertoonde hem deeze zijn eigen Portret, en dat zijner Huisvrou-

Italië, zegt *Le Comte* in zijn Kunstkabinet op *Hoefnagel*. Dit schijnt het zelfde Boek te wezen, waar van hier ter plaatse door onzen *Van Mander* gewaagd wordt.

vrouwe, met noch eenige ſtukjens van gedierte en geboomte in water-verw op *pergament*. Wedergekeerd in hunne herberge, liet de Hertog door zijnen Hofmeester, of een ander' Heer, vragen, hoe veel HOEFNAGEL begeerde voor die met water-verw geſchilderde Beeltjens, wyl hem de twee Portretjens niet aſtandig waren. HOEFNAGEL, die zich nooit voor Schilder had uitgegeeven, noch veel laten voorſtaan van zijne kennis en wetenſchap in de Kunſt, maakte zwarigheid daar voor iet te eiſchen; maar *Ortelius* zette hem daar toe aan, en eiſchte zelf voor hem honderd gouden kroonen, die de Hertog hem ſtraks liet toetellen, begeerende tevens, dat hij daar en in zijnen dienſt zoude blijven, 't welk de ander aannam bij zijne terugkomt uit *Italië* te zullen doen. Noch gaf de Hertog twee honderd gouden kroonen, op dat hij zijne Huisvrouw uit *Nederland* bij hem zou doen komen, welke HOEFNAGEL dan ook bij zijne wederkomst te *Munchen* aantrof. Dus verkreeg hij door de Kunſt meer dan hij zocht: Want hij dacht alleen naar *Venetie* te reizen, met oogmerk om daar, door 't bedienen van eene Factoors-plaats of makelaardij aan een beſtaan te geraken. Hij kwam ook met *Ortelius* te *Rome*, bij den Kardinaal *Farnéze*, die aan *Ortelius* vragende, wat voor eene perſoon HOEFNAGEL was, werden hem vertoond de twee gemelde Portretjens van deſzelfs Schilder-kunſt in *Miniatuur*, welken den Kardinaal zo wel gevielen, dat hij HOEFNAGEL gaarn bij zich had gehouden op eene jaarwedde van duizend guldens, dan dees floeg dit af met te zeggen, dat hij zijn woord had gegeven aan den Hertog van *Beieren*, 't welk den Kardinaal, een groot Kunſt-minnaar, en die on-

gemeen veel behaagen sचेpte in deszelfs dingen, ten uitersten leed was, te meer, wijl hij tot zijne grootte droefheid missen moest den uitmuntenden Schilder in water-verw, *Don Julio Carvatio*, dien zij, op hunne komst aldaar der Kunst ontrukte en zijn edele ziel aan God zagen opofferen.

HOEFNAGEL van *Rome* en *Venetie* te rug gekeerd, begaf zich in 's Hertogen dienst, daar hij een goed inkomen, benevens een fluweelen kleed, met een schoonen mantel in 't jaar had. Ook gaf hem *Ferdinand*, Hertog van *Inspruk* 'sjaars twee honderd Florijnen, bedraagende vier honderd guldens [Neerlandsch], en dat agt jaaren lang, binnen welken tijd hij had aangenomen een zeer schoon geschreeven Mis-boek in *Miniatuur* te beschilderen. Hierop dan maakte HOEFNAGEL, als een Man van geest en geleerdheid, en rijk van vinding, op de kanten, in de letters, of daar eenige plaats open was, allerhande verbeeldingen, aanwijzingen, zinnebeelden en beduidfelen op 't geen daar nevens geschreeven was, het zelve met veele aartigheden en kleine Historiën verbeeldende, en leverde dat Boek, ten einde der gestelde agt jaaren, zo volkomen en wel uitgewerkt op, dat het wel voor een Meesterstuk in zijne soort mogt doorgaan, en men zich moest verwonderen, hoe 's menschen handen, gedurende een ganschen leeftijd, zo veel konden doen. Hier voor genoot hij van dezen Hertog van *Inspruk* twee duizend gouden kroonen, met eene gouden keten, ter waarde van honderd gouden kroonen. Vervolgens schilderde HOEFNAGEL voor Keizer *Rudolf* vier Boeken met Dieren. Het eene van viervoetig, het tweede van kruipend gedierte, het derde van ge-

gevogelte, en 't vierde van visschen, en trok daar voor duizend kroonen. Ook had hij in *Miniatuur* beschilderd een Boek, geschreeven van den besten Schrijver der Wereld, behelzende verscheiden stoffen, welk hij met zeer veele verbeeldingen en zinnebeelden niet weinig sieraads had bijgezet, zulks het een lust was om te zien. Hier door geraakte hij in 's Keizers dienst, werd wel beloond en had een heerlijke jaar-wedde.

Hier te Land komt weinig van hem voor, alleen vindt men bij *Jakob Razet* een aartig stukje, dat wel mag in waarde gehouden worden.

Om al 't hoofsch gewoel te ontwijken, ging HOEFNAGEL wonen te *Weenen*: Want hij was ongemeen leer- en weetgierig, zat veeltijds tot laat in den nacht op, en sprong gemeenlijk 'smorgens voor vieren al ten bedde uit; altijd bezig, 't zij met het maken van gedichten, of iet anders, waar in hij zeer geestig was, zijnde ook zo wel in 't Latijn bedreeven, dat hij een Latijnsch Boek voor zich hebbende, het zelve zo vlug en vaardig las in 't Nederlandsch, als ware 't in die tale geschreeven.

Hij was een man zeer goedäärtig en milddadig, aangenaam in zijn spreken, en die met veel bevalligheid iet wist voor te stellen en te verhaalen; overleed in den jaare 1600, in den ouderdom van 55 jaaren, nalaatende een' Zoon, genaamd *Jakob Hoefnagel*, in de Kunst bij uitnemendheid ervaren (*).

[Het

(*) Deeze JAKOB of JAQUES HOEFNAGEL was geboren in 't jaar 1575, had 52 stuks Studiën van de vinding van zijnen Vader JORIS HOEFNAGEL, fraai in 't koper gebragt, en nitgegeeven te *Frankfort*, in 't jaar 1592.

[Het Portret van JORIS HOEFNAGEL is in de Plaat EE. n. 1. (*).]

A A R T M Y T E N S.

Gelijk een versche drank dikwils zo sterk werkt, dat hij lucht zoekt, het vat uitspringt, of het zelve doet bersten, zo gaat het met menschen van geest en vernuft; die geest kan noch wil niet wel beslooten blijven. Dit zag men ook aan AART MYTENS, een zeer bequaam en vernuftig Schilder, die in *Italië*, daar hij zich meest in de Kunst oefende, en doorgaands zijn verblijf hield, werd geheeten RENALDO, op het Latijnsch ARNOLDUS. Van der jeugd af was hij ongemeen ijverig om de Kunst in den grond te leeren, zo met schilderen en tekenen, als boetsfeeren naar 't Leven, ontziende ten dien einde gevaar, noch moeite, zelfs niet om een dood Lichaam van de Gerechts-plaats buiten *Brussel* te haalen; waarömtrend een aartige klucht voorviel: Want hebbende te hulp genomen een ander, die mede van de Kunst was, en hem

(*) Onder dat in den vorigen druk vinde ik dit versje:

*Doctrina excultus se offert HOEFNAGLIUS ille;
Cosmographo docto fidus & Ortelio:
Hic Orbem, ille Urbes dedit Orbi ingente Theatro
Et pinxit flores brutaque qui varia.*

't Komt op deezen zin uit:

HOEFNAGEL zocht zijn' geest met wetenschap te sieren,
En was, *Ortelius*, uw reisgezel en Vriend:
Schetst gij ons 't Wereld-rond; hij Steden, Menschen, Dieren
En Kruiden. Vraag dan niet of dit paar lof verdient.

2

3

EE

hem volgde van achter op de ladder, die altijd aan de galge ſtond, om den dief op te houden, tot dat hij hem zou afgeſneden hebben, en dan hunne prooi te zaamen weg te draagen, maakte zich deeze zo geweldig bang en verleegen voor dat doode lichaam, als of 't hem te lijve wilde, zo dat hij 't los liet, de ladder afſprong, het haazenpad koos, en als een pijl uit den boog ſtedewaard ijde. AART vlamvende op dien buit, en dien niet gaarn miſſende, zette hem achter na. Het Boeren-volk, dat naar de markt ging, den een' zo verbaasd ziende vooruit loopen, terwijl hem de ander zo kort op de hielen zat, ſcholden AART luſtig de huid vol, en meende hem te keeren, want ze dachten dat het ſpel ernſt was, en dit met boos opzet geſchiedde; maar AART weetende, waar 't hem om te doen was, ruſtte niet, voor dat hij zijn bangen Spits-broeder achterhaald had, en hem zijne blooheid verweeten, [als aan eenen, die zich met eene blaas met boonen liet weg jaagen,] en geen hart had voor de zaak, ook zich weinig aan de Kunſt liet gelegen leggen; hier op greep de ander moed; des zij te zaamen weder heen gingen, het galgen-aas afhaalden en in een' zak te huis bragten. Doch de Vader dit gewaar wordende, ſtreek zijn' Zoon luſtig door, hem voorhoudende, of hij wel wifte, wat hij gedaan had; dat hier uit zwarigheid ontſtaan kon: Waaröp hij tot verſchooning inbragt zijne leergierigheid, dat het alleen was geſchied, om te beter kennis te hebben van 't geſtel van 'smenſchen Lichaam; zo dat de Vader zich vervoegde bij een' der Burgemeesteren, die veel vermogt, zijnen bijzonderen Vriend, en zo veel te weeg bragt, dat 'er geen navraag van kwam, als eene zaak, die niets om 't lijf had.

AART begaf zich onderwijl heel jong naar *Italië*, en schilderde meest bij eenen *Anthoni Santvoort*, in de wandeling de *groene Anthoni* geheeten, zich te *Rome* veel bezig houdende met de *Maria Major* te brengen op koper, hebbende ook veel omgangs met *Hans Speeckaart*. Naderhand zette hij de Kunst voort te *Napels* bij eenen Nederlander, met naame *Kornelis Pijp*. Vervolgens in den huwelijken staat getreedden, maakte hij zijn werk van Outer-stukken, Historiën en Portretten in olie-verw te schilderen, zeer fiks behandeld en aartig om te zien. Hier mede voer hij ettelijke jaaren voort; maakte verscheiden zijner Leerlingen tot Meesters, en had het genoeg, dat al wat van zijne hand kwam in veele Kerken van *Napels*, en door 't gansche Koninkrijk, als ook in andere Landen, alom gewild en getrokken was. Na 't overlijden zijner geliefde Huisvrouw, zijne vier kinderen bij de Grootmoeder [zijner Vrouwen Moeder] besteld hebbende, ging hij zijne Vrienden te *Brussel*, en zijnen Broeder in 's *Hage* bezoeken.

Wedergekeerd te *Napels*, begaf hij zich in een tweede huwelijk met de Weduwe van zijn gewezen Meester *Kornelis Pijp*. Daarop werd door hem geschilderd eene Lieve-vrouwen Hemelvaart met Engelen en Apostelen, meer dan levens-grootte, waar in hij zich bij uitnemendheid wel had gekweeten; dat stuk is te zien in eene Kerk buiten *Napels*; noch de Vier Evangelisten, verscheiden van gedaante. Onder andere Outer-stukken is van hem binnen *Napels*, te *St. Louis*, bij 't Paleis van den Onderkoning, eene *Ste Catharina*, daar de brand in de raders slaat, en een splinter eenen der pijners treft, waar in de Schilder zeer kunstig verbeeld eene luids-keels krijtende bevreesdheid, en

te gelijk eene groote verbaasdheid onder de omstanders te voet en te paard. Wijders ziet men in dezelve Kerk van hem een Outer-stuk van *Ste Maria ter hulp*, met een' braaven knuppel een' duivel, die onder haare voeten legt, lustig afrossende, met meer andere vertoningen en Engelen daar bij, alles met een stoute hand en meesterlijk gedaan. Maar door wrevel en onbescheid zijner tweede Vrouwe en haare kinderen, genoodzaakt zijnde met zijne kinderen en Leer-gezellen op zich zelven te gaan wonen, maalde hij verscheiden stukken in 't groot, waar van 'er inzonderheid twee zeer stout geschilderd waren, die naar 't *Abruzzo* vervoerd werden, zijnde het eene een Drie Koningen, en het andere eene Besnijdenis, beiden bij uitnemendheid wel uitgevoerd. Eindelijk trok hij met zijne kinderen naar *Aquila* in 't *Abruzzo*, bij zich hebbende een stuk op doek, waar aan hij had begonnen, zijnde een Nachtgezicht, daar *Christus* van de krijgsknechten gekroond wordt. Onder anderen maakte hij te *Aquila* een ongemeen groot stuk op doek, 't welk een geheel vak van eene Kerk besloeg, zijnde eene Kruifling vol werk, en personaadjen levens-grootte, ongemeen wel geördineerd en geschilderd, doch niet zonder veel moeite en ongemak door 't staan op eene Ladder enz., waar over alle Kunstenaars zo zeer verschrikt als verbaasd en opgetoogen moeten staan. Van daar te *Rome* gekomen, voltooide hij 't gemelde stuk der Krooninge, met noch een ander; wijl hem in 't nieuwe Werk van *St. Pieters*-kerk een groot stuk was aanbesteed, waar aan hij toonen wilde, wat een Nederlander in de Kunst vermogt.

Na 't uithuwelijken van zijne oudste dochter,

stierf hij te *Rome*, in 't jaar onzes Heeren 1602. 'T voornoemde stuk van de Krooning is noch te *Amsterdam* bij den Schilder *Bernard van Somer*, die met zijne Dochter getrouwd was, en is zeer stout gedaan, geheel verschillende van de gewoone Nederlandsche manier van behandeling; zo dat hij een voortreffelijk Meester geweest is, die den *Italiiaan* geleerd heeft, min schamper en nadeelig te spreken van de Nederlanders, als of die geene handelwijs hadden van 't Beeld-schilderen, ja die zelfs hun den mond gestopt, en reden in overvloed gegeven heeft, om namaals met meer bescheidenheid van onzen Landäart te spreken. [Zijne afbeelding kan men zien op de Plaat AA, n. 3. (*)].

(*) Onder zijn Portret in den vorigen druk heeft men deeze regels:

Hærent parietibus monumenta ingentia sacris,

Arnolde, Italiæ, quæ recreant animos.

Ornas Italiam: primum te ornaverat illa;

Te Belgam laudans Itala terra colit.

't Welk wij dus vertalen:

De blijken uwer Kunste, ó AART, in eedle werken
Verluisstren allerweeg *Itaalje's* kostbre Kerken.

Gij siert dus *Latium*, wiens School u had geleerd,

En nu in uw persoon den Nederlander eert,

J O O S T V A N W I N G E N.

Op dat het hoflijk *Bruffel* bij onzen tijd met een dubbel ſieraad in de Kunſt zou pralen , heeft die Stad nevens gemelden Kunſtenaar *Aart Mijrens* , ook voortgebracht den voortreffliken en vernuftigen Schilder J O O S T V A N W I N G E N , aldaar gebooren in 't jaar 1544. Groote zucht voor de Kunſt hebbende , en geene moeite ontziende om te leeren , ging hij eene reis doen naar *Italië* , en woonde vier jaaren te *Rome* bij eenen Kardinaal.

Na zijne te rugkomt in *Nederland* , en vaderlijke Stad *Bruffel* , werd hij eindelijk Schilder van den Prins van *Parma* , en heeft aldaar verſcheiden fraaie ſtukken gemaakt , inzonderheid een Outerſtuk te *St. Goelen* , [of *Gudula*] of zo eenigen willen , in eene Kerk van de *Cellebroers* , zijnde een Avondmaal , waarin *Paulus de Vries* het Gebouw zou gemaakt hebben. Dit Avondmaal , zo 'er geen twee gelijken van dezelve hand zijn , is een ongemeen ſtuk , en 't beſte dat 'er in *Nederland* van hem te zien is. Noch vindt men van hem te *Bruffel* bij eenen *Doctor* , Meester *Jan Mijrens* , een zeer ſchoon ſtuk , daar *Simſon* de hair-lokken worden afgefneeden ; en in een ander burger-huis een , dat *Paulus* bekeering zeer natuurlijk verbeeldt.

Dan voorneemens een reisje buiten 's Lands te doen , en in zijne plaats bij den Prins van *Parma* geſteld hebbende *Octavio van Veen* , kwam hij met zijn huisgezin omtrend 't jaar 1584. te *Frankfort* ; daar ook eenige zeer fraaie ſtukken van hem geſchilderd zijn , bijzonder een , dat wel het meeft uitmuntte , zijnde een groot ſtuk en verbeeldende

het benaauwd *Nederland* in de gedaante eener naakte Vrouwe , staande met eene keten aan eene rots geklonken : boven haar hoofd ziet men den Tijd ter haarer verlossinge aanvliegen , en straks werk beginnen met de keten los te maaken ; onder aan ligt de Godsdienst met den Bijbel , vertrappt en vertreden door Dwinglandij , vertoond als een Krijgsman met een zwaard in de hand. Ook heeft hij twee stukken , zijnde een en dezelfde Historië , doch op verscheidene wijzen *geördineerd* , voortrefflijk uitgevoerd , te weeten daar *Apelles* de overschoone *Campaspe* uitschildert en op haar verliefte. Een deezer stukken is te *Hanau* , een nieuwe Stad vier mijlen van *Frankfort* , ten huize van een' Koopman , *Daniël Forreau* , een groot Kunst-minnaar , bij wien men ook ziet het gemelde stuk van *Nederland*. De andere Historië van *Apelles* vindt men bij den Keizer. Noch is 'er van hem te *Frankfort* bij eenen Doctor , mede een groot liefhebber van de Kunst , eene *Andromeda* , een zeer fraai stuk ; als ook noch verscheiden schoone afbeeldsels of Portretten naar 't Leven. Te *Middelburg* ziet men van hem , bij *Melchior Wijntjes* de Historië van *Pinehas* , door wien de boeleerende *Zimri* en *Cosbi* doorsteeken worden , een groot en heerlijk stuk met Beelden van Levens-grootte. Ook is te *Amsterdam* , bij *Korneelis van der Voort* , een groot Stuk van hem , zijnde zo veel als de *Gerechtigheid* , die de onnoozelen behoed voor dwinglandij , of ten minsten dat daar op uitkomt.

Voorts gaan 'er eenige prenten van zijne tekening uit , die gansch niet onäartig zijn : Als een Nacht-banket met eene maskerade ; een : laat de kinderkens tot mij komen ; een *Paulus* verbeeld als

Ta-

Tapijt-werker ; vier stuks van der Vrouwen bedrieglijkheid ; eene Kruisling en meer anderen , zijnde aan de aartigheid der Beelden wel te zien zijne wijze van *ordinantië* , en vindingrijke geest.

Men heeft van hem weinige doch zeer goede Schilderijen , want hij verlaafde zich niet aan 't werk , en was geen blokker , maar gaarn bij gezelschap , echter geen nathals of dronkkaart ; want te vrede met eene kanne wijns , scheidte hij zijn meeste vermaak , onder een goed gesprek den tijd door te brengen. Hij liet een' Zoon na , die ook zijn leerling was , oud omtrend 18 jaaren , en genaamd JEREMIAS VAN WINGEN ; dees maakte een goeden opgang met wel te kleuren , en had ook , noch korts geleden , geleerd te *Amsterdam* bij *Francesco Badens*. JOOST nu stierf te *Frankfort* in 't jaar 1603 , in den ouderdom van 61 jaaren (*). [Zijn Portret is in de Plaat CC. n. 2. (†)].

MAR-

(*) Zo JOOST VAN WINGEN in 't jaar 1544 is geboren , gelijk onze Schrijver aan 't hoofd van dit Leven zegt , kan het niet zijn , dat hij in het jaar 1603 gestorven zijnde , den ouderdom van 61 jaaren zoude bereikt hebben ; vermits van 't jaar 1544 tot 1603 niet meer dan 59 jaaren tusschen-tijd is. 'T kan zijn , dat hier voor 1603 moet gelezen worden 1605 , gelijk de getallen 3 en 5 ligt verwisseld worden , en dan is de rekening richtig.

(†) Onder zijne Beelden in den vorigen druk is dit Loofdicht :

WINGIUS hic multum pingebat corpora viva :

Venae , membra , artus , omnia conspicua ,

Cujus laudatur , quæ expressa est , Belgica nuda ,

Qua ostendit Patriæ tristia fata suæ.

Dus

MARTEN DE VOS.

Onder de geenen, die *Antwerpen*, en ons *Nederland* beroemd hebben gemaakt in de Schilder-kunst, was geen van de minsten de vermaarde en ervaren Schilder MARTEN DE VOS, Antwerpenaar, die van der jeugd af grootē zucht tot de Kunst toonde. Na *Italië*, *Rome*, *Venetië* en andere Landen bezocht te hebben, werd hij als lid in 't Gild, of de Schole der Schilder-kunste te *Antwerpen* aangenomen in 't jaar 1559; gelijk zijn Vader, PIETER DE VOS, zijnde een Hollander en *Leidenaar* van geboorte, daar in was gekomen in 't jaar 1519. Ook was PIETER, MARTENS Broeder, een zeer goed Schilder. Van MARTEN heeft men veele schoone Werken. Hij had een losse hand, een aangenaam vloeiënd *Koloriet* en portretteerde meesterlijk naar 't Leven. De Prenten naar zijne tekeningen door verscheiden Plaat-snijders zo menigvuldig uitgegeven, dat ze in getal die van een ander vermaard Schilder van dien naam, te weeten, *Marten van Heemskerk*, zo niet te boven gaan, immers niet behoeven te wijken, bewijzen ten vollen, hoe wel hij gevat was op het stuk van *ordinantië* der Historiën, en 't stellen der Beelden, en zijn, in een woord, doorflaande kentekenen van
zijn

Dus te vertalen:

Dit's WINGEN, die Natuur door Kunst zocht na te stréven,
Zijn' adren, spier en oog ontbrak niet, dan het leven;
Maar onze Joost heeft wel den grootsten roem behaald,
Als zijne Kunst 's Lands ramp en blijde redding maald'.

FF

2

zijn' geest en bekwaamheid. Want hij was rijk van stof, vlug en vaardig, en had eene vaste hand (*). Wat aangaat zijne hoedanigheid en lichaams gestalte; hij was een deftig man, statig van opslag, groot van gedaante, en zwaarlijvig. Hij stierf in 't jaar 1604 in hoogen ouderdom (†). [Zijn Portret is in de Plaat FF. n. 1. (§).]

(*) Hij had, behalven bij zijnen Vader, geleerd onder den vermaarden Schilder *Frans Floris*; bragt bij zijne terugkomst uit *Italië*, verscheiden tekeningen mede, die bestonden in Vaasen, onder Grieken en Romeinen, bij hunne Feesten en Lijk-statiën gebruikelijk, en kwam eindelijk in zo groot een aanzien; dat de Prins van *Parma*, hebbende zich meester gemaakt van *Antwerpen*, hem bezocht, en van hem wilde uitgeschilderd zijn. In de Lieve Vrouwe-Kerk van *Antwerpen* worden eenige schoone stukken van hem gevonden. Verscheiden zijner Leerlingen zijn vermaarde Schilders geworden, onder welken *Wenceslaus Cuubergber* is geweest; die naderhand bij den Aartshertog, *Albert van Oostenrijk*, Hof-schilder was. Zie LE COMTE *Kunst-kabinet. 2 D. bl. 34 enz.*

(†) Anderen het jaar zijner Geboorte, en zijn' sterfdag bepalende, hebben aangetekend, dat hij ter wereld kwam te *Antwerpen*, in 't jaar 1531, en overleed in 't jaar 1603, op den 4. van Wintermaand, gelijk onze *Van Mander* zelf dit nader in zijn aanhangfel aanwijst, zeggende, dat hij den 4. van Wintermaand 1603 in den ouderdom van 72 jaaren overleden is, 't welk 't jaar zijner geboorte mede brengt op 1531.

(§) Onder het Portret van MARTEN DE VOS in den vorigen druk staat dit vers:

*Qui se offert oculis, MARTINUS VOSSIUS ille,
Cujus erat frater Pictor & ipse pater.
Arte hic MARTINUS sane est Heinskerkius alter,
Nam simili ductu [&] pinxit uterque modo*

Dat is :

Aanschouwer, zie DE Vos, dien Schilder waard te loven :
Zijn Vader, Broeder, 't was al Schilder in 't geslacht.
Zo hij den *Heemskerk* niet gong in de Kunst te boven,
Hij zij ten minsten met dien Held gelijk geächt.

Einde van het Eerste Deel.

NAAM:

N A A M L Y S T

D E R

S C H I L D E R S,

Wier Beeldeniffen in dit I. Deel geplaatft zijn.

In de Plaat A.	{	DESID: ERASMUS getekend N. 1.	—	—	1.
		JAN MANDYN	—	—	2.
		HANS HOLBEEN <i>de Oude.</i>	—	—	3.
B.	{	HUBRECHT VAN EYCK N. 1.	—	—	1.
		JAN VAN EYCK	—	—	2.
B*.	{	HUBRECHT VAN EYCK N. 1.	—	—	1.
		JAN VAN EYCK	—	—	2.
		MARGARETA VAN EYCK.	—	—	3.
C.	{	LAURENS KOSTER N. 1.	—	—	1.
		HUGO VAN DER GOES - - 2.	—	—	2.
		ALBERT DURER <i>de Oude.</i> - - 3.	—	—	3.
D.	{	SEBALD BEHAM N. 1.	—	—	1.
		LUKAS CRONACH	—	—	2.
		GERARD DE JODE	—	—	3.
E.	{	ISRAEL VAN MENTZ N. 1.	—	—	1.
		HUPSCHE MARTEN	—	—	2.
		JAN VAN HEMSEN.	—	—	3.
F.	{	LAMBERTUS SUAVIUS N. 1.	—	—	1.
		VOLKERT KLAASZ:	—	—	2.
		DIRK JAKOBSZ.	—	—	3.
G.	{	ALBERT VAN OUWATER - N. 1.	—	—	1.
		DIRK VAN HAARLEM	—	—	2.
		ROGIER VAN DER WEIDE - - 3.	—	—	3.
		ALBERT DURER. — — 4.	—	—	4.

In de Plaats	H.	{	KORNELIS ENGELBERTSZ. N. 1.
			BAREND VAN BRÜSSEL — — 2.
			LUKAS VAN LEIDEN. — — 3.
I.	{	HUIG JACOBSZ. N. 1.	
		JAN MATSYS — — 2.	
		LUKAS KORNELISZ. DE KOK. — 3.	
K.	{	JAN DE HOLLANDER N. 1.	
		JOACHIM PATENIER — — 2.	
		LAMBERT LOMBARDUS — — 3.	
		JOAN SCHOORL. — — 4.	
L.	{	QUINTEN MATSYS N. 1.	
		JERONIMUS BOS — — 2.	
		AARTGEN VAN LEIDEN. — — 3.	
M.	{	JAN VAN KALKER N. 1.	
		CHRISTOFFEL ZWARTS — — 2.	
		PHILIP GALLE. — — 3.	
N.	{	HENDRIK MET DE BLES N. 1.	
		LUKAS GASSEL VAN HELMOND — 2.	
		HANS HOLBEIN. — — 3.	
O.	{	JAN KORNELISZ. VERMEYEN N. 1.	
		JOAN DE MABUSE — — 2.	
		JOOST VAN CLEEF of DE ZOTTE KLEEF 3.	
		HENDRIK ALDEGRAAF. — — 4.	
P.	{	JAN SWART of SWART-JAN N. 1.	
		JAKOB JANSZEN VAN HAARLEM. — 2.	
Q.	{	KORNELIS DE VISSCHER N. 1.	
		CHRISTIAAN VAN DEN QUEEBORNE 2.	
		GILLIS MOSTAART. — — 3.	
R.	{	AUGUSTYN JORISZ. N. 1.	
		HENDRIK VAN CLEEF — 2.	
		MELCHIOR LORCH — — 3.	
		HANS FREDEMAN DE VRIES. — 4.	

In de Plaat	S.	{	ANTONIS MORUS. — — N. 1.
			MATTHYS KOCK. — — — 2.
			JERONIMUS KOCK. — — — 3.
T.	{	PIETER BREUGEL. — — N. 1.	
		JOACHIM BEUKELAAR. — — — 2.	
		HUBERT GOLTZ. — — — 3.	
V.	{	WILLEM KEY. — — — N. 1.	
		FRANS FLORIS. — — — 2.	
		PIETER AARTSZEN, of <i>Lange Pier</i> . 3.	
V.	{	ALLARD KLAASZEN. — — N. 1.	
		DOOVE BAREND. — — — 2.	
W.	{	PIETER KOECK VAN AALST. — N. 1.	
		MARTEN HEEMSKERK. — — 2.	
		MICHIEL COXIE — — — 3.	
X.	{	RYKAART AARTSZ, of <i>Ryk met de stelt.</i> — — — N. 1.	
Y.	{	JOOST VAN LIERE — — N. 1.	
		KORNELIS KORT. — — — 2.	
		DIRK VOLKERTSZ. KOORNHART. — 3.	
Z.	{	ANTONIS VAN MONTFOORT. N. 1.	
		DIRK BARENDSEN. — — — 2.	
		DOMINICUS LAMPSONIUS. — — 3.	
AA.	{	FRANS POURBUS — — N. 1.	
		PIETER PIETERSZEN LONGUS. — — 2.	
		AART MYTENS. — — — 3.	
BB.	{	MART. VAN VALKENBURGH. N. 1.	
		CHRISPIAAN VAN DEN BROEKE. — 2.	
		PIETER VAN VEEN. — — — 3.	

HANS

(*) Zie de aanteekening wegens deeze Plaat in 't volgende Bericht.

In de Plaat CC.	{	HANS BOL. — — N. 1.
		JOOST VAN WINGEN. — — 2.
		GILLIS VAN KONINGSLOY. — — 3.
DD.	{	HENDRIK VAN STEENWYK. N. 1.
		JACOBUS OF JAQUES DE GEYN. — 2.
		SEBASTIAAN FRANKS. — — 3.
EE.	{	JORIS HOEFNAGEL. — N. 1.
		JEROON FRANKEN. — — 2.
		FRANS FRANKEN. — — 3.
FF.	{	MARTEN DE VOS. — N. 1.
		JOANNES STRADANUS. — — 2.
		JAN GOLTZIUS. — — 3.

NB. De met groot Kapitaal uitgedrukte Schilders , zijn juist de genen , wier Portretten nevens hunne Levens gevoegd zijn ; 't geen klaar is , dat met allen , die op eene Plaat voorkomen , niet geschieden konde.

B E R I C H T

V O O R D E N

B I N D E R ,

Om de Platen van dit Eerste Deel te
plaatsen als volgt :

KAREL VAN MANDER voor het Werk tegen
over 't Vers van VONDEL.

De Plaat A. te plaatsen tegen over bladz. 12.

— B. —	— 30.
— B* —	— 30.
— C. —	— 35.
— D. —	— 36.
— E. —	— 37.
— F. —	— 39.
— G. —	— 46.
— H. —	— 68.
— I. —	— 72.
— K. —	— 88.
— L. —	— 95.
— M. —	— 105.
— N. —	— 114.
— O. —	— 140.
— P. —	— 154.
— Q. —	— 156.
— R. —	— 170.
— S. —	— 176.
— T. —	— 190.

Bericht voor den Binder.

— V. met drie Portretten (*)	tegen over	bladz. 234.
— V. met twee Portretten,	—	236.
— W. —	—	257.
— X. —	—	260.
— Y. —	—	307.
— Z. —	—	298.
— AA. —	—	311.
— BB. —	—	322.
— CC. —	—	326.
— DD. —	—	331.
— EE. —	—	340.
— FF. —	—	349.

(*) Bij misflag is op deeze Plaat eene V, in plaats van eene ronde U, gesneden, met welke laatste letter die Plaat in den Text wordt aangewezen op *bl.* 236.

D R U K F E I L E N

E N

VERBETERINGEN

In het Eerfte Deel.

- Bladz.* 18 *reg.* 3 *in de Noot staat* : kan deeze Jan *lees*
moet deeze enz.
————— 10 ————— desfelven *lees* des-
————— 9 *van onder* , *achter* *bepalen is uitgela-*
ten : Zie LE COMTE *Cabinet d'Arbit-*
&c. Tom. 2. pag. 2 , die hem zelfs
te *Venlo* zegt geboren te zijn , zon-
der eenig bewijs daar bij te voegen.
Ondertuffchen is 't genoeg , dat zij ,
die JAN , *van Gelder* , of *van Brugge*
noemen , denzelven met onzen *van*
Eick fchijnen te beöogen.
- 21 ——— 21 *staat* *deedt lees* *deed*.
————— 33 ————— *in't Klink-dicht staat* Phryne *lees* Fry-
ne.
- 34 ————— *in de Noot* Frijne *lees* Fryne.
- 113 ——— 2 Jochems *lees* Jochem.
- 162 ——— 2 *van onder* de Dragers *outer lees* het
Dragers enz.
- 163 ——— 8 JAN MOSTERT *voeg bij* of MOSTAART.
- 280 ——— 1 Medefufteren *lees* Medezufteren.

GRUENTRILICH

VERBÜRGERUNG

In der Stadt...

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

113 **Van Mander, Karel.** *Het Leven der doorluchtige Nederlandsche en eenige Hoogduitsche Schilders.* ed. by Jacobus de Jongh. 356, 371 pp. text, ext. notes, life of Van Mander, num. engr. pl. of artists' portraits. 8vo. Cont. calf. Amsterdam (Esveldt) 1764. Schlosser p. 312, 332. Chamberlin 2018. \$100.00
De Jongh, in his annotated edition, republished only the essential chapters of Van Mander's "Northern Vasari", i.e. the lives of Flemish, Dutch, and German artists.

RARE 86-B
23510
V.1

THE GETTY CENTER
LIBRARY

